

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček
28

Zbirka Zgodovinskega časopisa
20

Peter Rustja

Med Trstom in Dunajem
Ivan Nabergoj v avstrijskem
državnem zboru (1873-1897)

Trst 1999

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je v tem nizu priročnikov že izdal naslednje knjige:

Il Circolo per gli studi sociali Virgil Šček ha pubblicato finora in questa collana i seguenti volumi:

1991:

1. *Občinski upravitelji pred novimi nalogami: statuti občin in jezikovne manjšine.*
2. *Zakon št. 142/1990: Reforma krajevnih uprav. Prevod v slovenščino in slovar upravnih izrazov.*
3. *Deželni zakon o prispevkih za naše kulturne ustanove. Kako do odobritve, kaj vsebuje, kako se ga bomo posluževali.*
4. *Za pravičen zaščitni zakon. Pripombe k vladnemu osnutku zakona za zaščito slovenske manjšine.*

1992:

5. *Deželni zakon št. 52/1991: Urbanistični zakon. Prevod v slovenščino.*
6. *Zakon o Krasu.*
7. *Statuti krajevnih uprav in slovenska manjšina.*

1993:

8. *Adrijan Pahor: Il crepuscolo del TLT e i partiti autonomi sloveni (1952-1954).*
9. *Bruna Ciani: Trieste 1954-1956: il Memorandum d'Intesa e i gruppi politici autonomi sloveni.*
10. *Narodnopolitični seizmograf. Dokumenti o samostojnem političnem nastopanju Slovencev v Italiji 1975-1992.*
11. *Tutela delle minoranze e standard internazionali (I parte).*

1994:

12. *Nadja Maganja: Trieste 1945-1949: Nascita del movimento politico autonomo sloveno.*

(se nadaljuje/segue)

Krožek za družbena vprašanja

Virgil Šček

28

Zbirka Zgodovinskega časopisa

20

Peter Rustja

Med Trstom in Dunajem

**Ivan Nabergoj v avstrijskem
državnem zboru (1873-1897)**

Trst 1999

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in študijska knjižnica, Trst

929 Nabergoj I.

RUSTJA, Peter

Med Trstom in Dunajem : Ivan Nabergoj v
avstrijskem državnem zboru (1873-1897) /
Peter Rustja. - Trst : Krožek za družbena
vprašanja Virgil Šček ; v Ljubljani :
Zveza zgodovinskih društev Slovenije,
1999. - (Krožek za družbena vprašanja
Virgil Šček ; 28) (Zbirka Zgodovinskega
časopisa ; 20)

1. Nabergoj, Ivan [avtor]

1685996

Ta knjiga je izšla kot 28. zvezek knjižne zbirke *Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček* v Trstu in kot 20. zvezek Zbirke Zgodovinskega časopisa, ki ga izdaja *Zveza zgodovinskih društev Slovenije* v Ljubljani.

34122 Trst - Ul. G. Gallina 5

Tisk: Graphart

Trst, 1999

KAZALO

PREDGOVOR	11
SPREMNA BESEDA - PROF. DR. VASILIJ MELIK	13
IVAN NABERGOJ - NEKAJ UTRINKOV IZ NJEGOVE BIOGRAFIJE . . .	17
NABERGOJEVA POT V DUNAJSKI PARLAMENT . 21	
“Kaj pa je to: državni zbor?”	21
Okoličani in Nabergoj	28
Državni poslanec Ivan Nabergoj pred svojimi volilci	28
Shod volilcev v Škednju	40
PARLAMENTARNI NASTOPI IVANA NABERGOJA	45
8. zasedanje (4.11.1873-16.5.1879)	47
“Pokažite pri volitvi, da niste hlapci Lahonom in zaničevanja vredni sužnji Garibaldincem!”	47
TRST	47
Okoličanski poslanci in mestno svetovalstvo	49
Volitve v mestni in deželni zbor	52
DUNAJ	53
GOSPODARSTVO	54

Prvi Nabergojev nastop v parlamentu	54
“Teško je verjeti, kako je Trst zastavljen na železniškem področju” . . .	56
HUDI DAVKI ZA OKOLICO	59
Davek na poslopja na podeželju ali davek na biljard?	59
Dvojno davčno breme okolice	60
Užitninski davek na meso	62
ZAUPNICE IN OBISKI NA PROSEKU	63
Zaupnica Nabergoju	64
Obisk poslancev v Trstu	65
IZ POSLANSKIH KLOPI ZA PODEŽELJE	66
Naš državni poslanec Nabergoj	66
Iz državnega zbora	69
Uvozna carina na ulovljene ribe	73
Hišni obrestni davek za Trst in okolico	75
9. zasedanje (7.10.1879-22.4.1885)	81
“Kdor ne zna po naše govoriti, ne more našim otrokom oče biti!”	81
TRST	81
Volilci v Istri in tržaški okolici!	82
26.000 brezpravnih Slovencev!	83
DUNAJ	87
Spomenica društva “Edinosti” ministru prvosedniku	88
ŠOLSTVO NA PRIMORSKEM.	
JEZIKOVNA ENAKOPRAVNOST	108
23. dan meseca aprila 1880	109
ŠOLSTVO NA KOROŠKEM	113
SLOVENSKI JEZIK IN SODNIKI	117
Iz državnega zbora	117

ŽELEZNICA	125
Podaljšanje Rudolfove železnice do Trsta	126
Govor g. poslanca Nabergoja v državnem zboru dne 8. marcija	126
Nova železnica v Trst	131
Železnica Hrpelje-Trst	132
Nabergoj in Wittman	137
Govor poslanca Nabergoja (za železnico Hrpelje-Trst)	141
Hišni obrestni davek	144
KRIŠKI RIBIČI IN TRŽAŠKI MAGISTRAT	144
Čožoti in Križani	144
Gmotni položaj duhovščine	150
10. zasedanje (22.9.1885-18.12.1890)	153
“Strela udari iz višine izdajalca domovine!”	153
TRST	153
O občinah v tržaškej okolici	153
Šolstvo v Trstu	155
Nabergoj	157
Volitve v državni zbor	160
Čestiti volilci III. volilne skupine!	165
Naši okoličani in Cikorja	169
Tržaški magistrat in okoličanski župani	171
DUNAJ	175
UKINITEV PROSTE LUKE	175
Zaščitna carina	175
Prosta luka	177
Davek na žganje	177
Užitninski davek	179
Mitnina v okolici	183
ŠOLSTVO	184
Obrtna šola	184
Kmetijstvo in izobrazba	186

Peticija 1429 slovenskih očetov	192
Za šole naj poskrbi vlada!	194
Šola za kamnoseke	201
PROCES MANDIČ	203
NOTARJI IN SLOVENŠČINA	206
ZA RAZŠIRITEV CERKVE V BARKOVLJAH	207
ŽELEZNICA IN POLJEDELSTVO	210
11. zasedanje (9.4.1891-22.1.1897)	213
"Zaslužno odlikovanje"	213
TRST	213
Petindvajsetletnica g. poslanca Ivana Nabergoja	213
Zaslužno odlikovanje	216
Ivanu Nabergoju - 1866-1891 - Zvonjelica	218
Častiti volilci III. volilne skupine!	219
Zahvala	221
Državnozborska volitev v III. volilni skupini	221
Črtice iz volilne borbe	223
Cikorjaška junaštva	224
Zakasnil	224
Sijajnost nedeljske volitve	225
Iz Padrič	226
Socialisti in krščanski socialci	226
Po volitvah	227
Položaj v mestnem svetu	231
Za šolo v Padriču in Gropadi	232
DUNAJ	234
NABERGOJ PRED CESARJEM	235
GOSPODARSTVO IN DAVKI	240
Osoda tržaške okolice	241

Užitninski davek	245
Ukinitve proste luke in državni uradniki	250
Interpelacija	251
Tržaško uradništvo	253
NABERGOJ V RIMU	253
Tretji mirovni kongres	253
ITALIJANIZACIJA MESTA IN OKOLICE	260
Koliko poslancev ima mesto tržaško?	260
Italijanizacija krajevnih imen	262
Prepoved govoriti slovensko v javnih skladiščih	268
Slovenski delavci pri javnih skladiščih v Trstu	270
Boj za narodno šolo	271
Dajte nam slovenskih uradnikov!	276
Slovenski napisi v Trstu	277
Slovenščina in italijanščina v Trstu	281
Še vedno nezakonitosti in krivice	281
Za posebno okrajno glavarstvo	287
NUJNOST NOVIH ŽELEZNIŠKIH POVEZAV	290
Naše železniško vprašanje	290
ZADNJI POSLANSKI POSEGI IVANA NABERGOJA	293
Umetna vina	294
Trtna uš	294
Čožoti in Križani	294
Slovenski napisi na železniški postaji	297
VOLILNI BOJ 1897	299
Politiške vesti	301
Zopet "Indipendente" o Nabergoju	302
Dan časti in slave!	303
Volilni poziv	308
Volilci III. kolegija!	309
V boj - do zmage!	310

RIASSUNTO 317

Tra Trieste e Vienna - Ivan Nabergoj
al Parlamento austriaco (1873 - 1897) 317

ZUSAMMENFASSUNG 325

Zwischen Triest und Wien - Ivan Nabergoj
im österreichischen Haus der Abgeordneten (1873 - 1897) 325

PREDGOVOR

S knjigo *Med Trstom in Dunajem, Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru (1873-1897)*, ki jo je pripravil mladi tržaški zgodovinar Peter Rustja, *Krožek za družbena vprašanja* Virgil Šček iz Trsta nadaljuje s svojim pomembnim raziskovanjem in ovrednotenjem krajevne zgodovine, obenem pa stopa na novo pot. Ta 28. "beli priročnik" našega krožka je namreč obenem 20. zvezek *Zbirke Zgodovinskega časopisa*. Zbirko izdaja uredništvo osrednje slovenske historične revije *Zgodovinskega časopisa*, glasila *Zveza zgodovinskih društev Slovenije* v Ljubljani. To dejstvo in pa dejstvo, da je *Spremo besedo* napisal glavni in odgovorni urednik *Zgodovinskega časopisa* akademik prof. dr. Vasilij Melik, zgovorno potrjujeta pomen našega dela in krepita skupni slovenski prostor.

V preteklih letih smo v tej zbirki v štirih knjigah predstavili delo primorskih poslancev v rimskem parlamentu po prvi svetovni vojni. Tokrat segamo spet dlje v preteklost. O slovenskih društvih in časopisih v Trstu v letih 1848-1890 smo že leta 1996 objavili v italijanščini pisano študijo Robija Sturmana. Zdaj pa Peter Rustja predstavlja delo, ki ga je na Dunaju kar 24 let opravljal prvi tržaški slovenski poslanec v državnem zboru Ivan Nabergoj (1835-1902). V prihodnje bi radi predstavili še delo njegovega naslednika, tržaškega poslanca Otokarja Rybářja (1865-1927), ki je bil na Dunaju v času najvišjega vzpona tržaških Slovencev (1907-1918), preden smo utrpeli vrsto udarcev, od katerih si še nismo opomogli.

Peter Rustja, ki se je rodil v Trstu leta 1967, je diplomiral iz zgodovine slovanskih narodov na tržaški univerzi leta 1995 z diplomsko nalogo o delovanju slovenskih študentov okoli revije *Vesna* na Dunaju ob koncu 19. stoletja, zdaj pa živi med Koroško in Trstom ter končuje magisterij iz zgodovine v Ljubljani z raziskavo

o položaju slovenskega jezika v Trstu v drugi polovici 19. stoletja. Njegovo zanimanje namreč velja slovenski zgodovini 19. stoletja, a tudi zgodovini Slovencev v Italiji in manjšinskim vprašanjem, o čemer je objavil več referatov in člankov v revijah *Annales*, *Traditiones*, *Zgodovina za vse*, *Kronika* in *Primorska srečanja*.

V to knjigo je stkal izbor Nabergojevih govorov in dokumentov iz dunajskega parlamenta, a tudi poročil o njegovem delu. Vse to gradivo iz *Edinosti* je objavljeno brez jezikovnih posegov, prilagojen je le pravopis, kjer je to nujno potrebno, drugod je ostal nedotaknjen kljub nekaterim nedoslednostim v izvornikih.

Avtor se zahvaljuje vsem, ki so mu pomagali pri raziskovanju od Trsta do Dunaja - posebno dragi mag. Martini Piko za vsestransko pomoč in oporo, Rozki Hartman za terensko delo na Dunaju, dr. Aleksiju Kalcu za koristne napotke, Bojanu Brezigarju, ki ga je prvi opozoril na potrebnost raziskave o Nabergoju, uredniku te knjižne zbirke Ivu Jevnikarju za spodbujanje in zamudno tehnično delo, knjižničarjem *Mestne knjižnice* in knjižničarkam *Narodne in študijske knjižnice* v Trstu, osebju tržaškega *Državnega arhiva* in *Avstrijske državne knjižnice* ter *Slovenski znanstveni fundaciji* za finančno podporo raziskovalnemu delu za magisterij, kamor se vključuje tudi pričujoča publikacija.

Za slikovno gradivo se zahvaljujemo *Tržaškemu občinskemu muzeju* in *Avstrijski državni knjižnici* na Dunaju, za skrbno grafično in tiskarsko delo arh. Pavlu Magnaniju in tiskarni Graphart, za finančno pomoč pa *deželni upravi Furlanije-Julijske krajine*, *Zadružni kraški banki* na Opčinah in *Svetu slovenskih organizacij* ter *slovenskim ministrstvom za znanost in tehnologijo*, *za kulturo* ter *za šolstvo in šport*, ki redno finančno podpirajo *Zgodovinski časopis*.

Krožek za družbena vprašanja
Virgil Šček

SPREMNA BESEDA

V svojih priročnikih je krožek Virgil Šček obširno obravnaval dvajseto stoletje, tako čas med obema vojnama kot dobo po drugi vojni. Knjiga, ki jo imamo zdaj tukaj pred seboj, pa se je lotila starejšega časa, obdobja devetnajstega stoletja, ki je oddaljeno od nas več kot sto let. Tako je prišel v ospredje našega zanimanja predvsem v političnem življenju najznamenitejši tržaški Slovenec tega obdobja, Ivan Nabergoj s Proseka, poslanec v tržaškem mestnem svetu (1866-1900), prvi slovenski zastopnik Trsta v avstrijskem državnem zboru (1873-1897) in prvi predsednik političnega društva Edinost (1875-1892). Knjiga izčrpno prikazuje četrstoletno Nabergojevo nastopanje v dunajskem parlamentu.

V državni zbor so sprva (1861-1873) volili deželni zbori, torej tudi tržaški mestni svet, izmed svojih članov. To je bilo za Slovence zelo neugodno, saj so imeli večino samo v kranjskem deželnem zboru (pa še to šele po letu 1867). Vrata dunajskega parlamenta so se jim zares odprla šele leta 1873, ko je nemška liberalna večina uvedla direktne volitve. Med prvimi državnoborskimi volilnimi okraji v mestni in kmečki kuriji je bilo 12 takih, ki so imeli nad tri četrte slovenskega prebivalstva: 8 na Kranjskem, 3 na Štajerskem in eden na Goriškem. V vseh teh okrajih so Slovenci uspeli na drugih direktnih volitvah leta 1879 in na poznejših, na prvih volitvah leta 1873 pa niso imeli sreče. To je bil čas najhujšega pritiska nemške liberalne vlade. Najbolj se je kazal v mestih. Tako v Ljubljani kot v drugih dveh mestnih volilnih okrajih na Kranjskem so zmagali nemški kandidati. Na kmetih je prišla do veljave volilna geometrija, ki so jo tvorci vo-

lilne reforme ponekod uporabili pri razmejevanju volilnih okrajev. Z njo so si Nemci pridobili zmago v dveh kmečkih volilnih okrajih, v enem na Kranjskem in v enem na Štajerskem. Tako je bilo v zgoraj navedenih 12 slovenskih volilnih okrajih izvoljenih 5 nemških liberalcev in samo 7 Slovencev: štirje na Kranjskem, dva na Štajerskem in eden na Goriškem. Posebej na Kranjskem je bil to hud slovenski poraz. Te neuspehe pa je spremljal presenetljiv uspeh, in to v Trstu.

Trst je dobil ob direktnih volitvah v parlament štiri poslanska mesta. Enega je volila trgovsko-obrtna zbornica. Enega je volil prvi občinski volilni razred, ki je štel 219 volivcev, najboga-tejših Tržačanov. Enega sta volila drugi in tretji občinski volilni razred – 2164 volilnih upravičencev, med katerimi so bili tudi uradniki, advokati in doktorji. Enega sta volila četrti občinski volilni razred (manj premožni posestniki, trgovci in obrtniki) in vsi okoliški volilni upravičenci. V tem volilnem kolegiju (v 4. razredu in okolici) je zmagal Ivan Nabergoj. Dobil je 1103 glasove, vseh volilnih udeležencev pa je bilo 1557. Udeležba je bila nizka, 42-odstotna, kar pa v tistih časih ni bilo nič izrednega. Slovensko zmago je omogočilo poleg zavzetosti in složnosti volivcev dvojje srečnih naključij. Prvič se večina italijanske liberalno nacionalne stranke ni udeleževala volitev v državni zbor, ampak samo občinskih volitev. Drugič pa je bilo volilnih upravičencev tedaj več v okolici kakor v mestnem 4. razredu. V okolici je živelo 63% volilnih upravičencev vsega volilnega kolegija (tedaj 3738), v mestu pa samo 37%.

Zmago v tem tržaškem volilnem kolegiju si je slovenska stranka z Nabergojem priborila še trikrat, v letih 1879, 1885 in 1891, torej še čez šest, dvanajst in osemnajst let. Naslednjč, čez 24 let, leta 1897, pa zmaga ni bila več mogoča. Delež okoliških volilnih upravičencev je bil vedno nižji, italijanska liberalno na-

cionalna stranka pa je tedaj opustila abstinenco pri parlamentarnih volitvah.

Deset let po porazu v letu 1897 so Slovenci v Trstu znova dobili državnega poslanca. To pot ni šlo samo za navadno zmago v volilnem boju, ampak za več, za nastanek slovenskega volilnega okraja v Trstu. Državnozborska volilna reforma, uzakonjena 26. januarja 1907, je odpravila kurije, uvedla splošno moško volilno pravico in razmejila volilne okraje v veliki meri po narodnostnih mejah. Tako so dobili Slovenci 24 volilnih okrajev. Delež teh poslancev v parlamentu je ustrezal tudi deležu slovenskega prebivalstva med avstrijskimi državljani. Če bi jih narisali na zemljevidu, bi pokazalo 24 slovenskih volilnih okrajev svojevrstno podobo Zedinjene Slovenije. Ozemlje teh 24 okrajev ni bilo manjše od sedanje Republike Slovenije. Sredi tega ozemlja so bile tudi nemške enklave (kočevarsko področje in 29 štajerskih občin z Mariborom, Celjem in Ptujem), toda vanj so spadali Kranjska, slovenski del Štajerske, Goriške in Istre, štirje sodni okraji na Koroškem, v mestu Trstu pa vsa okolica in devet izmed trinajstih predmestij. Otokar Rybář je postal naslednik Ivana Nabergoja kot poslanec v dunajskem parlamentu, od volitev 14. maja 1907 pa vse do propada monarhije v letu 1918.

prof. dr. Vasilij Melik

IVAN NABERGOJ

(Avstrijska državna knjižnica na Dunaju - Österreichische Nationalbibliothek Wien, Bildarchiv)

IVAN NABERGOJ - NEKAJ UTRINKOV IZ NJEGOVE BIOGRAFIJE

“Biografijo tega moža je lahko napisati, kajti kratka in preprosta je, kakor je življenje majhnega slovenskega posestnika sploh preprosto. Porodil se je na Proseku dne 28. maja 1835. leta. Kaka mu je bila vzgoja kot malemu otroku, si lahko mislimo. Sreča mu ni bila mila, da bi si bil mogel po šolskih klopeh nabrati raznih učenosti: dovršil je le ljudsko šolo. In vender se je Ivan Nabergoj visoko popel v človeški družbi ter je postal markantna oseba v političnem življenju – ne le tržaškem – ampak slovenskem v občini in avstrijskem. Tem častneje zanj: kar je postal, postal je iz sebe. Njega rojaki – in poleg teh tudi dobri in nepozabni cesar Maks,¹ koji je koliko-toliko tudi posegel v našega slavljence usodo – spoznali so kmalu krasna duševna svojstva našega Nabergoja ter ga posadili na častno mesto. In Nabergoj vrši dolžnosti, ki so zvezane s tem častnim mestom, toli vestno, da bi jih nikdo drug ne mogel častniši vršiti. Toliko simpatičniši nam je ta mož – bodisi kot prvak, politik ali človek – nego mnogokateri onih, ki se ponašajo se svojo ženijalnostjo in svojim talentom, kateri lastnosti pa prepogosto služita v to, da prikrivata marsikaj, kar narodu našemu ni ravno koristno.”²

“Iz Trsta – Pod zaključni kamen v našej luči so položili listino, na katero se je tudi naš deželni in državni gospod poslanec

-
1. “Po očetju je prevzel posestvo in dobavljal material za zgraditev Miramarskega gradu (1856-1860). Tedaj se je tako seznanil z nadvojvodo Maksimilijanom, da ga je spremljal na Dunaj.” (*Primorski slovenski biografski leksikon*, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1974-94, II. knjiga, str. 485. Odslej: PSBL.)
  2. “Ivan Nabergoj”, *Edinost* 31.12.1890.

podpisal v slovenskem jeziku tako-le: Ivan Nabergoj deželni poslanec.”³

“Nel ’85 gli Slavi, dovendosi eleggere un deputato nella “curia” territoriale, vennero a fare la loro dimostrazione in città, riuscendo a frustrare un debole tentativo dei patrioti, che avevano contrapposto il garibaldino Leopoldo Mauroner al candidato sloveno. Questi era certo Giovanni Nabergoj, rozzo e ignorantissimo campagnolo, che fu caporione di quei primi attacchi slavi diretti dal vescovo, e che è rimasto celebre nelle memorie paesane per i molti grotteschi episodi della sua azione politica.”⁴

“Gospod Nabergoj ni eden najbolj učenih i najbolj zgovornih udov avstrijskega parlamenta. On si v njem z globokostjo svojega znanja ne more pridobiti gospodarjočega vpliva, tudi ga ne more z ognjem svoje besede za sabo potegniti. On ni eden izmej onih redkih mož, ki moč politične stranke v sebi vtelesijo in tej stranki moč zmage in krepost brambe dele in svoje nasprotnike silijo, da se jih boje in spoštujejo, in vendar je, to priča vojna proti njemu, strah njegovim nasprotnikom.

Kak je vzrok, da dela tak strah, kaj vali nanj tako sovraštvo? Njegova politična značajnost. Naš parlament ima mnogo udov, ki imajo več duha, več znanja, večjo zgovornost, ali nobenega, ki bi nadkrilaval čistost političnega njegovega značaja. Nabergoj je vtelesena zvestoba političnih načel, tiste čiste politične kreposti, tistega nedotakljivega političnega poštenja, ki nikoli ne omahuje, nikoli se ne pogaja, nikoli slabosti ne kaže. On ni poklican, da bi kakor vojskovodja vodil boj stranke, ali kakor vojak je bil sobojnik stranke, nesebičen, v zavesti svoje dolžnosti in zvest. Mandat, kateri so mu dali njegovi volilci, zastopal je zvesto, popolno-

3. “Iz Trsta”, *Mir* 10.1.1884.

4. Attilio Tamaro, *Storia di Trieste*, Alberto Stock Editore, Roma 1924, str. 499-500.

ma in pošteno. V njegovej vesti se ni našlo, kakor v marsikaterej drugih poslancev, prostora za obrazec, po katerem se tak mandat samo "gospodarsko" zastopa, "politično" pa se lahko v žep dene. On ima politično spoznanje, in on je to spoznanje pogumno, zvesto in brezozirno zastopal."⁵

"Nabergoj – politik je mučenik. S tem je povedano vse. Ni ga mej slovenskimi politikami, koji bi toliko pretrpel po napadih z nasprotniške strani. Napadali so ga pred leti in napadajo ga danes pri vsaki priliki in kjer le morejo. In ti napadi niso le ostri, ampak naravnost brutalni so in toli ostudni, da so v veliko nečast napadalcem, tem več, ker se ti-le ponašajo, da so sinovi kulturnega naroda. In uprav letos bili so ti napadi toli silni, da je nam vsem kri zavrela po žilah, ker se nam je zdelo neverjetno, da bi se tolika divjost mogla nahajati mej "kulturnim" elementom. In ni jim zadostovalo, da so ga napadali kot politika in javno delujočega moža, ampak prestopili so z drzno svojo nogo prag privatnega in družinskega življenja. Družina je svetišče in gorje onemu, ki onesnaža to svetišče. Nasprotniki gospoda Nabergoja onesnažiti so hoteli tudi to svetišče se svojo nestrpnostjo in strupeno jezo, ali onesnažili so pri tem le sami sebe. Svet, kojemu je le še količkaj do dostojnosti, jih je že sodil in obsodil. Jasno in pošteno ime našega Nabergoja nima madeža, kakor ga ni imelo nikdar poprej."⁶

"Kadarkoli se bode govorilo in pisalo o probujenosti tržaških okoličanov, glasilo se bode v prvi vrsti ime viteza Ivana Nabrgoja s Proseka, ki je ponos in dika tržaškim Slovincem, vrl boritelj za pravice slovenskih okoličanov tržaških kot poslanec v mestnem in deželnem zboru tržaškem, kakor tudi v državnem

---

5. "Nabergoj", *Edinost* 2.5.1885. Gre za prevod uvodnika, ki ga je z istim naslovom objavil *Triester Tagblatt*.

6. "Ivan Nabergoj", *Edinost* 31.12.1890.

zboru na Dunaju. Kakošen vpliv ima ta mož na tržaške okoličane, dokazuje to, da je morala vladno-italijanska stranka spomladi l. 1897 vse mogoče sile napeti, da je vrgla tega moža pri volitvah za državni zbor.”⁷

“Danes zjutraj došla nam je na vse zgodaj iz Proseka pretužna vest: ljubljenca vseh tržaških Slovencev, Ivana Nabergoja ni več med živimi. Ob 4. uri zjutraj je po dolgi in mučni bolezni izdihnil svojo dušo.

Težko bi bilo z besedami povedati, kaj je bil pokojni Ivan Nabergoj tržaškim Slovencem, kajti to more pomniti le oni, ki se je v drugej polovici minolega stoletja udeleževal narodnih bojev na tržaškem ozemlju, to more vedeti le oni, ki je videl tugo naroda, ko smo s padcem Nabergoja izgubili l. 1897 jedinega slovenskega državnoborskega poslanca na Tržaškem.”⁸

-
7. Simon Rutar, *Slovenska zemlja. Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra, II. snopič*, Matica Slovenska, Ljubljana 1897, str. 169.
  8. “Ivan Nabergoj”, *Edinost* 10.9.1902.

NABERGOJEVA POT V DUNAJSKI PARLAMENT

“Kaj pa je to: državni zbor?”

Zadnja dva meseca leta 1865 sta bila posebno naklonjena tržaškim Slovencem: 23. novembra je drugič kot tržaški župan prišel Carlo Porenta,⁹ 31. decembra pa je bil na nadomestnih volitvah za mestni in deželni svet v VI. okraju (Prosek-Kontovel-Sv. Križ) namesto Pietra Kandlerja prvič izvoljen Ivan Nabergoj.

Ivan Nabergoj je bil neposredna priča in akter časa, ki bi ga lahko označili kot čas velikih sprememb tako znotraj Avstro-Ogrske in Trsta kot tudi znotraj same tržaške slovenske skupnosti. Njegovo poslansko obdobje v tržaškem mestnem in deželnem svetu se začneja sredi 60. let devetnajstega stoletja, to je času, ko se v tržaškem mestnem svetu pojavljajo prvi znaki nacionalnega vrenja med italijanskimi poslanci, sega pa vse do konca 90. let, ko nacionalna kontrapozicija in politična polarizacija dosežeta svoj višek.

V tržaški mestni in deželni svet je bil Nabergoj izvoljen prvič 31.12.1865 na dopolnilnih volitvah v VI. okraju (Prosek-Kontovel-Sv. Križ) namesto Pietra Kandlerja.

V dunajskem parlamentu je Ivan Nabergoj zastopal tržaško slovensko okolico od leta 1873 do leta 1897, nenazadnje zaradi volilne abstinence italijanskih liberalcev, ki so se šele leta 1897 odločili, da se bodo udeležili državnozbornih volitev in poslali svoje predstavnike na Dunaj.

---

9. Carlo Porenta je bil prvi tržaški župan slovenskega porekla. Gimnazijo je dokončal v Ljubljani, prvič pa je bil izvoljen za župana 22. maja 1863. Bil je tudi poslanec v dunajskem parlamentu. (PSBL, III. knjiga, str. 52.)

Dunajski parlament - 1888

(Avstrijska državna knjižnica na Dunaju - Österreichische Nationalbibliothek Wien, Bildarchiv)

Za tržaške liberalce je bilo do tedaj pomembneje obvladovati mestni svet, ki je v bistvu predstavljal pravi vzvod oblasti v Trstu. Volilni zakon je slovenskim okoliškim volilnim okrožjem namenjal le 6 sedežev od skupnih 54. Slovenski poslanci v mestnem svetu so bili torej zlahka preglasovani.

Drugače je bilo s poslanskim mestom na Dunaju, še zlasti po uvedbi direktnih volitev v državni zbor leta 1873.

V publikaciji “Političen katekizem za Slovence”, ki jo je izdal in založil leta 1873 odbor Katoliško-konstitucionalnega društva v Celovcu,¹⁰ v zvezi z volilnim sistemom lahko beremo naslednje:

9. Kaj pa je to: državni zbor?

Deržavni zbor je zbor, v katerem so brani poslanci vseh predlitavskih dežel.

10. Kako pa je ta državni zbor sestavljen?

Ta državni zbor je sestavljen iz dveh zbornic ali hiš, to je iz zbornice gospôde ali gosposke zbornice in iz zbornice poslancev ali poslanske zbornice.

11. Kaj pa je to: gosposka ali zgornja zbornica?

To je tisti del deržavnega zbora, v katerem sedijo ti-le gospodje: Polnoletni cesareviči (princi), polnoletni glavarji tistih avstrijskih žlahtnikov, ki imajo velike graščine in katerim cesar dedino čast deržavnega zbornika podeli; veliki škofje in knezoškofje.

---

10. *Političen katekizem za Slovence*. Izdal in založil odbor katoliško-konstitucionalnega društva v Celovcu. Drugi natis. 1873. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu. Knjiga na poljuden način predstavlja različne nivoje političnega življenja od občine in dežele vse do države. Navedeni odlomek je objavljen na str. 25-27.

Najizčrpnější pregled volitev in volilnih mehanizmov na Slovenskem predstavlja knjiga Vasilija Melika *Volitve na Slovenskem, 1861-1918*, ki je izšla leta 1965 pri Slovenski matici v Ljubljani.

Še nekaterim posebno slovečim, za državo ali cerkev, za vednost ali imetnije zaslužnim možem si pa cesar prideržuje pravo, čast državnega zbornika podeliti.

12. Kaj pa je to poslanska ali spodnja zbornica?

To je tisti del državnega zbora, v katerem sedijo od ljudstva izvoljeni poslanci.

13. Koliko poslancev in kako jih pa voli ljudstvo?

Ljudstvo voli 353 poslancev in sicer takole: Češka jih voli 92, Galicija 63, Avstrija doljna 37, Moravska 36, Štajarska 23, Tirolska 18, Avstrija zgornja 17, Kranjska 10, Šlezka 10, Koroška 9, Dalmacija 9, Bukovina 9, Salcburška 5, Istrija 4, Goriška 4, Terst z okolico 4, Vorarlberška 4.

Volitev teh poslancev je povsod razdeljena v 4 verste - v prvi versti volijo veliki posestniki (graščaki), - v drugi versti volijo mesta, tergi in obertnijska sela, - v tretji versti volijo kupčijske in obertnijske zbornice - in v četrti versti kmetiške občine in sicer tako-le: (...)

V Terstu in okolici njegovi: V Terstu voli 1. volilni razred 1; 2. in 3. volilni razred 1 in 4. razred in pa okoličani volijo skupaj 1 poslanca. Kupčijska zbornica 1.¹¹

Poslance kmetiških občin volijo od volilcev izvoljeni volilni možje (na 500 prebivalcev pride en volilen mož), poslance mest, trgov in velikih posestnikov pa volijo kar volilci sami.

Pri volitvi volilnih mož za kmetiške občine in pri volitvi poslancev vsake verste je tisti izvoljen, kateri ima čezpolovično število (večino) glasov. Ako nikdo ne dobi te večine glasov, odloči konечно srečkanje.

11. Volilni red za tržaško ozemlje za državnozbornske volitve leta 1873 se je naslanjal na prej omenjeni volilni sistem za mestni svet, po katerem so okoličani volili, ne glede na cenzus, svoje predstavnike (v tem primeru enega poslanca) v posebnih volilnih okrožjih, ki so bila ločena od mestnih. (Prim. Melik, op. cit., str. 125.)

Volilno pravico ima vsak avstrijski državljani, kateri je 24 let star, samolasten in ima tudi vse druge lastnosti v volilnem redu za državni zbor zaznamovane.

Za poslanca izvoljen biti more vsak, ki je 30 let star, je vsaj 3 leta avstrijski državljani ter ima pravico voliti ali v deželnem svetu voljen biti.

Volijo se državni poslanci na šest let.¹²

Nabergojeva kandidatura za poslansko mesto v okoliški kuriji je nastala v prostorih rojanske čitalnice, točneje znotraj "Centralnega volilnega odbora".¹³

Na prvih parlamentarnih volitvah za 3. kolegij, ki so se vršile 16.10.1873,¹⁴ je Nabergoj prejel 1103, Morpurgo pa 357 glasov.

Nabergojeva kandidatura in izvolitev v parlament pa sta pripomogli, da se je v sorazmerno kratkem času slovenska prisotnost v Trstu organizirala tudi zunaj čitalnic. Tržaški Slovenci so tako pridobili podobo političnega subjekta: leto kasneje se je ustanovilo tudi "Politično društvo Edinost za tržaško okolico",¹⁵ leta 1876 začne izhajati istoimensko glasilo, v osemdesetih letih pa so po za-

---

12. *Političen katekizem*, op. cit., str. 25-27.

13. Iz pisma, ki ga je "Centralni volilni odbor" naslovil policijskemu vodstvu na Kolonji 25.2.1874, lahko ugotovimo, kdaj se je volilni odbor ustanovil: "Centralni volilni odbor za Trst in okolico, kateri se je ob času volitev v državni zbor konstituiral v Rojanu dne 13. avgusta 1873, ima v nedelo 1. marca ob 11. uri v Rojanski čitalnici privatni shod, da se posvetuje, kake predloge naj bi njih poslanci v mestnem zboru zaradi užitnine /daca/ in županov stavili, kar se slavnemu c. kr. policijskemu vodstvu uljudno na znanje daje." (Državni arhiv v Trstu, AST, Dir. Pol., b. 278.)

14. Kot ugotavlja Melik, je na volitvah izmed 3738 upravičencev glasovalo le 1557 volivcev.

15. "Namen tega društva je: da budi, utrjuje in širi narodno in gospodarsko zavest, da brani narodne in vse druge pravice ter da podpira in pospešuje materialno in duševno korist okoliškega in sploh slovenskega ljudstva v državnih, občinskih, cerkvenih in gospodarskih zadevah, da širi narodno omiko in duh razveseljuje." (*Pravila političnega društva "Edinost" za tržaško okolico*, § 2.) Zanimiv je tudi zadnji paragraf pravil: "Ako bi se društvo razdružilo, se razdeli društveno premoženje mej uboge vse tržaške okolice." (AST, Pol. ris., b. 276.)

*slugi političnega društva Edinost in njenih članov nastajala društva in organizacije, ki so razširili področja delovanja, na katerih so bili dejavni tržaški Slovenci.*¹⁶

*Na volitvah leta 1879 je Nabergoju prvič stal nasproti Leopoldo Mauroner.*¹⁷ *Rezultat volitev, ki so se vršile 6.7.1879, pa je bil naslednji: Nabergoj 1568, Mauroner 313 glasov.*

*Leta 1885 se z ustanovitvijo društva Concordia*¹⁸ *(ki so ga na straneh Edinosti posmehalno prekrstili v Cikorja) začne intenzivnejša agitacija italijanskih liberalcev na podeželju, in to prav v času, ko se je razvijalo pestro slovensko družbeno, kulturno in politično delovanje tudi v mestu.*

Leta 1885 je bil Nabergojev protikandidat zopet Leopoldo Mauroner. Izbira ni bila naključna: Mauroner je predsedoval omenjenemu društvu Concordia. Društvo se je v svojem statutu proglašalo za predstavnika interesov podeželja v razmerju z mestom, kar pa je v resnici pomenilo, da je pravzaprav ciljalo na to, da bi nadomestilo "edinost" (tako z veliko kot z malo začetnico)

-
16. Ivan Nabergoj je bil soustanovitelj številnih društev, ki so delovala v Trstu in okolici, na primer "Sadjarskega trgovskega društva", "Slovenskega delavskega podpornega društva", "Slovenskega kmetijskega društva za tržaško okolico" ter "Tržaške posojilnice in hranilnice".
17. V članku "Kako smo pridobili drugi okraj" v jubilejni številki *Edinosti* leta 1926 lahko beremo sledeče: "Ta okraj je bil v mestnem zastopu naša črna točka. Zastopal ga je mnogo let stari garibaldinec Poldo Mauroner. Sicer ni bil ta mož nobena kapaciteta, vendar je imel pri ljudeh dovolj vpliva. Na Kjadinu je imel svoje posestvo in veljal je za "šjora", ki ima pri komunu vplivno besedo. V tistih časih je pa veljal nekaterim našim ljudem, posebno pa tistim, ki so bili od njega odvisni, kakor delavci, uslužbenci, kamnoseki, palirji itd., komun za Boga. Mislili so ti ljudje, da bi brez magistrata ne mogli živeti. Zato so magistratu zvesto služili in menili so, da morajo tudi pri volitvah glasovati za tistega, ki jim "da jesti". To so bili tako zvani "cikorjaši". Osebnost so bili večinoma pošteni ljudje, tudi narodni izdajalci niso bili, ker so doma vsi med seboj slovensko govorili in svoje otroke pošiljali v slovenske šole, le do tega jih ni bilo mogoče pripraviti, da bi volili slovenskega kandidata. Takih cikorjašev je bilo polno zlasti na Kjadinu, v Rocolu, pa tudi v Lonjerju."

med Slovenci s tako “concordio”, ki bi bila po godu mestni politični eliti.

Kljub temu, da je Mauroner število prejetih glasov podvojil (namesto 313 glasov iz leta 1879 je na volitvah 7.6.1885 prejel 696 preferenc), je Nabergoj ponovno zmagal z 2141 glasovi. Politična napetost se je nadaljevala tudi po volitvah: tako v takratni Edinosti kot v italijanskem časopisju lahko beremo o bojkotu slovenskih krušaric, mlekaric in peric, ki so ga izvajale italijanske družine.¹⁹

Na volitvah v državni zbor 5.3.1891 Nabergoj prejme ponovno več glasov (1644) od “večnega nasprotnika” Mauronerja (510)

-
18. Društvo je kot cilj navedlo zблиževanje, zvezo in slogo med prebivalci okolice in mesta: “Društvo bo skrbelo za prave potrebe okolice pri oblasteh, skrbelo bo za vzgojo in izobraževanje, s posebno pozornostjo na učenju italijanskega in slovenskega jezika, zavzemalo se bo za razširitev aktivne in pasivne volilne pravice, ob volitvah pa bo društvo predlagalo primerne kandidate za politična in občinska predstavništva.” Med cilji društva je tudi navedena želja, da se v tržaški občini v posvetnih in cerkvenih službah ter na šolah prednostno nameščajo ljudje, ki imajo tu rezidenčno pravico. Med sredstvi za uveljavitev teh ciljev so navedene seje, javni shodi, predavanja in peticije. (“La Società ha per iscopo di propugnare e favorire l’unione e la concordia fra gli abitanti del territorio e della città di Trieste, di rendersi interprete dei veri bisogni di quelli presso le autorità competenti e promuovere la loro educazione e la loro istruzione con particolare riguardo allo studio della lingua italiana e slovena, di estendere il diritto elettorale attivo e passivo, di proporre idonei candidati alle rappresentanze politiche e municipali e di interporre i buoni uffici presso le autorità politiche affinché in questo Comune alle cariche civiche ed ecclesiastiche e nelle scuole siano in preferenza destinate persone che qui abbiano il diritto d’incolato. La Società intende raggiungere tali scopi mediante riunioni fra gli associati, adunanze popolari, letture, petizioni, diffusione di scritti rispondenti ai propri scopi ed in generale mediante tutti i mezzi consentiti dalle leggi.”) (AST, Pol., Società, b. 40.)
- Iz programa izstopa skratka želja, da bi društvo prevzelo vlogo predstavnika slovenske okolice namesto političnega društva Edinost, zlasti v zvezi s političnim zastopstvom.
19. *Edinost* poroča o tem najprej v članku “Post festum” dne 13.6.1885, kot vzrok pa izrecno omenja Nabergojevo zmago na volitvah. Podobne članke je mogoče zaslediti tudi v 17. in 20.6.1885. Psihološki pritisk pred volitvami se je stopnjeval tudi po slednjih, saj so prav omenjena opravila predstavljala pomemben vir dohodka za marsikatero družino tržaške okolice.

in s tem je četrtič (ter zadnjič) izvoljen kot poslanec v dunajski parlament.

Okoličani in Nabergoj

Volilni boji tako za državnozborske kot za občinske volitve so postavili v ospredje okoliško prebivalstvo, ki je zaradi že omenjenih volilnih zakonov imelo potencialne in stvarne možnosti, da izvoli kandidata, ki ga je predlagala Edinost. Prav zaradi tega je bilo potrebno pozivati ne le k politični enotnosti okoličanov, ampak tudi braniti teritorialno enotnost okoliša. Z vključevanjem dela okolice v mestno obzidje se je seveda spremenilo tudi samo volilno telo.

Edinost je 11. in 14. januarja 1893 objavila v dveh delih članek o javnem pogovoru Ivana Nabergoja z volivci z naslovom "Državni poslanec Ivan Nabergoj pred svojimi volilci". Iz slednjega lahko razberemo ne le smernice njegovega političnega delovanja v dunajskem parlamentu, ampak tudi gledanje tedanjih volilcev.

Državni poslanec Ivan Nabergoj pred svojimi volilci²⁰

Na povabilo drž. poslanca gospoda Ivana Nabergoja zbralo se je dne 5. t. m. v Mallyjevi dvorani kacic 40 volilcev, da čujejo poročilo o njega delovanju v državnem zboru.

Predsednikom temu shodu je bil na predlog volilca Miheliča izvoljen vsklikom g. dež. poslanec Ivan Martelanc iz Barkovelj, kateri je najpoprej pozdravil zbrane volilce in potem predstavil vladnega zastopnika, svetovalca Vidica.

---

20. "Državni poslanec Ivan Nabergoj pred svojimi volilci", *Edinost* 11.1.1893.

Izpolnivši te formalnosti dal je gosp. predsednik besedo gosp. poslancu Ivanu Nabergoju, ki je na to poročal nekako tako-le:

“Častiti volilci!

Ne dolgo temu izrazila se je v listi “Edinost” želja, naj bi tudi jaz enkrat povabil svoje volilce, da jim pojasnim sedanje politično položenje.

Radi pomanjkanja časa in družih obilih poslov ni mi bilo mogoče takoj ugoditi opravičeni zahtevi tej. Sedaj pa, ko mi je nekoliko časa na razpolago, povabil sem vas, častiti volilci, da vam v kratkih potezah poročam o parlamentarnem položanju ter o svojem skromnem delovanju.

Ko je leta 1879 prevzel grof Taaffe vladno krmilo v svoje roke, bila mu je glavna skrb, zvabiti v državni zbor poslance kraljestva češkega. Poslednji so namreč več let tirali politiko abstinence. In res se mu je to posrečilo koj začetkoma. A zajedno s češkimi poslanci vstopili so tudi češki plemenitaši v državni zbor.

Sestavila se je potem večina iz Slovencev, Poljakov, Čehov, češkega plemenstva, Romuncev in nemških konservativcev - desnica.

S prvega se je delovalo res zložno in se je obrnilo marsikaj na bolje. Ker se je pa vlada pozneje obotavljala izvrševati program desnice, jela se je poslednja rušiti, zbok česar je bila vlada v velikih skrbah. Razne nesrečne naredbe vladine, osobito pa takozvane dunajske punktacije, izpodmahnile so tla staročeškemu poslancem. Prišli so Mladočehi, ki so sklenili preiti v najstrožjo opozicijo. Temu posledica je bila, da ni bilo več večine v državnem zboru. Ker pa nobena vlada v konstitucionalni državi ne more vladati brez večine v parlamentu, je bilo naravno, da je grof Taaffe skušal sestaviti tako večino s pomočjo levičarjev. Ker pa

menda levičarji preveč zahtevajo in jim grof Taaffe ni mogel ali ni hotel ustreči popolnoma, ostalo je pri prejšnji negotovosti do današnjega dne.

Da pa smo prišli do takih žalostnih parlamentarnih razmer, kriva je v prvi vrsti vlada sama, ker ni hotela ustreči opravičenim zahtevam prejšnje večine. A koliko so pri tem zakrivili Mladočehi, nočem soditi, ker nisem poklican v to – bližnja bodočnost bode najbolji sodnik.

Toda po mojem mnenju spada največi del krivde na nesrečno neslogo mej slovanskimi plemeni in njih zastopniki. Še vedno vlada mej nami staro prokletstvo nesloge, in dokler bode trajalo to, nam nikdo ne more pomagati do boljše bodočnosti: ni radikalni ni konservativni poslanci.

Sedaj pa me utegne kdo vprašati: zakaj pa se niste slovenski poslanci pridružili Mladočehom ali pa saj radikalnim Hrvatom?

Kar se tiče Mladočehov, povedal sem že prej, da naj sodi bližnja bodočnost, ali so zadeli pravo; glede na radikalne Hrvate pa moram povedati brez obzira, da se jaz za svojo osebo nikakor ne strinjam z njihovimi nazori in težko da bi tako sedanji kakor prihodnji slovenski poslanci mogli odobravati njihovo radikalno politiko, čeravno petorica radikalnih Hrvatov zagotavlja zjedinjeno Slovenijo.

Ker sem ravno omenjal Mladočehov in radikalnih Hrvatov, dovoljeno mi bodi nekoliko naglašati, kaj zahtevajo jedni in kaj drugi.

Prvi zahtevajo svoje državno pravo češko, to je samostalno kraljestvo češko. Ako se jim to posreči, ne bi se smeli več mešati v upravo tostranskih kraljestev in dežela in s tem bi bili mi Slovenci odtrgani od onega dela svojih sorodnih bratov, kateri nam morajo biti v bližnji bodočnosti najbolji zavezniki v naši borbi za narodni obstanek.

Isto tako je s težnjami radikalnih Hrvatov, z razliko le, da bi se Mladočehi zadovoljili z nekdanjimi pravimi mejami kraljestva češkega, dočim hoče petorica hrvatskih poslancev raztegniti svoje hrvatsko pravo celo na Trst in njega okolico in še dalje: preko meje bistre "Soče".

Častiti volilci! Ako bi vas vprašal, ako odobravate ta program stranke prava, prepričan sem že naprej, da mi odgovorite odločno: Ne! Rad bi videl slov. poslanca, ki bi si upal pri prih. volitvah stopiti pred svoje volilce s programom stranke prava! Mogoče, da mi kdo poreče: Zakaj pa niste ustanovili svoj jugoslovanski klub? Na to mi je odgovoriti, da smo se, koj ko smo prišli na Dunaj, sestali slovensko-hrvatski poslanci, da se posvetujemo, ali ne bi kazalo združiti se v jeden samostalen klub pod imenom jugoslovaškega kluba. Po dolgem in treznem razgovarjanju prišli smo do zaključka, da za sedaj še ne kaže ustanavljati samostalen klub, ker bi se s tem rušila močna skupina Hohenwartovega kluba, koji jedini je zaprečil levičarsko nadvlado. Sicer pa sem jaz s poslancema Peričem in Spinčićem pri tem glasoval za samostalni klub. Ker pa smo bili v odločni manjšini, udali smo se sklepu večine in smo vstopili z drugimi v Hohenwartov klub.

Po vstopu dr. Laginje in Biankinija v državni zbor zahtevalo se je vnovič, da bi se posvetovali radi ustanovitve samostalnega kluba. Ker pa je večina poslancev iz omenjenih razlogov že popred odklonila ta predlog, ostal sem tudi jaz pri večini slovenske skupine v zmislu svoje obljuje, dane pri zadnjem volilnem shodu, da bodem namreč sodeloval v družbi večine slovenskih poslancev. Z ozirom na naše žalostne razmere in nesrečno neslogo (Tu je gosp. poslanec namignil na neko stranko, ne da bi jo označil natančneje, rekoč, da bi bilo bolje, da ni nikdar nastala mej nami, op. ur.) je potreba tem nujnejša, da smo zložni saj sloven-

ski poslanci ter da ne kažemo pred svetom svojega domačega razpora, razsajajočega posebno na Kranjskem.

Mnogo jih je, ki trdijo, da nam ne morejo priti hujši časi, če tudi prestopimo v opozicijo. To pa ni tako, kajti utegne priti še kaj hujšega. Vsega ni smeti soditi po istem kopitu. Mladočehov ne moremo mi posnemati, kajti kdor pozna njih in naše razmere – kjer mestni magistrat brez vzroka odstavlja učitelje (kar se je dogodilo ravnokar nekemu učitelju) ter odreka prav po turško plačo duhovnikom – mora mi potrditi, da je razlika kakor noč in dan, osobito z ozirom na nas okoličanske Slovence. Imamo-li mi v naši borbi za obstanek občinsko avtonomijo na razpolago? Ali občinski svet, ali kapital, ali inteligencijo? Ali vsaj nezavisne volilce? Pri Čehih je drugače: oni imajo svoje avtonomne oblasti, bogastvo, zaveden narod in slednjič plemstvo na svoji strani. Gospodje nasprotniki, če je kdo tukaj, položite roko na srce in sodite trezno: uverjen sem, da mi bode sodba ugodna.

Omenjati mi je še, da smo potem, ko so se razmere shujšale za nas, sklenili, da Hohenwartov klub preneha biti vladna stranka, pridržuje si prosto roko. Sicer pa moram naglašati, da tudi nam ni posebno k srcu prirastel omenjeni klub, a tu smo vendar dobili še najboljše prijatelje in zaveznike. Saj priznavajo celo kranjski radikalci Hribar, Tavčar, Murnik itd., da ne kaže rušiti tega kluba, ki je za sedaj jedina zavora navalu nemške levice.

Prihodnjost je težko prerokovati, ker često pride kaj neverjetnega. Uprav sedaj se kuha, a ne vemo, kaj se izkuha. A že sedaj more se reči, da nič ugodnega za Slovence. Ali naj pride, kar hoče: slovenski poslanci se ne ustrašijo ni groženj ni opozicije in tirjali bodo vedno pravice za svoj narod brez ozira na vlado. Ako nam vlada izpolni naše želje, je bodemo podpirali radi, nikakor

pa ne moremo privoliti v status quo – v ohranitev dosedanjega stanja. Potegovali se bomo vsikdar za boljšo bodočnost.

Nekatere dobre stvari so se sklenile vendar v prid kmetom, obrtnikom in delavcem. Veliko važnosti za vso državo je odprava vsakoletnega primankljaja pri upravi države ali deficita; doseгло se je ravnotežje v državnih financah.

Sklenile so se:

postava proti ponarejevanju vina, ki pa je ostala, žal, le mrtva črka, tako, da se ponarejajo vina še zdaj, kakor so se poprej; olajšava pri legalizovanju in pristojbinah za male parcele; odpis davka za škodo, provzročeno po elementarnih nezdah;

olajšava pri bagatelnih sodnih razpravah in pri vknjižbah malih parcel;

obrtnijska postava;

zavarovanje delavcev proti nezgodam;

odpis davka tistim vinogradnikom, ki so uničeni po trtni uši;

brezobrestna posojila na 10 let za nove zasadbe po trtni uši uničenih vinogradov.

Za vse te postave, katere sem smatral kot koristne, glasovali smo tudi jaz in moji somišljeniki.

Pozornost svojo obračal sem tudi prepotrebni železniški zvezi z notranjimi deželami in južno Nemčijo. Kajti to je bila po mojem menenji velika napaka se strani vlade, da ni popred mislila na tako zvezo, nego je odpravila prosto luko! To bi bila nje sveta dolžnost, kajti tudi za nas okoličane je velike važnosti okolnost, ali Trst napreduje ali nazaduje, ker smo tesno zvezani z mestom. Potegoval se bom tudi v bodoče po vsej svoji moči za omenjeno železniško zvezo.

Glasoval sem pa tudi proti nekaterim vladnim predlogom, ker sem jih smatral za škodljive. V prvi vrsti proti odpravi proste luke, proti nepotrebnim in škodljivim užitninskimi črti, proti trgovinski pogodbi z Italijo s tisto famozno vinsko klavzulo, katero bi imenoval trtno uš št. 2 za vse vinogradne kraje naše države; nadalje sem glasoval proti državni podpori za podonovsko parobrodno društvo in proti podpori dunajskim prometnim zgradbam.

Pač pa sem glasoval za podporo avstrijskemu Lloyd, a to sem storil z mirno vestjo kot poslanec trž. okolice. Po odpravi proste luke se slabo razvija trgovina v Trstu in ko bi Lloyd ne bilo, bilo bi še slabše. Sami častiti volilci vedo dobro, koliko važnosti je Lloyd za Trst in okolico.

Marsikaj bi imel še povedati, ali ne storim tega, da se mi poročilo ne raztegne preveč. Omenim le, da so se v tej dobi naši bratje v Dalmaciji in v Kranjski otresli tujega jarma. In tudi v Istri se je obrnilo na bolje, na čemer pa gre seveda v prvi vrsti za sluge požrtvovalnim rodoljubom, ali vendar bi bila lahko vlada to preprečila, ako bi hotela postopati brutalno.

Ako torej poštevamo na sploh, smo vendar napredovali nekoliko.

Zelo važna mi je bila tudi zadeva slovenske šole v Trstu. In ni dolgo temu, ko se nam je obečalo slovesno, da nam vlada izposluje to šolo. – Istotako je važna zadeva točarine, koji davek je zelo krivičen in škodljiv, ker ga morajo odrajtovati tudi kmetje poleg družih davščin. Točarina se je dovolila mestu tržaškemu samo še za leto 1893 in to z ozirom na družine dotičnih uradnih in pa na okolnost, da bi bilo težko tako nagloma izvesti spremembe.

Pred dvema leti že potegoval sem se za to, da se na Proseku osnuje obrtniška kamnosekarska šola. Za Prosek sem ne iz se-

bičnosti, ampak zato, ker smatram ta kraj kot nekako središče in bi šolo pohajali ne samo mladeniči iz okolice, ampak tudi se sosednjega Krasa. Pravijo, da na Krasu nimamo drugega nego kamenje: dobro, izkoristimo vsaj to, kolikor moči. Dosedaj so naši ljudje opravljali po kamnolomih le najtežavnejša dela, zakaj ne bi se tudi oni izurili za finejša dela.

Ker so se mi tudi v tem pogledu dale obljube, vztrajal sem v nekaki rezervi nasproti vladi.

Tako menim, da sem vam v velikih potezah pojasnil svoje delovanje in sedanje politiško položenje. Zahvaljujem se vam še enkrat, da ste se udeležili današnjega shoda.”

Predsednik Martelanc vpraša, ali nima kdo kej pripomniti.

Za besedo se oglasi volilec Ivan Balanč s Proseka, zahvaljuje se gospodu poslancu, da nam je dal priliko, čuti njegovo poročilo. Škoda, da je tako slabo obiskan ta shod. Trebalo bi torej prirediti 2 shoda za volilce. Ker pa je g. poslanec Nabergoj zastopnik vsega naroda in ne samo volilcev in imajo tudi nevolilci svoje narodne in gospodarske pravice, koje treba braniti, sklical naj bi se javen shod.

Govornik priznava odkritosrčno, da je gospod poslanec storil, kar je mogel. Ako pa je vspeh nepovoljen, kriva je v prvi vrsti vlada. Le poglejmo, kako se postopa v zadevi slovenske šole v Trstu! In kako še le na Dunaju! Pri občnem zboru društva “Edinost” omenjal je poslanec Spinčić, kako je minister Gautsch razžalil slovenske poslance s tem, da je očital posl. Klunu, ki je popred izvrstno govoril o tržaških razmerah, da je vse laž, da ruši mir itd. Posl. Šuklje je sicer zavrnil gosp. ministra, a slovenski poslanci so vendar glasovali za proračun. Na strani take vlade ne bi smeli biti naši poslanci! Kakor znano, je bil profesor Spinčić odpuščen iz službe. In takrat sem čital v “Slovincu”, da konservativni klub bi bil lahko in bi bil tudi pomagal, da ni Spinčić iz-

stopil iz tega kluba. Spinčič pa je iztopil iz tega kluba, ker je videl, da ne more doseči ničesar. Govornik obžaluje, da tudi poslanec Nabergoj ni storil tako. Naj le strašijo, slabše ne more priti za nas. Posl. Laginja je n. pr. v svojem poslednjem govoru razkril take stvari, dogajajoče se v Istri, da se je na njih škandalizoval celo vodja nemške levice in srditi nasprotnik Slovanov, g. pl. Plener. Pri takih odnošajih ni moči odobravati sedanji sistem, ko vendar ne dosežemo prav nič. Mi ne tiramo radikalne politike, kakor se nam očita vedno, ampak zahtevamo še le najskromnejše svoje pravice.

Volilec Ant. Perhavic iz Trsta se strinja povsem z gospodom Balančem. Sedaj nas pritiskajo povsodi na stene. Še finančni uradi, ki so bili poprej kolikor toliko povečini v jezikovnem pogledu, uradujejo sedaj se slovenskimi strankami le nemški ali italijanski. Pri teh razmerah mora odobravati govornik vse to, kar je rekel volilec Balanč.

Volilec Sancin-Drejač iz Škednja pravi, da je tu jako težko določiti, kdo ima prav. (Govornik je namreč menil; ali tisti, ki obsojajo brezpogojno sedanji sistem, ali tisti, ki opominjajo do previdnosti. Op. ur.) Gotovo pa smo jako na slabem, tako na slabem, da skoraj bi morali vzklikniti: zahvalimo Boga, da smo še živi! In če smo še živi, je to zgol naše delo, naša zasluga, vlada nam ni izvestno pripomogla k temu. Skrbeti moramo posebno za tržaško okolico in nje prebujenje. Pri finančnih uradih smo res veliko na slabšem, kar se tiče jezikovne ravnopravnosti, odkar je odšel bivši finančni minister Dunajewski. Glede užitninske črte postopalo se je res trdo in govornik vprašuje g. poslanca, kaj je pravo za pravo s tisto peticijo, koja je okolica predložila v tej zadevi državnemu zboru?

Volilec Peter Grgič iz Padrič prosi gospoda poslanca, da bi sklical poseben shod za zgornjo okolico, kajti danes ni nobenega tu iz zgornje okolice.

Posl. Ivan Nabergoj odgovarja Balanču, da je določeno v postavi, da imajo le volilci pravico zahtevati od poslanca račun o njegovem delovanju. Javen shod je vse kaj drugega. Ako bi se želel in sklical tak shod, sodeloval bode rad pri tem tudi govornik. Kar se dostaje po Balanču omenjenega izreka nekega slovenskega poslanca v zadevi Spinčičevi, pravi govornik, da ne ve, ako je resnično ali ne (Volilec Balanč: V "Slovenu" sem čital to!), da se je kateri poslanec tako izrazil. V takih zadevih se tudi ni zanašati na poročila časopisov. Sicer pa je mogoče – ali govornik ne veruje tega -, da bi bili na boljsem s tem vprašanjem, da je Spinčič ostal v Hohenwartovem klubu. Sodba pa je v parlamentarnih krogih splošna, da državni zbor ne more storiti ničesar pozitivnega, ker ta zadeva spada v administrativno področje. Govornik se je vedno in živo zanimal za to stvar, ker čišla g. prof. Spinčiča, vzlic nekaterim nasprotstvom v nazorih, kot uzornega, požrtvovalnega in neumorno delujočega rodoljuba. Na svoje neosnovane trditve pa je dobil minister Gautsch tak odgovor se strani profesorja Šukljeja, da je moral nekako odpuščenja prositi in preklicavati. Kako so ga ogrele besede Šukljeve, dokaz je to, da je par dni pozneje prav prijazno sprejel slovensko deputacijo koroško v zadevi slovenskih šol in je ukrenil ravno nasprotno, kakor je bilo pričakovati z ozirom na njega osorni napad na slovenske poslance. Govornik priznava predgovornikoma, da smo na slabem pri finančnih oblastih. On sam se je že pritožil pri predsedniku finančnega ravnateljstva, a ta je vsikdar tajil omenjene nedostatke trdeč, da zahteva od vseh svojih uradnikov, da so zmožni jezika ljudstva. Krivica se nam dela, to je gotovo, ali pravice si moramo priboriti v prvi vrsti sami. Od mase

naroda je vse zavisno. Ako bomo zavračali nemške in italijanske dopise ali ne odgovarjali na nemške in italijanske nagovore, boste videli, da nam bode kmalu pomagano. Dokler pa taki, ki se prištevajo odločnim narodnjakom, brez ugovora vsprejemajo neslovenske dopise, nikakor ne bode bolje. Dokler se le klanjamo, odpovedati se moramo pravicam. Še enkrat naglašaja govornik, da narod sam si mora priboriti svoje pravice. – Govornik se noče ponašati in bahati, ali to sme reči mirno vestjo, da se tudi privatnim potem da doseči marsikaj. On je svojim volilcem vsikdar na razpolago. Izposloval je 3 stipendije za mladeniče okoličanske, ki bi se hoteli šolati na kmetijski šoli v Gorici ali na Grmu pri Novem mestu. Ali se žalostjo mora konstatovati, da se niti te ne izkoristujejo. Prosi torej navzoče može, da opozorijo ljudstvo na te stipendije. Lahko vestjo reče torej, da si je prizadeval z vsemi svojimi močmi za blagor in korist svojih volilcev in si bode tudi v bodoče, ako mu volilci ohranijo svoje zaupanje. Stal bode trdno v isti vrsti z drugimi slovenskimi poslanci.

Volilec Balanč ostaja pri tem, da bi bil javen shod z ozirom na veliko maso bolj potreben, nego zgolj volilski shod. Kar se tiče večkrat omenjene zadeve ministra Gautscha se slovenskimi poslanci, hoče govornik naglašati, da so slovenski poslanci govorili proti ministru, a vendar glasovali za proračun. G. poslanec Nabergoj ima zares veliko zaslug za tržaško okolico, a grajati ga mora, da se preveč bavi z osebnimi zadevami posamičnikov in si tako veže roke.

Posl. Nabergoj izjavlja, da je pripravljen vstreti želji glede še jednega volilskega shoda v zgornji okolici. Na opazko Balančevo odgovarja govornik, da je že tako navada pri vseh strankah in parlamentarnih skupinah, da iz vzrokov oportunitizma včasih glasujejo za, dasi so govorili proti. (Volilec Balanč: Pri nas se pa vedno dogaja tako!) Obžalovati je le, da tudi Mladočehi niso po-

stopali pri glasovanju o dispozicijskem zakladu in je gotovo, da mej njimi samimi so bili nekateri za tako postopanje. – Glede peticije v zadevi užitninske črte pojasnjuje govornik, da jo je on sam izročil državnemu zboru. Poslednji jo je izročil dotičnemu odseku. Da pa do danes še ni rešena, temu se ni čuditi, kajti cele kupe je tacih nerešenih peticij. Sicer pa vse te peticije koristijo jako malo, kajti navadno se odstopajo vladi s prošnjo, da jih uvažuje po mogočesti. No, potem je zopet vse zavisno od vlade same. Kar se tiče po volilcu Sancinu-Drejaču omenjene peticije, meni govornik, da se je predložila prehitro po uvodenju nove črte, kajti bolje bi bilo, da se je počakalo nekoliko v ta namen, da se naberejo zanesljivi podatki o zlih posledicah te naredbe. Stavil naj bi se poseben odsek iz mož iz različnih krajev okolice. Ta odsek naj bi nabral potrebni material in potem naj bi se sklical javen shod za predložitev nove peticije. Peticijo naj bi podpisali vsi posestniki tržaške okolice. To bi morda pomagalo. Sicer pa je jasno, da je pri določevanju nove užitninske črte vladala bolj trmoglavost nego resnična potreba. Nekateri gospodje hočejo imeti vedno prav. Črta ta ni koristna ni za okolico ni za državo.

Volilec A. Trobec od Sv. Ivana opozarja, da se že delajo priprave za tako peticijo.

Predsednik I. Martelanc omenja – ker se ni nikdo več oglasil za besedo – svojedobnega volilskega shoda v hotelu “Europa”, pri katerem je g. posl. Ivan Nabergoj dal obljubo, da hoče postopati vzajemno z drugimi slovenskimi poslanci. Ker se je gosp. poslanec držal svojega programa, zasluži naše zaupanje in našo udanost.

Ker se ni nasvetovala nikaka resolucija, zaključilo se je s tem zborovanje.

Nabergoj je poročal o svojem delovanju v mestnem svetu in v parlamentu na Dunaju tudi na shodu volilcev v Škednju.

Shod volilcev v Škednju²¹

Slavni zbor! Čestiti volilci! Kolikorkrat še sem prišel v to prijazno vas, vselej sem se zadovoljno vračal na svoj dom, kajti tu sem našel vsikdar može narodnega duha in drage mi prijatelje. Osobito med starejšim rodом imam mnogo zvestih so-mišljenikov, a nadejam si, da mi je naklonjen tudi mlajši rod. Zato sem prav želel priti med vas, da se pogovorimo po domače. Sicer pregovor pravi. Govorjenje je srebro, a molk je zlato, ali v časih je tudi narobe resnično, to je, da je bolje govoriti, nego pa molčati. Zlasti v zadnji seji mestnega zbora, ko smo razpravljali o proračunu, sem se prepričal, da včasih treba govoriti. Meni so vse razmere dobro znane, in zato ne morem molčati, ko vidim, kako nam kratijo najsvetejše pravice, ali pa, če nam dajo kako mrvico, delajo tako, kakor da nam dele milost. A mi nočemo nikake milosti, kajti nam je pravica zahtevati, dokler plačujemo in vršimo svoje dolžnosti. Nam bodo morali dati, kar nam gre. (...)

Kakor rečeno: dobro je bilo, da sem govoril v razpravi o proračunu, in kakor vse kaže, ne brez uspeha: Iskrene naše besede in pritožbe so menda vendar nekaj izdale: vplivale so menda na gospodo v mestnem zboru.

Pritoževal sem se proti temu, da imamo v zgornji okolici prav po nepotrebnem dva okrajna načelnika, ko bi vendar zado-stoval popolnoma samo jeden, če že hoče magistrat varovati svojo avtoriteto in nekako nadzorovati. S tem denarjem – rekel sem – kojega trosi magistrat za te svoje kreature, plačeval bi

21. "Shod volilcev v Škednju", *Edinost* 9.10.1894.

lahko druge potrebne stvari. – Tudi ta moja pritožba ni bila brezvspešna, kajti poizvedel sem, da pride morda že v prihodnjo sejo na dnevni red predlog, da se odpravi jeden okrajni načelnik v zgornji okolici.

Pomagalo je torej in zato goji govornik nado, da se polagoma uravnajo naše razmere. Govornik pravi, da bi moral na dolgo govoriti, ako bi hotel naštevati vse naše pritožbe in našo bedo.

Preidši na svoje delovanje v državnem zboru, je rekel govornik:

Ko je leta 1877 propadla levičarska židovska liberalna vlada – tako zvana Lasser-Auersperg – in ko je vzel vladno krmilo v roke grof Taaffe, oživela je med avstrijskimi Slovani nada v boljšo bodočnost.

Kajti mislili smo si ta čas, da je vendar enkrat prišel na čelo vlade mož, goječ prepričanje, da mora biti Avstrija, ako hoče ostati mogočna in srečna, prava zaščitnica ne le Nemcem in Italijanom, ampak mora biti pravična tudi Slovencem in avstrijskim Slovanom sploh, kajti Slovani sestavljajo večino prebivalstva v širni Avstriji. V tem zaupanji in v tej nadi, da namreč grof Taaffe izpolni to svojo važno misijo, to je, da uvede strogo ravnopravnost za vse avstrijske narode brez izjeme, oklenili smo se slovanški poslanci skoraj brez izjeme njegove vlade, katero smo tudi mi vestno podpirali vrsto let. In to vedno v nadi, da se tudi nam privošči ravnopravnost, zajamčena v glasovitem § 19 temeljnega državnega zakona,²² kateri pa je za nas Slovence, žal, še vedno mrtva črka.

---

22. Omenjeni § 19 državnega temeljnega zakona o splošnih pravicah državljanov iz leta 1867 je določal, da so vsi narodi enakopravni in da ima vsak narod nenadomestljivo pravico do ohranitve in gojenja svoje narodnosti in jezika. (O jezikovnem pravu v stari Avstriji prim. delo Sergija Vilfana *Pravna zgodovina Slovencev, Od naselitve do zloma stare Jugoslavije*, Slovenska matica, Ljubljana 1961 (ponatis 1996), str. 458-461.)

Za prejšnjo vlado smo se navduševali tudi radi tega, ker je grof Taaffe nekega dne v javni seji poslanske zbornice izjavil posebnim povdarkom, da on, Taaffe, ne bode dopuščal, da bi se avstrijski Slovani še nadalje pritiskali na steno. Te in jednake obljube in nade v boljšo bodočnost vplivale so na nas, da smo potrpežljivo doprinašali žrtvo za žrtvo na oltar avstrijskega patriotizma, nadejajoč se za trdno, da se nam izpolnijo naše želje in težnje. Toda varali smo se! Namesto tega je prišla na krmilo vlada Windischgraetz-Ploner, koja se opira na takozvano koalicio, katera poslednja pa je zopet proglasila načelo, da treba ohraniti "sedanjo posestno stanje". Ker pa mi od tacega "posestnega stanja" skoraj nič nemamo, primorani smo bili nekateri slovensko-hrvatski poslanci izstopiti iz Hohenwartovega kluba (Burno odobravanje) sklenivši zajedno, da si obdržimo prosto roko in da se zavarujemo pred nadaljnim hlapčevanjem za Nemce in Lahe. Kajti težko je vestnemu slovenskemu poslancu, ako mora mirno gledati, kako se nam povsem lojalnim Slovencem še vedno krati narodna enakopravnost. Še dandanes mora slovenski davkoplačevalec, ko prinese v davkarijo svoj krvavo zaslužen denar, vsprejemati italijanske ali nemške pobotnice. In če potem zahteva kakega pojasnila, zakaj so mu zaračunali to ali ono, čuti mora vrhu tega često sramotilne odgovore od strani uradnika (ki pa je plačan tudi od slovenskih žuljev): Non capisco sciavo, ali pa: Ich versteh' nicht windisch!

Po Primorskem se n. pr. pri večini sodišč še dandanes razpravlja se slovenskimi strankami v jeziku, katerega ne razumejo iste, še vedno se sestavljajo laški in nemški zapisniki, čeprav trde na neki strani, da imamo slovenščine zmožnih uradnikov. Še danes sodijo slovenske obtožence italijanski porotniki, ki ne umejo našega jezika. Še dandanes sumničijo tisti del slovenskega uradništva, ki se ni izneveril svojemu narodu, izdajalstva in panslaviz-

ma in Bog ve kaj še druzega. In še dandanes prosimo Slovenci brezvzpešno slovenskih šol za slovenske otroke, da bi se isti mogli izobraževati v slovenskem jeziku, kakor se izobražujejo Nemci in Italijani v svojem.

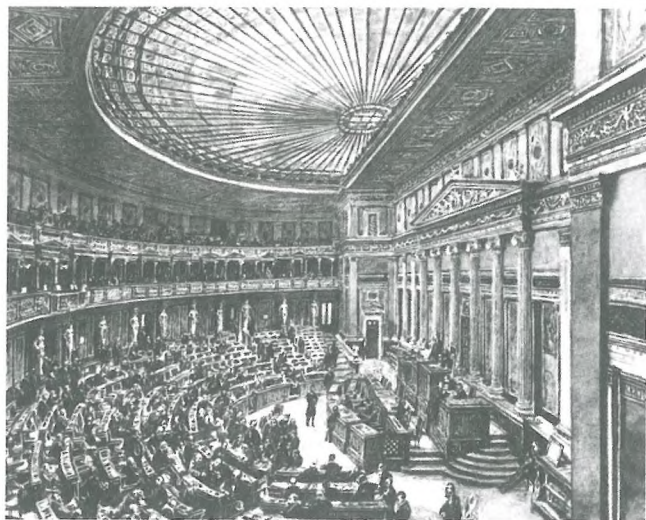
In tako tudi danes nismo gotovi, če bode imela vlada res toliko poguma, da izpolni slovenskim poslancem dano obljubo glede celjskega gimnazija, kajti bojim se, da tudi sedanja vlada bode imela več obzira na peščico nemških kričačev in rogovi-težev alla Foregger, kakor pa za vso maso naroda slovenskega v vseh pokrajinah.

Iz vseh teh razlogov jel sem resno razmišljati tudi jaz, ali mi je mogoče še nadalje vztrajati v Hohenwartovem klubu in se pridružiti koaliciji. In prišel sem do prepričanja, da tam ni več pravega mesta za slovenske poslance ter da je bilo bolje, ako se pridružim tistim hrvatskim in slovenskim poslancem, kateri hočejo obdržati prosto roko, urejevaje svoje postopanje od slučaja do slučaja, kakor zahtevajo koristi volilcev in splošne koristi naroda.

Kako so se vršile druge parlamentarne stvari v minolem času, vam je znano, bodisi iz slovenskih časopisov, bodisi iz mojih in gospoda Spinčiča poročil pri občnih zborih "Edinosti". Omeniti mi je le še, da sem tudi takrat, ko sem bil še v Hohenwartovem klubu, dosledno glasoval proti vsem takim predlogom, o katerih sem sodil, da ne bi bile koristne za moje volilce. Tako sem glasoval proti vojaški postavi, katera zahteva veliko večje denarne in krvne davke. Glasoval sem proti preosnovi valute, katera bode le večjim kapitalistom na korist, na škodo pa kmetom in malim obrtnikom. Glasoval sem proti trgovinski pogodbi z Italijo, katera nam je donesla nesrečno klavzulo o vinu, katero smatram za največje zlo (Odobranje) za Primorsko in Dalmacijo, kakor tudi za južni Tirol. In poleg tega sem se

vsikdar potegoval zaboljšanje naših političnih, narodnih in gospodarsvenih odnošajev. Obečam vam zajedno, da bodem tudi v bodoče vsikdar – dokler bodem užival zaupanje svojih volilcev – skušal po vseh svojih močeh delati na to, da se uresniči vsem narodom dana beseda: da se nalože jednake dolžnosti in podeli jednake pravice vsem, toraj tudi nam Slovencem in Slovanom sploh, katere Bog poživi!

Gosp. poslanec Nabergoj je završil svoje poročilo vznešenim glasom, a med volilci je nastal prav vihar odobravanja.

Notranjost dunajskega parlamenta v Nabergojevem času - 1885
(Avstrijska državna knjižnica na Dunaju - Österreichische Nationalbibliothek Wien, Bildarchiv)

PARLAMENTARNI NASTOPI IVANA NABERGOJA

Nabergojeva politična pot ni bila pot samohodca. Na političnem prizorišču je bil eden izmed tistih tržaških slovenskih politikov, ki so orali ledino pri organiziranju slovenskega samostojnega političnega nastopanja tako znotraj tržaškega mestnega oz. deželnega sveta kot tudi na Dunaju.

Predstavitev političnega dela Ivana Nabergoja v dunajskem parlamentu je sicer delni prikaz delovanja tega politika, vendar prav posegi v dunajskem parlamentu nazorno predstavljajo dogajanje v Trstu v skoraj treh desetletjih. Članki iz tržaške Edinosti o dogajanju v Trstu, ki sem jih uvrstil med Nabergojeve parlamentarne govore, dokazujejo, da je bilo njegovo poslansko delovanje tesno povezano s temami vsakdanjega življenja tržaških Slovencev.

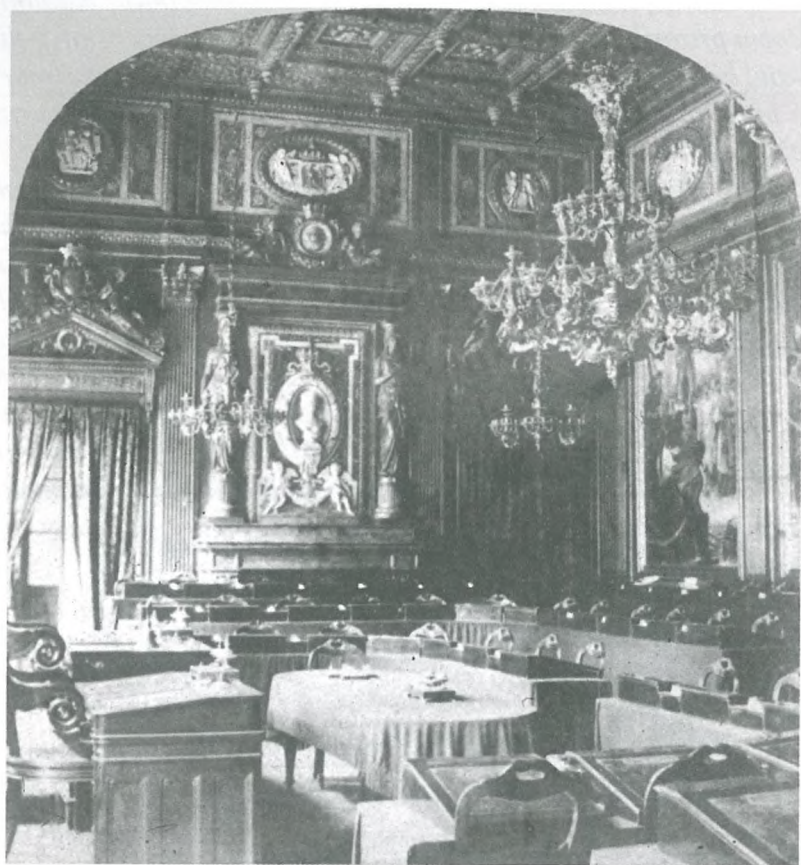
Poslanske govore Ivana Nabergoja v dunajskem parlamentu sem zbral na podlagi stenografskih zapisov dunajskega parlamenta ("Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes").

Zaradi preglednosti so v opombah navedeni samo podatki o zaporedni številki in datumu posamezne seje ("Sitzung"), o zasedanju ("Session") ter o straneh, kjer se govor ali interpelacija nahaja.

Kjer je bilo mogoče, sem za to izdajo uporabil slovenske prevode govorov, ki so izšli v tržaški Edinosti, z namenom, da bi se na ta način bralec še bolj približal času, v katerem je deloval Ivan Nabergoj.

V knjigi so moji komentarji in vezna besedila v ležečem, Nabergojevi govori in vprašanja, kot tudi članki iz Edinosti pa v na-

vadnem tisku. Navedbe virov so v opombah, "glava" Edinosti pred posameznim sestavkom pa opozarja na to, da gre pri besedilu za ponatis članka, ne pa Nabergojevega govora.

Mestni svet v Trstu v Nabergojevem času
(Tržaški občinski muzej - Civici Musei di Storia ed Arte, Archivio fotografico, n. 3/8716)

“Pokažite pri volitvi, da niste hlapci Lahonom in zaničevanja vredni sužnji Garibaldincem!”

8. ZASEDANJE (4.11.1873-16.5.1879)

“Pokažite pri volitvi, da niste hlapci Lahonom in zaničevanja vredni sužnji Garibaldincem!”

T R S T

Osemletno poslansko delo v tržaškem mestnem in deželnem svetu, od izvolitve leta 1865 do kandidature in izvolitve na državnoborskih volitvah leta 1873, je Nabergoja seznanilo z različnimi tematskimi vprašanji, ki so tudi kasneje bila prisotna v njegovem nadaljnjem političnem delu tako v Trstu kot na Dunaju.

Nabergoj se je z vprašanjem šolstva in jezikovne (ne)enakopravnosti v mestnem svetu soočil točno mesec dni po izvolitvi.

V zapisniku deželnega sveta z dne 31.1.1866²³ lahko ugotovimo zaskrbljenost poslancev Hermeta, Gregoruttija, Parenteja, Luzzata, Biasoletta, Minasa, de Rina, Machliga, Janesicha in Mauronerja glede večjezičnosti oz. rabe slovenščine v mestnem svetu.²⁴

Prizadevanja slovenskih poslancev za uveljavitev pravice do rabe slovenskega jezika v šolstvu so bila že v tem času obsojena na propad. Poslanec Ferluga se je celo trudil argumentirati, da jezik, ki ga govorijo okoličani, sploh ni slovenščina, temveč neko čudno narečje, in da je zaradi tega nesmiselno uvajati ta jezik v šole:

“La lingua parlata nel nostro territorio non è neppure la lingua slovena; la lingua del territorio è un dialetto carginolino e se

---

23. *Resoconto stenografico della XII seduta pubblica della Dieta Provinciale tenuta il 31 Gennajo 1866*, str. 159-161.

vogliamo anche sloveno; parlato con puro e pretto accento italiano, con metà, se non due terzi di parole italiane, con frasi e dizioni italiane, tradotte male nello sloveno, con una cornucopia di parole così scarsa, che resta sempre limitata agli utensili rurali di cucina, di cantina e di stalla, e neppur in questo proposito basta, perché si riscontrano le parole seguenti: zappa, stangolun, badil. (...) La lingua parlata nel nostro territorio è pertanto un dialetto

24. O večjezičnosti Trsta lahko beremo na str. 161 naslednje: "(...) L'assunzione del giuramento in tre lingue diverse costituisce un precedente affatto nuovo fino ad oggi in Trieste, e nella pratica potrebbe indurre coloro i quali giurarono in lingua estranea e non universalmente compresa, di valersene nei discorsi avessero a tenere in Consiglio. Non occorre soffermarsi più di tanto, perché ad ognuno sia chiaro come per questo solo fatto le discussioni si renderebbero non pure confuse all'estremo grado, ma più presto affatto impossibili. Se da un lato giustizia vuole che il principio di equiparazione delle nazionalità sia rigorosamente applicato, dall'altro e giustizia e le ragioni di pratica utilità esigono non meno imperiosamente, che non si falsi il principio stesso con un illegale ed illogico frazionamento di un Comune o di una Provincia in tante minuscole nazionalità, quante minoranze nazionali ivi esistessero. Gli slavi del territorio sono, nelle ville da essi abitate, e in quanto agli affari loro speciali, investiti di ogni diritto di nazionalità; però per gli effetti dello Statuto da cui è retto l'indiviso Comune di Trieste, gli slavi eletti a membri del Comune di Trieste nelle circoscrizioni elettorali del territorio non rappresentano specialmente il territorio, ma il Comune complessivo. (...) Rendesi del pari contraddicente ai diritti autonomici della città, e malagevole nella pratica la pubblicazione, da parte del civico Magistrato in più lingue degli editti o di altre notificazioni riguardanti la città. E valga a questo proposito la consuetudine praticata nelle più cospicue e colte capitali, nei porti di mare di Europa i più frequentati, ove accorrono e dimorano persone di svariata nazionalità in numero maggiore che non in Trieste. — Ove la lingua universalmente parlata non sia di quelle di poca avanzata coltura, onninamente viene adoperata dalle autorità municipali la sola lingua del luogo, avvegnaché si ritenga essere interesse dei forestieri di apprendere la lingua del paese in cui intendono fermare la loro dimora, ed in ispecialità essere ciò assoluto e impreteribile dovere di quegli individui forestieri, i quali intendono dedicare le rispettive loro industrie e mestieri al servizio pubblico. (...)”
- Na naslednji seji je Hermet ugotavljal, da imajo deželni zbori v Avstriji en poslovni jezik: “Non è riconosciuta la nostra nazionalità italiana? E perché abitano nella parte montana del nostro territorio degli slavi, e perché nella città abitano due o tre migliaia di tedeschi dovremmo noi perdere questo diritto? No certamente.” (*Resoconto stenografico della XIII seduta pubblica della Dieta Provinciale tenuta il dì 7 Febbrajo 1866*, str. 186.)

corrotto, un gergo, un patoi che deve essere confinato nella capanna e nel crocchio del contadino. La lingua parlata nel territorio dunque, siccome un dialetto guasto, non può aspirare all'onore di cattedra che le invoca l'onore preopinante. Ed è appunto per ciò che questa lingua non si presta all'insegnamento, che devo ritenere che non la possa ammettersi all'onore della cattedra. (...)”²⁵

Tržaška Edinost je že v prvih svojih številkah opozarjala na položaj slovenskih okoliških poslancev v mestnem zboru oziroma na vprašanje (ne)upoštevanja slovenskih interesov. Neenakopravno številčno zastopstvo okolice je omogočalo liberalni stranki sistematično preglasovanje slovenskih okoliških poslancev, kar je še dodatno večalo nezaupanje in neidentifikacijo okolice s tem izvoljenim telesom.

EDINOST

Okoličanski poslanci in mestno svetovalstvo²⁶

Kedor ne pozna značaja tržaškega mestnega svetovalstva, čudi se lahko, da vsak predlog okoliških poslancev pri glasanju vselej pade. Šest poslancev iz okolice, kateri se potegujejo za pravice okolice, nazovi-liberalna stranka vedno preglašuje in vničuje njih dobre namere. Da tako dela laška stranka veliko krivico okolici, ko večina tlači manjšino in jo terorizira, to uže vrabci na strehi čivkajo, to tudi gospod “Hermet” e “tutti quanti”

25. Poleg tega v Ferlugovem govoru lahko najdemo še pripombe o neslovenskem izvoru priimkov v okolici. (*Resoconto stenografico della XV seduta pubblica del Consiglio del dì 10.6.1871*, str. 220.)

26. “Okoličanski poslanci in mestno svetovalstvo”, *Edinost* 12.2.1876.

dobro znajo in ne pomislijo, da vsak izobražen človek obsojuje delovanje mestnega starešinstva z zaničevanjem in nevoljo, ker pravične zahteve in prošnje svojih občinarjev z nogami tepta ter prihaja lahkomišljeno ž njimi na dnevni red. Žalostno je gospodarstvo v takej hiši, kjer gospodar dvojo mero enako zasluženim rabi ter prislišuje pravične prošnje svojih podložnikov; tak gospodar je tržaški magistrat v vsem svojem svitu.

Naši poslanci so povzdignili glas na tribuni, dobro slikali stanje okolice, navedli velike zagreške mestnega magistrata, pokazali žalostne nasledke, kateri izvirajo iz takega gospodarstva. Poslanci okolice so vestno storili svojo dolžnost, da jim nemamo ničesa očitati.

Večina prebivalcev okolice je te misli, da bi boljše bilo, da se naši poslanci ne vdeležo mestnega zbora, kajti zasedanje v mestnej dvorani ni drugo nego izguba časa, ne doseže se nič, laška stranka si je napisala na svojo zastavo "moč pred pravico", zveličano laščino sili v okolico na vse načine po šolah in uradih, ukazi itd. so v laščini, ubogi ljudje, nezmožni laškega jezika, večkrat se kaznujejo zaradi prestopka ukazov očetovskega magistrata. Ako kak domač poslanec omenja to krivico, nasprotna stranka vse zavrže in reč ostane pri starem; tako gre od leta do leta. Očita se našim poslancem, da niso solidarni, ako ne trobijo v laški rog, ako očitajo slabo gospodarstvo, slabo porabo ogromnih novcev, dobljenih tudi iz krvavih žuljev okoličanov.

Dokazi njih ekonomičnih del so tako ogromni, da sleherni z glavo maje, ko ogleduje palačo na velikem trgu in druge magistratove stavbe. Magistratova palača je požrla iz občinske denarnice pred tremi leti 30 tisoč gl., da so jo popravili, leto potem pa so jo do tal podrli ter sezidali zdaj stoječo špansko steno, ktera daje spričevalo zmožnosti mestnih očetov v gospodarstvu, kakor v okusu moderne stavbe. Palača poka v vseh delih, ker je vsa

stvar lahkomišljeno vstvarjena, brez trdnega temelja, bolj na videz nego na korist zidana; požrla je toliko novcev, da človeka mrzlica trese, ko sliši nenavadno število tisočev imenovati.

Mej tem pa, ko se v mestu denar zapravlja, je okolica v blatu, brez svečave, brez potrebnih cest in potov.

Če se naznani, da v vodnjak v okolici gnojnica iz komunske ceste teče in nesnaži vodo, konstatira učena komisija, da izvira nesnaga iz podzemeljskih skladov, in dotični gospodar mora plačati komisijo ter molčati, če tudi vodnjak uže nad sto let čista voda polni. To je očetovski magistrat z najboljšo organizacijo, proti kateri se vsa okolica pritožuje.

Deželni poslanci naj do novih volitev energično terjajo vse, kar ljudstvu treba; njih besede, na tribuni govorjene, ne ostanejo mrtev glas mej štirimi stenami, nego razlegale se bodo enako jeki med pečinami po vsej domovini in tudi čez mejo daleč; ves slovanski svet izve, kaki liberalci so tržaški levičarji v mestnem zboru, katerih pravilo je: sebi vse, okoličanom nič.

V 3. seji 11. t. m. je predlagal gosp. Nabergoj, naj se po tržaški okolici vsa naznanila v slovenskem jeziku razpošiljajo. Pa, kakor je po navadi, mestni očetje niso imeli toliko ljubezni do okolice, ktera jim zdatno z davki in daci polni brez dna denarnico, da bi bili za predlog glasovali; predlog neustrašlivega g. Nabergoja imel je samo 9 glasov in je padel.

To stanje ima uboga okolica nasproti mestu in tako se v mestnem zboru spoštujejo naravne pravice narodov. Ako pa laška stranka "puro sangue" hoče zase kaj, precej jej je ščit glasoviti člen 19 državnih osnovnih postav. Kadar pa ga v brambo vzamejo okoliški poslanci, takrat nema veljave, takrat je le prazna stvar brez duše in pomena.

To je malo pojasnilo, kaj so okoliški poslanci in mestni zbor.

Volitve v mestni in deželni zbor

Volitve v mestni in deželni zbor so za slovenske volivce pomenile predvsem potrditev lastnih zastopnikov, kar je predpostavljalo strnjeno glasovanje za kandidate, ki jih je predlagala Edinost. Volilni poziv iz leta 1879 je poleg kandidatov postavljaj v ospredje tudi nekatere značilnosti volilne propagande nasprotnega tabora med slovenskimi volivci.

EDINOST

Okoliški volilci!²⁷

Zadnjo nedeljo dne 30. t. m. bodo volitve v vseh 6 okrajih za mestni in deželni zbor. Pridite vsi volit na dotično mesto, kakor vam bo oznanjeno. Volite soglasno one može, ktere vam je politično društvo "Edinost" priporočilo in kterih imena smo tu spodaj prinesli.

Ako bodo po okolici plakati, ne brigajte se za ona imena, ki jih vam priporočajo vaši nasprotniki z sladkimi besedami, da bi vas podjarmili in tlačili na škodo okolice. Ako ima kedo kako drugo ime na listku zapisano, nego ga je "Edinost" nasvetovala, naj ga zbríše in zapiše pravo.

Pokažite pri volitvi, da niste hlapci Lahonom in zaničevanja vredni, sužnji Garibaldincem. Okoličani, kdor voli svojega sovražnika za zastopnika domovine, ni vreden, da ga nosi domača zemlja. On skruni svojo kri, svoj narod in je izdajalec domovine. Ne dajte se podkupiti za bliščeče novce, pazite na svoje tovariše,

27. "Okoliški volilci!", *Edinost* 22.3.1879.

da ne postanejo Judeževi sluge, katerih čaka od vaših potomcev prokletsvo, da so zavedeni izdali najsvetejše pravice sovražniku.

Okoličani! Slovanstvo gleda pazljivim očesom na jadranske obale, pokažite, da ste zvesti stražarji skrajnih mej, vrli Avstrijci in ponosni na svoj narod, kateri hočete braniti pošteno in hrabro v izgled prijateljem in sovražnikom. Naše je cesarstvo, naša zemlja in narod in naši morajo biti poslanci:

Za I. okraj Krisanec Anton, posestnik.

Za II. okraj Dejak Anton, junior, veliki posestnik.

Za III. okraj Nadlišek Štefan.

Za IV. okraj Dr. Loser Ivan, plemeniti, ravnatelj c. k. gimnazije v pokoju.

Za V. okraj Burgstaller Josip, veliki posestnik.

Za VI. okraj Nabergoj Ivan, posestnik in državni poslanec.

Okoličani! To so možje, kateri bodo delali čast okolici in Slovanstvu, stali vedno na braniku materijalnih in narodnih koristi, voliti edini in zložni.

V Trstu, dne 22. marcija 1879

Odbor političnega društva "Edinosti"

D U N A J

Volilni izidi prvih neposrednih volitev so bili naslednji: nemški liberalci so z 200 poslanci zasedli parlamentarne sedeže od skrajne levice do centra, ostale frakcije - federalisti (v glavnem Čehi) z 61, demokrati s 5, nemški klerikalci in konzervativci s 26 in Poljaki z 61 poslanci pa so zasedali sedeže dunajske poslanske zbornice od desnega centra do skrajne desnice. Nabergoj se je po-

stavil, po pisanju lista "Triester Zeitung", ki je objavil sedežni red celotnega parlamenta, na desno stran parlamenta.²⁸

Ostali trije tržaški poslanci so bili Sandrinelli, Teuschl in Wittmann.

Nabergoj je v poslanski zbornici parlamenta prisegel v slovenščini na otvoritveni seji dne 4.11.1873.

GOSPODARSTVO

Kot govornik v dunajskem parlamentu je prvič nastopil v okviru debate o državnem proračunu za leto 1874, in sicer s posegom o ceni soli, v katerem je izpostavil tudi ekonomsko stanje družin na Krasu.

Prvi Nabergojev nastop v parlamentu²⁹

Potem ko je moj častiti predhodnik vprašanje izčrpno predstavil, dovoljujem si izraziti samo nekatere kratke pomisleke, saj je prav sol zelo važna snov tako za domačo porabo kot tudi v poljedelstvu.

Avstrija ima 420 kvadratnih milj solin. Je najbolj bogata država s soljo, a vseeno imajo njeni podaniki najdražjo sol. Sol je, kot znano, neizogibno potrebna. Stroški za slednjo najbolj prizadenejo ubogo prebivalstvo, posebno na kamnitem in nerodovitnem Krasu. Sam poznam primere ubogih družin, ki so morale cele tedne uživati nesoljeno hrano, medtem ko so na istrskih

28. Na samem začetku desnice so po *Triester Zeitung* z dne 5.11.1873 sedeli poslanci Breuer, Köningsmann, Blumencron, Lienbacher, Salm, Razlag, Nabergoj, Pfeifer, Vošnjak itd.

29. 46. *Sitzung der 8. Session am 29. März 1874*, str. 1609-1610.

obalah pogosto na tisoče centov že pridelane erarne morske soli metali nazaj v morje. (Klici: Čujte!)

Tudi za živali je sol takorekoč življenjska potreba. Omogoča prehrano in prebavo, vpliva na povečanje krvi in poveča torej tudi meso in mast.

Od ukinitve živinske soli leta 1868 se je živinska kuga pomnožila in cena mesa je narasla. Zaradi teh razlogov so se številni deželni zbori obrnili na visoko vlado, naj slednja zniža ceno soli in posebno naj ponovno dovoli pridelovanje in prodajo živinske soli.

V tej smeri so bile sestavljene tudi številne resolucije v državnem zboru. Tako znižanje cen soli bi nedvomno povečalo njeno porabo, kar bi pomenilo malo ali celo nobeno zmanjšanje prihodkov. Dovolim si naprositi vlado, naj čimprej občutljivo zniža ceno soli.

Istočasno dovolim si priklicati pozornost visoke vlade na vprašanje celotne ukinitve monopola soli. Ko bo reforma direktnega davka po zamisli vlade postala zakon, naj bi izterjali pri taki ukinitvi pridobitni davek od solne industrije in hišni davek za poslopja, uporabljena za predelovanje soli, končno nov dohodninski davek, ki bi bil, četudi bi pridelava soli ne doprinesla nobenega višjega dohodka, zadostno nadomestilo za finance, medtem ko brez tega sedanji visoki izdatki za upravo in nadzоровanje tihotapstva požrejo velik del prihodkov monopola.

“Triester Zeitung” je že pred volitvami leta 1873 opozarjala na vprašanje železniške povezave s Trstom, še zlasti pa na vprašanje železnice Trbiž-Tablja. Prav železniško vprašanje oziroma povezava Trsta z drugimi deli monarhije je eno imed vprašanj, ki se najbolj pogosto pojavljajo v Nabergojevih govorih.

“Težko je verjeti, kako je Trst zapostavljen na železniškem področju”³⁰

Železniška vprašanja so za vsako državo največje pomembnosti! Omenjeno vprašanje pa je za Trst življenjske pomembnosti. Rad bi se opravičil, da vzamem besedo, čeprav nisem popolnoma več nemškega jezika, saj gre za to, da zagovarjam deželo, ki me je poslala na to mesto, in jo obvarujem pred propadom.

Za avstrijsko Primorje je tragična izkušnja, da se v pogostih primerih, kjer so njegovi materialni interesi pogosto v nasprotju s tistimi kraljevine Italije, vedno brezobzirno žrtvuje prav Primorje, oziroma Trst, Italiji.

Mi smo bili zapostavljeni pri ureditvi meje, v trgovskih sporazumih, v carinskih olajšavah in celo pri mirovnem sporazumu z Italijo leta 1866, v vseh odnosih.

In če bi, gospoda moja, vsa ta škoda še ne zadostovala, prištevava se sedaj še pomembnejša, celovito uničenje trgovanja Trsta, edinega pomembnega pomorskega mesta avstrijske monarhije!

Govorim o uničenju, ker vsakdo, ki samo polovično oči ne zapira in noče slepo v noči živeti, ve, da otvoritev tabeljske linije, predno Trst ne dobi še ene železniške linije do morja in s tem zdrži konkurenco z Benetkami, dejansko uniči Trst.

Ne gre za politično vprašanje, ampak za nacionalno-ekonomsko vprašanje velikega pomena, za obstoj ali neobstoj tržaške trgovine.

Gospoda moja! Mesto Trst, ki zaradi svoje ugodne lege odigrava pomembno vlogo pri prekomorskem in notranjem trgovskem prometu, ki je edino skladišče med Avstrijo, Nemčijo in

---

30. 103. Sitzung der 8. Session am 29. Jänner 1875, str. 3666-3667.

Rusijo, ki se je z lastnim prizadevanjem znalo izvrstno vključiti v indijsko in orientalsko tržišče, ki bo, ko bodo orientalske-azijske železnice dokončane, znalo odigrati tudi tam pomembno vlogo, to mesto Trst, ki nam ga Anglija zavida, mesto, ki sta ga preslavna Karel VI. in njegova hčerka Marija Terezija prištevala za najzlahtejši biser krone, je sedaj vključeno in zvezano kot suženj svoji stari sovražnici Benetkam, s katerimi je v prejšnjem stoletju boril veliko vojn na življenje ali smrt, predano in žrtvovano. Gospoda moja! Na ta način, ki ga moram definirati kot brezglav, bi ne postopali s Trstom niti Turki! (Veselost.)

Italiji se je darovalo mnogo, mnogo stvari: ozemlje, utrdbe, denar! Sedaj se žrtvuje Benetkam tudi blagostanje in bogastvo Trsta. Kasneje, gospoda moja, naj se ne pritožuje, da Trst ni navdušen za avstrijsko državno idejo ali, kot pravi poslanec Wurm, da Italijani v Avstriji gravitirajo k zedinjeni Italiji.³¹

Predlog odbora v teh razmerah je povsem nerazumljiv!

Nerazumljiv, kajti v času, ko je bil dr. Herbst minister, je bil vsakdo, ki je zagovarjal tabeljsko linijo, definiran kot italianissimo. Nerazumljivo, kajti dr. Herbst prav tisto, kar je prej napačno, sedaj zagovarja. (Glasovi: Čujte! Čujte!)

Gospoda moja! Zgleda, da dr. Herbst gleda z drugimi očmi, tako pogosto je on minister. Njegovo očitno nedoslednost lahko razumemo samo preko tistega, kar pravijo govorice v Trstu, in sicer, da on ni prijatelj mesta Trst! (Veselost.)

Resnično najbolj napačen korak, ki ga lahko vlada napravi, je, če bi hotela zgraditi samo tabeljsko linijo, ali pa jo zgraditi pred tisto, ki bi povezala Trst z notranjostjo monarhije.

Mi ne ignoriramo mirovnega sporazuma iz leta 1866. Mi obžalujemo, da se je tam Italiji privolilo, da bo tabeljska železni-

---

31. V nemškem izvorniku piše Unità Italia.

ca zgrajena. Če nam te obveznosti že prinašajo neugodnosti, smo upravičeni, da zahtevamo, da se te obveznosti ne izpolnijo na način, ki bi nas oškodoval.

Ugodnosti, ki bi jih zaradi tabeljske železnice imeli koroški in štajerski podjetniki, bi ostale ohranjene.

Gre samo za časovni zamik, dokler ni zgrajena nova linija za Trst in s tem Trst postavljen v stanje uspešno konkurirati z Benetkami.

Gospoda moja! Težko je verjeti, kako je Trst zapostavljen na železniškem področju.

Trst ima samo eno železniško linijo, medtem ko imajo druga evropska mesta, manjša od Trsta, štiri ali celo šest linij.

In gradnja te edine železniške linije Ljubljana-Trst se je svojčas tako zavlekla, da je Hamburg potegnil k sebi tržaško trgovino in celo samo Ljubljano, torej pred samimi tržaškimi vrati, oskrboval s kolonialnim blagom.

Isto napako se želi sedaj ponoviti. Želi se zgraditi tabeljsko železnico in preusmeriti trgovanje na Benetke. Nato bi se poskrbelo za drugo linijo za Trst, vendar bo prepozno!

Gospoda moja! To je žalostno, a resnično!

Jaz lahko torej samo glasujem takole: najprej naj se zgradi druga linija za Trst, nato pa se lahko misli o tabeljski železnici.

Kdor drugače glasuje, ta želi podariti tržaško gospodarstvo Benetkam in lastne brate, Tržačane, ki so dobri Avstrijci, kot vsi ostali v naši monarhiji, privedi na beraško palico.

Dovolim si zato predložiti naslednji predlog:

“Visoka zbornica naj sklene, naj se umakne z današnjega dnevnega reda omenjeni predmet razprave in istočasno naj se ponovno obravnava z vladnim programom gradenj železnic.”

HUDI DAVKI ZA OKOLICO

Gospodarski položaj tržaške okolice in njenega slovenskega prebivalstva sta dala povod za številne Nabergojeve parlamentarne nastope. V razpravah o davkih in obdavčevanju je Nabergoj skušal predstaviti dunajski zbornici razmere v predmestjih in vaseh, kot so jih občutili tržaški okoliški prebivalci.

Davek na poslopja na podeželju ali davek na biljard?³²

Prijavil sem se k besedi, ker se ne strinjam, v interesu kmetijstva, z 8. odstavkom drugega paragrafa.

Gospoda moja! Zemljiški in hišni davek imata to značilnost, da njuni obdavčeni objekti ležijo pred očmi vsakogar. (...)

Želel bi vam predstaviti, gospoda moja, tako imenovane sestavne dele stanovanj kakega primorskega poljedelca, da bi se zelo kmalu prepričali, da ti bivanjski prostori ne morejo prinašati nobenih najemniških prihodkov in tudi dobička iz uporabne vrednosti ne.

Če jih poljedelec danes zapusti, jutri bodo tam prebivale kokoši in druge domače živali, ki se bodo lahko izognile plačilu vsake najemnine in tudi obdavčenju.

V poročilu se omenja, da ne sme več obstajati nobena osebna oprostitvev, noben privilegij.

Menim, da je od mene zahtevana oprostitvev stvarna, ampak ne osebna, in sicer zaradi tega, ker so ti sestavni deli stanovanj potrebni za izvrševanje gospodarstva, zato so objekt oprostitve, ne pa subjekt.

---

32. 123. Sitzung der 8. Session am 6. März 1875, str. 4281-4283.

Gospoda moja! Italijanski pregovor pravi: "Scarpa grossa paga ogni cossa." Debeli čevelj, to je tisti, ki ga nosi kmet, plača vsako stvar. Odstavek 8 drugega paragrafa tega zakona skrbi, da se ta pregovor uporablja tudi v Avstriji.

In ker smo že na tem področju, dovolil bi si izreči pripombo, da bi kazalo iskati v obdavčevanju luksuznih predmetov nadomestilo za manjšo obremenitev zemljiškega in hišnega davka.

Menim, da, če bi v Avstriji uvedli davek na klavir, biljard in na kočije, bi samo s 3 ali 4 goldinarji letno za klavir in biljard dosegli znatno višji znesek od uporabne vrednosti omenjenih sestavnih delov stanovanj.

Kot rezultat tega izvajanja dovolim si predložiti sledeči predlog:

"Osmi odstavek drugega člena naj se spremeni in glasi:

Od hišnega davka so oproščena za kmetijske namene uporabljena poslopja, vključno z bivalnimi prostori, v kolikor slednji služijo neposredno nastanitvi poljedelca, njegove družine in drugih delavcev, ki jih uporablja."

Čeprav je mesto Trst do leta 1891 uživalo status proste luke, okoliške vasi, ki so sestavljale tržaško občino, niso bile deležne njenih ugodnosti, nasprotno: zaradi posebnega davčnega statusa mesta in zato, ker se občinske meje niso ujemale s carinskimi, so bili okoličani podvrženi višjemu davčnemu in carinskemu bremenu.

Dvojno davčno breme okolice

Interpelacija poslanca I. Nabergoja in tovarišev na c. kr. ministra za finance.³³

Znano je, da je Trst prosta luka. V tržaško občino spada v političnem smislu ne samo mesto Trst, ampak tudi okoliš, tako imenovane tržaške okoliške občine.

Oboje, Trst in okolica, tvorita en občinski okraj z enim skupnim predstavniškim telesom, tržaškim občinskim svetom.

Carinske meje tržaške proste luke pa se ne ujemajo s političnimi mejami; olajšave proste luke se omejujejo na obmestje mesta Trst s tako imenovanimi Contrade suburbane in od tega ostaja izključen okoliš, ki tvori okoliške občine.

Zaradi tega je teritorij podvržen dvojnemu davčnemu in carinskemu bremenu. (...)

Končno bi lahko trdili, da bi se morale kot v vsej avstrijski monarhiji tudi v Trstu politične meje ujemati s finančnimi in da predstavniško telo, katerega je zakon ustvaril kot enoto, bi moral v vseh ozirih ščititi to enotnost, in to zlasti, ker v Primorju politična uprava zaobjema tudi finančno, odnosno je prva podvržena slednji.

Zaradi teh abnormnih odnosov preložimo podpisani visokemu c. kr. finančnemu ministru vprašanje:

Ali je ministerstvo obveščeno o pravkar omenjeni situaciji?

Kako misli ukrepati visoko ministerstvo, da bi se končalo nepravilno in zelo težko breme za tržaške okoliške občine?

Dunaj, 17.3.1875

Sandrinelli	Nabergoj
Kowalski	Coronini

33. "Interpelacija poslanca Nabergoja in tovarišev na c. kr. ministra za finance", *Edinost* 18.3.1875; 133. *Sitzung der 8. Session am 8. März 1875*, str. 4671-4672.

de Franceschi	Vonda
Dr. Vidulich	Winkler
Gierowski	Ljubiša
Mendini	Dr. Keller
Pavlinović	Dr. Razlag
Venturi	Pfeifer
Klaić	Teuschl
Petrino	Ciani

Nabergoj in Edinost sta večkrat poudarjala, da podeželje "uživa" enakopravnost z mestnimi predeli, le ko gre za plačevanje davkov. Na slednje, točneje na vprašanje užitninskega davka, je Nabergoj opozoril tudi na seji poslanske zbornice 16. februarja 1876.

Užitninski davek na meso³⁴

Vzamem sedaj besedo pri tem odstavku, ker slednji omogoča nadaljnji obstoj sedanjega načina pobiranje tega davka v Trstu, vendar v takem pobiranju se nahaja zelo pomembna napaka.

Glede na celotni užitninski davek, torej tudi glede na užitninski davek na meso, bo prištet k mestu, in se mu bo naložila tarifna postavka za mesto Trst, tudi teritorij ali tržaška okolica, čeprav slednja obsega 22 katastrskih krajev, tako imenovane contrade in ville, in čeprav so posamezni kraji od mesta oddaljeni tri ure, med sabo pa štiri ure, na primer Škedenj in Sv. Križ.³⁵ Ni mi potrebno omeniti, da je ta tarifna postavka višja od

34. 184. Sitzung der 8. Session am 16. Februar 1876, str. 6335-6336.

35. V izvorniku Servola in Santa Croce.

tiste, ki bi veljala, če bi te kraje, kot dejansko so, obravnavali kot kmetijsko površino. (...)

Kot rezultat vsega navedenega opažam, da so po zakonskem osnutku, ki leži pred nami, kraji na podeželju vedno vključeni v III. tarifni razred, tudi če presegajo 10.000 prebivalcev.

Potegujem se, da bi se ta tarifni razred uporabil za omenjenih 22 krajev, zato predlagam sledečo spremembo § 17, 3. odstavek, v zadnjem stavku:

“Pod določbo sedanjega zakona lahko finančna uprava izvrši pobiranje davka na meso samo na način, da 22 katastrskih krajev tržaškega teritorija (contrade, ville) uvrsti v tretji tarifni razred kot poljedelsko ozemlje.”³⁶

ZAUPNICE IN OBISKI NA PROSEKU

Politika je tesno zaznamovala tudi osebno življenje Ivana Nabergoja. Nabergojeva hiša je bila kraj političnih zborovanj, kjer so okoličani in člani Edinosti izkazovali podporo Nabergojevi politiki. Tako imenovane zaupnice so bile demonstrativni izraz njegove priljubljenosti. Prav v zvezi z omenjenim užitninskim zakonom na meso lahko beremo v Edinosti naslednje poročilo:

---

36. V teku iste seje je Nabergoj v odgovoru vladnemu predstavniku dr. Tierlingerju še enkrat posegel v bran spremembe omenjenega člena. Poudaril je, da gre za nesmisel smatrati podeželje kot del mesta (184. Sitzung der 8. Session am 16. Februar 1876, str. 6337).

EDINOST

Zaupnica Nabergoju³⁷

“Dolinar govori blizu takole: Gospoda! Zbrali smo se na tem prijaznem mestu, da spolnimo dolžnost, katera nas veže počastiti našega vrlega neustrašljivega poslanca g. Nabergoja. Naše politično društvo “Edinost” si šteje v čast in dolžnost, zahvaliti se v imenu vse okolice za možato postopanje možu, ki je v državnem zboru neustrašljivo povzdignil glas za blagost okolice. Nij se ustrašil, če tudi neka stranka v Trstu na vso moč zoper njegov predlog dela, da bi ne obveljal sklep poslanske zbornice v gosposkej, naj se okolica uvrsti v III. razred glede vžitnine na meso. Kadar koli je šlo za blagost okolice, vselej je krepko zagovarjal njene pravice. Politično društvo pripoznava z veseljem njegove zasluge in zato je hvaležno ter mu izreka to hvalo s polnim zaupanjem, da bo g. Nabergoj še v prihodnje možato branil pravice okoličanov in našega naroda. Sprejmite tedaj, g. Nabergoj, s srčno zahvalo ta mali spominek goreče hvaležnosti i zaupanja od političnega društva “Edinost”.

G. Dolinar izroči potem zaupnico, krasno i okusno izdelano od g. Šubica, akademičnega slikarja, zdaj vojaka v Trstu. Trikratni živioklici so zagrmeli iz prs zbranih rodoljubov.

G. Nabergoj poprime besedo ter se gorko zahvaljuje blizu takole: Gospoda moja! Jaz nijmam besedi, da bi se mogel dostojno zahvaliti za čast, katero ste mi skazali v tako mnogobrojnem številu. Zagotavljam vas, da bodem hodil vedno pot prava, nobena stvar me ne odvrne od pravega pota. Potezal se bodem vedno za pravice naše okolice in našega naroda; res da nekaterim nij bilo po godu, a li koristil bo okolici, ako obvelja; naj se nasprot-

37. “Zaupnica Nabergoju”, *Edinost* 22.4.1876.

niki jeze ali ne, tega se ne strašim, toraj še enkrat lepa hvala; hranil bodem spominek kot najdražji zaklad.”

Nabergoj je spretno izkoristil stike z drugimi poslanci v korist slovenskega prebivalstva v Trstu. Tega so se kasneje zavedali tudi sami politični nasprotniki. Med Nabergojevim poslanskim mandatom so Prosek obiskali številni poslanci dunajskega parlamenta ter drugi politiki. Edinost leta 1877 poroča takole o obisku parlamentarcev z Dunaja na tržaškem Krasu.

EDINOST

Obisk poslancev v Trstu³⁸

(...) Zagotovljeni pa smemo biti, da se od strani poslancev ni vse verjelo, kar so jim nekateri gospodje na uho trobili. Kedo da je najbolje študiral zadeve Trsta in okolice, to so bili prav slovenski poslanci in vrli naš g. Nabergoj si je v tej stvari največ prizadeval, da je pokazal z gospodom Pfeiferjem dvornemu svetovalcu g. K..., ki je tudi referent v davkarskih stvareh, pusti Kras, ki ga tržaški okoličan potom na obrazu obdeluje. Razložil mu je, v katere razrede je zemlja cenjena, to je naredilo velik vtis na dvornega svetovalca, čudil se je in majal z glavo, da se od tako pustih krajev davek plačuje, zdelo se mu je neverjetno. Tukaj se izgledujte, okoličani, koga ste za poslanca zbrali, kako se on trudi za vaše koristi, noben laški meščan ne bil tega bi storil, odprite oči vi, Križani, naj vam padejo lupine raz glavo, spoštujte moža bolje, nego ste ga do sedaj, ko ste poslušali vse vrste zakotnih pišačev raji nego domačega poštenjaka.

---

38. “Obisk poslancev v Trst”, *Edinost* 9.6.1877.

Bil bi morda Palese ali dr. Benko kaj za vas storil? Imate li kaka dela od teh pokazati? Ničesa, g. Nabergoj pa je za vas mnogo storil in še bode, za to ker ima srce za okolico. Da je g. Nabergoj povabil dvornega svetovalca na Kras, to ima velik pomen temveč, ker se bode začela v državnem zboru obravnava o davkih. K takemu pohodu čestitamo mi gg. Nabergoju, Pfeiferju in dvornemu svetovalcu, da so pogledali v istini v reve in nadloge tržaške okolice ter da bodo zagovarjali v državnem zboru naše koristi. Zakličemo tedaj za dobro misel in uspešno idejo g. Nabergoju na mnogaje leta živio!!!

IZ POSLANSKIH KLOPI ZA PODEŽELJE

Tako izvolitev Ivana Nabergoja za poslanca na Dunaju kot rojstvo lastnega časopisa sta bila dogodka, ki sta tržaške Slovence pripeljala v novo fazo razvoja identitete. Za njeno krepitev in poudarjanje ter nenazadnje za dokazovanje uspešnosti slovenskega poslanca na Dunaju je Edinost leta 1877 začela redno objavljati Nabergojeve parlamentarne nastope.

Naš državni poslanec Nabergoj³⁹

Večkrat smo bili prošeni od okoličanov, naj priobčimo kaj iz državnega zbora, ter prošnji hočemo ustreči po mogočnosti, posebno smemo ponosni biti na izvrstnega drž. poslanca g. Nabergoja, kateri dela čast okolici in sploh Sloveniji. Ker pa večina okoličanov morda ni o njegovem marljivem delovanju še dobro podučena, podamo jim tu zadnji njegov govor v drž. zboru na

39. "Naš državni poslanec Nabergoj", *Edinost* 13.1.1877; 222. (Abend) Sitzung der 8. Session am 16. Dezember 1876, str. 7610-7611.

Dunaji, v katerem se je potegoval za to, da bi se sol ceneje dobivala, kar bi vzlasti kmetovalcem, ki imajo živino, dosti koristilo. V seji drž. zbora 16. decembra pr. l. je tako le govoril:

“Nikakor ne nameravam spuščati se v kritiko o solnem monopolu. Slavna zbornica jih je slišala uže veliko, posebno v marcijevi sesiji leta 1874. Nadaljevati hočem le, kar se je tam začelo.

Takrat je namreč gospod finančni minister obetal, da se bo-
de izboljšala postava od leta 1868 in se bode sklenila pogodba z Ogersko o znižanji solnih cen.

Ker se to nij zgodilo, dozvoljujem si vlado opozoriti, da sedanja obravnavanja z Ogersko ponujajo ugodno priliko, da se tudi ta posebni račun z Ogersko dogovori.

Ogri, gospoda moja, so gospodu finančnemu ministru in nam politično stanje tako zasolili, da je za njih posebej še dobro, ako material za to dobodo po znižanih cenah. (Veselost.) Jaz bi pa tudi obrnil pozornost vlade na odpravljenje solnega monopola.

Nadomestilo bi to novo uredjenje davkov, posebno pa osobni dohodninski davek. Jaz mislim, da je oni davek uže tako odločen, da pokriva izpadek v dohodkih, in primerno je, da se vzame kot potrebno zlo tudi izpadek, ki ga bo prouzročilo svobodno narejanje soli. Ta izpadek se bo močno pomanjšal, ker prvič odpadejo sedanji veliki režijni stroški monopolovi, drugič, ker se bode za sol nabralo veliko novih davkov, in sicer pridobitni davek solne industrije, hišni davek za hiše, kjer se bode sol delala, končno ona tangenta k osobnemu dohodninskemu davku, ki dohaja sploh iz dohodkov salin.

Mislim, da se ne motim, ako trdim, da se bode s temi momenti izpadek reduciral k večjemu na tretjino, katera tretjina odpade potlej na splošni osobni dohodninski davek. Pa se ta tretjina tudi v tem lahko zmanjša, da se posebni solni davek na-

loži na ono zemljo, kjer se bode sol delala, ki se pa davkom ne more odtegniti.

Gospoda moja! Za avstrijske Primorce je osvobodjenje soli življensko vprašanje, svobodno narejanje vir novega dviganja tovarniške obrtnije, živinoreje itd.

Sedanje narejanje soli in manipulacija v Primorji je iracionalno in polno krivične strogosti, katera se monopola drži in žali pravno čuvstvo prebivalstva. Kako pa more drugače biti, ako se sol zaradi preobilnega narejanja zopet v morje vsiplje; ako izvaža sol posebno društvo v Piranu in se tam po veliko nižjih cenah prodaja, celo po 30 kr. cent, dočim mora ubogi Primorec sol kupiti za celih 6 gl. cent, torej 20-krat dražje (Čujte! Čujte!), da si nasoli svojih par rib ali pa ovčje in svinjsko meso.

Mi Primorci smo zares obsojeni, da ne moremo porabiti obilice, ki nam jo ponuja priroda, in moramo stradati. Čas bi bil, da bi vlada resno na to mislila, da odpravi to zlostanje, in da jo k temu spodbudim – to je namen mojih besedij (Pravo, dobro!).

V razpravi o uvedbi protekcionističnih ukrepov v korist domačega gospodarstva se je Nabergoj odločno zavzel za prosto trgovanje, saj bi v nasprotnem primeru privilegirali le nekatere domače proizvajalce iz ostalih avstrijskih dežel, istočasno pa je poudaril potrebo po reviziji trgovinskega sporazuma med Avstrijo in Italijo ter nanizal še nekatere potrebne razvojne ukrepe - od ureditve prometnih infrastruktur do spodbujanja izobraževanja obrtnikov in industrijcev.

Iz državnega zbora⁴⁰

Živahne debate so v državnem zboru zaradi cola, kateri bi radi povečali. Vsi poslanci, kateri so v resnici od ljudstva, to je, po njegovi volji zbrani in ne po pritisku uradnikov, govore zoper visoki col in to je prav, ker razodevajo voljo ljudstva, ne pa stranke, ktera bi rada le same prikimalce v zbornici imela. Mej take neodvisne poslance spada tudi v obče spoštovani okoliški naš poslanec gosp. Nabergoj, kterega smo proti vsem lahonskim manovrom v državni zbor izvolili, in sicer sijajno z veliko večino; on vživa popolnoma zaupanje vse okolice, ker opravlja svojo dolžnost in je trdna značaja. Mej drugimi govorniki proti povečšanji cola je govoril po volji volilcev 14. t. m. tudi g. Nabergoj tako le:

“Visoka zbornica! Ako se jaz oglasim pri tako važnem narodno gospodarstvenem vprašanji, kakoršno imamo sedaj pred soboj, ne oglašam se nikakor z namenom, da bi znanstveno razpravljal stvar o brambenem colu ali o svobodnem trgovstvu in o vseh teh lepih stvareh, o katerih smo uže čuli vrle govornike govoriti. – Jaz zavzemljam mnogo bolj nizko stališče ter sem zadovoljen, ako Vam, gospoda moja, načrtam nasledke, katere bi uvedenje brambenega cola imelo v onej provinciji, katerej pripadam jaz.

Primorje in v obče južne provincije države so, kakor znano, v obrtnji ubožne; malo je ondi tovaren in lahko jih prešteješ.

Obrtne izdelke po največ jemljemo iz inozemstva, ker so ondi cenejše dobiti.

---

40. “Iz državnega zbora”, *Edinost* 23.2. in 9.3.1878; 338. *Sitzung der 8. Session am 14. Februar 1878*, str. 10991-10993.

Gospoda moja! V trgovini in obrtniji se ne gleda na politiko; vsak kupi ono blago, katero se mu vidi boljše, kdo je je izdelal, po tem ne vpraša.

A kaj bode neogibni nasledek brambenemu colu? Da nas bode povišanje cola neizravno sililo, da domače, žalibog slabše izdelke kupujemo za ceno, katera je sedaj predraga.

Prisiljeni bodemo na nekov način plačevati obrtnikom drugih provincij za njih izdelke premijo, katera obstaja v razliki cene domače premije, katera je po colu branjena, ter tuje, katera je z dosedanjim majhenim colom obložena.

Nasledek sistemu brambenega cola je torej ta, da bodo provincije avstrijske, katere imajo malo ali celo nič tovarov in katere so, ker je bilo inozemsko blago cenejše in boljše, kupovale isto, prisiljene morale kupovati za dražji denar slabejše blago ter da bode razlika v ceni jedino tovarničarjem na korist.

Z drugimi besedami: mi neobrniki bodemo prisiljeni obrtnikom plačevati davek! Oni bodo bogateli, ker prodajajo slabše blago za višje cene; mi božali, ker moramo slabejše blago dražje plačevati, in sicer blago, katero se poleg tega še brž izrablja ter zopet nove stroške prouzročuje!

Govore sicer, da se bode tako krepila naša obrtnija ter da bode skoraj mogla tekmečevati s tujim blagom, govore, da bodo potem brambeni colni nepotrebni.

Prazne nadeje, gospoda moja! Zgodovina obrtnije vseh dežel nam kaže, da brambeni col napravlja obrtnike, kateri imajo dobiček, še bolj lene, da ostajajo pri starih uredbah ter nehte novih iznajdeb s trudom in časom pridobljevati.

Zgodovina industrije nam kaže nadalje, da, ako je kak obrtnijski razdelek odlično blago izdeloval, je vselej mogel prodreti na vrh, kljubu colom pri uvaževanju, in sicer zato, ker je dobrot blaga vse nadmašila.

Trebam jedino omeniti fabrik za užigalne klinčke. Nekoč je v tem oziru imela prednost Nižja Avstrija, osobito Dunaj, sedaj italijanske tovarne prav srečno tekmečujo. Nadalje opozorujem na obrtnijo z usnjem ter na izdelovanje papirja itd., pri čemer je kako neznamenito mestice ali kako majhno selo, o katerih se prej nij znalo, da ste v obče na svetu, zaslovelo se svojimi izdelki ter premagalo vso konkurenco in vse težave pri colu, transportu itd.

Posebno na Goriškem imamo v g. baronu vitezu Zahonyju obrtnika, kateri v predenji, izdelovanji papirja i moke, v parnih malinih gotovo ne treba nobenega brambenega cola, baš ker je delalen in okreten tovarničar.

Ta izkustva nam kažejo pot, po katerem je v sedanjem vprašanji hoditi.

Naša naloga ne bodi, da bi z umetelnimi sredstvi obrtnikom dajali brambo na trošek in z denarjem konsumentov, nego skrbeti nam je, da izboljšamo obrtnijo na toliko, da se okrepi se svojo močjo, a ne z denarjem svojih konsumentov, ter da more s tujo obrtnijo zmagovito tekMOVATI.

Ta sredstva imamo najti v obrtnijskih razmerah samih.

Jaz takovšnega popolnega programa podati ne morem, ali menim, da bi ona sredstva utegnila le ta biti:

1. Ugodne trgovinske pogodbe, posebno z nam sosedno državo Italijo, katera vrlo mnogo obrtnih izdelkov naših dežel potrebuje.

Upam, da se pri pregledovanji te pogodbe, katero se je uže pričelo, ponudi prilika mnogokaj, kar se je zanemarilo, popraviti.

2. Urejen transport, osobito na železnicah, s tem da se odpravijo diferencialne tarife ter da malo po malo prehajajo železnice v državno oskrbništvo.

3. Z izobraževanjem tehničnega in obrtniškega dela industrije po vsakovrstnih obrtniških šolah ter s povzdigo nauk, česar v Avstriji še silno pogrešamo; kajti mi nemamo skoro nobednih takovih višjih šol.

4. Izpodbujevanje domačih obrtnikov, da se gredo v inozemstvo v dobre fabrike učiti. V ta namen bi se imele ustanoviti stipendije, ki bi se razdajale v precejšnjih ter truda vrednih zneskih.

5. Razpis znatnih nagrad v denarjih onim obrtnikom, kateri bi posebnega kaj izumili ali kako stroko obrtnije do posebne višine povzdignili.

6. Dovoljenje večjih pravic trgovskim in obrtnijskim zbornicam, da mogo one uvesti nekakovo samoupravo.

7. Primernejše zakonodajstvo za fabrike, ker je sedanje pomanjkljivo; k temu prištevamo tudi milejše pobiranje prihodninskih davkov.

8. Podpore v napravo poslopij za centralne zaloge industrijskih izdelkov.

9. Dober delniški zakon, ker je bodočnost delniških društev utemeljena na obrtnijskih in poljedelskih tleh.

Na ta moja uvažanja naj se izvoli visoka zbornica ozirati.

Špecialnega predloga ne stavljam nobednega, a prosim, da dobro premislite, predno jug monarhije severnim fabrikantom ko tributen izročite.

Se svojega stališča morem zatorej jedino za trgovinsko svobodo in proti brambenemu colu, tedaj tudi proti predloženemu colnemu tarifu glasovati."

Poleg obdavčenja okolice in kmetijstva je tudi davčno breme, ki je težilo ribištvo in ribiče, predstavljalo vprašanje, ki je bilo neposredno povezano z bojem za preživetje številnih slovenskih družin.

Nabergojevi posegi glede ribištva so skoraj vedno vsebovali tudi podatke o Kjožanib (ali Čožotih), italijanskih ribičih iz Chioggie, ki so ribarili tudi v neposredni bližini obale tržaškega zaliva.

Uvozna carina na ulovljene ribe⁴¹

Uvozni col na še le nalovljene ribe, tarifni postavki 10 a), z enim goldinarjem od metričnega centa, znašal bi po vladnem predlogu na leto 4715 goldinarjev.

Ta jako mali znesek pa bi obrt iz ribjega lova, ki na Primorskem mnogo rodovin živi, popolnem vničil. Kdor se pelje od Nabrežine po morskem bregu, kar naglo zagleda pod svojimi nogami Trst in morje, vidi več sto čolnov z malimi belimi jadri, ki 3 do 4 morske milje od brega plujejo po morji, gotovo tega prizora nikoli ne pozabi.

Na teh čolnih love Primorci ribe, odrivajo na večer od kampanj na neštevilnih mestih na morje in se vračajo na rano jutro domu, dostikrat prazni, dostikrat z bogatim lovom.

Potreben pogoj te obrtnosti je pa ta, da ribič sme kadar in koder hoče odpluti in pripluti po vsem pobrežji, tam, kder mu je do hiše najbližje ali kder je najkrajša pot na trg. To prosto odplutje in priplutje pa vpeljava colne dolžnosti na nalovljene ribe kar na mah vniči.

Od tržaške svobodne luke namreč proti colnemu ozemlju nema nobena luka colnega ureda razen Divina. Le tu sem bi lahko pluli ribiči, in zaprt bi jim bil tedaj ves breg od Trsta do

---

41. "Govor gosp. Nabergoja v državnem zboru dne 20. februarja t. l. zastran cola na še le nalovljene ribe", *Edinost* 23.3.1878; 343. *Sitzung der 8. Session am 20. Februar 1878*, str. 11147-11148.

Divina. Tako bi imeli ribiči zelo dolgo pot, katero bi jim še zima in viharji zapirali.

Celo stara colna tarifa od leta 1853, ki je pri postavku 14 a), pri ribah še le nalovljenih, določila 1 gld. 58 kr. cola od colnega centa, to je 3 gld. 16 kr. od metričnega centa, jemala je v pošteev razmere na Primorskem, ker je imela opazko št. 2, ki se je glasila: Morske ribe, še le nalovljene od domačih ribičev, proste so cola.

Stavim tedaj ta le predlog (bere):

“Visoka zbornica naj sklene:

da se ta colni postavek popolnem ovrže, ali pristavi opazka, katera je bila tudi v prejšnji colnej tarifi, namreč: morske ribe, še le nalovljene od domačih ribičev, proste so cola.”

Privoljujem si le še opazko, da colna obremenitev še le nalovljenih rib zadeva domačo obrtnost, ribištvo, in je tedaj protivna načelu, da se na domačo obrt nikoli ne sme col nalagati. Obrtnost ribjega lova je sosednja Italija uže davno spoznala. Tam so ribe, nalovljene od domačinov, cola proste. Če naložimo davek ribičem, tedaj bode njihovo stanje slabše nego laških njihovih tekmecev, vzvlasti Kjožanov.

Če je po tarifnem postavku 12 divjačina in perutnina vsake vrste cola prosta, moralo bi to veljati tudi za ribe, ker so divjačina morskih vod. Ali bi se smelo z bogatinom, ki fazane vživa, ugodniše ravnati nego z ubozim ribičem, ki iz par slanikov sebi i svojej rodbini večerjo pripravlja.

Prosim, gospoda moja, predočite si stanje ubozega ribiča, ki svoje življenje na vago dene, ko se zaupa morskim valovom, da sebi i stradajočej svojej rodbini trdi kruh služi!

Kolikokrat se vrne ubogi ribič domu brez lova, vesel, da je otel borno življenje! In, gospodje moji, ako mu sovražni valovi pot do doma zapro, morske globočine hladni grob odpro, ako otročiči svojega reditelja zamanj pričakujejo! - -

Zato Vas prosim, gospodje moji, ne sprejmite tega cola; ker je osoda teh ubozih ribiških rodbin brez tega uže tako trda, ne smeli bi jih še obtežiti s tacimi colnimi postavki.

Priporočam Vam najgorkejšo v imenu poštenih in zvestih ribičev na Primorji, gospodje moji, sprejmite moj predlog. (Dobro! Dobro! na desnej). - -

Gosp. minister trgovine je gosp. Nabergoju na to odgovoril, da se bo ozir jemal na ribiče ter da vlada izda posebne določbe zastran teh.

Edinost je v svojih člankih in poročilih poudarjala vlogo Ivana Nabergoja kot predstavnika interesov tako mesta kot okolice. Nabergoj je v razpravi za hišni obrestni davek, ki naj bi veljal za mesto in okolico, navedel nekaj gospodarskih razlogov, ki naj bi odsvetovali sprejem takih ukrepov.

Hišni obrestni davek za Trst in okolico⁴²

Govor državnega poslanca gosp. Nabergoja v poslanskej zbornici dne 17. maja t. l. glede hišnega obrestnega davka za Trst in okolico.

Kako vrlo nastopa gosp. Nabergoj naše zadeve, to zopet priča ta le njegov govor.⁴³

Ako sem poprijel besedo pri tem paragrafu, zgodilo se je zato, da zagovarjam povprečnino hišnega obrestnega davka, da bi za mesto Trst še v prihodnje v veljavi ostala.

---

42. 383. *Sitzung der 8. Session am 17. Mai 1878*, str. 12130-12131. Pri tem govoru lahko opazimo tudi zanimivo tiskarsko napako: Nabergoja predstavljajo kot Abgeordneter Ritter v. Nabergoj, torej s plemiškim nazivom.

43. "Govor državnega poslanca gosp. Nabergoja v poslanskej zbornici dne 17. maja t. l. glede hišnega obrestnega davka za Trst in okolico", *Edinost* 25.5.1878.

Vlada je predlagala, naj se povprečnina odpravi, ter navela le splošne vzroke, važnejše financijelne pa le površno omenila.

A vendar so prav poslednji merodajni.

Vladni razlogi namreč in odborovo poročilo menijo, da je Trst glede povprečnine v izjemnem stanu, kateri je drugim davkoplačevalcem nasproti nepravičen.

Temu pa nij tako, ker Trst v resnici nij oproščen davka, saj plačuje povprečnino, katera se je določila po zrelem prevdarku finančne uprave s zneskom, ki se bliža tistim dohodkom, kateri bi se stekali, ako bi se hišni obrestni davek v Trstu pobiral po navadnih postavah.

Tu gre za pavšalirani davek, namesti za vnaprej izmerjeni.

To pa nikakor ne premenja pravnega lica plačevanja davka.

To utegne biti pravo financijelno podložje pri tem prašanji.

Gospoda moja! Povprečnina namešča tedaj hišni obrestni davek, katera se brez pobiralnih troškov kakor čisti dohodek steka v državne blagajnice.

Jaz menim, gospoda moja, da je v Trstu oprta povprečnina na dozdevani čisti dohodek, in da – če se vpelje hišni obrestni davek po vladnih in odborovih predlogih – ne doseže denarstvo večih dohodkov iz tega vzroka, ker utegno upravni in pobiralni troški odvagati razloček.

Res je sicer, da povprečnina, kakoršna je sedaj, znaša 12 do 13 odstotkov hišne obresti, ali, ako se omenjeni upravni troški z 12 do 13 odstotkov prištejejo, tedaj znaša obdačenje v Trstu tudi 25 odstotkov kakor v vsakej drugej kronovini.

Dovoljujem si dalje obrniti pozornost visoke zbornice na drugo važno točko, namreč na vlastiti razvoj davkovske sisteme v Trstu.

Trst kakor trgovinsko in pomorsko mesto prisvojil si je vlastito davkovsko sistemo, katera ima svoj temelj v posrednjih in vžitnih, ne pa v realnih davkih.

V odprtem mestu, v katero in iz katerega se vedno ljudstvo vali, kder se delo išče, nikakor niso imeli posrednji davki tistih krivičnih i nepristojnih nasledkov, ki se sicer drže posrednjih davkov, in sicer zato, ker se delo zelo išče, i tedaj lahko ubožniši ljudje prevračajo davke iz svojih zaslužkov na tiste, kateri jim delo dajo.

Od druge strani pa se je svet (zemljišče) sam potegol v trgovinstvo in čisla se za trgovinsko vrednost, zato se nij čuditi, da se prizadevanje opazuje, naj bi se oprostil tistega bremena, ki kakor nasledek posebnega davka obremenja svet, da nema stalne cene.

Iz tega je jasno, da hišni obrestni davek v Trstu nij dosegel zdatnega pomena i da ga tudi nij mogel doseči.

To se ve, za mesta sredi kopne zemlje, kakoršnih je največ mest naše države, za veliko mesto Dunaj, ki ima največ bogastva v nepremakljivej istini, utegne biti davek na hiše najprimerniši i najzdatniši vir dohodkov davkoplačevalcem i tudi državi.

Tako pa nij v Trstu kakor trgovinskem in pomorskem mestu, kder je svet, vzlasti hiše, postal blago, i se tako rekoč v trgovinski promet potegol.

Zato bi brezobzirna vpeljava hišnega davka splošno ponižanje prometne vrednosti povzročila i ne vspešno, ampak vrednosti razdirajoč kakor kriza vplivala.

Ona bi, gospoda moja, najbolj razne interese zmešala in tako trgovini v Trstu najglobokejše rane za dolgo časa vsekala.

Po mojem menjenji je zadosti, da so se omenili vlastitosti Trsta i njegove davkovske sisteme, da se more storiti sklep, da bi gotovo napačno i krivično bilo odpraviti to vlastitost, ki je organ-

ski razvoj, toliko bolj, ker tega ne zahteva občna blagost, pa tudi ne tirjatve pravne države.

Trst, kakor je bilo uže omenjeno, plačuje s povprečnino svoj davek, tedaj nikakor ne žali zahtev pravne države glede vseobčnosti davkovske dolžnosti. Odprava povprečnine bi tedaj morala biti Trstu le v škodo, občnim potrebam pa bi nič ne koristila.

Gospoda moja! Trst je imel v zadnjih 30 letih toliko nesreč v trgovini, da bi neopravičeno i trdo bilo pahati ga v nove nezgode.

Trst je lastitost za lastitostjo darežljivo položil na ognjišče skupnih interesov, a za to mu vlada še ene pohvalne besede nij dala.

Vlada za Trst uže mnogo let prav čisto nič nij storila, zanemarjala je to prvo luko jadranskega morja nezagovorljivo ter ga v vseh važniših prašanjih na strani puščala.

Trst nema potrebnih predelnih šol, nobene obrtniške šole; vse nasvete trgovinske zbornice in mestnega zbora – edino poklicanih organov za trgovinske interese – preslišala je vlada uže več let sem.

Nikoli nij vlada najmanjše reči storila, da bi se ladijestavstvo spodbudilo ali druga obrtniška započetja pospeševala.

Da, po neprilično sklenenih trgovinskih pogodbah love Kjožani Tržačanom in okoličanom ribe v luki izpred očij!

K ljubu neštevilnih deputacij, prošenj in komisij nij mogel Trst dobiti druge železnice, da, celo tako potrebne pomnožitve vevrstvene straže nij mogel doseči.

Prosim tedaj, naj se položje mesta Trsta še bolj ne spridi i brez koristi za vkupnost v trgovinskih razmerah ne napravi motenje, katero vselej nastane tam, kder se vpelje davek, ki je v nasprotji z gospodarstvenim razvojem in vsemi deželnimi interesi.

Ne stavim o tem posebnega predloga, ker tacega nasvetuje za mano vpisani gospod govornik, poslanec vitez pl. Wittman, kateri predlog, tako upam, visoka zbornica sprejme. (Dobro!)

Blagoslovitev zastave Delalskega podpornega društva
(Tržaški občinski muzej - Civici Musei di Storia ed Arte, Archivio fotografico, n. 8/2917)

9. ZASEDANJE (7.10.1879-22.4.1885)

“Kdor ne zna po naše govoriti, ne more našim otrokom oče biti!”

T R S T

Ustanavljanje društev je prispevalo k zaustavljanju procesa asimilacije med Slovenci v Trstu. Število društev je v tem času doživelo velik razvoj in to ne le med tržaškimi Slovenci, ampak tudi med ostalimi narodnimi skupnostmi v Trstu in v monarhiji nasploh. Društva so po eni strani nudila možnost delovanja in združevanja ljudi, ki jih je zanimalo delovanje na določenem področju, po drugi strani pa so posebno v volilnem času služila usmerjanju in ustvarjanju političnega konsenza znotraj različnih interesnih in socialnih skupin.

Leta 1884 je tržaška Edinost objavila članek o društvih tržaških Slovencev, v katerem avtor najprej podaja krajšo periodizacijo organiziranega delovanja Slovencev v Trstu:⁴⁴ “Uprav zdaj, ko poročamo v skoraj vsakej številki o občnih zborih tržaških slovenskih društev, zdi se nam potrebno in primerno, da spregovorimo par besed o naših društvih v Trstu in okolici. Ko se je narodna zavest začela širiti po tržaški okolici, nastalo je tam vse polno čitalnic, smemo reči da preveč, po načelu namreč, da vsaka preobila produkcija, tvoritev, slabo vpliva na ljudsko gospodarstvo. Vsled tega so tudi mnoge čitalnice propale in vzdržale so se le one

---

44. “Društva v Trstu in okolici”, *Edinost* 23.1.1884.

v zgornji okolici. S tem je bila, skoraj bi rekli, končana prva doba ustvarjanja društev po Tržaškem. Druga doba pa se je začela z letom 1879, ko se je ustvarilo Delalsko podporno društvo.”

Leto 1879 pa je bilo spet volilno leto.

EDINOST

Volilci v Istri in tržaški okolici!⁴⁵

Politično društvo “Edinost” je proglasilo minoli teden v odborovi seji za kandidate v državni zbor po skupnem posveto-
vanji ti-le gospode, in sicer je bil proglašen:

Za tržaško okolico in IV. volilni razred v Trstu, ki skupaj
volita enega poslanca:

G. IVAN NABERGOJ,
prejšnji državni poslanec.

Za zapadno Istro:
G. ANTON KLODIČ,
deželni šolski nazornik.

Za vshodno Istro:
G. DINKO VITEZIČ,
prejšnji poslanec v državnem zboru.

Priporočamo vsem našim političnim prijateljem omenjene
kandidate, naj jih priporočajo in delajo mej nevednimi kmeti, da
jih ne oslepe nasprotniki. Vsi trije so slovenske krvi, umejo naš
jezik, poznajo naše reve in težave, čutijo z nami ter bodo delali
vestno za svoje volilce.

Volilci, varujte se sleparjev, ne volite ptujcev, ki nas hočejo
polaščiti in politično umoriti. Ne volite onih, ki nam očitajo su-
rovost, ker smo Slovani in nismo Italijani; bodite složni pod mo-

45. “Volilci v Istri in tržaški okolici!”, *Edinost* 14.6.1879.

gočno avstrijsko zastavo in imejte pred očmi pregovor: “Kdor ne zna po naše govoriti, ne more našim otrokom oče biti.”

V Trstu, dne 10. junija 1879

Odbor političnega društva “Edinosti” za Primorsko

Šolsko vprašanje je bilo ena glavnih tem slovenskih poslancev tako v Trstu kot na Dunaju. O prošnji 1428 slovenskih očetov iz Trsta mestnemu magistratu za ustanovitev slovenskih šol je kasneje govoril Nabergoj tudi v državnem zboru, o samem dogajanju v tržaškem mestnem svetu ob predstavitvi slednje pa je časopis Edinost poročal neposredno po sami seji mestnega sveta.

EDINOST

26.000 brezpravnih Slovencev!⁴⁶

Tako je namreč sodil sinoči naš mestni zbor, tako je sodil g. Burgstaller, človek, ki berači mandate vedno mej Slovenci, in ž njim še marsikateri desničar, ki se prav za prav ne zaveda načel, katera si je postavila ta desnica, namreč avstrijskih načel, in ki ta-va kakor brlavica mej enim in onim načelom. Ali ta sodba je le začasna in k sreči izrečena po možeh, katere vodi ali strast ali pa neko znano lovljenje. Žalostno, a resnično! Sinoči je bila seja mestnega zbora in na dnevnem redu je stala tudi peticija 1428 slovenskih očetov iz Trsta, kateri so prosili v slovenskem jeziku, naj jim mestni zbor dovoli par ljudskih šol, v katerih se bodo mogli njih otroci učiti v materinem jeziku. – Da bi nihče ne zvedel, kaj se bo godilo v mestnem zboru, naznanilo je mestno županstvo 6.

46. “26.000 brezpravnih Slovencev!”, *Edinost* 19.12.1883.

točko dnevnega reda na tak način, da se je moglo le slučajno zvedeti, kaj je prav za prav na dnevnem redu.

6. točka dnevnega reda se je namreč glasila:

”Predlog mestne delegacije o prošnji gospoda Schiwitzhoffena.“ Ta gospod je nehote postal imenitna oseba, ker za njegovim imenom se je skrivala ona osodopolna peticija, katero so toliko časa ”pajcali“ na magistratu, in v veliki zadregi so gospodje od magistrata prišli na dobro misel, da imenujejo le enega od prosilcev in ne peticijo po njenem zadržaju, češ da bode potem peticija zakopana brez vsacega hrupa. A to se tem gospodom vendar ni posrečilo popolnoma.

Včeraj ob 6. uri zvečer se je zbralo pred mestno hišo več sto slovenskih očetov, ki so podpisali peticijo, in napolnili so kmalu galerijo tako gosto, da ne bi bila mej njimi niti šivanka padla na tla. – Mestni očetje so debelo gledali, ko so videli toliko novih obrazov na galeriji (navadno prepeličarji obljudavajo galerije mestne dvorane).

Pride na vrsto 6. točka; mestni tajnik čita predlog mestne delegacije, da se namreč peticija vrne g. Schiwitzhoffenu, ker je pisana v jeziku, ki ni jezik magistrata, in torej nerazumljiva mestnim očetom. -

Ko ljudstvo na galeriji sliši ta predlog, postane čedalje bolj nemirno.

Prosi za besedo poslanec gosp. Ivan Nabergoj. – Pred vsem poudarja, da se čudi predlogu delegacije, ko je vendar slovenski jezik v Trstu drugi deželni jezik in ko je znano, da je delegacija v poprejšnjih letih uže večkrat dobila slovenske prošnje, pa jih vedno prestavila in prinesla v javne seje v italijanskej prestavi. Rekel je nadalje, da slovenske prošnje mora mestni zbor prejemati, da ga k temu sili postava sama.

A da se ne bo mislilo, da so Slovenci nevljudni in nepotrpežljivi, prinesel je se soboj natanjčno italijansko prestavo slovenske peticije in je vsled tega izrazil nado, da ne bode zbor vendar tako brezobziren, da sprejme predlog delegacije.

Prešel je potem na meritorično stran peticije same, rekel je in dokazal s postavo in statistiko v roki, da Slovenci imajo popolno pravico do slovenskih šol v Trstu in da mu teh ne more odrekati tudi mestni zbor. Rekel je nadalje, da bi bil čas, da bi v Trstu nehali prepiri mej obema domačima narodoma, ker ti prepiri bodo gotovo škodovali prihodnosti Trsta. – Čudil se liberalizmu levičarjev, ki zavračajo nemške spise, pa sami prav enako krivico delajo Slovincem. Dokler ne bodo pravični tudi Slovincem, nemajo pravice, pritoževati se, ako se jim vsiljuje germanizem. Dokazal je nadalje, da liberalizem onih, ki branijo Slovincem narodne pravice v Trstu, enak je liberalizmu ustavovercev, ki je uže faliral. – Rekel je, da se igrajo z ognjem, ker Slovani niso le v večini na Primorskem, katerega središče in glavno mesto je Trst, ampak da so v večini tudi v Avstriji in da drugi bratje Slovani ne bodo gledali pasivno, kako le peščica Italijanov zatira na stotisoče njih vernih bratov, dobrih Avstrijcev, in končno jim je vrgel rokavico, sklepajoč blizo tako-le: "Vi nam boste še nekoliko let kratili naše pravice ter nas zatirali, vi zavrzite našo prošnjo, a znajte, da nas s tem ne potolažite, še manj pa oplašite; Slovani v Trstu ne bodo nikoli več trpeli tega jarma, delali bodo na vse kriplje in pri vsakej prilik, dokler se jim ne zgodi pravica."

Predlog njegov se je glasil, naj mestni zbor peticijo s prevodom vred izroči šolskemu odseku v preudarek in poročilo. -

Ko je Nabergoj, katerega dolg in lep govor prinesemo prihodnjič, končal, zaorila je galerija tako krepak "Živjo", "Dobro", da so se stene dvorane tresle in da so mestni očetje, ki niso navajeni na zdrave, krepke glase na galeriji, kar strmeč gledali

občinstvo nad njimi stoječe in na stotine broječe. – Tudi mej govorom je ljudstvo večkrat z "dobro"-klici segalo v besedo g. Nabergoju, kar je dokaz, da je osrčilo njegove besede in da jih je srčno odobravalo.

Za Nabergojem se oglasi še g. Nadlišek in omeni na kratko, da skoraj ni mogoče misliti, da bode večina zbora tako brezpravnega čuta, da bode kontumacirala 26.000 Slovencev v mestu živečih in naslanjajoč se na čisto slovensko okolico, da bi bilo to nepredvidno in slabo za vsako stran. – On torej podpira predlog g. Nabergoja.

Župan vpraša, ako želi še kedo besedo; a nobeden se ne oglasi, vse molči. Župan stavi potem na glasovanje predlog delegacije, da se namreč vrne peticija g. Albertu Živcu pl. Schiwitzhoffenu. Nabergoj protestira proti temu in reče, da peticije ni izročil Živec, ampak politično društvo "Edinost" (na galeriji hrup). Župan hiti kljub ugovarjanju Nabergoja z glasovanjem, kakor bi ga kaj žgalo pri petah. - Velika večina ostane za predlog delegacije. - Obsedeli so le: Nabergoj, Nadlišek, Pagan in še par drugih (Dejaka ni bilo v seji). Precej po glasovanju poprime besedo vladni zastopnik, dvorni svetovalc vitez Rinaldini, in izreče v imenu vlade, da je toliko delegacija kakor večina zbora s tem, da je vrnola slovensko prošnjo, ravnala proti pravici in postavi, ker slovenski jezik je tudi priznan deželni jezik in vsi uradi tržaški, tudi magistrat, so po postavi vezani sprejemati slovenske vloge.

Mestni očetje so se mej to izjavo debelo gledali, a galerija je zopet zaorila: "Dobro! Tako je!" – Stvar je bila s tem končana in blizu 250 mož je nakrat demonstrativno zapustilo galerijo. – Po mestu pa se je še dolgo časa odmeval klic: "Živijo Nabergoj!" – Kakor se sliši, nagovarjali so po seji župan in drugi mestni očetje g. Nabergoja, naj peticijo z italijanskim prevodom precej zopet vloži, da se zdaj sprejme; a Nabergoj tega ni hotel in je rekel, da se mora še posvetovati se svojimi političnimi prijatelji, ker večina

teh bo gotovo mnenja, da se terja, da starešinstvo mora sprejeti prošnjo v originalnem slovenskem tekstu.

”Jacta est alea!“ Kocke so na mizi! Boj se je začel, in kakor je poslanec Nabergoj v izvrstnem svojem govoru poudarjal, mirovati ne smemo in mirovali ne bomo, dokler se nam ne zgodi pravica, a pozabimo tudi ne naših ”dobrih prijateljev“ à la banski lord.⁴⁷

D U N A J

Volilni rezultati državnozborskih volitev leta 1879 so bili naslednji: od leve proti desni lahko spet zasledimo najmočnejšo frakcijo nemških liberalcev (združene nemške levice), ki so bili v dunajskem državnem zboru prisotni s 170 poslanci, sledijo: demokrati 3, mladočehi 7, staročehi 34, fevdalci 22, južni Slovani 11, nemški klerikalci in konservativci 40, Italijani 2, Romuni 3, Ruteni 3, Poljaki pa so tokrat izvolili 58 poslancev.

Trst so poleg Nabergoja zastopali še Burgstaller, Vucetich in Wittmann.

V parlamentu je Nabergoj prisegel v slovenščini na drugi seji dne 14.10.1879.

Glavna vprašanja tržaških in primorskih Slovencev v tem času lahko zasledimo v spomenici, ki jo je društvo Edinost leta 1881 posredovalo ministrskemu predsedniku. V predgovoru lahko razberemo tudi cilje in namen društva, ki je v osemdesetih letih razširilo svoje delovanje od tržaškega okoliša na celotno Primorsko.

---

47. Burgstaller je namreč imel veliko posestvo pri Banih.

EDINOST

Spomenica društva "Edinosti" ministru prvosedniku⁴⁸

Vaša Prevzvišenost!

Politično društvo "Edinost", ki ima namen, braniti pravice slovenskega in hrvaškega naroda na vsem Primorskem, torej tudi v Istri, drzeva se stopiti pred Vašo Prevzvišenost, ki imate v prvi vrsti skrbeti za to, da se narodom, živečim pod žezlom slav-
nih Habsburžanov, dela pravica na vsako stran in da se jim ne krati razvitje in napredek v narodnem obziru, in Vam predložiti to le spomenico:

"V naši državi se je poskušalo uže na vsako stran, kako bi bilo mogoče vpeljati strogo centralizacijo; toda izpodletele so vse te razne skušnjaje in država je le trpela po takih započetjih. – Res je, da lahko mogočna postane država, v kateri je samo eno močno središče; a naravno je tudi, da v taki državi nastane slabo gospodarstvo in da trpi svoboda; sploh pa je stroga centralizacija le v taki državi, v kateri prebiva le en narod, kakor na Francoskem, Nemškem itd. A celo v teh državah vidimo, da kolikor bolj prodira duh svobode, toliko bolj dela ljudstvo in njega zastopstva na decentralizacijo. Avstrija pa je v drugačnem položju nego vse te države, kajti Avstrija je nastala s tem, da so se razni narodi oziroma kraljestva in dežele podale prostovoljno pod žezlo naše prevzvišene dinastije, katera je zopet tem narodom večkrat zagotovila vžitek narodnih in drugih pravic in svojstev. V času absolutizma smo videli, da so bile dežele manj ali več vladane vsaka po svoje in da so bila zastopana kraljestva pri osrednji vladi po svojih kancelarijih. – Zgodovinski začetek Avstrije

48. "Spomenica društva "Edinosti" ministru prvosedniku", *Edinost* 19. in 26.1. ter 2.2.1881.

je bil mnogo različnisi od začetka drugih držav in po pravici trdimo, da je Avstrija tudi iz zgodovinskega stališča prava federalna država. Ako pa je bila uže v poprejšnjih dobah taka in ako jej je uže zgodovina in narava dala tako obliko, koliko bolj je ona še postala, kakor hitro je Nj. Veličanstvo narodom podelilo ustavo in diplom od leta 1860 20. oktobra, v katerem je zatrjeno, da imajo vsi avstrijski narodi enake pravice. A vidi se iz tega tudi, da je bil naravni prehod iz absolutistične dobe v ustavno zaznamovan s tem, da se je govorilo o svobodnem razvitju vseh narodov v Avstriji živočih in da je toraj prvi temelj svobodi v Avstriji svobodni razvitek vsake posamezne narodnosti. A malo časa je trajalo to stanje; kmalo se je posrečilo oni tako zvani ustavoverni stranki, ki je zasledovala le svojo strankarsko korist, a ne sreče Avstriji, da podre to naravno stavbo in jo nadomesti se Schmerlingovim februariskim patentom, ki meji pravice posameznih narodov; od tistega časa je začela borba mej narodi, ki je dosegla svoj vrhunec pod takozvanim meščanskim ministerstvom, in nasledki te borbe so bili osodopolni za Avstrijo na vsako stran. Manjša je postala in njene okonomične razmere so postajale čedalje slabše, pravica je začela pešati, širila se je le korupcija, katero vse strani smo imeli priliko občudovati leta 1873. Pri vsem brezobzirnem pritisku pa niso mogli doseči svojega namena ti fanatični centralisti: Avstrije niso mogli centralizovati in jo tudi nikdar ne bodo, vkljub temu, da so si napravili umetno volilno postavo, katera je popolnoma nenaravna in svobodi bije v obraz; vkljub tudi temu, da so deželnim zborom vzeli važno pravico volitve v državni zbor, vendar – in to je karakteristično – propali so pri zadnjih volitvah v državni zbor in zdaj nemajo več večine v državnem zboru. – To je pač jasen dokaz, da ogromna večina ljudstva – tudi nemškega, drugače misli, nego pa ena gospoda, ki je hotela avstrijske narode učiti svobode po svoje.

Danes se, hvala Bogu, v Avstriji reči obračajo na boljše; upati je, da se sčasoma pride sopet na naravno, pravno in zgodovinsko stališče, kajti dokazano je po prvih učenjakih in državnikih, da je v obče federalistična forma vlade svobodi bolj primerna nego centralistična in naša sedanja vlada se menda tudi ne protistavlja tacemu spoznanju. Ako pa to velja v obče, mora še posebno veljati glede Avstrije, kakor smo uže dokazali. V federalni državi je sicer postavodajstvo nekoliko težavno in komplicirano, pa tudi slavno je in dobiček je ta, da je svoboda v taki državi zagotovljena, ker se uči vsak narod najprej ceniti sebe, potem pa tudi druge, in ker je svoboda, podeljena vsem narodom brez razločka, najboljšo poroštvo, da jo vsak naroda za-se dobro varuje in hrani.

Nepravična in prenevarna bi pa bila v Avstriji naredba, po kateri bi kak narod pred drugimi užival predpravice, kajti kolikor se enemu več da, toliko so vzeli drugemu in temu naravni nasledek je upor, zavidnost in strašna nesloga in država, v kateri se godi vse to, hira in jej moč od dneva do dneva gine in lahko se zgodi, da se vnamejo notranji hudi boji mej narodi, kar vse je največa nesreča v državi.

O Avstriji velja vse to, kar smo prav zdaj omenili, zato pa nikder nij mogoče prezirati naravskih zakonov; ker nadalje nij mogoče odstraniti takih različnosti in nij mogoče preletiti avstrijskih narodov kakor stare zvonove in tope, zato je enakopravnost edina pomoč in v tem je nam treba iskati prave moči Avstrije.

Kedor noče v naši državi dejansko vpeljati v življenje tega načela, ta je vedoma ali nevedoma neprijatelj Avstriji, kajti pravičnost je prvi temelj vsake države. – “Justitia fundamentum regnorum,” bilo je geslo rajnkega cesarja Franca, absolutnega, a vendar narodom pravičnega monarha in sedanji naš vladar je

uže dvakrat poudarjal, da hoče pravico in mir mej avstrijskimi narodi.

To smo govorili v občē, da dokažemo, da nobena pravična vlada se ne more odtegnoti prepričanju, da v Avstriji je treba pred vsem zadovoljiti narode in še le potem se da vladati na dobrem trdnem temelju; to vse velja o Avstriji sploh; posebno naše spomenice pa je, da naslikamo krivice, ki se gode slovenskemu narodu v občē in še posebe nam Slovencem, ki živimo v primorskih deželah, združeni z Italijani.

Slovenski narod je žalibože razkosan in prebiva v sedmih avstrijskih kronovinah. – To razkosanje močno zavira napredek tega sicer nadarjenega naroda; pri vsem tem pa se naš narod uže dalj časa po vseh pokrajinah močno giblje in napenja vse sile, da ohrani svojo narodnost in postane narodno neodvisen; ta mali narod je ustvaril se svojimi lastnimi silami vkljub borbe, katera mu je jemala mnogo moči, še precejšnjo literaturo in jezik slovenski je uže zdaj tako razvit, da more v šolah in uradnijah tekmovali se vsakim drugim jezikom.

Gotovo pa je, da bi bil naš narod še bolj napredoval, ako bi užival vse svoje pravice in ako bi se bile uže vresničile prve točke slovenskega programa, namreč zedinjenje vse slovenskih pokrajin v eno samo administrativno skupino (grupo). Akoprem pa se nij še uresničila ta najgorkejša želja ubogemu našemu narodu in morda se zdaj še več ne misli na izvedenje te točke našega programa, vendar pa naš narod ne bode nikoli odstopil od te svoje terjatve, katera se naslanja na naravno pravo, to je narodnosti pravo, katero je v tem stoletju povsod prodiralo sijajno, pa naslanja se tudi na korist naše države, katera bi imela potem najboljšo trdnjavo proti južnemu sovražniku. Prav zarad tega mi primorski Slovenci, ki se čutimo v največi nevarnosti pred po-

goltnostjo Avstrije sovražnikov, najiskreneje želimo, da bi se uže enkrat vresničila omenjena prva točka slovenskega programa.

Ravnokar smo izrekli, da Avstriji preti velika nevarnost tukaj na jugu, kder prebiva v ogromni večini zvesti slovenski, delomice tudi hrvatski narod, in akoprem nočemo biti tožitelji in nočemo vlade posebno vpozarjati na obče znane reči, vendar pa ne moremo prezirati tukaj onega elementa, ki tukaj na jugu pri vsaki priliki kaže svojo mržnjo do vsega, kar je avstrijsko, in kar je še žalostneje, to mržnjo kažejo celo taki javni uradi in taka zastopstva, katerih udje so obljubili zvestobo do države in cesarja. To vse je znano vsakemu, kedor se peča z javnostjo in se toraj ne da tajiti.

A ono stranko, ki je poprej vodila osodo Avstrije, vse to nij strašilo pred zvezo z onim nevarnim elementom v samo to svrho, da Slovence in Hrvate pritiska na zid. Nekoliko vede, nekoliko nevede – to skoro nij mogoče natanjčno razločiti – so to stranko hote ali nehote podpirali c. k. uradi, to je njih organi; kajti po vsej Avstriji veljal je in še velja nemški jezik ko navadni uradni in ta se da saj s tem opravičiti, da je nemški jezik manj ali več mejsebojni jezik in tudi jezik osrednje vlade. A to nij razumljivo, kako je prišel italijanski jezik, ki je vendar le jezik zelo malega števila avstrijskih podanikov, - tukaj na Primorskem do take veljave in take pravice, kakoršne nema v Cislajtaniji noben drug jezik nego nemški? Jezik, katerega govori še ne par sto tisoč prebivalcev v primorskih deželah, večino poitalijančenih Slovanov, jezik v deželah, v katerih prebiva ogromna večina Slovencev in Hrvatov. – In večino teh Italijanov, kedo jih je ustvaril, ako ne poprejšnje vlade same, ki so tukaj Slované primorale, da se izneverijo svojemu jeziku, ako hočejo sploh kaj veljati v javnem življenju. Da, trditi moramo, da so uradi največ pripomogli k temu, da se je v teh deželah razširil element italijanski. Ni potreba

toliko ozirati se nazaj; pred očmi imamo lep izgled, kako dela zdaj ustavoverna, zdaj ekskluzivno velikonemška stranka zvezo z največimi sovražniki Slovencev in Avstrije. – Nek ultra-italijanski list sam večkrat izjavlja misel in željo, naj se uže hitro povrne na krmito poprejšnja ustavoverna stranka. In organ one nemške stranke pa od svoje strani očitno in mej vrstami podpira iz same hvaležnosti živenje italijanskega elementa na Primorskem, ker vidi, da z nemškim ne gre; prav ta organ tuk. Nemcev molče odobrava rovarstvo, kajti nikoli nič ne sliši, nič ne vidi, kar se tukaj godi proti Avstriji, ampak po mogočnosti še pokriva nekatere čine, katere mora očitno grajati vsak pošten javni organ, ki se upira na lojalnost.

Slišati je posebno iz Istre mnogo žalostnih dogodbe, tam delajo hote ali nehoti taki ljudje, ki jedo kruh države, za širjenje italijanskega mišljenja; mnogo takih ostaja popolnoma pasivnih, kadarkoli je treba poudarjati, da smo v Avstriji; zvesti Slovan po uredih v Istri redko kedaj najde podpore, pač pa mrženja do neznosnosti. Sploh pa je tukaj v obče znano in iz vsega razvidno, da se je poprejšnja ustavoverna stranka zvezala z vsakim še tako nevarnim elementom, da je taka zveza le služila v pritiskanje Slovanov. Naše društvo in politično društvo "Soča", potem "Sloga" v Gorici, naši deželni in državni poslanci so uže večkrat protestovali proti takemu postopanju, večkrat so povzdignoli močno svoj glas in svarili pred tako Avstriji nevarno politiko, - vedno za stonj: vse prošnje zarad veljave slovenskega jezika v urade in šole so razna ministerstva vračala na tukajšnje višje urade in ti so vedno sporočali na Dunaj; da to nij mogoče, da jezik nij razvit, da ni uradnikov, kateri bi ga razumeli itd.; a ti gospodje poročevalci sami nijso niti imeli pojma o jeziku, o katerem so si prilastili sodbo. Na vsak način pa to nij pravično, da mora narod trpeti zarad gospodov, ki se dobro čutijo pri stari navadi, in posebno žalost-

no je to, da tam, kder se dela narodu pravica, pravična stvar ne more prodreti, s kratka: glas Slovanov bil je zadušen, ker merodajni uradniki v teh držalah sami menj ali več mrze na slovenščino in prezirajo vsako še tako nedolžno prizadevanje Slovencev in Hrvatov.

Na nasledkih tega žalostnega stanja mi primorski Slovenci in Hrvatje še vedno trpimo, akoprem je sedanja večina državnega zbora in tudi sedanja vlada pravičnim zahtevam narodov bolj poslušna in pripravljena pomagati, kadar treba; - čuditi se moramo torej, da se nij tukaj na Primorskem prav nič začelo delati v zmislu večine državnega zbora in sedanje vlade. -

Naša deželna vlada se še vedno drži onih načel, katera so veljala pod poprejšnjim ministerstvom; še vedno se tukaj po oni strani ponemčuje brez vsacega uspeha, mej tem pa se pušča, da se širi nevarni element z največim uspehom; nas Slované tukaj še vedno na zid pritiska ona izključljivo nemška stranka v zvezi z najzagriznejšimi Italijani; Avstriji nasprotni element se tukaj brez ovire mogočno šopiri in to z dobrim uspehom; naše sodnije v Trstu, Gorici in Istri še vedno zavračujejo slovenske tožbe in druge spise; sploh se slovenskim strankam na vse mogoče načine kaže, da v uradnijah nij varno posluževati se slovenskega jezika; - ako se pa tu in tam slovenčina in hrvaščina pripuščate v urade, je to kaj nenavadnega, le bolj navidezna koncesija; a gorje tistemu uradniku, kateri bi po svoji dolžnosti slovenskim strankam svetoval, naj z uradi občujejo v materinem jeziku, takega uradnika imenujejo panslavista in prej ali slej mora tak uradnik drago plačati svojo drznost. In vendar bi moral biti uradnik zvesti prijatelj narodu in ga še podučevati o pravicah in dolžnostih njegovih. -

To vse se pa godi večidel zarad tega, ker zasedajo na Primorskem najviša mesta taki gospodje, ki ali prav nič ne poznajo

potreb in teženj slovenskega naroda, ali pa iz čisto navadnega predsodka mrze na vsako novotarijo, ki jim dela količkaj pregla-vice, in slednjič tudi taki, ki ne morejo niti zatajevati največe anti-patije do Slovanov. – To hudo mržnjo zapazujemo posebno v Istri, kder so večinoma taki uradniki, ki ne znajo, ali pa nočejo znati jezika ondotnih Slovanov; slovenski ali hrvatski kmet, ka-teri bi tam tirjal slovenščino, strašno bi se opekkel, kajti večinoma so uradniki prijatelji premožnejih Italijanov, večinoma iz ino-stranskega v istrska mesta naseljenih, ki pa so prava šiba božja ondotnemu slovenskemu ali hrvatskemu kmetu, to sicer ne brez izjeme, ali večinoma, in kedor ne bi verjel tega, čita naj pritožbe iz Istre v javnih listih nemških in slovanskih.

Odkar pa imamo porotne sodnije, je stan Slovencev in Hr-vatov pred sodnijami postal še neznosnejši. V Trstu, Gorici in Rovinju sodijo večinoma Slovence in Hrvate taki sodniki, ki ma-lo ali nič ne poznajo jezika narodovega, posebno pa pismenega ne, in porotniki so skoro vsakikrat tudi Italijani, ki malo ali nič ne umejo jezika slovenskega oziroma hrvatskega zatoženca, ka-terih je velika večina po naravni razmeri prebivalstva; po porot-nih sodnijah je Slovenec, Hrvat tujec v svoji lastni zemlji, kajti Angleža, Francoza, Kineža itd. izprašavajo pred porotno sodnijo v Trstu, v Gorici in Rovinju po zapriseženem tolmaču, Slovenca, Hrvata pa tudi tako; glede prvih je to naravno; a da je Slovenec na svoji zemlji pred sodnijo enak z Angležem in vsakim drugim tujcem, to je vendar krivica, v nebo vpijoča krivica in tako žalo-stna razmera, da žali čut prava celo surovega človeka. – Goriško politično društvo "Soča", zdaj "Sloga", prosilo je ob svojem času poprejšnjo ministerstvo, naj bi se odvrnolo to zla in da ne bi več svobodnostna naprava bila v tolikem protislovju s pravo svobo-do; ono društvo je zahtevalo, naj bi se na Primorskem osnovale posebne porote za Slovence in posebne za Italijane; a ta prošnja

je imela prav tak uspeh kakor vse druge; kajti volja naših viših uradnikov na Primorskem je, kakor smo uže rekli, da se slovenščini ne daje nobenega mesta pred sodnijami. Znamenje je to in dokaz, da nij zadosti biti juristom, ampak da je treba tudi čuta za pravo, katerega pa je poprejšnja doba, ko so na Dunaju v drž. zboru najhujši sofisti igrali prvo rolo, manj ali več zamorila. Pa tudi neglede na naravno pravo, ampak glede avstrijskega postavodajstva, je to preziranje našega jezika popolnoma nepostavno; naše postave so v tem obziru uže od nekdanj še precej dobre; le premalo so razširjene, to je razglašene, poznane in premalo ali nič se gosposke ne ozirajo na-nje. – Naj omenimo v prvi vrsti sodnega reda od leta 1771, v katero stoji § 13, ki se glasi: “Obe stranki, kakor tudi njuna pravna zastopnika se imajo v pravnih svojih govorih posluževati jezika v deželi navadnega.” – § 16 te postave pa ukazuje to: “Vsaka priča se ima posebe prešlišati, povedbe se imajo, kolikor je mogoče, z lastnimi besedami prič (torej pri nas po slovensko) zapisavati in vsaki stranki po končanem izprašanju predložiti, da jih sama prečita in podpiše.” § 166 te postave veleva: “Če svedok hoče med branjem nekoliko spremeniti svojo izpovedbo, ali jej kaj pristaviti, ima se na koncu izpovedbe vse zapisati prav z njegovimi besedami.” Ministerijalni dekret od 17. marcija 1762 pa ukazuje v § 5: “Dovoljuje se, ako bi se potreba pokazala, za vabila in dekrete vsake vrste poskrbeti potrebne tiskane obrazce v jezikih deželnih.” – Glasoviti § 19 osnovnih postav od 21. decembra 1867 se pa glasi: “Vsake-mu je zagotovljena narodnost v šoli, v uradnijah in sploh v narodnem življenju.” – Postave so torej dobre, kajti po njih imamo mi Slovenci vso pravico, da terjamo slovensko uredovanje pri oblastnijah na Primorskem in celo ustavoverna stranka nij imela take vesti, da bi bila prezirala to naše pravo v postavah, katere je ona napravila in sklenola. – A kako se pa izpolnujejo te postave?

Od zgoraj je dozdej vedno manjkalo prave, resne volje glede vestnega in točnega izpolnjevanja teh postav in to je uplivalo demoralizovalno na zdolaj. Mnogokrat trdijo celo nižji uradniki, da slovenski jezik nij za rabo, a to je krivična trditev, kakor so dokazali naši juristi, ki celo uredujejo list za pravnike, donašajoč vse, kar zadeva sodnije in druge uradnije, v lepi slovenščini; zopet drugi se izgovarjajo, da narod sam ne terjta tega; ali tudi to je prazen izgovor: narod sam ne upa se terjati, ker se boji, da mu ne vzraste kaka škoda, ker predobro ve, da na gotovih krajih mrze njegov jezik in da so mnogim gospodom nadležne take tirjateve. – Mi pa nasprotno trdimo, da uradniki sami bi morali biti tako podučeni in odgojeni, da bi vsaki stranki slovenskega rodu pravico delali v nje maternem jeziku, tudi ako stranka tega ne zahteva, in da bi morali manj omikane stranke celo podučevati o pravicah, katere imajo; kajti narod nij zaradi uradnikov, pač pa so uradniki zarad naroda in morajo torej narodu, mej katerim žive, biti dobri prijatelji in zvesto služiti njegovim potrebam, posebno pa morajo skrbeti za dobro tacega naroda, ki, kakor naš, zvesto izpolnjuje svoje dolžnosti do cesarja in države. – Mi saj si smatramo nalogo uradnika ko bolj vzvišano, kulturno, ne pa samo fiskalno.

Podali smo tukaj naravno sliko naših razmer glede uradnij in menimo, da smo dokazali, da je silno potrebna v tem obziru velika reforma na podlagi enakopravnosti in prave svobode in da taka reforma bode v prvi vrsti koristna državi.

Ali ne le v uradnijah, temuč tudi v šolah trpi naš narod največo škodo. Mi imamo, hvala Bogu, še precej ljudskih šol na Primorskem in te so osnovane na narodni podlogi, ker drugače nij niti mogoče misliti si ljudskih šol v slovenskih pokrajinah; a tudi to podlogo hočejo nekateri krogi naše deželne vlade premaknoti s tem, da silijo z vso močjo nemščino v ljudsko šolo. –

Ker pa ljudska šola po zdravih in občno priznanih načelih pedagogike ima namen širiti le poduk v onih vedah, ki so neobhodno potrebne "za praktično življenje naroda", in ker namen ljudske šole in doba šolanja ne dopušča, da bi se delale poskušnje, zato je vse to siljenje cilju ljudske šole na kvar; s tem se ne doseže nobenega pravega namena in se le trati dragi čas in denar, kakor to kažejo dosedanje skušnje.

Ljudska šola naj toraj služi izključljivo le narodu, naj goji omiko njegovo, a naj nikar ne postane torišče za politične name-ne. – A ne samo, da je siljenje nemškega jezika v ljudske šole nepraktično in škodljivo nje namenu, ono je tudi protipostavno, ker spodmika po postavi ljudski šoli odmerjeni cilj, in zatorej moramo protestovati proti neki agitaciji v tem obziru, ki se prav očitvidno dela, in sicer po najviši gospodi, po prvih zastopnikih vlade, kateri se ne boje učiteljem javno priporočati vpeljavo nemškega jezika nad vsem drugim, in taki migljaji postajajo nekaterim bolj bojazljivim učiteljem proti lastni volji postava, vslej česar mi trdimo, da je tako ravnanje seganje v pravice slovenskega naroda na Primorskem v zmislu §19 osnovnih postav.

Kar se pa tiče meščanskih in srednjih šol, je stvar še veliko slabša. Na Primorskem imamo več takih srednjih šol, meščanskih, realk in gimnazij, a vse te šole so nemške in italijanske; imamo tudi dve preparandiji za učitelje in učiteljice, na katerih imate slovenščina in hrvaščina vendar nekaj veljave, pa tudi tam bi bilo želeti, da bi se še več podučevalo v narodnih jezikih; a slovenščina je osobito na realkah in gimnazijah, nahajajočih se na Primorskem, še celo ko predmet za francoščino in se tudi ko predmet tako spoštuje, kakor se spoštuje v družbi kak vsiljenec.

Za malo število Nemcev, ki so se naselili v teh deželah, imamo na Primorskem kakih 6 realk in gimnazij, katere vzdržuje vse vlada; Italijani, ki so v manjšini na Primorskem, imajo tudi kake

4 srednje šole, katere tudi nekoliko vzdržuje vlada; a Slovenci in Hrvatje nemajo v tej deželi, kder oni prebivajo v ogromni večini, nobene srednje šole; naši mladeniči so primorani obiskovati italijanske in nemške realke, gimnazije, meščanske in druge šole; za nas, ki vendar tudi plačujemo davke za šole, nij našla še nobena vlada denarja, da bi nam olajšala izobraževanje; naši otroci, ki dovrše ljudsko šolo, se morajo še le v posebnih šolah pripravljati za nemški poduk, ako hočejo prestopiti v srednje šole; - in kako težko se potem v tujem jeziku uči predmetov naša mladina, to dobro vedo gospodje učitelji in tisti, kateri imajo opraviti z abiturijenti našega naroda, kateri le izjemoma imajo nekoliko v svoji lasti tuji jim nemški jezik.

Kedo torej ne vidi, da je osnova srednjih šol na Primorskem na veliko kvar narodnim in pedagoškim načelom in da se tudi s tem ne ujema, kar nam § 19 osnovnih postav jamči?

Naši mladeniči vsled tega zaostajajo v mišljenju, ker se morajo učiti težkih predmetov v takem jeziku, katerega le malo poznajo, in zatorej postajajo le izredno talentje, dobri misleci; ker pa mora šola v prvi vrsti vpljivati na razvitje duševnih močij, to je mišljenja, zatorej zaostaja in mora zaostati mej nami občna omika in pogrešamo celo mej našim boljšimi stanovi ono sigurnost v duševnom kretanju, katera se nahaja le pri dobrih mislecih.

To je lahko razumljivo tudi takim ljudem, ki niso šolniki; a največi šolniki so od nekdanj proglašali, da je materini jezik edino primerin za poduk in za učenje težkih predmetov, kajti kedo ne zna tega, da otrok, pozneje mladenič, ima in izrazuje največ in najnatanjčnejih pojmov v onem jeziku, katerega sliši doma in katerega govori njegov narod.

Če se pa kde godi Slovincem krivica, godi se ta gotovo v Trstu in njegovih okolici. – Tukaj, v Trstu z okolico vred, stanuje go-

tovo blizu 60.000 Slovencev brez drugih Slovanov, torej polovica vseh prebivalcev, in vendar nimajo Slovenci v Trstu niti ene same ljudske šole; šole v okolici pa so pod vodstvom tržaškega magistrata, kateri po uže znanem nagibu sili in vriva italijanščino, kder le more; tako je napravil v Rojanu italijanski razred, akoprem lahko seštejemo v Rojanu bivajoče Italijane na prste ene roke; prav take namere ima magistrat v Skednju, kder je uže sklenen tak italijanski razred ljudske šole, in po drugih krajih okolice, akoprem v okolici nij Italijanov. Naši mestni poslanci so uže protestovali proti takemu seganju v pravice slovenskega naroda, a večina tržaškega mestnega zbora nema sluha za take proteste; ona dela za širjenje italijanstva, dokler jej je to dovoljeno in se jej ne postavijo meje.

Učitelji v okolici morajo navadno tako plesati, kakor jim godejo gospodje od magistrata, ti pa si hočejo napraviti iz učiteljev agente za poitalijančevanje naše okolice. Ker pa magistrat nastavlja, premešča in nagraduje učitelje v okolici, zato je naravno, da pri takih na- in premeščevanjih ne gleda toliko na pedagoško sposobnost in na znanje slovenščine, nego pa na njih politično izpoznavanje in vedenje, in oni učitelji, ki radovoljno služijo italijanski propagandi, vedno so v večjej milosti pri omenjenih gospodih od magistrata, nego pa oni, ki otroke podučujejo z najboljšim uspehom in jim cepijo v srca ljubezen do svoje ožje in širje domovine in do svojega naroda.

Naše politično društvo je uže večkrat prosilo visoko vlado, naj okolici pomaga iz te velike nevarnosti; a tudi to vedno za-stonj; te prošnje so se glasile tako, da bi visoka vlada dovolila poseben krajni šolski svet za tržaško okolico, kar bi bilo v soglasju tudi z občnimi avstrijskimi šolskimi postavami, glede katerih velja edino za Trst neka izjema. Ker pa nam je tudi dobro znano, da je okolica v tem obziru le začasno, po nekem ministerijalnem

dekretu in ne po posebnej postavi priklenena na tržaški magistrat, in ker je gotovo, da ministerstva lahko premenjajo take določbe od slučaja do slučaja, prav zato se nam zdi čudno in obžalujemo, da se dozdej še nij našla vlada, katera bi hotela oteti okolico neznosnega duševnega jarma. Ako bi bilo to na korist Avstriji, tudi nam bi bilo razumljivo; toda vsak avstrijski patrijot mora priznati, da je italijanska propaganda protivna državnej koristi in zatorej menimo, da bi morala vlada sama brez posebnega pritiska zato skrbeti, da neka drevesa ne zrastejo previsoko. Da gre vse delovanje tržaškega magistrata na poitalijančenje okolice, to nam kaže tudi ona postava, katero je sklenol mestni zbor, da se namreč mesto zdatno razširi, posebno proti Sv. Ivanu; ta postava jemlje okolici v materijalnem in duševnem obziru velike pravice in zatorej so protestovali okoličani proti tej naredbi, ki je njim vsiljena in ki z nogami tepta pravice okolice, in tudi društvo "Edinost" slovesno protestuje proti sklepu, ki se ne ujema z narodnimi pravicami okolice, in goji nado, da vlada, ki more posredovati o tej zadevi ter braniti manjšino proti terorizmu, posebno pa kder gre za narosnostno pravo, - ne potrdi te postave. – Ako se še posebno ozremo v Istro, moramo obžalovati, da tam poreški dež. zbor še slabše ravna nego pa naš magistrat; tam se Slovanom vrivajo celo italijanske ljudske šole in dela se na vso moč na hitro poitalijančenje tudi notranje Istre, v kateri vendar nij niti sluta po italijanske elementu. Žalostne reči se gode v nekaterih mestih Istre, katero Italijani vedno proklamujejo za svojo last, zatorej pa je treba prav tam posebne pozornosti vlade in to nemudoma. – Gotovi pa smo, da bi se tudi v Istri reči tako preobrnile, kakor so se v Dalmaciji, ako bi visoka vlada tudi na Primorskem sistemo tako pre naredila, kakor jo je pre naredila v Dalmaciji; kar pa je bilo potrebno za Dalmacijo, to

je potrebno in še bolj potrebno za Primorsko v pravem državnem interesu.

Dalmacija je denes oteta teške more, akoprem je svet še pred 10 leti mislil, da je ona popolnoma italijanska zemlja, in s tem je ona dežela tudi naši Avstriji popolnoma zagotovljena.

Mi pa v obče ne mrzimo Italijanov, kateri hočejo v miru z nami uživati enake pravice; mi mrzimo le na italijansko propagando, ki rije v srce našega naroda in ga hoče zadušiti; mi smo pripravljene celo podpirati naše italijanske sodeležane, kder zahtevajo pravične stvari, a zatirati se ne damo nikoli od njih. – Naj se Italijani z nami poravnajo, naj nam puste naše pravice, kder jih imamo, in mi gremo še dalje: naj visoka vlada sopet predloži narodnostno postavo, kakor jo je bilo načrtalo pravično ministerstvo Hohenwartovo leta 1870, in prepriji bodo nehali; naš narod bode zadovoljen, kakor hitro bode zavarovan napadov na njegovo narodnost.

S tem smo naslikali le bolj duševno stran naših rev in težav; a pokazati nam je tudi naše gmotne potrebe, kajti od gmotnega dobrostanja je tudi dosti odvisen duševni napredek vsacega naroda.

Na Primorskem, posebno pa v Istri, čutimo pred vsem potrebo takih naprav, ki bi našega kmeta otele oderuhov in drugih pijavk; v Istri je na priliko Slovan le zato politično zaostal, ker je materijalno odvisen od tujih trgovcev, ki so se tam naselili in zdaj tam vse drugače gospodarijo, nego so gospodarili feudalni baroni, kateri so bili po mišljenju vendar plemeniti; sedanji denarni prvaki pa nemajo nobenih dobrih lastnosti teh vitezov, pač pa vse slabe. – V Istri so ti denarni možje navadno Italijani, ki so se naselili tam iz raznih krajev Italije. – Tej nesreči pa bi se dalo le s tem v okom priti, da se sklene dobra postava proti oderuhom, da se vrede javne knjige, da se mej narodom širi praktični poduk

in da se osnujejo taki denarni zavodi, ki dajejo posestnikom cenega denarja v slučajih potrebe. – Kar se tiče postave proti ode-ruhom in javnih knjig, je prva prav zdaj v državnem zboru in se je tudi nadejati, da bode sprejeta; kar se tiče javnih knjig, imamo uže dobro postavo; le želeti je, da bi se pospeševalo urejevanje javnih knjig; kar se tiče poduka, nahajamo na priliko na Goriškem še precej preskrbeno, v Istri pa še nič in v tržaškej okolici tudi zginljivo malo; želeti je torej, da bi visoka vlada na to delala, da postanejo učitelji in duhovni, posebno v Istri, tudi pomočniki in svetovalci kmetov, da jih podučevajo v raznih strokah kmetijstva in gospodarstva; na Goriškem se je začelo vse to; a v Istri je še vse zanemarjeno, da se pa kaj zboljša, to pričakujemo v prvi vrsti od učiteljskega izobraževališča v Kopru, na katerem se učenci z uspehom uče kmetijstva; - vendar pa je želja občna, da bi se uže precej tudi v Istri in tržaškej okolici uvedla predavanja potovalnih učiteljev in da bi se podelile štipendije istrskim mladenci, da se gredo učit kmetijstva na bližnje kmetijske šole v Gorico in Slap; - kar se pa tiče naposled denarnih zavodov za kmete in posestnike sploh, takih še nemamo, ker pa so silno potrebni, želimo, da bi visoka vlada vsaj se svojim upljivom spodbujala in pospeševala napravo tako koristnih zavodov, ki so posebno v Istri neobhodno potrebni, toda uspeh bodo imeli le tedaj, ako ne bodo odvisni od poreškega deželnega odbora.

Glavno prašanje boljše prihodnosti primorskih dežel je pa na vsak način zvezano s prihodnostjo prvega trgovskega mesta v Avstriji – Trsta. To mesto, ki posreduje večino avstrijske kupčije z inostranskim, uže več časa ne napreduje v tistej meri, kakor je napredovalo v poprejšnjih dobah in kakor bi to pristojalo po njegovi legi in njegovih prednostih glede trgovine. – Ne da se tajiti, da je Trst sam nekoliko kriv, ako ne napreduje njegova trgovina in ako se ne vzdiguje, kakor se vzdigujejo druga trgovska

mesta v Evropi; toda poprejšnje vlade so uže dolgo časa zane-marjale to prvo trgovsko mesto Avstrije in niso spoznavale ve-like njegove važnosti.

Gotovo pa je in se da statistično dokazati, da blagostanje mnogih notranjih dežel avstrijskih je v najožji zvezi z napredkom in propadom tega mesta. Glavna napaka, katero so napravile po-prejšnje vlade, bila je gotovo ta, da so puščale društvu južne železnice monopol glede tržaškega prometa.

Zarad te slabe gospodarske politike je Trst zdaj v velikej ne-varnosti, da mu vzraste velika konkurenca v italijanskih in nemških trgovskih mestih; tako na priliko je ponteska in bre-nerska železnica zbližala za dosti Benetke zapadno nemškim tr-goviščem in nemške železnice dajo severnim lukam tudi toliko koristi po nizkih vozninah in krajših črtah, da na priliko Ham-burg konkurira s petrolijem, kavo in drugim kolonijalnim bla-gom skoro do pred vrata tržaškega mesta.

Dalje ko traja ta razmera, slabše je za Trst in za dežele, ki so za Trstom. Ako je Ogerska za Reko v kratkem času preskrbela tri železne črte, ko vendar Reke ne moremo primerjati s Trstom v nobenem obziru, zakaj ne bi bila naša vlada za Trst, ki je ven-dar desetkrat važnejši za vso Avstrijo nego Reka, preskrbela vsaj ene železnice, ki bi bila neodvisna od južne železnice in ki bi Trst po najkrajšej poti vezala z nekaterimi notranjimi avstrijskimi tr-govišči in se severno zapadno Nemčijo? O potrebi in koristi take železnice se je uže toliko pisalo in toliko dokazovalo, da nij skoro več mogoče navajati novih razlogov v ta namen. Tudi smo goto-vi, da je sedanja vlada prepričana o potrebi take železne črte in torej nam ne ostaja drugega, nego da izrazimo željo, da visoka vlada prej ko mogoče predloži državnemu zboru načrt postave železnice, naj si bode loške in predilske, kajti v enej ali drugej vi-dimo veliko gmotno korist za Trst in primorske dežele, torej tudi

za narod, v imenu katerega povzdiga svoj glas društvo "Edinost".

Ako še posebno o Trstu govorimo, moramo povdarjati, da bi bil za to mesto velik udarec, ako bi se prehitro, kar na vrat na nos odpravila prosta luka, mnogo privatnih interesov bi močno trpelo in tudi trgovina bi še bolj hiralala, ako se to zgodi, predno dobimo zgoraj omenjeno železnico in se v Trstu ne vkoreníči nova naprava velikih carinskih magazinov (Lagerhäuser). Take spremembe je treba dolgo let pripravljati, ako se hoče v okom priti hudim krizam, in zatoorej se nadejamo od naše sedanje jako previdne vlade, da bode v tem oziru tako ravnala, da Trst ne bo trpel velike škode.

V tem smo po sklepu našega društva izrazili težnje in potrebe slovenskega in hrvatskega naroda na Primorskem in vsojamo si povdarjati, da se vse te izjave ujemajo popolnoma z javnim mišljenjem našega naroda. – Ker pa želimo, da se visoka vlada o vsem tem prepriča na licu kraja, izražamo gorečo željo, da bi visoka vlada poslala na Primorsko posebno preiskovalno komisijo, v katerej bi bili zastopani tudi ljudski poslanci; - tako nepristransko komisijo želimo zarad tega, ker so naše pritožbe obrne tudi proti nekaterim uradom na Primorskem, kateri ne morejo poročati o lastnem delovanji. –

Glede na vse tukaj navedene potrebe in težnje slovenskega in hrvatskega naroda na Primorskem drzevamo se vašej preuzvišenosti predlagati najponižnejšo prošnjo:

Vaša preuzvišenost naj blagovoli predlagati visokemu ministerskemu svetu v pretres in rešenje te le želje in potrebe našega naroda:

1. Primorska deželna vlada naj se ozira bolj, nego se je to godilo dozdej, na narodne pravice Slovencev in Hrvatov na Primorskem in naj namešča povsod, kder prebivata ta naroda, le

take uradnike, ki so popolnoma zmožni v govoru in pisavi slovensčine oziroma hrvaščine; ona naj dela na to, da se ne vrivajo tuji jeziki v naše ljudske šole. –

2. Sodnije na Primorskem naj poslujejo se slovenskimi oziroma hrvatskimi strankami v slovenskem in hrvatskem jeziku, v ta namen naj se sem pošiljajo le taki sodniki in sodniški uradniki, ki so zmožni narodnega jezika. –

3. Pri deželnih sodnijah v Trstu, v Gorici in v Rovinju naj se uvedo dvojne porote, to je ene za Slovence oziroma Hrvate, druge za Italijane, tako sicer, da bode nehal oni naš narod žaleči običaj, po katerem se slovenske in hrvatske stranke pred porotniki izprašujejo s pomočjo tolmača; - posebni slovenski sodniki in posebni slovenski porotniki naj se volijo za Slovence, posebni pa za Italijane.

4. Naj se osnuje v Trstu ena ljudska šola za mnoge tukaj prebivajoče Slovence, ki morajo zdaj pošiljati svoje otroke v italijanske in nemške ljudske šole.

5. Naj se v Trstu in v Gorici napravite gimnaziji se slovenskim učnim jezikom, oziroma naj se uže obstoječi gimnaziji v Trstu in Gorici tako pre naredite, da bodo paralelni razredi se slovenskim in italijanskim učnim jezikom, pazinska gimnazija pa naj se pre naredi tako, da bode tam hrvatski jezik učni jezik. Nemščina in italijanščina naj se učite na teh srednjih šolah kakor obligatna predmeta.

6. Tržaški okolici naj se dovoli poseben krajni šolski svet, ki bode neodvisen od delegacije tržaškega mestnega zastopa, in visoka vlada naj ne potrdi postave zarad raztegnenja Trsta na ško do okolici.

7. Naj visoka vlada vpljiva na to, da se bode v tržaški okolici in v Istri bolj širil poduk o kmetijstvu, kolikor mogoče po učiteljih in duhovnih.

8. Naj visoka vlada pospešuje napravo posebnih denarnih zavodov za kmete in posestnike na Primorskem. –

9. Naj visoka vlada pred ko mogoče predloži državnemu zboru postavo zarad zidanja ene železnice, ki bode Trst vezala po najkrajšji poti z notranjimi deželami in z Nemčijo, naj si pa bode ta črta predelska ali loška. –

10. Dokler ne bode izgotovljena ta železnica in se v Trstu ne uvedo in vdomačijo nove naprave, ki imajo pospeševati kupčijo in promet, naj visoka vlada zadrži odpravo proste luke v Trstu. –

Vsega tega silno potrebuje naš narod na Primorskem in vse te težnje polaga ponižno podpisano društvo Vašej prevzvišenosti na srce z nado, da se bode Vaša prevzvišenost po mogočnosti nanje ozirala.”

V Trstu 15. januarja 1881

Politično društvo "Edinost" za brambo narodnih pravic na Primorskem

Nabergoj je naslednje leto posredoval državnemu zboru ponovno spomenico političnega društva Edinost. Iz članka, ki ga je priobčila Edinost, izvemo, da je Nabergoj posredoval tudi peticijo občine Doline za uvedbo slovenščine oz. hrvaščine v šole in urade.⁴⁹

EDINOST

Politično društvo Edinost je te dni, kakor lani ministerstvu, poslalo državnemu zboru spomenico in peticijo za uvedenje slovenskega oziroma hrvaškega jezika v urade in šole povsod na Primorskem, kder žive Slovenci in Hrvatje; pri dež. sodnijah v Tr-

49. "Politično društvo Edinost", *Edinost* 27.5.1882.

stu, Gorici in Rovinju naj se uvedo dvojne porote, ene za Slovence oziroma za Hrvate, druge za Italijane; v Trstu naj se osnuje vsaj ena ljudska šola za Slovence; naj se v Gorici in Trstu napravijo gimnazije s paralelnimi razredi za Slovence in Italijane, gimnazija v Pazinu pa naj se preuredi v čisto hrvatsko; tržaškej okolici naj se dovoli posebni šolski svet; naj se boljše skrbi za kmetijski poduk v Istri in tržaškej okolici, naj vlada podpira ustanovo denarnih zavodov na Primorskem, naj vlada preskrbi kaj zarad druge železnice in naj ne odpravi proste luke, dokler ne bodo gotove vse potrebne naprave, ki imajo pospeševati trgovino tržaško. To peticijo je izročil g. Nabergoj predsedništvu državnega zbora.⁵⁰ Prav tako je poslala velika županija Dolina⁵¹ g. Nabergoju peticijo za uvedenje slov. oz. hrvatskega jezika v uradih in šolah, in kakor se sliši, odposlale so uže ali te dni odpošljejo enake peticije tudi občine Sežana, Podgrad, Materija itd.

ŠOLSTVO NA PRIMORSKEM, JEZIKOVNA ENAKOPRAVNOST

Vprašanje jezikovne enakopravnosti slovenščine v šolah in javnem življenju je bilo ponovno v ospredju poslanskega delovanja ne le Nabergoja, ampak tudi ostalih slovenskih poslancev.

50. 240. Sitzung der 9. Session am 5. Mai 1882, str. 8383.

51. Navedbo o tem najdemo v 223. Sitzung der 9. Session am 24. April 1882, str. 7795.

EDINOST

23. dan meseca aprila 1880⁵²

Ta dan ima za Slovence zgodovinsko pomembo, ker je prvi, v katerem je državni zbor priznal enakopravnost slovenskemu jeziku.

Na dnevnem redu je bila dr. Vošnjakova resolucija, ki se tako-le glasi: "Od c. kr. vlade se zahteva, naj vpelje slovenski jezik kakor učni jezik za učence slovenske narodnosti na srednjih iz državnih sredstev vzdrževanih šolah v deželah, v katerih prebivajo Slovenci, kolikor dopuščajo to dozdanji učni pripomočki."

Kakor govorniki za resolucijo so bili vpisani gospodje poslanci vitez Schneid, dr. Kljun in dr. Vošnjak; zoper resolucijo pa gospoda poslanca dr. Duhatsch in dr. Foregger. Prvim sta se pozneje, ko je bila obravnava o srednjih šolah v Trstu, Istri i na Goriškem, pridružila gospoda poslanca Nabergoj in dr. Vitezič. Govoril je najprej Duhatsch prav surovo in ošabno, nedostojno ter je razodeval svojo puhlost o poznanji slovenskih razmer; za njim vitez Schneid prav temeljito z možato besedo dokazal pravico i potrebo slovenskih srednjih šol. Foregger je le polemiziral in uhajal čez meje, Schneidovih razlogov pa ni mogel pobiti. Dr. Kljunov govor je bil jako temeljit, z dostojno besedo i rezečo logiko je vničil vse trditve nasprotne stranke. Ta govor obeča dr. Kljunu parlamentarno bodočnost. Dr. Vošnjak ni govoril, ker sta se s Kljunom o tem porazumela.

Mi priobčimo najprej govora primorskih poslancev i potem preidemo na zgoraj omenjene. Gospod Nabergoj je govoril tako-le:

---

52. "23. dan meseca aprila 1880", *Edinost* 5.5.1880; 79. *Sitzung der 9. Session am 23. April 1880*, str. 2605-2606.

“Da uže vnaprej opravičim svoje glasovanje pri tej obravnavi, hočem v kratkih besedah brez tega vam vsem uže znane razmere načrtati: na enej strani vlada kakor zastopnica državnega denarstva, na drugi strani mi, kakor ljudski zastopniki; na enej strani Debet, na drugi Credit.

Jaz prašam kakor Slovenec: Kako povračilo nam je doslej dajala vlada za naše davke? Dozvolim si, da na to prašanje glede šol odgovorim.

Ako se ozrem na vse Primorsko brez ozira na narodnosti, tedaj moram priznati, da ima ono, ker meri le 80 kvadratnih miriametrov (145 zemljepisnih štirjaških milj) in 600.000 duš, samo na sebi mnogo srednjih šol, skupaj devet, namreč: pet višjih gimnazij in štiri realke, ako se ne všteva mornarična nižja realka v Pulji. Te srednje šole so tako-le razdeljene: ena gimnazija in ena realka v Gorici, dve gimnaziji in dve realki v Trstu, po ena gimnazija v Kopru in Pazinu in ena realka v Piranu. Ako se pa ozirjeme na narodne razmere ljudstva i s temi primerjajo zadevajoča učilišča i njihova uredba, tedaj zapazujemo neskončne neprimere, katerih konec je ta, da imajo Slovenci na Primorskem kreditno stran – belo.

To trditev hočem dokazati.

Poknežena grofija goriška i gradiščanska z 29,5 kvadratnimi miriametri in 210.000 prebivalci ima v Gorici nemško višjo realko i nemško višjo gimnazijo, in vendar ima grofija, izvzemši nekatere nemške rodovine v Gorici, le slovensko i furlansko prebivalstvo, namreč 150.000 Slovencev i 60.000 Furlanov. Poduk na teh učiliščih ni v materinem jeziku, materini jezik še zapovedan predmet ni (Klici na desnej: Čujte!), dela se ž njim kakor s pritepencem. – Kako se uže glasi § 19 državnih osnovnih postav?!

Trst z okolico ima 9,4 kvadratnih miriametrov i zdaj 128.000 do 130.000 duš; mej temi je po anagrafičnem uredu tržaškega magistrata 28.000 Slovencev, ali le po anagrafičnem uredu tržaškega magistrata, ki kaj čudno določa narodnost prebivalcev. Kdor tržaške razmere bolj pozna, ta ve, da je okolica vsa slovenska, i da tudi jako velik del mestnega prebivalstva spada k slovenskej narodnosti, tako da je tukaj gotovo Slovencev dosti nad 60.000.

Ficker, prvosednik statistične osrednje komisije, je na podlogi natanjčnih pozvedeb ("Völkerstämme der österreichisch-ungarischen Monarchie") razdelil tržaško prebivalstvo na 54 odstotkov Slovencev, to je 64.000, in 37 odstotkov Italijanov, to je 47.300. In vendar nema teh 60.000 Slovencev nobene srednje šole (Klici na desnej: Čujte! – Še celo nobene popolne normalke. Pristavek uredništva); pač pa je v Trstu nemška realka i nemška gimnazija, kakor tudi izključljivo italijanska višja gimnazija in izključljivo italijanska višja realka, kateri dve poslednji vzdržuje občina, mej tem ko se v prvih dveh slovenski jezik v enem ali poludrugem kurzu po dve uri na teden hudo mekasti. Ta učilišča, kakor tudi obilica ljudskih šol – izvzemši c. kr. nemško meščansko šolo – skrbe za polaščevanje tržaških Slovanov; ker nemške srednje šole pod tržaškim podnebjem ne morejo pospeševati narodne propagande, pa naj si vlada to še tako želi. Samo ob sebi se umeje, da se pri tacih razmerah ne more govoriti o narodnej enakopravnosti. In vendar vzdržuje vlada za Italijane še popolnem italijansko trgovinsko i navtično akademijo! Kdo bi se čudil, da se okolica upira razširjenju mestnih mej? Mesto ima namreč le 0,2 kvadratnih miriametrov (1,7 kvadratnih kilometrov), mej tem ko meri okolica polnih 9 kvadratnih miriametrov (92 kvadratnih kilometrov) i vendar se ta o mnogih rečeh prezira, prezira celo s privoljenjem vladnih organov.

Istra ima na 49,5 kvadratnih miriametrov 260.000 prebivalcev, izmed teh je proti 60.000 v raznih primorskih mestih raztreseno živočih Italijanov, drugi so – izvzemši nekoliko Nemcev v Pulji pri mornarici – vsi Slovani, in sicer v severnem delu so Slovenci, v srednjem in južnej Istri i na otocih so Hrvatje, okoli 45.000 Slovencev in 155.000 Hrvatov. Vojno ministerstvo vzdržuje v Pulji za tamošnje Nemce nemško nižjo realko, nemško deško i nemško dekliško meščansko šolo, cizlitavska naučna uprava pa za Italijane, da si je njih trikrat manj od Slovanov v Istri, popolnoma italijansko višjo gimnazijo v Kopru in popolnoma italijansko višjo realko v Piranu.

Pred dvema letoma je v Pazinu višja gimnazija do osmega razreda dospela i ta je čisto nemška. Zakaj se tu ni hrvaški učni jezik uvel, ker je za hrvaške srednje šole dosti učil i družih učnih pripomočkov? Kde je tu enakopravnost in enakost, na katero se pri pobiranju davkov tako natanjko gleda?

Nikakor ne mislim nemške ali italijanske narodnosti na Primorskem žaliti, ali glede statistično navedenih razmer utegne mi vendar biti dovoljeno prašanje, ali tolika večina slovanskega prebivalstva na Primorskem ni opravičena zahtevati, da tudi njej – kakor Nemcem i Lahom - priskrbi naučna uprava srednje šole v slovanskem jeziku. Saj moramo mi Slovani najzdatniše pripomoči k troškom za nemške in italijanske šole, od katerih imamo malo koristi.

Ali slovanski narod ne plačuje neprimerno več krvavega davka od družih dveh omenjenih, ker so slovanski prebivalci skoraj vsi za vojno službo sposobni? In vendar se preslišnjejo vsi naši klici i prošnje po slovanskih srednjih šolah, na katerih bi si naši sinovi v materinem jeziku prilaščevali tisto stopinjo omike, katera se sinovom naših deželanov drugih narodnosti tako bogato deli.

Gospoda moja! Kak sad je rodilo, da je prejšnja naučna uprava pravičnim zahtevam primorskih Slovanov vedno ušesa mašila? Ali ni žalostno, da so prejšnje vlade, namesti da bi računile z dejanskimi razmerami, pripravljale našo deželo na Adriji za Bismarkovo pohlepno naročje i tudi za težnje nerešene Italije? (Klici na desnej: Čujte!)

Za resnico, zadnji čas je, da vendar uže avstrijska vlada spolni pravične naše želje in jez postavi daljšemu ponemčevanju i pollaščevanju slovanskega prebivalstva na obalih jadranskega morja!" – (Dobro! Dobro! na desnici.)

ŠOLSTVO NA KOROŠKEM

*Nabergoj je bil tudi med podpisniki interpelacije glede potrebe po uvedbi ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom na Koroškem.*⁵³

Po Krškem škofijskem šematizmu za l. 1882 šteje Koroška 108.992 Slovencev v 117 farah s slovensko službo božjo in 20.282 z mešano, nemško in slovensko službo božjo, torej 120.000 Slovencev, ki vsi skupaj prebivajo v južnih okrajih koroških.

C. kr. deželni šolski svet koroški je pa z odlokom od 24. julija 1872, št. 1842 ljudske šole po okrajih, kjer živijo Slovenci, razdelil v tri vrste:

---

53. "Interpelacija naših državnih poslancev o slovenskih šolah na Koroškem", *Mir* 10.2.1882; 186. *Sitzung der 9. Session am 27. Jänner 1882*, str. 6544-6545.

1. V ljudske šole z nemškim učnim jezikom, v katere je pa vvrstil tudi šole čisto ali vsaj večidel slovenskih okrajev, kakor je v Žrelcu, Krivivrbci, Gospej Sveti, Šent Martinu, Blatnem Gradu, Otmanjah, Porečah, Čajnc̃ah, Velikovcu, Podkloštru in Vratah.

2. V ljudske šole, v katerih je iz pričetka učni jezik slovenski; vendar pa se mora nemščina že precej v prvem letu gojiti, in ako je le mogoče že v drugem letu izključljivo kot učni jezik rabiti.

3. V ljudske šole s slovenskim učnim jezikom in nemščino kot učnim predmetom.

V to zadnjo vrsto pa niso postavili prav nobene ljudske šole, ampak vse takoimenovane slovensko nemške šole so vteknili v drugo vrsto, dasiravno je več občin reklo, da naj se nemški jezik, čigar znanje je želeti, v ljudskih šolah kot učni predmet sicer podučuje, da pa sploh se zamore vspešno podučevati le v materinem jeziku.

C. kr. deželni šolski svet koroški se pa ni prav nič oziral na pritožbe posameznih občin, kakor Sv. Jakoba v Rožni dolini, v Svečah in Bistrici zarad zanemarjanja slovenskega maternege jezika po ljudskih šolah ter je preziravši pravi namen ljudskih šol kot njih glavni namen povdarjal priučitev nemškege jezika.

Učiteljem se je pri vsaki priliki priporočalo, da naj se že v prvem letu pri poduku kolikor mogoče poslužujejo nemškege jezika, in deželni šolski svet je z odlokom od 11. aprila 1877, št. 867 celo razglasil, da bo priznavanje petletnih doklad odvisno od podučevanja v nemščini.

V neki od koroškege deželnege sveta izdani in učiteljem na ljudskih šolah po slovenskih okrajih namenjeni knjižici "Anleitung zur gesprächweisen Einführung slovenischer Kinder in die deutsche Sprache" se učiteljem priporoča, da naj s podukom v nemščini prično precej pri otrocih, ki so še le v šolo vstopili, in naj z njimi govore le nemški, akoravno jih otroci morda ne bi

razumeli. Posamezni učitelji se v svoji gorečnosti za ponemčevanje celo tako daleč spozabijo, da slovenskim otrokom prepovedujejo celo v privatnem pogovoru med seboj slovenski govoriti in da na šolsko tablo zapisujejo nespremenljivi stavek: "Tukaj moraš le nemško govoriti!"⁵⁴

Ker v učiteljski pripravnici v Celovci slovenski jezik še za slovenske pripravnike ni zapovedan predmet in se toraj tudi pri preskušnjah ne izprašuje, pridejo učitelji v službe, ne da bi zadostno znali materni jezik svojih učencev, in včasih ga še celo prav nič ne ume. Od 157 v slovenskih okrajih nastavljenih učiteljev jih 53 slovenski prav nič ne zna, večina od drugih jih zna komaj nekoliko slovenski govoriti, pravilno pisati pa jih zna le prav malo.

Slabi nasledki tega nenaravnega podučevanja se čedalje bolj kažejo; otroci, ki pridejo iz ljudske šole, svojega lastnega materne jezika ne znajo ne brati ne pisati, nemščine pa se tudi niso toliko naučili, da bi znali nemške tiskovine prebirati. Od tod pa pride, da v splošni oliki žalibog hudo zaostajajo, da нравna in verska zavest čedalje bolj slabi, da svoje gospodarstvo slabo oskrbljujejo in da vidno hira ljudsko blagostanje.

Zaradi teh slabih нравnih in verskih nasledkov izročilo je 97 v slovenskih okrajih podučevajočih katehetov 11. marca 1878 deželni šolskemu svetu vtemeljeno prošnjo, da bi učiteljem zaukazal otroke podučevati na podlagi njih slovenskega materne jezika, ta jezik do petega leta rabiti, otoke vaditi, da zamo-rejo svoje misli pismeno v svojem jeziku izraziti, in še le v zadnjih treh letih nemščino kot učni jezik rabiti. Ti 97 katehetje se sklicujejo na to, da jim je pri sedanjih razmerah nemogoče, krščanski nauk vspešno podučevati, ker otroci slovenskega katekizma

---

54. V izvorniku: "Du darfst hier nur deutsch sprechen!" (Str. 6544.)

ne znajo brati, nemškega pa ne umejo ne. Dasi je knezoškofijski ordinarijat krški toplo priporočal to prošnjo, sta jo vendarle deželni šolski svet in c. kr. naučno ministerstvo, do katerega se je bila vložila pritožba, zavrgla in se je ministerstvo pri tem sklicevalo na avstrijsko šolstvo pred letom 1848 (!), ko so bile vse obstoječe šole večidel nemške, ter je slovenski duhovščini priporočalo, naj nikar ne moti obstoječega reda.

Glede na te duhu in jasni določbi ljudske šolske postave in državnih temeljnih postav nasprotujoče razmere ljudskega šolstva v slovenskih delih koroške drznejo si podpisani prevzišenega gospoda naučnega ministra vprašati:

1. Ali mu je znano, da za 120.000 Slovencev, ki skupaj prebivajo na južnem Koroškem, ni niti ene ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, in da od 157 v slovenskih okrajih podučevajočih ljudskih učiteljev njih 53 slovenskega ni čisto nič zmožno, ostali pa znajo le nekoliko slovenski govoriti?

2. So mu li znani slabi nasledki tega materni jezik čisto prezirajočega podučevanja, ki zavira duševni napredek, zadušuje versko-nravni čut in podira ljudsko blagostanje med slovenskim prebivalstvom na Koroškem?

3. Hoče li skrbeti, da bo ljudska šola tudi za koroške Slovence spolnovala svoj naravni, v ljudskih šolskih postavah odločeni namen in da se bodo za ljudske šole po slovenskih okrajih koroških nastavljali le taki učitelji in šolski nadzorniki, ki so slovenskega jezika v besedi in pisavi zmožni?⁵⁵

---

55. Interpelacijo je podpisalo skupaj 48 poslancev.

SLOVENSKI JEZIK IN SODNIKI

23. marca 1881 je v Edinosti izšlo izčrpno poročilo o delovanju državnega zbora. Poseben poudarek je dalo rabi slovenskega jezika na sodiščih, torej vprašanju, ki ga je izpostavila tudi spomenica Edinosti.

EDINOST

Iz državnega zbora⁵⁶

Omenili smo zadnjič zelo važnih razprav in sklepov ter dogodkov v državnem zboru, mej drugim tudi interpelacijo glede slovenskega jezika pri sodnijah v slovenskih deželah. Glasi se ta važni politični čin takole:

Interpelacija

slovenskega poslanca viteza Schneida in tovarišev do pravosodnjega ministra v seji državnega zbora 11. marcija.

“Pred nekoliko dnevi je bilo v javnih listih čitati od besede do besede ponatisnen ta le odlok c. kr. najvišjega sodišča:

(Tu stoji odlok, po katerem ima biti na Kranjskem edini nemški jezik sodniški jezik.)

Iz časopisov in iz raznih drugih verjetnih poročil se je tudi zvedelo, da je c. kr. predsedništvo višje deželne sodnije v Gradci ta odlok c. kr. najvišjega sodišča naznanilo ne le vsem sodnijam tamošnjega okrožja višje deželne sodnije, temuč tudi drugim oblastnijam in uradom, ki njemu niso podložni. Podpisani ne smejo zamolčati, da je tako meritorna vsebina odloka, kakor tudi

---

56. “Iz državnega zbora”, *Edinost* 23.3.1881.

jako vidna skrb predsedništva c. kr. višje deželne sodnije v Gradci, odloku zagotoviti hitro in povsod uplivajoče razširjenje, vzbudila čut najglobočjega razburjenja v onem lojalnem, državi udanem in cesarju zvestem narodu, ki prebiva v enem delu Štajerske in Koroške, potem na Kranjskem, Primorskem in v Istri, in kateri narod vidi, da mu navedeni odlok krati njegove z državnimi osnovnimi postavami zagotovljene pravice ter žali tudi njegovo narodno čast.

Razžaljen je narod v svojej pravici, ker ta rzsodba izključuje od države priznano enakopravnost njegovega jezika v uradu ter skruni njegovo narodno čast, ker se smatra njegov jezik za tak, kakor bi ga ne bilo, ko nenavaden v deželi in ako se rabi, da se more to smatrati ko uzrok ničevosti.

Ozbiljno prepričani, da ne more niti iz uradne instrukcije niti iz splošnega sodniškega reda deželna višja sodnija izvajati pravice formalno odločevati tam, kjer bi imela odločiti samo o meritornej pritožbi strank:

z ozirom na to, ker sta obe razsojevajoči višji instanci ignorirali, da ima čl. 19 državne osnovne postave vzvratno ali nazaj delujočo moč na obstoječe ž njo morebiti v protislovji stoječe zakone in postavno moč imejoče naredbe, in ker sta paragrafu 13 podvrgli tak pomen, kateri – deželi navadni jezik razširja v nek sodnijsk jezik ali v deželi navaden sodnijsk jezik - naravnost nasprotuje duhu tega zakona in državnega zakona;

in z ozirom na to, da je v rzsodbi navedeni razlog, “da je nemški jezik izključivši sodnijski jezik na Kranjskem,” naravnost neresničen, ker se uže 30 let na Kranjskem, Štajerskem in sploh v vseh onih krajih dežel, kjer prebivajo Slovenci, pri sodnijah mnogokrat tudi slovenski uraduje, katerim višja deželna sodnija sama daje slovenske tiskovine za odloke in rzsodbe, in ker so mej vsem tem časom sodnije brez zaprek do najnovejšega časa

sprejemale slovenske vloge ter izdajale razsodbe in odloke v istem jeziku;

nadalje z ozirom na to, da je z dvornim dekretom od 22. septembra 1835, št. 109, z ministersko naredbo od dne 15. marca 1862, št. 865 in koncem z državno osnovno postavo o občnih pravicah državljanov od 21. decembra 1867, št. 142 d. z. raba slovenskega jezika pri sodnijah pozitivno določena in pravica slovenskega naroda glede neovirane rabe njegovega jezika v uradu zagotovljena;

potem z ozirom na to, da po najvišjej resoluciji od 31. oktobra 1785, št. 489 ima višja deželna sodnija sicer natanko ozirati se na rabljene formalnosti pri reševanju kake pravde, opažene pomanjkljivosti nižjej sodniji takoj naznaniti ter jih na prihodnje ustaviti, kjer pa zakon na opuščen predpis izrečno ne določuje ničevosti, tam naj je take pomanjkljivosti ne ovirajo ter naj sodi; nikoli in nikjer pa ni uzrok ničevosti to, če sodnik svojo razsodbo izroči stranki v slovenskem jeziku, in zato bi se s tem slučajem ne bilo imelo ravnati ko ničevostnim;

naposled z ozirom na to, da je omenjeni odlok najvišje sodnije žaljenje pravic, zagotovljenih z državnimi osnovnimi postavami, ki je tem večje v svojih posledicah, ker so se pri c. kr. okrožnej sodniji v Celji, kakor se sliši, uže samo zarad razglašanja onega odloka v zadnjih dneh odbile tri slovenske vloge slovenskih strank, a je dolžnost visoke vlade, da celo tam varuje in brani, kjer neprizivni odloki sodnij kratijo splošne pravice državljanov, dovoljujejo si podpisani do nj. eksc. voditelja pravosodnjega ministerstva staviti prašanje:

1. Ali je visokej vladi znana razsodba c. kr. najvišjega sodišča od 16. februarja t.l., št. 1697 in od c. kr. višje deželne sodnije predsedništva v Gradcu ukazani razglas tega odloka do podloženih sodnij in drugih, celo avtonomnih oblastnij?

2. Kaj namerjava visoka vlada storiti, da s tem odlokom najvišjega sodišča žaljeno pravico Slovencev do enakopravnosti njih jezika v uradu zopet v veljavo dene?

Pl. Schneid, dr. Vošnjak, dr. Poklukar, Nabergoj, knez Vin-dischgrätz, Kljun, Obreza, dr. Tonkli, grof Hohenwart, V. Pfei-fer, grof Margheri, Herman, baron Gödel, dr. Vitezić, grof Har-rach, knez Lobkovic, dr. Rieger, Zeithamer, knez Schwarzen-berg, dr. Šrom, knez Alfred Liechtenstein, grof Brandis, grof Kinsky (in mnogo čeških in nemško-konservativnih poslancev, vseh skupaj 55).”

Mi se trdno zanašamo, da ta interpelacija doseže svoj na-men, kajti z odlokom najvišjega sodišča se je Slovenstvo hotelo popolnoma iz sodnij izbacnoti, kar pa je v nasprotju ne le z vsemi prejšnjimi zakoni in ukazi, temuč tudi z naturo samo. Uže v zad-njem listu smo rekli, da jo omenjeni odlok strune tako napel, da morajo popokati, i prav zato je nam več koristitil, nego škodoval, ker bo vlada zdaj primorana, dejansko izvršiti člen 19 državnih osnovnih postav.

Objavili smo tudi odlok najvišjega sodišča, po katerem se je izbacnol slovenski jezik iz tržaške trgovinske sodnije. Tudi to stvar so naši poslanci v roke vzeli in 15. t. m. dr. Tonkli stavil to le interpelacijo:

“Slovenska trgovinska firma Milesič in Dolenc sta pri c. kr. trgovinskem in pomorskem sodišči v Trstu vložila dne 4. decem-bra 1880, št. 14.022, menjjično tožbo, pisano v slovenskem jeziku, katera se je pa z odlokom dne 7. decembra 1880, št. 14.022, odbila ko nepostavna zato, ker nij sestavljena v jednom jeziku tamošnje sodnije.

Vsled priziva imenovane trgovinske firme je c. kr. deželno višje sodišče v Trstu se sklepom od 16. decembra 1880, št. 4230,

odlok trgovinskega sodišča ovrгло in temu ukazalo, da tožbo reši.

Izvršenje tega sklepa je predsednik višje deželne sodnije v Trstu ustavil ter ga s poročilom od 22. decembra 1880, št. 4230, predložil c. kr. najvišjemu sodišču.

To pa je z razsodbo od dne 11. januarja 1881, št. 2 ovrгло sklep c. kr. višje deželne sodnije in potrdilo sklep c. kr. trgovinskega sodišča.

Razlogi te najvišje sodnijske razsodbe glase se tako-le:

“Z ozirom na to, da imajo sodnije nalog uradno paziti na to, da se natanko izvršujejo postavne določbe glede rabe sodnijskega jezika; z ozirom na to, da je res strogo izvrševanje teh določb v interesu uravnane justične uprave absolutno potrebno, katera bi se pokazala kot popolnem nemogoča, ako bi bilo strankam prepuščeno na voljo, rabiti pri sodnijskih vlogah ta ali oni jezik; z ozirom na to, ker ne gre samo za pravice strank, mogla se je porabiti naredba § 172 cesarskega patenta od 3. maja 1853, št. 81, in da ima po vsebini tega paragrafa najvišje sodišče pravico razsojevati v dotičnej stvari, ker je pravdna stvar; z ozirom na stvarnost, da sta bila, odkar se je osnovala trgovinska in pomorska sodnija v Trstu, pri tej sodnji priznana kot sodnijska jezika samo italijanski in nemški jezik; z ozirom na to, da se ta stalno in brez izjem izvrševana navada popolnem strinja s predpisi § 13 o. s. r., katere navade ministerska naredba od 15. marcija 1862, št. 865, nič ne spreminja niti je spremeniti nij mogla; z ozirom na to, da se vidi iz vsebine in duha te ministerske naredbe samo ta namen, da se morejo oni prebivalci slovenskih okrajev, ki razen slovenskega družega idioma ne umejo, tega idioma pri sodnijskem zaslisanju in v svojih sodnijskih vlogah posluževati, kolikor je to mogoče z ozirom na jezikovne znanosti sodnijskih uradnikov; z ozirom na to, da se v konkretnem slučaju ne more reči, da se

strinja z namero te ministerske naredbe, ker je navedeno vlogo vložil jeden tržaški odvetnik v imenu tržaške trgovinske firme, ki gotovo zna sodnijska jezika.”

Vsi navedeni razlogi pa so ničevi ter niso zakonom utemeljeni, ker so temveč nasprotni vsem postavnim določbam, na katere se sklicujejo.

Pred vsem se naglaša in konstatuje, da predsedstvo deželne višje sodnije ni imelo nobenega uzroka, ustaviti ekspedicije sklepa deželne višje sodnije, ker ima po zmislu § 172 cesarskega patenta od 3. maja 1833, št. 81 samo tedaj to pravico, ako se kaj takega sklene, kar bi zakone naravnost napačno tolmačilo ali s čemer bi se jih napačno uporabljalo. V navedenem slučaju pa se to ni le ne zgodilo, temuč strinja se se sklepom deželne višje sodnije s črko in duhom § 13 o. s. r., z dvornim dekretom od 2. maja 1833, št. 109 in od 15. marcija 1862, št. 865, z naredbo od 20. oktobra 1866, št. 1861, katero je z okrožnico od 30. oktobra 1866, št. 4920 tržaška višja deželna sodnija naznanila ko vodilo vsem podredjenim si sodnijam, in s členom 19 državne osnovne postave od 21. dec. 1867, št. 142; predsedstvo višje deželne sodnije ni imelo tedaj nobenega uzroka ustavljati sklepa višje deželne sodnije ter ga predlagati najvišjemu sodišču, in to tem manj, ker se nobena stranka ni zoper to pritožila; dalje izvira iz tega, da tudi najvišje sodišče ni imelo nobenega postavnega uzroka uradno posvetavati se o sklepu višje deželne sodnije ter ga predruščevati.

Tedaj z ozirom na to, da § 13 o. s. r. vsak v deželi navadni jezik priznava za sodnijski jezik in je dvorni dekret od 22. decembra 1835, št. 109 odredil, da so v sodnijah pripuščena vsa pisma, pisana v kadem deželnem jeziku;

z ozirom na to, da je trgovinska in pomorska sodnija v Trstu kompetentna ne le za Trst, nego tudi za več čisto slovenskih okrajev, npr. Komen, Sežana, Podgrad itd.;

z ozirom na to, da sta na Primorskem dve tretjini vsega prebivalstva slovenske ali hrvatske narodnosti, da je tako slovenski kakor tudi hrvatski jezik na Primorskem in v okrožji trgovinske in pomorske sodnije tržaške v deželi navadni jezik, tedaj sta oba taka jezika, ki sta pripuščena v sodnijo;

z ozirom na to, da se je z naredbo pravosodnjega ministerstva od 15. marcija 1862, št. 865, 4. odstavek ukazalo, da imajo vse sodnije, kjer stanujo Slovanje, v slovanskem jeziku sestavljene vlože brezpogojno sprejemati in, če treba, dati strankam tudi slovanske odloke;

z ozirom na to, da ministerska naredba od 20. oktobra 1866, št. 1861 izjavlja izrečno, da se ministerska naredba od 10. marcija 1862 ne ozira le na kazenske stvari, temuč na vse v slovanskem jeziku sestavljene vloge brez razločka, naj take kazenskopravne pravnice ali nepravdne stvari obsezajo in da so tedaj na vsak način dovoljene v slovanskem jeziku sestavljene tožbe in druge vloge v pravnih zadevah;

z ozirom na to, da se s tem vidi dokazana neresničnost nadsodnijskega motiviranja, češ da je navedene ministerske naredbe jedini namen ta, da se le onim prebivalcem slovanskih okrajev, ki ne umejo drugega razen slovanskega idioma, omogoči, da se poslužijo tega idioma pri sodnijskem zaslišanji in v svojih sodnijskih vlogah, kolikor je namreč to mogoče z ozirom na jezikovne znanosti sodnijskih uradnikov, ker o takem skrčenji ne govori navedena ministerska naredba in ker je določbam člena 19 državne osnovne postave od 21. decembra 1867, št. 142 naravnost nasprotna, v katerem členu se priznava enakopravnost vseh v deželi navadnih jezikov v uradu, tedaj tudi v sodniji;

z ozirom na to, da je c. kr. deželna višja sodnija v Trstu se sklepom od 16. decembra 1880, št. 4230 priznala slovenski jezik ko v Primorji navaden jezik, konstatovala in potrdila, katera oblastnija gotovo more o stvari kompetentno razsoditi, ker je na mestu trgovskega sodišča v Trstu in v tem oziru stvar dobro pozna;

z ozirom na to, da omenjeni odlok najvišjega sodišča krati slovenskemu narodu na Primorskem postavno priznano in zagotovljeno jezikovno enakopravnost pri rabi v sodnji in da način, kakor se dotični odlok utemeljuje, mora na vse one sodnije, ki so slovensko sestavljene vloge res in brez ovir sprejemale in reševale, tako uplivati, da bodo odslej take vloge odbijale;

z ozirom na to, da mora to postopanje c. kr. najvišjega sodišča veliko in opravičeno vznemirjenje vsega slovanskega prebivalstva na Primorskem prozvati ter je motiti v njegovem patrijotičnem čutenji, ker mora v odbijanji slovenski sestavljenih vlog pri sodnji videti pritisk v to svrhu, da bi svoje vloge sestavljalo nemški ali italijanski, v čemer pa zopet leži tendenca germanizovanja ali italijančevanja državi nerazrušljivo zvestostjo udanega slovenskega naroda;

z ozirom na to, da ima visoka vlada dolžnost, da tudi slovenski narod na Primorskem brani v rabi njegovega jezika pri c. kr. sodnijah, ker ima pravico do tega ustavno zagotovljeno – dovoljujejo si podpisani naslednji vprašanji staviti do nj. ekscelece voditelja pravosodnjega ministerstva:

1. Je li visokej vladi znana rozsodba najvišjega c. k. sodišča od 11. januarja 1881 zastran rabe slovenskega jezika?

2. Kako misli vlada neovirano rabo slovenskega in hrvatskega jezika na Primorskem pri c. k. sodnijah varovati in dejansko izvesti?

Dr. Tonkli, dr. Vitezič, J. Nabergoj, dr. Vošnjak, dr. Jera-
bek, K. Klun, Schneid, Pfeifer, Obreza, Herman, Vojnovič,
Adamek, Klaič, dr. L. Monti, Šupuk, dr. Bulat, dr. Renčič, Bo-
relli, J. Suda, dr. Gabler, J. Tilšer, Vorel, Weber, Skopalik, dr.
Fanderlik, Wurm, Nedopil, dr. W. Kusy, dr. Mikyška, dr. Jan-
za.”

Tudi na to prašanje pričakujemo ugodnega odgovora, a ne
le odgovora, pričakujemo tudi del, tacih del, po katerih zadobi
slovenski, pa tudi hrvatski jezik na Primorskem popolnoma
enakopravnost.

Tacih del pričakujemo uže davno, ali kolikor bolj jih
pričakujemo, toliko bolj se žalijo narodne naše pravice; pri sod-
nijah smo prišli uže do zadnje zarezze. Zdaj pa se kolo mora obr-
noti.

ŽELEZNICA

*Železniško vprašanje se je ciklično pojavljalo v Nabergojevih
govorih nenazadnje zaradi dejstva, ker je bilo v ospredju prednost-
nih načrtov avstrijske politike in investicij. Železniško omrežje
Avstrije se je prav v tem obdobju razvijalo, Trst pa je bil, kljub te-
mu da je predstavljal pomembno gospodarsko središče, zelo slabo
povezan ne le z najpomembnejšimi prometnimi in gospodarskimi
središči monarhije, temveč tudi z neposrednim zaledjem. Nabergoj
je v razpravi v zvezi s podaljšanjem Rudolfove železnice do Trsta
govoril kot predstavnik mesta Trst.*

Podaljšanje Rudolfove železnice do Trsta⁵⁷

Visoka zbornica! Kot je znano, so dospele tej zbornici s strani številnih odličnih korporacij peticije v zvezi s podaljšanjem Rudolfove železnice do Trsta. Peticije so bile naložene železniškemu odseku. Ker je to predmet, ki je za mesto Trst, katerega imam čast tu predstavljati, in na splošno tudi celotni zahodni del monarhije največje pomembnosti, dovolim si predstaviti gospodu predstojniku železniškega odseka vprašanje, če se lahko pričakuje, da bo s strani odbora v najkrajšem času predložen visoki zbornici predlog o tako nujnem argumentu.

Podobno zahtevo zasledimo tudi v naslednjem govoru, v katerem Nabergoj potrebo po podaljšanju Rudolfove železnice do Trsta utemeljuje z razvojem različnih ekonomskih panog v Trstu. Nabergoj je v naslednjem govoru izpostavil tudi vprašanje trgovanja ne le na osi sever-jug, ampak tudi v smeri azijskega vzhoda.

Govor g. poslanca Nabergoja v državnem zboru dne 8. marcija⁵⁸

Visoka zbornica! Pri tem poglavji se nisem za besedo oglasil zato, da bi govoril za posamezne postavke, ker o teh se je uže v odseku zadosti govorilo. Tudi se ne bom spuščal v polemiko z gospodom predgovornikom.

57. 86. Sitzung der 9. Session am 27. Jänner 1882, str. 6545.

58. "Govor g. poslanca Nabergoja v državnem zboru dne 8. marcija", *Edinost* 18.3.1882; 206. Sitzung der 9. Session am 8. März 1882, str. 7306-7307.

Namenil sem se le govoriti o zadevi, ki ni le mestu Trstu, temveč vsej Cizlitaviji silno važna, in le obžalovati moram, da se ni uže pred 20 leti rešila. V zadnjem času se je bolj nego kdaj poprej s priznavanja vrednim domoljubjem v več najboljših časnikih poudarjal trgovski propad edine cizlitavske luke in vzbudili so se bolestni klici, ki so naglašali stanje tega mesta nasproti drugim pomorskim lukam sicer preživo, vendar pa dejanskim razmeram le čisto primerno. Ti bolestni in vznemirjajoči klici so se glasili od ene strani z ozirom na silne napore in požrtvovalnost ogerske vlade, katera se očitvidno prizadeva, da napravi na Reki južnej Evropi pomenljivo luko in tekmovalko Trsta; od druge strani z ozirom na to, da so se prejšnje cizlitavske vlade krvavo malo brigale za vspah trgovinskega blagostanja mesta Trsta, če tudi so za to na prvem mestu poklicane korporacije edinega cizlitavskega emporija večkrat in glasno svarilne besede govorile. Ta neskrbnost glede Trsta, ki je toliko očitniša, ako si pred oči stavimo, kako so se v drugih deželah, ki so bile uže zdavno s železnicami preprežene, vedno še paralelne, gotovo ne dosti potrebne železnice delale; morala je silno ovirati gospodarske razmere v Cizlitaviji – saj je dandanes vsacemu znano, da je blagostanje in propad katere luke v najožjej zvezi z blagostanjem i propadom za njo ležečih dežel.

Stoprv v najnovejšem času, tedaj pozno, zelo pozno, kakor pravi italijanski pregovor: "Meglio tardi che mai," prišli so v merodajnih krogih do tega najvažnejšega spoznanja in čujejo se glasovi, da ima sedanja vlada, ki je o neskončnej važnosti mesta Trsta uže dalj časa prepričana, trdno voljo, Trstu in s tem tudi tostranskej državnej polovici pod pazuhu seči.

Ne bom govoril o tem, kake naredbe je storila ogerska vlada nasproti Trstu, da ogerski trgovinski in občevalni ministri, dobro poznavajoč svoje namene, od nekđaj hodijo po pravej poti

gospodarske politike, katera je sicer po izključljivo madjarskem stališči le hvale vredna, i najsijajniše priča, kako doslednjo in krepko umejo postopati ogrski državniki v gospodarskih velevažnih zadevah; vsacemu cizlitavskemu domoljubu, posebno Trstu, pa mora prizadevati teške skrbi za bodočnost.

Našemu trgovinskemu ministru je prizadevanje Ogerske za Reko prav dobro znano in gotovo je nam v tolažbo, ko vidimo, da njegova prevzvišenost to prizadevanje marljivo opazuje ter se ozbiljno prizadeva oživotvoriti nasprotne naredbe Trstu v prid.

Ono prizadevanje se posebno vpira na to, da se prevzemo važniše železnice v državno vlast i da se na državne troške izvrše tiste železniške proge, ki so gospodarstvu na Ogerskem zelo pomembne.

Le s tem bo mogoče državni vpliv na životno žilo narodov popolnoma varovati; le s tem bo mogoče javno trgovino in državno gospodarstvo neodvisno od zasebnih interesov, državi v blagostanje na pravo pot privedi i ga tej ohraniti.

To se mora zgoditi tudi v Cizlitaviji; tu nema državni vpliv na železnice v gospodarstvenem oziru nikake moči; imamo sicer nekaj državnih železnic, ali te so v prerahlej zvezi, v nobenem tesnem stiku, i zato ne morejo imeti blagodejnega vpliva; sicer se pripravlja vzdržavljenje nekaterih važnih železnic, in nadejati se je, da se to vzdržavljenje v prav kratkem času tudi izvrši; ali recimo, da se te gotovo tudi zgodi, s tem železnice, katere pridejo državi v vlast, dobodo gotov notranji stik, vendar žalibog ne tistega tesnejšega, mnogo važnišega i neodvisnega stika z morjem, glavno žilo gospodarskega življenja vseh narodov. In ta zveza z morjem, ta neodvisni stik mora biti glavni politični namen gospoda trgovinskega ministra.

Sicer pa, če tudi namenjeno vzdržavljenje železnic odobrujem, moram državi in Trstu v prid poudarjati, da bo imelo

vse vzdržavljanje le potem praktičen pomen, ako se vzdržavljene železnice naravnost i nedovsino do morja, tedaj do Trsta podaljšajo oziroma tu neodvisno končajo. Govori se sicer, da se tarifne olajšave uvedo, in sicer s primerno subvencijo južnej železnici, da se tako Trstu pomore.

Gospoda moja! Po skromnej mojej misli bi ta naredba bila le pomoč za prvo brambo, tedaj napčna stopinja, in bi se tedaj mogla uvesti le začasno, namreč do tistega časa, ko se odpre državna železnica do Trsta, taka pomoč pa ne bi imela nobenega opravičenega vpliva države na določanje tarif mej tem časom.

Ne smemo prezirati, da so tarife na železnicah kakor vreme premenljive, da se morejo premenjati in da bi tedaj pogodba o dokladi k vožnini bila nenaravna; taka pogodba, tedaj državna subvencija, bila bi le umetna poskušnja, vsaka umetna poskušnja v gospodarskem oziru pa se mora obsojati, vsako umetvanje v gospodarstvu ima zelo dvomljivo vrednost. Le naravna pot, le neprisiljena sredstva morejo Trstu pomoči in ta bi bila podaljšanje Rudolfove železnice do Trsta.

Le s tem bi se skrajšale daljave mej edino cizlitaško lukko i za njo ležečimi deželami za promet domačih pridelkov in se odprla tista pot, za katero se Trst uže 20 let brez vspeha poganja, le tako more Trst postati to, kar bi imel biti, naravni posredovalec avstrijskih pridelkov na daljnem vshodu; le po omenjenem sredstvu more država raztegnoti svoj vpliv na gospodarsko življenje od krkonoških gor do sinje Adrije in povzdignoti svojo veljavo v trgovinsko-političnem tekmovanji kulturnih narodov.

Res je, nasvetovana pota zahtevajo denarne žrtve; ali neglede na to, da so žrtve le začasne, moralo bi se pomisliti, da so uže odprte planinske železnice Trst vedno bolj v zakotje potiskale in da Gotthardova železnica, ki se k malu odpre, Trstu vseka zadnjo rano, ako se takoj in z razumom ne ubrani.

Tudi na to bi pokazal, da je bila ter je še tuja konkurenca, ki je kolonijalno trgovino od Trsta odvrčala in jo še odvrča; da mora biti domača konkurenca, ki ima ustvariti litavske primorske luke nova prodajališča in krajša pota v notranjo državo, in da je konkurenca železnic od Trsta potrebna, da se avstrijska pomorska trgovina povzdigne, da se meščanom zagotovi razcvet najvažnejšega trgovinskega mesta Trsta in s tem tudi razcvet države.

In zato je podaljšanje Rudolfove železnice do Trsta potrebno; zato ne da država daru druge neodvisne železnice Trstu samemu, temuč in osobito sama sebi. Jaz gotovo uvažam državne finančne težave, ali ker je rana uže globoka, mora tudi zdravljenje biti naglo, do korenine in popolno.

Gospoda moja! Kakor je v vojni denarno prašanje le podrejeno – denar se mora dobiti – prav tako mora denarno prašanje podrejeno biti tam, kder gre za trgovinsko blagostanje Trsta in z njim tudi države. Da je pa to ozdravljenje v prvej vrsti mogoče le s podaljšanjem Rudolfove železnice do Trsta, o tem naj pričajo tudi soglasne prošnje tržaškega, istrskega, kranjskega, koroškega in solnograškega deželnega zbora.

Po sklepu teh dokazov prosim cesarsko vlado, naj bi še v tem zasedanju predložila visokej zbornici načrt zakona zastran podaljšanja Rudolfove železnice do Trsta.

Dozvoljujem si tedaj staviti to le resolucijo (bere):

“Visoka zbornica naj sklene:

C. k. vladi se naroča, naj predloži v ustavno obravnavo še v tem ali vsaj v začetku prihodnjega zasedanja načrt zakona, zadevajoč podaljšanje Rudolfove železnice do Trsta.” (Dobro! Dobro! na desnici.)

Nabergojeva prizadevanja za novo železniško povezavo med Trstom in ostalimi avstrijskimi predeli so bila uspešna. Edinost je s tem v zvezi priobčila članek, v katerem je poudarila Nabergojevo vlogo kot zagovornika gospodarskega razvoja mesta.

EDINOST

Nova železnica v Trst⁵⁹

Trgovinski minister je 27. marcija predložil poslanskej zbornici načrt zakona, ki se tako le glasi:

“Vlada se pooblaščuje, da izvrši stransko progo istrske državne železnice iz Hrpelja v Trst z normalnim tirom lokalne železnice v proračunjenem znesku 3.340.000 gld. na državne troške, katera svota naj se smatra maksimalnim zneskom.

Graditi naj se prične omenjena stranska proga v letu 1883 i naj se v treh letih dovrši.

Da se dopolnijo tehnična pripravljalna dela za samostojno zvezo cesarjevič Rudolfove železnice s Trstom, kakor tudi, da se zdela natančen načrt za omenjeno progo, dovoljuje se vladi za leto 1882 40.000 gld. kredita. Ta svota naj se vzame iz blagajnic, i če to ni dovoljeno, naj se pokrije s tekočim dolgom.

To železnico mora državna uprava sama upravljati in se sme uprava izročiti zasebniku ali kakej družbi le na podlagi zakona, ki bi se o tem izdal.”

Nam ni treba še posebe poudarjati, da je ta vladni načrt vzbudil v Trstu veliko radost in zadovoljstvo, ker to se samo ob sebi umeje, tega vendar ne moremo zamolčati, da je celo faksijsna opozicija prišla k spoznanju, da je sedanja vlada Trstu prijazna i

---

59. “Nova železnica v Trst”, *Edinost* 1.4.1882.

da se Trst mora nagibati na ono stran, od katere se mu pomoč obeča. Zdaj je pač jasno, kde ima Trst svoje prijatelje, pri zdajnej ali prejšnji vladi, na levici ali na desnici državnega zbora.

Dobra usoda je hotela, da je prav g. Nabergoj, katerega so tržaški ustavoverni in irredentovski časniki toliko napadali, z svojim govorom v državnem zboru iz mrtvila vzbudil to stvar ter si pridobil s tem stokrat več zaslug nego vsi drugi poslanci, korporacije in deputacije. Zdaj Trst lahko premišluje, kako na pravem mestu je "tukaj" g. Nabergoj in koliko zahvale mu je dolžen. (...)

Železnica Hrpelje-Trst

Govor

drž. poslanca gosp. Nabergoja v poslanskej zbornici dne 17. t. m. k naslovu "gradba drž. železnice".⁶⁰

Visoka zbornica! Ako sem pri posvetovanju tega poglavja prosil besede, zgodilo se je to, da izrečem zahvalo visokej vladi, ker je za zgradbo železnice Hrpelje-Trst postavila v letošnji proračun 1.200.000 gld., katere, tako pričakujem, tudi visoka zbornica dovoli.

Pri gorkeji skrbi, katero vlada zdaj za Trst kaže, opravičeno je tudi pričakovanje, da se pri tem koraku ne ustavi, temuč da bo daljše pospeševanje trgovinskih in mornarstvenih interesov Trsta z grajenjem primernih občil podpirala, ker po mojem mnenji so interesi Trsta z državnimi interesi tako tesno spojeni, da se vlada nikoli ne more zadosti prizadevati za povzdigo Trsta.

60. "Govor drž. poslanca gosp. Nabergoja v poslanskej zbornici dne 17. t. m. k naslovu "gradba drž. železnice" (Po stenografskem zapisniku)", *Edinost* 21.3.1885.

Žal, da so se ti interesi od nekdaj zelo zanemarjali, vzlasti pa pod vlado tako imenovanih ustavovercev in glasovitega meščanskega ministerstva.

Trst je pripoznan kakor prvi in edini trgovinski emporij v Avstriji; vsaka država bi bila tako važnemu kraju vso svojo pozornost obračala; posebne razmere, katerih so pa poprejšnje vlade sokrive, one so Trst notranjim deželam skoraj nekoliko otujile.

Bila je to sicer ozkosrčna politika, ker so s tem skoraj pšenico s plevami izplali. To naglašam iz tega vzroka, ker želim, da se Trst sodi z državnega stališča, ne pa z stališča gotovih strank. (Dobro! na desnici.)

Ako tedaj Trst z edino pravega stališča opazujem, moram pred vsem živo obžalovati, da je Trst še danes z edino železniško črto zvezan z notranjimi deželami in vsemi družimi severnimi in severnozadnimi trgovinskimi okrajnami.

Zgradilo se je v Avstriji jako veliko železnic na severju in prejšnja ministerstva so vse mogoče železnice podpirala; le na glavno prometno pot niso mislila. In kdo bi pač mogel temeljito in stvarno oporekati mojej trditvi, da Avstrije glavna prometna žila more biti le ona, ki drži od severnozadne avstrijske meje najbolj naravnost v Trst? Vse druge prometne žile imajo zelo malo važnost. Moj zelo čislani tovariš in prijatelj iz Trsta je uže lansko leto interpeliral visoko vlado, ali ona ne misli na brzo izvršitev tako nujno potrebne železnice čez Ture planine. A s to interpelacijo je gospod interpelant izrekel željo, katero ves Trst preživo čuti, in čas bi bil, da se tej nujnej potrebi ustreže i da se nam k malu izza vladne mize odgovori, da ima vlada najozbiljnišo skrb ne le za zgrajenje najkrajše zvezne železnice čez Ture planine, temuč tudi za zgrajenje najkrajše zvezne železnice mej Rudolfovo železnico in Trstom (Prav resnično! na desnici), ker

jaz menim, da ne pretiram, ako trdim, da je železnica čez Ture planine, zvezana z Rudolfovo železnico, in podaljšanje te zadnje do morja najvažnejša gospodarska naloga Avstrije. (Dobro! Dobro! na desnici.)

Ali se ima potem zveza z morjem zgoditi po Predilskej ali Loškej železnici, to naj razsodi previdnost visoke vlade.

Po mojih misli pa bi Predilska železnica pogojem svetovne trgovine bolj ugajala. Sicer pa se je o prašanji: Predil ali Loka, toliko pisalo, da se mi ne zdi te stvari razmotravati. Ustvarili ste si dve stranki, katerih vsaka se drži svojega stališča, katerega se je poprijela, za katero vplivajo tu pa tam tudi krajni interesi.

Jaz sem tudi prepričan, da finančno stanje naše države dela velike težave, ali razsvitljena vlada najde pomočke, da tudi te premore, kadar gre za produktivne troške, ki imajo vtemeljiti blagostanje v najširših krogih prebivalstva.

Avstrija leži v srcu Evrope, primerno je toraj naravnim razmeram, ako drži glavna prometna žila od severja in severnega zapada Evrope proti južnim morskim bregom in od tam dalje v vshodnjo Azijo skoz Avstrijo, in ako je in ostane glavna postaja tega prometa Trst, kako se to skoraj ne more drugače misliti, toliko manj, ker je sueški kanal Trst med vsemi družimi lukami Jadranskega morja vshodnej Aziji najbolj približal.

Še le te dni je nek načrt nemškega državnega kanclerja v časnikih vseh barv veliko hrupa vzbudil; po stranki, katero zastopajo ti časniki, sodijo ta načrt ugodno ali neugodno, skoraj vsem pa je bila merodajna politična stran načrta. Gre namreč za to, da se v Trstu ustanovi glavna postaja za neki del nemškega prometa in trgovine v oddaljeni vshod. Jaz v vsem tem prašanji ne vidim nič čudnega, ker, ako bi bila Avstrija uže več let za prave prometne črte proti Trstu skrbela, potem nikoli ne bi mogla bila priti v obzir katera druga luka, bodi si Genova ali Brindisi,

in verujte mi, gospoda moja, da tudi vsa moč železnega kanclerja ni tolika, da bi mogel prometu odpreti pota, ki niso najkrajša in nacenejša. Iz tega se le to vidi, da prava prometna in trgovinska politika naše trgovinske uprave mora Trstu zagotoviti najvažnije trgovinske okrajine v severozahodnjem in zahodnem Nemčiji in da se morebitne dvombe morajo zaznamovati le na rovaš tistih avstrijskih gospodarjev, ki so pred šestimi leti gospodarili in so si prisvojili izrek: "Nemško do Adrije." (Prav resnično! na desnici.)

Znano je, da so avstrijski ladijarji večinoma Slovani in Italijani; morebiti se je prav zato na avstrijsko brodarstvo tako malo skrbi obračalo, ker, kdor pozna avstrijsko dolgo obrežje in ljudi, ki stanujejo na njem, mora strmeti, da se naše brodarstvo doslej ni bolj razvilo. (Prav resnično! na desnici.)

Zelo se je napadalo tudi edino avstrijsko parobrodno društvo, na katero se moramo ozirati, ali nikoli se niso navedla sredstva, kako bi se to velikansko tržaško podjetje vspodbudilo k večji kreposti. Mogoče, da pri Lloydju ni vse zlato, kar se sveti, ali naloga avstrijskih domoljubov ne more biti, jemati zaupanja zavodu, namesti da bi se iskalo pomočkov, kako bi se zboljšale morebitne napake in uže obstoječemu zavodu novo življenje vdahnolo. (Dobro! na desnici.) Lloyd obstoji, zboljšati se more, kakor vsak drug zavod, a k temu potrebuje kreposti v gospodarskih stvareh umno postopajoče vlade. Sedanjej vladi se sicer ne more očitati, da o tej zadevi nič ne dela; ona je za Trst več storila nego večji del nje predhodnic. Ker ako bi bile te poslednje spoznale in si k srcu vzele važnost domačega brodarstva, ne moglo bi se danes razpravljati prašanje, ali avstrijskim interesom ni škodljivo, ako nemške ladije nemško blago od morebitne glavne postaje v Trstu prevažajo v vshodnjo Azijo, ampak nemškim trgov-

cem bi morala ugajati raba avstrijskih ladij. (Prav resnično! na desnici.)

Upam, da ni še prepozno; kadar dobomo prave naravne prometne črte v notranje dežele, in ako se potem seže brodarstvu s pravimi pomočki pod pazduho, lahko se v zadnjem uri še vse popravi in prav zato smatram za sveto dolžnost, vlado pri vsakej priliki opozarjati na ožjo svojo domovino. To se ve, da se pri tem ne morem uzdržiti, da nebi naglašal, kako je železi, da se Primorju, s katerim se je od nekdanj delalo po mačehovski, obrne večja pozornost, s tem bi se odpravila tudi neka malopridna počenjanja, ki so Trstu le v škodo. Gotovo ima visoka vlada moč, v Trstu ustvariti take razmere, ki bi omogočile tam razsajajoči prepir mej obema domačima narodnostnima zatreti in prinesle mirno, blagodejnemu delu posvečeno življenje. (Dobro! na desnici.) Tega pa nikoli ne bo mogoče, dokler bo neka svojat tržaškimi Slovanom pripoznavala manj narodnih pravic nego n. p. tamošnjim grškim naseljencem. (Dobro! na desnici.)

Sovraštvo, katero se razodeva Slovanom od neke strani, gotovo se ne more odobravati ni z avstrijskega ni s tržaškega stališča (Dobro! na desnici), ker Slovani nikoli ne dopuste, da bi jih v Trstu smatrali za tujce. (Dobro! na desnici.) Menim pa, da bi se visoka vlada morala prizadevati, da se vedno bolj vroči boj s primernimi sredstvi tako zajezi, da se naproti omenjeni svojati tlačeni Slovan varuje in da se mu podade sredstva, da bo v uradu in šoli pripoznan prav toliko kakor Italijan. In da ne bo užival manjših narodnih pravic nego celo Nemeč. (Prav resnično! na desnici.) To je po mojih mislih tudi z avstrijskega stališča edino pravo. (Dobro! na desnici.)

Jaz sem razložil i načrtal le najvažnije, tržaške razmere pa so vredne še natančnije razprave v visokej tej zbornici, katera naj nikoli ne bi pozabila, da Trst zahteva s državnega stališča

največji obzir in da ga je vreden, in jaz menim, da se ne motim, ako verujem, da so večini visoke te zbornice po meni visokej vladī priporočeni interesi Trsta prav tako na srci kakor meni in da bodo vedno nahajali potrebno podporo. (Odobrovanje na desnici. – Govorniku se od več strani čestita.)

Tudi tržaški italijanski in nemški časopisi so pisali o Nabergojevih nastopih v dunajskem parlamentu. Edinost je večkrat polemično reagirala na njihovo poročanje, zlasti ko so mu italijanski časopisi pripisovali, da na Dunaju zagovarja le okolico in zanemarja interese mesta, v tem primeru glede železniške povezave Trsta z drugimi kraji monarhije.

EDINOST

Nabergoj in Wittman⁶¹

G. Nabergoj je v drž. zboru govoril; a njegov govor so velikonemški poročevalci z Dunaja čisto napačno brzojavili, kar je dalo nekaterim tržaškim listom povod, da so Nabergoja oštevali. – “Triester Zeitung” je prinesla brzojavno vest, da je Nabergoj napadal druge 3 tržaške poslance, češ da za okolico nič ne store. – Nato je nek ital. list, kateri diha z nami pod eno streho, pisal, da se je Nabergoj vrgel na Trst in dolžil mesto, da zanemarja interese okolice; a da je pozabil tisoče, katere mesto troši za okolico, in na zaslužek, katerega mesto daje okoličanom in nekoliko tudi Nabergoju samemu, ali to šteje za nič? Kadar govori o Trstu, naj bi pomislil, da nehvaležnost ni na pravem mestu. – Ako bi bil Nabergoj tudi govoril, kar ni govoril in kar smo mi precej vedeli,

---

61. “Nabergoj in Wittman”, *Edinost* 9.5.1883.

da ni govoril, ker okolica nema dotičeja s tem prašanjem, prašamo mi: Ali mesto da kaj svojega, ako dela ceste v okolici, katere so njemu še bolj potrebne nego okoličanom? Ali ne plačuje okoličan davkov, mestnih davkov, da je črn? Ali ne ve oni list, da so okoličani uže pred 12 leti, ko je magistrat gotovo več storil za okolico nego v zadnjem času, se številkami javno dokazali, da bi njim bolje kazalo, da se ločijo od mesta in da torej primerno veliko več plačujejo za mesto nego kakih 5 do deset velikih milijonarjev, kateri se šopirijo, kakor bi bil Trst njihov? Ta razmera je v zadnjem času postala še slabša, ker okolica mora še več plačevati nego poprej, pa veliko manj dobiva od mesta nego poprej.

Kar se tiče zaslužka v mestu, naj bode Bogu potoženo, da vsak okoličan, kateri služi v Trstu, ne dobiva niti vinarja zastonj, vsak sold mora krvavo zaslužiti. – Od kod bi na priliko Tržačani dobivali tako dobrih in cenih zidarjev, da nemajo spretnih okoličanov? A znano je, da je italijanska gospoda namestila v zadnjem času vse najboljše službe v magazinih skoro se samimi Italijani, katerih večina niso niti avstrijski podaniki; znano je, da bi bila prava sreča za okoličane, ko bi se sploh ne bili nikoli bavili z drugim nego s kmetijo in k večemu se zidarstvom in drugim poštenim rokodelstvom pa s cvetličarstvom; vse drugo fakinarnjenje in perilo dela okolici le kvar in dohaja v prilog le tržaškej gospodi. In dobrim zidarjem pa rokodelcem je ves svet odprt, kakor tudi v resnici vidimo, da zidarji iz trž. okolice v zadnjem času delajo osobito po Hrvatskem, v Dalmaciji, v Bosni itd., v Italiji pa ne, ker tam še tako ne vedo, kam se svojimi zidarji, katerih na tisoče in tisoče redi Avstrija. – Gospoda, da ne bi Vam konvenirali okoličanski zidarji, gotovo ste jih uže nadomestili z italijanskimi, kajti iz ljubezni do okolice nekatera italijanska gospoda gotovo ne jemlje v delo okoličanov. – In nadalje: iz katere narodno-gospodarske knjige zajema oni list svoje nauke, ako mi-

sli, da oni, kateri meni da dela, je moj dobrotnik? Jaz njemu delo, on meni pogojeno odškodnino, to dovršeno, ali je treba še kake posebne zahvale? Mi menimo, da tisti, ki da trud svojega života, da še več, nego pa oni, ki da denar. In g. Nabergoj, kake ljubavi in dobrote uživa nek on od mesta? Morda ropotanja tržaških prepelčarjev na galeriji mestne dvorane, kadar koli on usta odpre v zagovarjanje avstrijskih in okoličanskih interesov in pravic? – In kedo so večinoma ti prepelčarji? Večinoma še avstrijski podaniki niso. – Gospoda, le polagoma z Vašo priročbo hvaležnosti: okoličani so le še preponižni, še preveč se uklanjajo, kder bi se jim ne bi trebalo uklanjati, še premalo ponosa imajo, in če Nabergoj govori kaj o Trstu, vemo da govori mož, katerega rodbina najmanj uže par sto let pošteno dela in živi v Trstu? Od kod pa to prihaja, da vsak raztrganec, ki dojde od kod iz Abruzov v Trst, uže meni, da ima tukaj več pravic nego najstarejša rodbina tržaška, ki še ni prisegla na rudečo-belo-zeleno zastavo? – Da bi Vam Slovenec suženj bil, za to ste premalo aristokratje, nemate niti duha po plemenitej aristokraciji, akoprem bi se radi izigravali na izvoljeni narod; prav zato pa, ker vam roje take muhe po glavi, pa ne morete niti veljati za demokrate. – Kaj ste torej v socialnem političnem pogledu? Odgovor si lahko sami mislite, mi vam ga nočemo dati, ker bi bil preoster! Ne smešite se torej s priporočili okoličanom, naj bodo hvaležni, bodite v tem obziru bolj previdni in poizvedite v bodoče vsaj istino, da ne boste zidali svojih neslanih opazk na pesek. – Kaj pa je govoril Nabergoj z državnem zboru?

On je z veseljem pozdravljal predlogo hrpeljske železnice, ker ona zveže Rudolfovo železnico s Trstom, in je obžaloval v interesu Trsta, da se to ni zgodilo uže pred 10 leti. Slišal je, da nekateri gospodje od desnice nočejo glasovati za to železnico, ker nekateri tržaški poslanci vedno le proti večini drž. zbora in

proti vladi glasujejo in ker nekatere osebe v Trstu agitujejo proti državi. – On bi sicer tudi želel, da bi vsi tržaški poslanci postopali soglasno z večino drž. zbora, katera si prizadeva, da pribori vsem narodom in vsem deželam enake pravice. – Ali poslanci so odgovorni svojim volilcem. Kar pa se tiče tržaških nezadovoljnih in rogoviležev, ni njegov namen, da jih zagovarja ali pa obsoja; toliko pa pravi, da zaradi nekaterih oseb ne bi bilo prav, da bi trpela vsa dežela in njega prebivalstvo, in ako niso tržaške razmere take, kakor bi bilo želeti, temu so mnogo krive tudi poprejšnje in sedanja vlada sama. Glede tega prosi, da se potrdi železnica, ki je Trstu prav tako potrebna kakor ribi voda.

Tudi poslanec g. Obreza se je gorko potegnil za železnico, ker Trst uže več časa nič ne napreduje, čemur je vzrok uže več let tirana slaba trgovska politika. On se nadeja, da bode ta železnica temu stanju konec storila in pričakuje od nje tudi velike koristi za Istrijo, Kranjsko, južno Štajersko in Koroško. – Govora obeh poslancev sta bila sprejeta se živahnimi dobroklici na desnici.

Na to se oglasi gosp. Wittman in se vrže z vso silo na Nabergoja, češ da on nema soditi dejanja tržaških poslancev, saj tudi oni ne sodijo Nabergoja, akoprem zastopajo večino tržaškega prebivalstva; kako torej se more Nabergoj zdrzevati, da kliče te poslance na odgovornost! Čudi se, da predgovornik meša šolsko novelo s tem materijalnim prašanjem. On sam dobro ve, da so tržaški poslanci odgovorni svojim volilcem; a oni nočejo delati kupčije se svojimi glasovi. Stvar je občne državne koristi in zato rej pričakuje od pravicoljublja zbornice, da se postava soglasno sprejme. Tako gosp. Wittman. – Kakor smo zvedeli, bila je postava res sprejeta skorej soglasno. Vidi se pa iz govora g. Nabergoja, da se je ta pot gorkeje potegnil za nehvaležni Trst nego vsi drugi trije tržaški poslanci, in to je storil, kakor nam znano, tudi zunaj zbornice mej svojimi prijatelji, kateri imajo odločilno moč.

Ali pa g. Nabergoj ne sme izraziti želje? – Je li želja obsodba? Ni li Nabergoj sam rekel, da sodbo imajo volilci? – Dakle, zakaj tako strastno pretiranje stvari? Morda vest - ? Prašamo pa g. Wittmana: Jeli so ustavoverci kedaj kaj storili za Trst? So-li vredni oni podpore tržaških poslancev? Naš list je večkrat izrekel, da se čudi, da tržaški poslanci delajo proti onej stranki, ki namerava priboriti vsem narodom enake pravice. – Ali to morda ni resnica? Ni li morda resnica, da se je tržaško prebivalstvo (Italijani in Slovenci) vedno potezalo za narodne svoje pravice, katere so mu kratili ustavoverci. – Ne zna li on, g. Wittman, da je prav on kakor tržaški poslanec največja anomalija (nezmisel)? Ne zna li on, da je njegova volitev izraz pasivnosti tržaških Italijanov? Vsak pošteni Italijan denes podpiše, če ne z roko, gotovo pa v srcu, to, kar je Nabergoj govoril, prav malo tržaških Italijanov pa je, kateri bi sploh smatrali g. Wittmana za svojega pravega poslanca. Ni treba, da Vas sodi Nabergoj, Vas, “precartane” tržaške poslance; obsodilo Vas je javno mnenje, ker Tržačani niso bili še nikoli ustavoverci, ampak po naravi vedno le federalisti, kar se čita vsak dan iz njih glasil; ako bi pa bili Tržačani res le kupci in čisto nič drugzega, tudi potem bi Vas morali obsoditi, ker Vaše postopanje je neplodno in neplodnost najmanj ugaja trgovcem. Dakle: “Ipsi se condemnent!”

Sam govor pa je Edinost objavila v naslednji številki:

Govor poslanca Nabergoja (za železnico Hrpelje-Trst)⁶²

Blizu izza dvajset let se že uvideva, da je silno potrebna od južne železnice nezavisna zveza Trsta z zadej ležečimi deželami,

---

62. “Govor poslanca Nabergoja (za železnico Hrpelje-Trst)”, *Edinost* 12.5.1883; 311. *Sitzung der 9. Session am 5. Mai 1883*, str. 10787-10788.

in ni ga bilo skoro zasedanja državnega zbora, da ne bi bil kak poslanec ali pa kak deželni ali mestni zastop izrekel željo, naj bi visoka vlada v tej zadevi kaj storila za Trst in za povzdigo avstrijskega trgovinskega prometa sploh ter gradila železnico, bodisi čez Predil, bodisi skoz Loko. Jaz sam imel sem že večkrat priliko, v tej visokej zbornici osvetliti potrebe Trsta in po svojih močeh obširno dokazovati, kako neizmerno škodo trpi trgovina in promet vsled tega obotavljenja od strani vlade in državnega zbora, ter da je skrajni čas, da se kaj stori za Trst, tako važno mesto za trgovino. Danes ni moj namen, da bi to stvar še jedenkrat na drobno razpravljaj; to se mi dozdeva nepotrebno, ker je itak vsak izmej čestivrednih gospodov dobro prepričan o tej potrebi, namreč o potrebi, da se Trst in zad ležeče dežele zvežejo z drugo železnično progo. Z veseljem pozdravljam torej to vladino predlogo, s katero se vendar jedenkrat stori korak do cilja, da se Rudolfova železnica zveže s Trstom in morjem, kar bi se bilo imelo prav za prav zgoditi že pred desetimi leti.

Italijanski prigovor pravi: "Meglio tardi che mai," to se pravi: "Bolje pozno ko nikoli." In veseli nas torej, da se s tem delom, če tudi pozno, vendar le sploh pričinja.

Imel sem pa priložnost slišati, da namerjavajo nekateri mojih gospodov somišljenikov na desnej strani glasovati proti temu projektu, katerega je namislila visoka vlada ne le Trstu v prid, temveč v prid vse države, in sicer iz razloga, ker nekateri naših gospodov kolegov iz Trsta navadno glasujejo proti intencijam desnice te visoke zbornice, in še bolj zato, ker nekaj pojedinih ljudij v Trstu agituje v občesovražnem zmislu proti avstrijskej državi.

Kar se tiče mojih tovarišev iz Trsta, moram priznati, da bi tudi jaz želel, da bi postopali solidarno z desno stranjo zbornice, ki je v večini in katera si vedno prizadeva zastopati prid vseh

dežela in narodnostij. (Dobro! na desnej.) A ti gospodje so pač le svojim volilcem odgovorni za to in mislim, da meni ne pristuje jih obsojati.

Kar pa zadeva one nezadovoljneže tržaške in njihovo početje, pa gotovo ni moj poklic, še manj pa moj namen, da bi jih zagovarjal ali pa obsojal. Toliko pa smem reči, da zaradi pojedinih ljudi ni treba, da bi trpela vsa dežela in nje prebivalci, kateri so gotovo navdahnjeni, kakor vsi drugi prebivalci Avstrije, z najsvetejšim domoljubjem.

Sveto pismo nam spričuje, da bi bil Bog, ko je kaznoval Sodomo in Gomoro, pomilostil ti mesti, ako bi se bilo v njih nahajalo vsaj pet pravičnih. Ker pa Vas morem zagotoviti, gospoda moja, da je v Trstu velika večina pravičnih (Dobro! na desnej), smem pač pričakovati, da se bode tudi tukaj ravnalo po milosti.

Dasi tudi pa neso odnošaji v Trstu povsem taki, kakor bi morali biti, mislim, da je v prvej vrsti prejšnja in tudi sedanja vlada temu kriva. (Dobro! Dobro! na desnej.)

Konečno pa prosim svoje politične prijatelje in vso visoko zbornico, naj glasuje za to vladino predlogo, zadevajočo gradbo železnice Trst-Hrpelje, ker nam je ta železnica tako potrebna kakor ribi voda, ter jo smemo po vsej pravici zahtevati. Priporočam Vam torej iskreno vzprejem postave. (Pohvala na desnej.)

V zvezi s hišnim obrestnim davkom pa so vsi tržaški poslanci zavzeli podobna stališča. To je podčrtal tudi Nabergoj med svojim posegom 19. marca 1881.

Hišni obrestni davek⁶³

Popolnoma se strinjam s predlogom častitih kolegov iz Trsta, naj se uvede 15-letna prehodna doba glede vpeljave tega zakona, še zlasti, ker sem to predložil tudi v davčnem odboru, in samo v primeru, če bi ne bil sprejet predlog gospoda poslanca Teuschla, postavim kot dodatni predlog, naj visoka zbornica odloči, da se § 15, e) glasi: "za mesto Trst 12 let".

KRIŠKI RIBIČI IN TRŽAŠKI MAGISTRAT

Vprašanje kriških ribičev je bilo tudi v tej mandatni dobi prisotno med parlamentarnimi interpelacijami Ivana Nabergoja, saj je šlo, kot izbaja iz naslednjih poročil Edinosti, za vitalno gospodarsko vprašanje celotne vasi.

EDINOST

Čožoti in Križani ⁶⁴

Znano je, da se okoliška velika in lepa vas živi skoro večinoma od ribjega lova; ribiči iz Križa so starodavni in jako spretni. Ali od nekdaj so jim pri ribjem lovu nagajali takozvani "Chiozzoti", (prebivalci otoka Chiozza pri Benetkah), ki so tudi večidel ribiči ter si prilastujejo ribji lov po vsej Adriji; "Chiozzote" nahajamo v Istri, Dalmaciji in tudi po obalah od Trsta do Grada.

63. 126. Sitzung der 9. Session am 19. März 1881, str. 4413.

64. "Kriški ribiči in naš magistrat", *Edinost* 20.12.1882; 253. Sitzung der 9. Session am 16. Dezember 1882, str. 8802-8804.

Ti ljudje ribarijo pa vsem domačim avstrijskim ribičem na škodo. Kakor znano, je blizu obalov najboljši ribji lov, zato pa "Chiozzoti" najraje ribarijo blizu obalov, s tem pa skrunijo pravice domačih ribičev, ker nek § dotičnih nagodeb mej Italijo in Avstrijo veljeva, da italijanski ribiči ne smejo ribariti na avstrijskih morskih obalih, ampak se morajo držati vedno od avstrijskih obalov oddaljeni najmanje eno miljo. Za to postavbo pa se niso "Chiozzoti" nikoli brigali ter so navadno, posebno Križanom, vse boljše ribe pred nosom odnesli, vsled česa so se Križani pritoževali na magistrat in na pomorsko vlado, ali vse za stonj; magistrat je te pritožbe metal pod klop, najbrže ker je imel vedno več simpatije za Lahe tudi iz "Abruzzov" nego pa za lastne občinarje slovenskega rodu. Zgodilo se je včasih, da je pomorska vlada po svojih organih italijanske prestopnike morskega prava sama zatožila magistratu. No, v takih slučajih je bil magistrat pod kontrolo vlade in je moral kaj ucinoti. Pa kako je kaznoval prestopnike? Postavno jim je moral odvzeti ladije in vse ribarsko orodje, a namesto tega kaznoval je navadno "Chiozzote" z globo 1 forinta.

Križani videči, da vse njih pritožbe nič ne pomagajo, da sploh ni mogoče dobiti pravice, da jih pri magistratu pač poznajo, ako je treba plačati, a ne, kadar je treba braniti njih pravice, njih krvavi zaslužek, začeli so tu in tam proganjati "Chiozzote", to je braniti tem, da jim kradejo pred nosom; a "Chiozzoti", znani puntarji in drzni ljudje, ustavljali so se jim še celo z orožjem in tako so se mnogokrat unele majhne pomorske praske mej "Chiozzoti" in svoja prava branečimi Križani. Konec teh borb je bil navadno ta, da so šli "Chiozzoti" tožit na njih konzulat, posebno ako so bili kaj ranjeni; (rane so večkrat tudi v Trstu dobili ali pa jih fingirali) konzulat pa se je hitro pritožil, in ker uživajo italijanski konzuli v Trstu od nekđaj velik "rešpekt", zgo-

dilo se je dostikrat, da se je stvar tako vrtila, da so skoro vsakokrat "Chiozzoti" dobili prav, vsled česar jim je greben vedno bolj rastle. Zarad tega ravnanja od strani magistrata morajo naši Križani plačevati glob, da so črni, a ob enem morajo na mesece in mesece v ječi biti. Mi sami smo videli in slišali mnogo jokajočih žen iz Križa, ki so tožile, da doma ni kruha, ker njih možje so vedno po ječah, in še veliko hujšega so pravile te uboge matere lačnih otrok. Istina je, o katerej se lahko vsakdo prepriča, da vas Križ z vsakim dnevom bolj boža in da mora popolnoma propasti, ako ne bode izdatne pomoči. Francozje iz Marselja nam pripovedujejo, da tam je tudi vse polno in več italijanskih podanikov nego v Trstu; a da tam se Italijani ne upajo niti črnoti in da navadno celo zatajujejo svojo narodnost. Vsi pa znamo, da se pred par leti, ko so v Marselji Italijane proganjali, tamošnji italijanski generalni konzul niti upal ni posebno protestirati, ampak se je lepo držal doma. Pri nas pa je vse drugače: v Trstu je italijanski konzul kaj več nego kateri drugih konzulov, on ima tukaj neko posebno stališče. Naš magistrat ne bi se vendar hotel zameriti italijanskemu konzulu zarad par "ščavov" iz Križa.

Pa pustimo vse to, stvar je kočljiva za nas, ker nazadnje bi nas utegnoli še konfiscirati, ako bi vse povedali, kar imamo na srcu. Naš poslanec Nabergoj, ki pri vsakej priliki brani in se poteza, brez veliko krika in hvalisanja, za pravice svojih volilcev, - on je tudi ta pot povzdignol svoj glas v drž. zboru v brambo ubogih Križanov; oddal je v saboto v državnem zboru to le interpelacijo ministroma pravosodja in notranjih zadev:

"16. m. m. je bila pri tržaškej deželnej sodnji obravnava proti 9 Križanom, kateri so bili zatoženi, da so enega "Chiozzota", ko so več "Chiozzotov" zasačili, da so na prepovedanem

morskem bregu lovili ribe, s kamenjem ranili, in v resnici so bili vsi zatoženi po §§ 152 in 157 k. z. krivi spoznani in obsojeni.

Križani, skoraj sami ribiči, naveličali so se večnega kratenja svojih pravic po "Chiozzotih", kateri jim niso le ribe krali, temuč poškodovali so jim tudi ob bregovih nastavljene mreže in druge ribiške priprave in z ribiškimi košarami tudi razrivali morsko dno in tako pokončevali ribjo zalego.

Naveličali so se tega posebno zato, ker so videli, da vse zavedne tožbe tudi samih žandarjev na magistrat nič ne pomagajo, ampak da vse te zatožbe gredo pod mizo, da celo po stražah pomorskega glavarstva zasačene in pred magistrat pripeljane prestopnike pomorskega prava magistrat ne kaznuje, kakor to postava zahteva, ampak jim nalaga k večemu globe od 1 do 2 gld., katere globe niso navadno pokrile niti 10. del troška za obravnavo. Ker so sploh videli, da jim ni od nikoder prave pomoči, pritožili so se prav pikro pri svojem županu (Capovilla) in so terjali, naj se vendar enkrat ustavi skrumba njihovih pravic po "Chiozzotih", na kar jih je župan pooblastil, naj prvikrat, ko zasačijo "Chiozzote" na prepovedanem, tem zadnjim vzamejo ladje, prestopnike same pa naj pripeljejo pred njega.

Še tisti dan zapazijo ribiči več tujih trabakolov v škodi. Urno stopi 9 Križanov v čolnič, s katerim vesljajo proti najbližnjemu trabaklu "Chiozzotov", da ga vzamejo in v njem nahajajoče se ribiče odvedejo v Križ. A ko se približajo in "Chiozzoti" zapazijo njih namen, skoči hitro eden "Chiozzotov" v "štivo" in se vrne oborožen z veliko sekiro, s katero hoče mahnoti po najbližnjem Križanu, kateri pa odvrne mahljaj in "Chiozzotu" izvije sekiro iz rok. Tako razočarani so jeli "Chiozzoti" klicati na pomoč druge svoje tovariše, ko pa vidijo Križani, da več drugih trabakljev veslja na pomoč, umaknoli so se in se komaj oteli z brzim vesljanjem na breg pred veliko silo "Chiozzotov".

“Chiozzoti” pa so na to tožili Križane, da so jih štirje od njih kamnjali in enega “Chiozzota” s kamenjem močno ranili. Akoprem pa Križani dokazujejo, da se je “Chiozzot” sam ranil se sekiro, ko se je pulil za-njo z onim Križanom, kar celo poklicani zvedenci za mogoče spoznavajo; akoprem pri obravnavi ni bilo dokazano, da bi bili Križani res metali kamenje na “Chiozzote”; k ljubemu temu pa je sodnija obsodila vseh 9 toženih Križanov; a na to, da so “Chiozzoti” namerjavali pogreznosti čolnič Križanov in da so te zadnje napadli se sekiro, čisto nič se ni sodnija ozirala. Štiri poročila žandarjev so se prečitala pri obravnavi. Iz teh poročil je razvidljivo, da so “Chiozzoti” vedno ščuvali Križane ter ribarili v prepovedanih krajih morja in da se mestni magistrat nikdar ni brigal za to, da bi prestopnike kaznoval in odstranil to ščuvanje. Ni čudno, da se po takem postopanju magistrata “Chiozzoti” iz ubogih okoličanov delajo norca in da jim na njih opomine, naj ne skrunijo pravic avstrijskih podanikov, stereotipno odgovarjajo: “Tase schiavi, ande lavorar la terra, noi siamo paroni del mar!!!” (Beneški dialekt.)

Pri omenjeni obravnavi se je prečitelo tudi gradskega župana poročilo, v katerem toži ta, da so “Chiozzoti” drzni in jako nevarni ljudje, da so tudi ribičem iz Grada delali veliko škodo in da je bilo treba najstrogejših namer in kazni, predno se je županstvu posrečilo ukrotiti “Chiozzote”, da zdaj ribarijo v predpisanej daljavi nad 1 miljo od avstrijskih bregov.

Jaz se ne spuščam v meritorično razpravo tega kazenskega procesa; odšla je uže v tej zadevi pritožba ničevosti in višje sodnije bodo o tej stvari končno sodile. Jaz hočem le opozoriti na nek dogodek pri omenjeni obravnavi, kateri dogodek mora osupniti vsacega na svojo domovino ponosnega avstrijskega državljana, da smo namreč videli pri omenjeni obravnavi v zagrajenem, za sodnike, drž. pravdnika in zastopnike tožencev na-

menjenem prostoru tudi italijanskega podkonzula, kateri si je mej obravnavo pridno delal zapise, in si vsojam staviti prašanje: Je-li opravičeno in dopustljivo, da zastopniki tujih vlasti kontrolirajo naše pravosodstvo?

Te istinite dogodbe in pa pozneja obsodba naših okoličanov so še le poojstrile in podvojile drznost in kljubovanje "Chiozzotov", tako sicer, da zdaj prav ob bregovih tržaške okolice ribarijo in da jim tega nihče ne brani, kajti Križani, videči, da "Chiozzoti" uživajo tako mogočno zaštitstvo po lastnih tukaj mogočnih konzulih, in boječi se nadaljnih hudih denarnih kazni in zaporov, ne upajo se več upirati tej skrumbi njih pravic in morajo žalibože mirno gledati, kako jim tujci kruh pred nosom jemljejo in kako se v Križu zaradi tujcev beda in uboštvo z vsakim dnevom množi.

Glede teh istinitih dogodkov interpeluje podpisani pred vsem Nj. eks. vodjo pravosodnjega ministerstva.

Kaj misli učinoti Nj. ekselencija v namen, da se taki slučajji ne bodo ponavljali, da bi namreč tuji konzuli ne kontrolirali našega pravosodstva?

Drugo interpelacijo pa si usojam staviti na Nj. eks. ministra notranjih zadev:

Kaj misli storiti v namen, da se "Chiozzotom" prepreči mejnarodnim postavam protivno in v vsakem obziru škodljivo in nevarno ribarjenje na avstrijskih bregih.

Ali ne misli Nj. ekselencija, da bi bilo v ta namen potrebno, da se magistratu odvzame področje v ribarskih policijskih zadevah ter se to področje izroči rajše c. k. pomorskeji vladi ali pa c. k. policijskemu vodstvu in to v očigled dosedanjih skušenj in neuspehov.

Ivan Nabergoj, Dr. Vošnjak, Obreza, Dr. Poklukar, Nakić, Hayden, Noska, F. Sternbach, Iv. Giovanelli, Klun, V. Pfeifer,

Bovelli, Valussi, Šapuk, Margheri, Dr. Tonkli, Klaić, Mitrfanowicz, Moser.”

Menimo, da ta interpelacija zadosti jasno govori in da ni treba posebnega komentarja v namen, da svet vidi, kaj vse se godi v Trstu.

V odgovoru na interpelacijo, ki ga je v zbornici prebral trgovinski minister Pino na seji dne 13.4.1883, lahko zasledimo v stenografskem protokolu seje najprej dvojezični naziv Santa Croce (Sv. Kriz), nato pa še trditev, da so bili v sodnem procesu soudeleženi italijanski državljani in da je bila zato prisotnost italijanskega konzula v skladu z meddržavnimi sporazumi. V zvezi s samim ribolovom v bližini obale pa se je minister zavzel, da bi tržaški magistrat strože ukrepal pri kršitvah.

Gmotni položaj duhovščine

Tudi pri vprašanju kongruie ali državnih prispevkov za duhovščino je bila v Trstu opazna razlika med mestom in podeželjem. Nabergoj si je tudi v tem primeru, sicer brezuspešno, prizadeval, da bi izboljšal gmotni položaj slovenske duhovščine na podeželju.

Govor g. Nabergoja v državnem zboru dne 5. februarja t. l., zadevajoč kongruo (Po stenografičnem zapisniku).⁶⁵

Visoka zbornica! Moj namen ni, da bi natančno pretresaval zakon, toliko manj, ker so njegove določbe take, da zadoščujejo

65. “Govor g. Nabergoja v državnem zboru dne 5. februarja t. l., zadevajoč kongruo (Po stenografičnem zapisniku)”, *Edinost* 11.2.1885.

stanju nekega majhnega števila, težko pa koga zadovoljo, ker se niso spolnila pričakovanja, katerih smo bili opravičeni se nadejati, tako da nam nehote na misel sili latinski pregovor: "Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus."

Če vendar spregovorim, storim to le zato, da obrnem pozornost visoke zbornice na krivo razmero, katera neprimerno in krivično določuje kongruo v tržaški okolici. Sicer sem čestitemu odseku hvaležen, da je nekoliko izboljšal od vlade predlagane razrede o kongruji, kolikor zadevajo Primorje. Mej tem ko znašajo kongrujni postavki po vladinej predlogi za samostalne dušne pastirje v Trstu 1200 gl., v okolici do dveh milj od Trsta 600 gl., v drugih krajih 500 gl. in za pomočne duhovnike 400 gl., 300 gl. in 250 gl., predložila je odsekova predloga za pomočne duhovnike povišanje na 300 gl. in od 300 na 350 gl., glede župnikov pa od 500 gl. na 600 gl. in od 600 gl. na 700 gl. To nejednako postopanje s župniki in kaplani v Trstu nasproti onim v okolici ne zdi se meni, ki natanko poznam razmere, vtemeljeno in je toliko čudniše, ker je okolica z mestom združena v eno politično občino, v kateri so jednake krajne in draginske razmere, katere zadnje posebno okolica hudo čuti, ker si mora neobhodno potrebni živež in obleko v Trstu kupovati in potem na dom nositi, kar povzročuje zopet troške in zgubo časa. Jaz gotovo ne menim, da so mestni župniki dobro plačani, daleč od mene je taka menitev, ali poprej omenjena razlika mej 1200 gl. in 700 gl. gotovo ni opravičena. Zato prosim visoko zbornico, naj pritrdi predlog, kateri podam konec moje razlage.

Gospoda moja! Se li ujema s pravico, da se pomočni duhovniki postavijo v isti plačni razred, ali še nižji, v katerem je finančni stražnik, žendarm, vinskega daca čuvaj, ki ima pri nas v tržaški okolici 450 gl. letne plače, ali vinskega daca asistent, ki ima 600 gl., in vinski dacar, ki ima 800 gl. do 1000 gl. letne

plače, ali v zadnjem času nastavljeni gozdni čuvaj v okolici, da varuje gozdne nasadbe, katerih sad bodo morda uživali najpозnejši naši zanamci, morebiti otroci naših otrok? In vendar imajo prav zdaj omenjeni organi 400 gld. letne plače in še službeno opravilo, pa jim ni treba drugega znanja, nego da za silno potrebo znajo brati in pisati: pomočni duhovnik pa, ki ima fakultetne študije, naj se odpravi z vsoto bornih 350 gld.? Nikakor ne! To se ne sme zgoditi, naj se mu privošči vsaj 450 gl., da se z njim ne bo ravnalo neugodniše nego s zgoraj omenjenimi organi.

Ako govorim tudi za izboljšanje kongruje župnikov v tržaškeji okolici, tedaj me vodi pri tem prepričanje, da so službena opravila župnikov na kmetih in v mestu vsaj jednaka, večkrat pa na kmetih še težavniša. Prosim, pomislite, gospoda moja, da je le v treh obljudenih župnijah (Sv. Ivan in Rojan, ki imata vsaka 5000, in Škedenj, ki ima 3000 duš) župniku pridet povsod le eden pomočnik, da pa v drugih, tudi obljudenih župnijah (npr. Katinara z 2000, Opčine z 1900, Barkovlje z 1800, Prosek s 1500, Sv. Križ in Bazovica, vsaka s 1300, Kontovelj s 1000 dušami), župnik nema nobenega pomožnega duhovnika, tedaj mora dušno oskrbstvo sam opravljati. Poleg vsega tega pa je uvaževati še to, da mora župnik v šolah, obstoječih iz več razredov in oddelkov, učiti brezplačno verski nauk, česar v mestu ni, ker tu uče verski nauk za to plačani pomožni duhovniki. Znano je tudi, da so postranski zaslužki in pristojbine za duhovska opravila na kmetih manjše nego v mestu. Zato je jasno, da razmera plačil v mestu nasproti duhovščini na kmetih ni v nobenem soglasji, in da se ta razmera izboljša, stavim ta-le predlog (bere):

“Kazalo 1, odstavek IV., točka 3 naj se glasi:

V okolici do dveh milj od Trsta, v mestih in trgih, ki imajo nad 3000 prebivalcev, potem v večjih kopeliščih: samostalni dušni pastirji 800 gld., pomočni duhovniki 450 gld.”

10. ZASEDANJE (22.9.1885-18.12.1890)

“Strela udari iz višine izdajalca domovine!”

T R S T

Tibi prodor italijanskega liberalnega nacionalnega tabora v okolico postane opazen in javen zlasti od druge polovice 80. let. Zaradi ustanovitve društva "Concordia", ki naj bi združevalo "dobromisleče okoličane" z mestom, in zlasti zaradi prisotnosti občinskih funkcionarjev, ki so nadomestili domače kmečke župane, lahko na straneh Edinosti beremo številne članke, v katerih se postavlja v ospredje to vprašanje.

EDINOST

O občinah v tržaški okolici⁶⁶

(...) Po novejši organizaciji v letu 1818 je postala vsaka okoliška vas in stran podobčina z lastno zemljiško knjigo. Vsaka podžupanija je imela svojega župana in dva odbornika (delegata), katere je volila podobčina sama.

Vse to dokazuje, da so okoličani tržaški v starih in v novejših časih imeli svoje posebne kmetske občine, katere so popolnoma avtonomno vladali, posebno kar se tiče občinskega premoženja.

Glede županov in delegatov je treba še omeniti, da so ti bili možje, ki so strogo pazili na koristi dotičnih občin in se nikoli ni-

---

66. "O občinah v tržaški okolici", *Edinost* 21.2.1885.

so udajali mestnej gospodi, akoprem je bila tistikrat veliko pravičnejša, nego je denes, in dostaviti je še to važno naredbo, katera je veljala še do novejših časov, da ni mogel postati magistratni asesor nobeden, kateri ni znal tudi slovenskega jezika, tako sicer da bi mogli okoličani po vsej pravici reči, da so bili časi absolutizma za okoličane zlati časi, časi pravice, mej tem ko se jim v sedanjih časih nazovi-svobode gode največe, v nebo vpijoče krivice ter se ž njimi ravna prav po tiransko, kakor da bi bili ljudje II.vrste, kajti ne le, da jim je liberalni mestni svet vzel svoje župane, polastil se je tudi mnogih njih posestev in jih tako ponižal, da jih pri magistratu sodijo sami taki ljudje, kateri ne znajo niti besedice jezika okoličanov, ter se proti njim vedejo, kakor bi bili njih gospodarji, oni pa pravi sužnji. Denes mestni odborniki in morda vsi njih sluge na magistratu, razen par izjem, noč in dan ne tuhtajo družega, nego da zbrišejo vsak sled pravic okolice, oni se v ta namen poslužujejo najgrših sredstev. Vsak ciganin bode kmalo v Trstu imel več pravice nego njega najstarši prebivalci okoličani. –

Vsak čifut si denes šteje v največo zaslugo in čast, ako naše okoličane žali na pravicah in časti. (...)

Bodite pravični, pa bode k malu mir; ali dokler bodo Mojzesi in poturice gospodarili v mestnej hiši, ne bode in ne more biti miru. Pride morda še čas, da bode Trst v boljših rokah, ker vsak vrč gre toliko časa k vodnjaku, dokler se ne ubije, in zlo gospodarstvo v Trstu uže kmalu pride do vrhunca.

EDINOST

Šolstvo v Trstu⁶⁷

Smo li v sedanjej dobi glede šolstva na boljšem? Na to naravno vprašanje moramo izreči odločen: ne!, čeprav se je od leta 1846 na političkem področju države marsikaj spremenilo. Ako tudi naši državni poslanci že davno odločno tirjajo od vlade, naj bi povsod uvedla enakopravnost v šoli ter tudi nam Slovencem zagotovila obstoj z ustanovljenjem in uredbo šolstva; ako tudi živimo v dobi omike in napredka ter so nam vsaj v ustavi - na papirju - zajamčene iste pravice kot drugim narodom - ošabni Italijan čemdalje bolj tepta in trga te pravice ter nam zanikuje pravo do kruha omike v materinščini.

Nasprotno: navzlic naporom slovanskih državnih poslancev, neprestanim tožbam proti krivicam glede šolstva smo v sedanjej dobi še na slabšem stališču, kajti vsa uredba šolstva v Trstu in okolici meri v to, da povzdigne in razširi italijanski živelj, slovanski element pa polagoma potujči in raznarodi. Deželna vlada, mestni magistrat, mestni zbor, deželni šolski svet delujejo na vse kriplje, da to čim prej izvrše. Tem oblastvom pomaga, kakor smo gori videli, tudi statistiški urad, koji vedoma laže in pretvarja resnico, čeprav stoji pod nazorstvom vlade.

Tej laškej gospodi dobra so vsa sredstva, da doseže svoj hudobni namen: cilj posvečuje sredstva.

V tržaškem mestu samem biva okolo 20.000 Slovencev, mej temi kakih 5000 za šolo godnih otrok, ali ti nimajo še jedne ljudske učilnice, kamor bi svojo deco pošiljali. Da je mestnim slovenskim staršem nemožno pošiljati svojo deco v okoličanske, za silo slovenske šole, to dokazal je naš poslanec g. Nabergov v minolej

---

67. "Šolstvo v Trstu in njega okolici, III. del", *Edinost* 14.6.1890.

sesiji državnega zbora. Odaljenost okolice od mesta je prevelika, da bi mogla maloletna deca iz mesta zahajati v šolo v okolico, samo da zadovolji panlahonizmu rudečih mestnih starešin. Laški kulturonosni paglavci bi se po pravici smejali slovenskim dečkom, ako bi po zimi v najhujšji burji in zmrzlini zahajali iz mesta kake dve, tri ure daleč v okolico - v šolo! Pri tem so vse okoličanske šole že prenapolnjene z domačimi otroci ter deloma že potujčene.

Kako potrebna je v mestu slovenska ljudska šola, kaže nam jasno poročilo c. kr. državne nemške ljudske šole, kamor zahaja 400 slovenskih otrok. Vendar se pa za te mestne slovenske otroke ne ustanovi slovenska ljudska šola, čeprav državni šolski zakon odreduje ljudsko šolo že tam, kjer se oglasi samo 50 za šolo godnih otrok!

Pred nekoliko leti oglasilo se je 1400 slovenskih očetov pri mestni delegaciji s prošnjo, naj se ustanovi v mestu slovenska začetna šola; prošnja se je meni nič tebi nič zavrnila. Slavna c. kr. vlada opravičevala je ta svoj odlok s prazno pretvezo, da politiško društvo "Edinost", koje je prošnjo podneslo, ni bilo prej v to pooblaščno po dotičnih slovenskih očetih! Slovensko politično društvo, čigar namen in naloga je razločno označena v pravih - gojiti in krepiti slovensko narodnost in omiko - nema pravice prositi glavnega pogoja omiki in obstoju naroda: prepotrebne ljudske šole! Kaj enacega je pač le pri nas mogoče!

Mestni zastop v Trstu je tako rekoč vsemogočen, koje vsemogočnosti se kaj rad poslužuje, kedar gre za narodno nadvladje in za korist njegove italijanske stranke. Tedaj mu je tudi c. kr. deželna vlada gotova spremnica ter opravičuje in potrjuje njega krivične naredbe na šolskem polju. Oba, vlada in mestni zastop, se menda prav dobro razumeta, osobito od dobe zadnjih volitev, ko so bili izvoljeni v mestni zbor možje pristno italijanskega

mišljenja (s kojimi je vlada naredila kompromis), kateri "zastopniki avstrijstva" isto slavno vlado ob vsakej priliki pridno tepejo po obrazu. Našo trditev potrjujejo zadnji dogodki v mestnej zbornici, npr. prepoved prenosa ostankov pesnika Revere iz Rima v Trst. Mi se sploh čudimo, da enakim nehvaležnim elementom slavna vlada gre na roko, a v tem očitno prezira znatno razširjeno in lojalno slovensko ljudstvo.

Onih 1400 slovenskih očetov, ki so prosili za slovensko ljudsko šolo v Trstu, zadostno kaže, da biva v Trstu močan živelj slovenski, čeprav se ga je na vse kriplje skušalo zatrti ter se ga navadno očitno prezira. Slovenec v Trstu ni naseljenec, tujec, kakoršen je zvečine Italijan: tu biva Slovan na svojih tleh od prastarih časov sem in imena "Italijanov" po prodajanicah in oknah po mestu so nam žalostna priča, da je ta gospoda, ki nas sedaj največ prezira, tlači in sramoti, slovanskega pokoljenja.

Ta avtoktoni (domači) slovanski živelj morala bi vlada braniti pred propadom, koji živelj jej je ob najkritičnejših prilikah skazal svojo udanost - s prelivanjem krvi za cesarja in državo.

EDINOST

Nabergoj⁶⁸

Pod tem naslovom je prinesel "Triester Tagblatt" zadnjo sredo tale uvodni članek:

Uže več tednov imajo gostilne in krčme v vaseh naše okolice dober zaslužek. Tropa gorečih politikov jih marljivo obiskuje in prosekan in teran jim ogrevata zgovornost. Mej trkanjem s kozarci se lahko politikuje in v penečem vinu se svet tako lepo blešči, kakor si ga želimo in kakor ga zida naša domišljija.

---

68. "Nabergoj", *Edinost* 2.5.1885.

Pregovori so zgubili svojo veljavo in prezrela omika naših dni je osramotila modrostne reke naših dedov. In vino veritas! Kar v teh krčmah ti pivci oznanujejo, vse je, le resnica ne. Če Garibaldijev prostovoljec Mauroner, če gosp. dr. Angeli in Rasco-vich kar naglo kažejo Slovanom prijateljstvo, če oni, ki so vedno le bledli o gospodstvu in prevagljivosti ene narodnosti in enega plemena v Trstu in njegovej okolici, če oni, katerih politična vera obsega le trditev in brambo te prevagljivosti italijanske narodnosti, če oni kar naglo pripoznavajo enakopravnost Slovanov in pobratenju z njimi doprinašajo pitne darove, tedaj igrajo politično burko, v katerej sami sebi smešijo, v katerej lastno stranko sramote, in pri tem jim vse to ne kaže nobenega vspeha, ki včasih sme zagovarjati tudi tako neznačajnost.

Gospod Nabergoj pa sme na to ponosen biti. Njemu velja vse to napenjanje; zarad njega se je ustanovilo društvo "Concordia"; zarad njega se je toliko in toliko poštenih državnikov društva "Progresso" spremenilo v vesele pivce, ki v burji in jugu po vinu hrepeneči hodijo od vasi do vasi, od krčme do krčme. Kako nevarna se jim mora zdeti politična moč in osobna veljava tega moža, da si jemljejo toliko truda, da se podvračajo težavam tako trudopolnega huksjanja, da mu vzamejo ono moč in izpodkopljejo ono veljavo!

Gospod Nabergoj ni eden najbolj učenih i najbolj zgovornih udov avstrijskega parlamenta. On si v njem z globokostjo svojega znanja ne more pridobiti gospodarjočega vpliva, tudi ga ne more z ognjem svoje besede za sabo potegniti. On ni eden izmed onih redkih mož, ki moč politične stranke v sebi vtelesijo in tej stranki moč zmage in krepost brambe dele in svoje nasprotnike silijo, da se jih boje in spoštujejo, in vendar je, to priča vojna proti njemu, strah njegovim nasprotnikom.

Kak je vzrok, da dela tak strah, kaj vali nanj tako sovraštvo? Njegova politična značajnost. Naš parlament ima mnogo udov, ki imajo več duha, več znanja, večjo zgovornost, ali nobenega, ki bi nadkrilaval čistost političnega njegovega značaja. Nabergoj je vtelešena zvestoba političnih načel, tiste čiste politične kreposti, tistega nedotakljivega političnega poštenja, ki nikoli ne omahuje, nikoli se ne pogaja, nikoli slabosti ne kaže. On ni poklican, da bi kakor vojskovodja vodil boj stranke, ali kakor vojak je bil sobojnik stranke, nesebičen, v zavesti svoje dolžnosti in zvest. Mandat, kateri so mu dali njegovi volilci, zastopal je zvesto, popolnoma in pošteno. V njegovej vesti se ni našlo, kakor v marsikaterej drugih poslancev, prostora za obrazec, po katerem se tak mandat samo "gospodarsko" zastopa, "politično" pa se lahko v žep dene. On ima politično spoznanje in on je to spoznanje pogumno, zvesto in brezozirno zastopal.

Z razvitim praporom in odprtim naličnikom je šel v boj in prinesel iz njega ščit čist, nenadahren z oportunistvom, ki strupi politično življenje. Nabergoj je mož, ki ima navadne darove, kreposti brez blišča, pa je prav in popolen zastopnik ljudstva, katero ga je poslalo v državni zbor. On je bil vedno pošten razlagatelj njegovega političnega mišljenja, njegove zvestobe državi in cesarju, prav tolmač njegovih želj, njegovih upov, njegovih skrbi in potreb.

In to ljudstvo naj bi ga zatajilo? To ljudstvo naj bi se dalo preslepiti prigovarjanju onih, ki tega moža sovražijo, ker sovražijo ljudstvo, katero on zastopa, ker obsojajo politična načela, ki žive v srcih tega ljudstva in katerih se je njegov poslanec tako zvestvo in trdno držal? Ker se to od prebivalcev okolice pričakuje, pričakuje se od njih nesramno in pogubljivo dejanje, sovražniki tega ljudstva naj menijo, da se ljudstvo tako osramoti, a ljudstvo se te sramote gotovo na glavo ne nakoplje.

Ne, ljudstvo tega gotovo ne stori. Kdor bi o tem dvomil, zasramoval bi okoličane; to ljudstvo pošlje v državni zbor Nabergoja i nobenega družega, sebi na čast, svojim sovražnikom na jezo.

EDINOST

Volitve v državni zbor⁶⁹

Konec tega in začetkom prihodnjega meseca se bodo vršile volitve v državni zbor po vseh kronovinah naše državne polovice. Ako so bile kedaj važne te volitve za nas avstrijske Slovane, bodo gotovo največe važnosti ta pot, kajti Slovanom gre zdaj za to, da si utrdijo pozicijo v prihodnjem šestletnem obdobju s tem, da odstranijo mnogo Slovanom krivičnih naredb temeljnega zakona, posebno pa da po mogočnosti prenaredijo volilni red za državni zbor v zmislu prave svobode in enakopravnosti. Slovanom je torej zdaj delati na vse kriplje, da si pridobijo veliko več poslancev v državni zboru, nego so jih imeli dosedaj, in ako nas vsa znamenja ne varajo, tudi je dosti upanja za to. V tem nas potrjujejo tudi glasila Velikonemcev, katera sama priznavajo, da utegnejo desničarji v občih pridobiti v prihodnjem parlamentu 12 do 18 novih sedežev.

Ker vlada, kakor se uže zdaj vidi, bode uplivala, da bodo cesarjevi uradniki kolikor toliko neutralno se vedli, znamenje je to, da se bode mogla federalistična večina v resnici veliko boljše gibati, nego se je mogla še pred 6 leti, in opravičena je nada, da federalisti, boljše rečeno združena desnica, dobi večino do 2 tretjini, ali pa da jej k tej večini bode manjkalo k večjemu 6 do 10 glasov.

69. "Volitve v državni zbor", *Edinost* 2.5.1885.

Da si bode mogli naši čitatelji boljše predstavljati obraz parlamenta, kakoršen je bil dosedaj in kakšen utegne postati po volitvah, navajamo tukaj-le primerjajoči pregled poslancev desnice in levice v sedanjem in mogoče prihodnjem parlamentu:

	Desnica		Levica	
	Sedaj	V bodoče	Sedaj	V bodoče
Češko	46	58	46	34
Moravsko	14	18	22	18
Šlezija	-	1	10	9
Galicija	58	60	5	3
Bukovina	5	8	4	1
Sp. Avstrija	4	4	34	33
Gor. Avstrija	11	11	6	6
Solnograd	3	3	2	2
Tirolsko	10	12	8	6
Predarelsko	2	2	1	1
Štajersko	8	9	15	14
Koroško	-	1	9	8
Kranjsko	8	10	2	-
Goriško	2	2	2	2
Trst	1	1	3	3
Istra	1	2	3	2
Dalmacija	8	9	1	-
Skupaj	180	211	173	142

Mej levico pa so šteti v tem izkazu tudi Coroninijevci, kate-rih utegne biti po novih volitvah najmanj 14 do 20, ker grof Coronini šteje na večje število svojega kluba v prihodnjem parlamentu, nego je bilo v sedanjem; šteti so potem tudi 3 do 4 divjaki.⁷⁰ Coroninijevci in divjaki pa bodo večkrat glasovali z desnico nego pa z levico, ker so, posebno Coroninijevci, vendar le dosti navezani na sedanjo vlado in uže ime Coronini kaže, da ne bode prevelike opozicije. Mi moremo torej še 20 do 24 drugih poslancev manj ali več prištevati večini.

Ako torej odbijemo samo še 22 Coroninijevcev in divjakov od levičarske stranke, ostane jim jih le še 120 in mogoče, da bi se dal potem celo volilni red za drž. zbor preurediti, ker po potu kompromisa bi se dali za to morda pridobiti i Coroninijevci.

Coronini sam pa si nekda obeča še veliko več pomnoženje svojega kluba, nego smo ga mi zgoraj naznačili, in to pomnoženje se skoraj ne more drugače vršiti, nego na škodo levičarjev, to je Velikonemcev. Upanje je torej, in jako opravičeno upanje, da Velikonemci v prihodnjem parlamentu jako skopne.

Pri vsem tem pa Slovani sami ob sebi tudi v prihodnjem parlamentu težko pridejo do absolutne večine v drž. zboru; ali k temu jim bo manjkalo jako malo, morda le par glasov, ker ministerstvo samo najbrže ne bi rado videlo, da bi Slovani sami ob sebi mogli odločevati v parlamentu, ampak jih hoče vezati na druge konservativne frakcije parlamenta. Uzrok te želje ministerstva je lahko uganoti; sedanja vlada je sicer proklicala enakopravnost narodov, a mrzlično se izogiba premočnega povdarjanja narodnosti, bodisi na enej ali na drugej strani.

To dela pa posebno glede Slovanov nekoliko iz bojzani pred Velikonemci, nekoliko zarad višjih krogov, ki ne slišijo radi

---

70. Tako so označevali strankarsko neopredeljene poslance.

prehudih pritožeb Nemcev; sploh pa je v merodajnih avstrijskih krogih še mnogo predsodka v tem obziru in s temi krogi je treba računati, ker stvar ni na slovanskej strani še tako zrela, da bi se moglo vplivati na odločni prevrat krogov, ki k ljubu vsej ustavi še vendar končno določujejo in bodo še določevali uprav zarad tako heterogenega sestava države. To je torej uzrok, da Čehi in Poljaki jako previdno postopajo in svoje težnje kolikor mogoče omejujejo, njim gre za popolno utrjenje posicije, to utrjenje pa je le dosegljivo z veliko potrpežljivostjo, korak za korakom.

Da se bodo drugi slovanski poslanci morali držati tudi v bodoče iste taktike, katere se bodo držali Čehi in Poljaki, to je naravno, in uprav zato bodo skoraj gotovo tudi v bodočej sesiji velike težave in le polagoma se nam bodo delile, žalibože, naše narodne pravice. Nismo pesimisti, da bi obupali nad boljšo dobo, ali tej boljšej dobi se bomo bližali jako počasi, ker našim drž. poslancem bodo čestokrat vezane roke, kakor so jim dozdej bile.

Ali prilika se jim vendar tu in tam ponudi, da store kaj vsaj glede šol in uradov, in ako bi bilo njihovo delovanje v prihodnjem šestletnej dobi le na tem polju nekoliko vspešno, zadovoljni bi morali biti.

Terjati torej moramo od naših bodočih poslancev kolikor toliko odločno postopanje, ali v prvej vrsti najožjo zvezo z drugimi Slovani, ker v Avstriji more trajati le to, kar izvira iz prave slovanske solidarnosti.

Slovenski narod v Trstu in okolici (pastirček David):

Glasm narod, ki je božji glas, podrl sem v prah preosabnega Filistejca, kralja „Cikorje“
Mauroner-Golije.

Vinjeta o volilnem spopadu med Nabergojem in Mauronerjem, ki jo je 13. junija 1885 objavil tržaški list "Juri s pušo, dolgočasen list za lahone, nemškutarje, magjarone i druge nerodne ljudi" (tečaj II., št. 11)

EDINOST

Čestiti volilci III. volilne skupine!⁷¹

Zopet Vas kliče državljanska dolžnost na volišče; voliti Vam je za poslanca za državni zbor. Po resnem posvetovanju z vsemi lokalnimi odbori prišel je podpisani osrednji odbor do prepričanja in sklepa, da Vam priporoča za državnega poslanca go-spoda

IVANA NABERGOJA, posestnika v Proseku,

kateri je Trst in okolico uže 12 let zastopal na Dunaju ter okolico zastopa v mestnem svetu uže 20 let. Uže za to naš kandidat predobro pozna naše razmere, potrebe in težnje: da pa jih dobro pozna, dokazal je tudi večkrat, ko se je iskreno potezal za pravice svojega naroda in za koristi mesta Trsta in okolice; saj so to o svojem času priznali celo italijanski nam Slovencem neprijazni listi.

Naš kandidat je mož jeklenega značaja, mož, kateri zarad svoje poštenosti, svojega stalnega političnega prepričanja uživa neomejeno zaupanje svojih prijateljev in znancev in spoštovanje celo nasprotnikov, ali – kar je še več, on uživa tudi zaupanje viših krogov in je v najboljših razmerah z onimi možmi, ki so v parlamentu zadnjih 6 let in bodo tudi v novem parlamentu sestavljali odločevalno večino. To pa je jako bivstvena lastnost tržaškega poslanca, ker se bodo v prihodnjem državnem zboru razpravljale prevažne zadeve Trsta, od katerih dobrega rešenja bode mnogo odvisna prihodnja sreča prve avstrijske luke.

Slovenci Trsta in okolice in ž njimi tudi pravični, za pravo svobodo in enakopravnost uneti Italijani ni treba, da iščejo za državni zbor boljšega poslanca. – Naš kandidat je pri vsakej pri-

---

71. "Čestiti volilci III. volilne skupine!", *Edinost* 3.6.1885.

liki dokazal, da je udan našemu cesarju, da se strogo drži svoje vere, da ljubi svoj narod in da je navdušen za blagost skupne nam države Avstrije.

Čestiti volilci! V nedeljo, 7. t. m., pojdite vsi na volišče; bodite edini, ne brigajte se za nasprotnike, kateri bodo skušali, da Vas speljejo na krivo pot; ampak vsi volite tako, kakor Vam veva vest in prava ljubezen do domovine; Vaš poslanec naj bode

IVAN NABERGOJ!

Trst, 1. junija 1885

Osrednji volilni odbor:

Žavlje: Ant. Križanac – S.M.M. Zgornja: gg. Ant. Vecchiet, vulgo Bernja, Andrej Lavrenčič, Ivan M. Gregorčič, I. M. Furlan, Luka Jurjevič, Andrej Komar, Ant. Kariž, Jožef Vecchiet, Ant. Kocijančič, Jurij Bjekar, Andrej Bjekar, Ant. Čok, Ivan Vecchiet (Kovač), Jož. Mužina, Lovro Vecchiet, Ant. Vecchiet, J. Vecchiet, Ivan Garužič, Jožef Cerkvenik, Janez Bizjak, Jakob Krščak, Jakob Stopar (Baldon), Ant. Sila, Jožef Vecchiet (Ščinkovec), Ant. Stubelj. – S.M.M. Spodnja: Anton Miklavec, Jožef Kuret, Ivan Sancin (Sira), Ivan Jež. – Skednja: Just Sancin (Čaçeron), Štefan Purič, Ivan Sancin (Drejač), Andrej Sancin (Oraž), Lovro Godina (Derlin), Ivan Sancin (Jadre), Andrej Servo, Ivan Sancin (Drejač), Ivan Godina (Kudrič), Jožef Sancin (Šmec), Jakob Sancin (Gila), Vicenc Sancin (Facijo), And. Sancin (Drejač), Jožef Sancin (Drejač), Miha Sancin (Toč), And. Oblak, Ivan Sancin (mežnar), Jožef Sancin (Nemec), And. Sancin (Kudro), Jožef Valentič, And. Sancin (Drejač-Jadre), Ivan Šuman (Bet), Ivan Godina (Fignje), Lovro Sancin (Sile), Ivan Godina (Packo-Fule), Jožef Godina (Fule), Ivan Sancin (Sko-mandre), Matija Sancin (Drejač), Ant. Flego (Cako), Ivan Sancin (Toč), France Sancin (Toč), Silvester Verk. – Rocol: Klun Ivan Marija, Cergolj I. Marija, Slaminič Matija, Andrej Benčič 370,

Ant. Opara, Jernej Benčič, Andrej Škelan, Gašpar Renar, Jernej Gerdol, Jožef Tavčar, Iv. M. Kante, Iv. Marija Benčič, Jožef Jelušič, Anton Miklavec, Andreja Benčič 334, Jožef Benčič, Gerdol Andrej, Marc Andrej, Iv. Mar. Ferluga, Iv. Marija Žvab, Anton Žvab. – Kadin: Martin Klun, Ant. Klun, Josip Klun, And. Purič, Jakop Purič 113, Ivan M. Purič, Jakop Purič 107, Dragotin Rustia, Franc Nadališek, Ivan Marc, Miha Marc, Jakop Spozapan, Franjo Spozapan, Anton Pregarc, Jožef Križmančič, Jožef Martinčič, Jožef Purič, Jožef Križman, Anton Marc 347, Jožef Rojic, Jožef Čok, Jožef Marc, Anton Ferluga. – Lonjer: Martin Pečar, Andrej Čok, Anton Pertot, Miha Čok, Iv. M. Čok 34, Jožef Čok, Ant. Boravina 33, Matija Čok 23, Ant. Gombač, Jožef Gombač, And. Glavina, Anton Čok 10, Luka Pečar, Ivan Čok, Iv. Mar. Čok 42, Jožef Pečar. – Vrdela, Sv. Ivan: Ant. Trobic, Nadlišek Štefan, Vatovec Ivan M., Vatovec Jože, Kermec Anton, Hrovatin Ivan Marija, Živic Franc, Godina Anton, Godina Andrej, Bareto Tone, Gropajc Iv. Marija, Odinal Ivan, Negode Jožef, Mlač Tone, Udovič Iv., Godina Andrej, Martin Saher, Marc Jože, Mlač Tone Lokanc, Mlač Anton, Jurkič Iv. Marija, Vatovec Jakob, Taučer Tone, Hušo Ivan Maria, Fonda Andrej, Afrič Andrej, Zahar Ivan Marija, Črnigoj Franc, Črnigoj Ant., Kolombin Andrej, Hrovatin Ant. – Kolonja: Zuljan Jože, Hrovatin Fr., Hrovatin Andrej, Boncel Jože, Padovan Miha, Ferluga Jože, Ferfolja Karl, Bisiak Peter, Biščak Matija, Ferluga Valentin, Ferluga Andrej, Rihter Ivan, Nadlišek Lovrenc. – Škorkola: Senica Iv. Maria, Dolinar Iv., Črnigoj N., Jakob Turk, Blaž Cobou, Jožef Micheluzzi. – Greta: A. Pogorelec, Lovrenz Gombač, Juri Šušmel, Janez M. Sancin, Anton Daneu, Jožef Daneu, Anton Katalan, Janez Koščman, Val. Bolča, Andrea Barič, Tomaž Šverca, Janez Žigon, Frane Pertot, Anton Kraicar, J. M. Petelin, Iv. M. Ferluga, Iv. Rebek. – Rojan: Ferluga Jožef, Ferlu-

ga Jožef Škandela, Ferfolja Frane, Primožič Jožef, Primožič Anton, Jožef Pertot gostiln., I. M. Bole, Požar Josip. – Barkovlje: Andrej Martelanc, Matija Pertot, Franc Pertot, Luka Pertot, Josip Žnidarčič, Andrej.Pertot (Pendla), Miha Vodopivec, Pertot Jernej starešina, Pertot Jakob mežnar, Breclj Juri starešina, Kanduš Janez, Škabar Matija, Matija Martelanc, Franc Martelanc, Karol Martelanc, Starc Andrej – Opčine: Sosič Iv. M. 200, Sosič Ivan Marija 138, Franc Kariž, Matevž Hrovatin, Anton Vremec, Jurij Hrovatin, Miče Malalan, Anton Škerlovaj, Anton Sosič 194, Iv. Daneu, Jožef Hrovatin, Ant. Sosič 163. – Piščanci: Iv. Piščanc, Lovrenc Piščanc, Jakob Piščanc. – Bane: Luka Vidau, Hrovatin Jan., Ban Ant. – Bazovica: Miha Urbančič, Franc Smrdu, Peter Križmančič, Jožef Gergič, Ražem Andrej star., Ražem Andrej ml., Miha Gergič, Andrej Marc. – Padrič: Gergič Mart. 31, Gergič Jož. 11, Gergič Andrej 10, Peter Gergič 7, Gergič Andr. 24, Kalc Stef. 25. – Trebče: Jak. Strukelj, Čuk Ant. Pandur, Kralj Valent., Kralj Ant. starešina. – Gropada: Ant. Vidau, Miha Kalc, Gergič Jernej, Mužina Luka, Jožef Milkovič. – Sv. Križ: Kristjan Košuta, Stefan Sirk, Martin Košuta, Matija Košuta, Janez Žerjal, Janez Furlan, Anton Tence, Kristijan Košuta II., Ant. Košuta, Gašper Tence, Jakob Sedmak, Jožef Tence, Miha Košuta, Franc Košuta, Andr. Maganja, Fr. Sedmak, Janez Sirk, Lovro Tence, Martin Košuta II., Janez Košuta, Jožef Košuta II., Martin Šulčič, Jožef Trčak, Matija Sulčič, Janez Stefančič, Ant. Košuta II., Miha Žerjal, Stefan Sedmak, Jožef Košuta 194, Jernej Kralj, Jožef Tence 79. – Prosek: Ivan Godina, Kristjan Lukša, Fr. Milič, Jakob Zaharija, Andrej Versa, Ant. Brišček, Silvester Ukmar. – Kontovelj: Andrej Gerlanc, Anton Stoka, Miha Starc, Simon Prašel, Jakob Stoka, Jožef Starec.

Odbor polit. društva "Edinost"

EDINOST

Naši okoličani in Cikorja⁷²

(...) "Strela udari iz višine izdajalca domovine," tako kličem jaz vsem onim, izdajalcem, koji so se prodali na lažnjive obete nesrečnej Cikorji, onim se mora na čelo zapisati: izdajica svojega naroda in svoje domovine, in še celo svojemu vladarju. (...)

In ti gospodje nam hočejo še v glavo vcepiti, da ta Cikorja bode v našo korist. In ako bi tudi to vse bilo, zakaj pa Cikorja ne vabi v društvo naših prvakov naroda iz vasi in okolice, zakaj le Cikorja ude po žganjarijah lovi in še plačuje, da se vanjo vpišejo?

Ako bi bilo društvo pošteno, gotovo ne bi bilo treba plačevati ljudem za šnops in vino, ker bi vsak prostovoljno pristopil, kakor pristopi k drugim društvom. In ako bi bilo to društvo pravično, ne bi ljudi kupovalo in jih po okolici pošiljalo pretepe in neredne delat in mirno ljudstvo dražiti. Uže pri koreniki je pokazala Cikorja sovraštvo še mej dvema bratoma, ali je to konkordija? Potem pa si še upajo Judeži po okolici rogoviliti, da bode Cikorja skrbela za omiko in izobraževanje okoličanskega in meščanskega ljudstva!

Vidite, pretepe, neredne, pijančevanje, proklinjanje in druge grde reči seje med nami ta žalostna Diskordija. Torej to je izobraževanje in omika, s kojo misli Cikorja nas k sebi privabiti? Pač lep izgled! Potem si še upajo neki šnopca žejni Cikorjaši po okolici rogoviliti, namreč da pri Cikorji je samo prva gospoda in da pri slovenskih društvih so sami privandrani Kranjci itd.

Oj ti preslepelo človeče, k nam pridi, pa poglej, kdo je predsednik prvega slovenskega političnega društva "Edinost" v Trstu? Ali je kak vandrovec? Ali on ni od nas mnogo spoštovani

---

72. "Naši okoličani in Cikorja", *Edinost* 3.6.1885.

gospod Ivan Nabergoj? Ali on ni pravi domačin, Tržačan in pravi Avstrijec, in gotovo bolje nego predsednik vaše Cikorje? In vi, Diskordijaši, vprašam vas, kdo pa smo mi? Ali nismo pravi domačini okoličani? In so li res mej nami živeči bratje Slovenci vandrovc, kakor jih Cikorja imenuje? Ne, oni so možaki, koje mi spoštujemo in koji se tudi gorko za naše in svoje pravice potezajo, ti so tudi pravi Avstrijci, gotovo bolje nego oni, koji so pred nekoliko dnevi v lesenih cokljah in v plesnijvej obleki iz tujega kraljestva k nam pricoklali in tukaj si vdobili mastne službe in zdaj nam okoličanom kruh od ust trgajo. Torej, take ljudi hoče Cikorja imenovati prave domačine, in zdaj ob času volitev in še celo kot Avstrijce! Ali se ne pravi to, ljudstvo ščuvati? (...)

Bratje rojaki! Čas je, da pokažemo tudi našim nasprotnikom, da nismo mi njih sužnji, ali kakor nas oni imenujejo, ščavi, ampak smo mi tukaj doma in tukaj gospodarji. Mi plačujemo davke, zatorej imamo tudi pravico, da tirjamo svoje svete pravice. In ako tirjamo in zahtevamo, ne zahtevamo nič njihovega. Okoličani, ne dajte se premotiti nasprotnikom, ne prodajte svoje krvi priliznjencem za par okroglih, da vas ne bodo vaši otroci, ko bode vas uže črna zemlja krila, kleli, da ste jih izdali in zapili, ne dajte se ujeti na limanice Garibaldijeve, ampak pokažite, da "hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovenca ne gane".

Naprej volimo vsi našega poslanca Janeza, poštenega Nabergoja, ki skrb za nas ima.

Hrabroslav Ražmovič

EDINOST

Tržaški magistrat in okoličanski župani⁷³

Župani v tržaškej okolici, ali capoville, igrajo neko posebno vlogo. Tržaški magistrat uporablja to vrsto ljudi v svoje namene, v dosego italijanizacije okolice. Pravi, po domačinih voljeni župani so izginili vsled kratkovidnosti nekdanje vlade: za njimi so nastopili "delegati", katere so pozneje prekrstili v "capoville". Domače ljudstvo nazivlje tudi te ljudi po starej navadi "župane" in le malokdo se je priučil novodobnemu, po magistratu izumljenemu izrazu "Capovilla". Radi tega se bomo tudi mi posluževali starega poštenega okoličanskega izraza – župan! Ako je treba izvoliti kakega okoličanskega župana, poizveduje magistrat natančno o dotičnej osebi. Kjer so takozvani "okrajni načelniki", kakor npr. na Opčinah in Proseku, prevzemajo ti-le to ovaduško nalogo. Ako inkvizitorji konstatujejo, da je dotični človek z dušo in telesom udan tržaškemu magistratu in da je voljan biti pokoren sluga idejam ex-garibaldinca Mauronerja, tedaj ga imenujejo županom dotične vasi. Za želje ljudstva se magistrat ne zmeni, deveta briga mu je, kaj poreče k temu domače ljudstvo. Le on sam je absoluten vladar, ki ima izključno pravico, postavljati okoličanske župane!

Ti "župani" pokažejo še le ob času volitev svojo gnjusno nprav. Vsi so jednaki, kot da bi bili po enem kopitu narejeni. Slep po služēci svojemu trebuhu, poznajoči le svoje lastne koristi, ne imajoči srca do svojih soobčanov, prodali so telo in dušo svojo onemu, ki jim hleb reže. To je seveda slavni naš magistrat.

Teh podlih, demoralizovanih kreatur poslužuje se mestna oblast, da bi izpodrinila one okoličanske veljake, koji se neso iz-

73. "Tržaški magistrat in okoličanski župani", *Edinost* 1.2.1890.

neverili za ljubeznijo do starišev najnaravnejšemu čustvu – ljubezni do domovine. Veliki, ogromni del srda velja pa dičnemu, pri vseh poštenjakih obče spoštovanemu – katero spoštovanje pa mož tudi v obilnej meri zasluži -, celo vrsto let za rod svoj delujočemu deželnemu in državnemu poslancu – našemu Ivanu Nabergoju. Spoštovanje, katero vživa Nabergoj, se celo razteza do mirnih, pošteno mislečih someščanov italijanske narodnosti. To vedo dobro protivniki naši. To ve dobro general “Cikorje” g. Poldo Mauroner; zato napenja vse sile, zato mu ni žal denarja, da bi le s pomočjo junakov tega-le članka, prodanih “capovillov”, strmoglavili našega odličnjaka.

Našim “capovillom” pridodeljeni so seveda različni agentje. Ti agentje so poljski čuvaji, listonoši in drugi jednake baže ljudje, koji so si izberačili kakov borni zaslužek pri milostnih “capovillah”. Plačica pa ne velja nikakor službenim opravilom, ampak politiškej agitaciji, kajti biti jim je vsak trenutek pripravljenim, ako je treba po okolici korteševati za oblastno, na municipiju šopirajočo se gospodo. To se je vidilo pri zadnjih volitvah. Vsi župani, z vsemi njih podajachi vred, bili so na nogah; vsi so mamili ubogo ljudstvo, nasprotujoč po politiškem druŕstvu “Edinost” postavljenim kandidatom in obetajoč ljudstvu zlate gradove. Kaj njim zato, da se te vzbujene nade nikdar vresničile ne bodo! Ti nesramni ljudje vedo predobro, da magistratu ni volja spolniti to, kar obljublja; da mu ni volja pomagati okoličanu na noge; kajti bavečemu se z okoličani, mu ne sluŕi v navodilo ljubezen in dobrohotnost, ampak vodilo so jim zavrtni nameni, ŕelja demoralizovati in popačiti ljudstvo naše.

Ali stvar ima še drugo, ŕalostno stran. ŕupani naši neso le naši politišni nasprotniki, ampak proganjajo ljudi tudi v zasebnem ŕivljenju, vstvarjajoč prepire in razpor mej občani. Gorje mu, kdor ne proda glasu svojega za liter vina! Temu pri ŕupanu

ni milosti, ni pravice. Izdajalcu spolni se vsaka želja, in bodisi tako krivična, poštenjaku pa nobena – in naj je stokrat pravica na njegovi strani. In to potem govori še g. Bazzoni o agitatorjih! Da, mnogo je agitatorjev po okolici, nevarnih agitatorjev, a ti neso naše gore listi, ti so po vas postavljeni župani in njih lažni hlapci.

Poštenjakom mej nami ni treba agitatorjev, kajti zavedajo se sami dolžnosti svojih do cesarja in naroda; učitelj-vodnik jim je plemenito srce, pošteno njih mišljenje. Vam, magistratovci, je torej treba agitatorjev, ker ste krivični z ozirom do nas in do države. Mi vemo, česa smo dolžni državi, in se tudi ravnamo po tem – in uprav to Vas jezi, gospod Bazzoni!

Ozrite se malo okolo sebe in videli bode, kdo vodi naše narodno gibanje; videli bode, da na čelu naših narodnih podvzetij stoje poštenjaki-domačini. Predsednik političnemu društvu "Edinost" – katero ima za naš narod neprecenljive zasluge – to je gospod Nabergoj. - Mar ni ta domačin – okoličan? Odborniki so isto tako sami domačini. Razcvitajočemu se telovadnemu društvu "Sokol" predseduje starosta – okoličan. Voditelji okoličanskim pevskim društvom so tudi sami okoličani. Vidite, to so tisti "agitatorji". Pohvalili ste se sami ob nastopu svojim, da ste liberalec; rekli ste, da se je stranka Vaša vedno klanjala liberalnim načelom. Dakle, ako ste res liberalec, bodeleli hoteli trditi, da domačini nemajo besede na svojej lastnej zemlji?! Bodeleli zahtevali, da naj se domačinu, zahtevajočemu pravice svoje, siloma usta zamaše? Ne zamerite, gospod župan, to bi ne bilo liberalno. Ako res tako mislite, potem neste liberalec, potem neste govoril resnice ob svojem nastopu.

Po Vašem mnenju okoličanski ljudski glas ni božji glas. Da bi Vi znali čitati našega Gregorčiča poezije, gotovo bi vzkliknili: "Ti sam (magistrat) si gospodar!" Čudimo se, da neste še prišli

do spoznanja, da ljudstvo noče vse to mirno gledati. Razni dogodki v Barkovljah bi Vas vendar bili morali o tem poučiti. Menimo, da župani bi morali biti sami domačini, ne pa kakor v Barkovljah, kjer imajo župana – ptujca – bivšega stražarja. Ljudstvo je do grla sito tacih županov in si želi domačih, zanesljivih mož. Vi pa delate želji ljudstva nasprotno; če vidite, da so ljudje z županom zadovoljni – kar pa je zelo redek slučaj – ga pa odstavite. To se je pred leti zgodilo na Proseku. Imeli so župana, katerega je ljubilo in spoštovalo vse. To je bilo magistratu dovolj, da ga je nenadoma odstavil. Sedaj pa imajo tacega, da ga morajo sodišča vsaki trenutek kaznovati radi žaljenja časti svojih sobčanov.

Vidite: ne rjovanja proti poslancu Nabergoju, ampak skrb za blagor ljudstva morala bi biti zvezda vodnica županom. Potem bi bili res župani v pravem smislu besede.

Se spomnite, kako je bilo na Kontovelju pred tremi leti, za časa kolere?! Takrat Vas je moral zdravnik sam opominjati na Vaše dolžnosti in silno odgovornost. Še le zdravnikova skrajna eneržija primorala je magistrat, da je imenoval župana-domačina. Tale poštenjak in resničen prijatelj ljudstva bil je zdravniku desna roka pri njega težavnem poslu. A kaj se zgodi?! Komaj smo se rešili kolere, že so jo na magistratu pogodili, da Kontoveljcem ni treba dobrega župana in – odstavili so ga.

To so vaši stari grehi, gospoda. V tem zmislu grešite tudi danes in boste grešili zanaprej, dokler Vam kaka mogočna roka ne ustavi hoje na poti silovitosti.

Zato mislimo, da je skrajni čas, da okoličani združijo glase svoje v glasen in jasen protest proti takemu nasilstvu. Zadnji čas je, da priredimo v okolici tabor; ta tabor naj bi bil pravo ljudsko sodišče tržaškemu magistratu. Sodba bi izvestno odmevala po vsej naši monarhiji.

D U N A J

Državnozborske volitve leta 1885 so prinesle nekaj premikov na politični sceni: nemški liberalci (združena nemška levica) so poslali v državni zbor le 114 poslancev, nemški nacionalci 23, krščanski socialci 2, demokrati 2, mladočehi 12, staročehi 37, fevdalci 17, južni Slovani 19, nemški klerikalci in konservativci 38, Italijani 15, Romuni 6, Ruteni 4, Poljaki 58, poleg teh pa je treba omeniti še 6 neopredeljenih ali "divjih" poslancev, kot so jim pravili.

V parlamentu je Nabergoj prisegel v slovenščini na otvoritveni seji dne 22.9.1885.

Ostali tržaški poslanci so bili Burgstaller, Luzzatto in Stalitz-Valrisano.

Za Trst najvažnejša tema v tem obdobju je bila ukinitev proste luke, kar je seveda vplivalo tudi na samo okolico.

UKINITEV PROSTE LUKE

Zaščitna carina⁷⁴

Visoka zbornica! Če bo kaka dežela zoperstavljena zaradi uvedbe zaščitne carine, bo to gotovo Trst z okolico, in nič manj obe drugi primorski deželi. (...)

Trst se že sedaj nahaja v očitni krizi, ki je v zadnjem desetletju zaradi pomembnih sprememb v trgovskih razmerah in, rekel bom, tudi zaradi počasnega usihanja posredništva, zadobila vedno večje dimenzije.

74. 83. Sitzung der X. Session am 17. Juni 1886, str. 3164.

Tisti, ki poznajo dobro tržaške razmere, vedo, da nekoč cvetoče in zelo dobičkonosno komisijsko trgovanje vsako leto bolj pojema in s tem seveda tudi zaslužek srednjega sloja in delavcev.

Če je že ta kriza tako negativno vplivala na Trst, kakšen obseg pa bo dosegla šele po sprejeti odpravi proste luke?

Že danes so zaslužki tržaških delavcev tako skromni in negotovi, da je pričakovati najhujše, če ne bo kmalu v Trstu zaživele mala industrija; z odpravo proste luke bodo predvsem nepremičnine izgubile na vrednosti, nato se bodo jestvine podražile in tudi zaslužki bodo še manjši. Iz navedenih dejstev ni težko razumeti, kako se bo razvila omenjena kriza, saj v Trstu sploh ne poznamo pomembnosti tiste industrijske dejavnosti, s katero si Reka že nekaj časa utira pot. (...)

Na Primorskem imamo poleg tega najbolj revni kmečki sloj celega cesarstva in posebno v Istri in v Furlaniji zgleda ubogemu primorskemu prebivalstvu bel kruh že kot prava poslastica.

Temu prebivalstvu delavcev in ubogih kmetov se ne sme podražiti tako imenovani vsakdanji kruh, posebno v teh kritičnih trenutkih, ko mora skupaj z družino tudi več dni suh kruh jesti in bi bil zadovoljen, če bi tedensko lahko zaslužil tisto, kar določeni pletci zahtevajo za dvodnevno delo.

Obžalujem, da je visoka zbornica včeraj zavrnila mojo prošnjo v zvezi z neobdavčenjem pšenice, kajti prizadeval sem si, da bi na Primorskem delili bolj poceni kruh. (Bravo! Bravo! z desne.)

Prosta luka⁷⁵

V razpravi o odpravi proste luke so se proti ukrepu oglasili tržaški poslanci Burgstaller, Vucetich in Luzzatto. Slednji je v svojem izvajanju odgovoril poslancu Beeru, ki je trdil, da je Trst nemško in avstrijsko mesto, in je zagovarjal odpravo proste luke, s trditvijo, da je Trst italijansko in avstrijsko mesto. V razpravi se je s krajšim posegom oglasil tudi Nabergoj:

Pridružujem se izvajanjem mojih častitih predgovornikov poslancev iz Trsta, kajti načrtovana ukinitvev proste luke bo imela težke posledice za Trst in okolico. Zato bom tudi glasoval proti tej določbi.

Protestirati pa moram, ker je bilo rečeno, da je Trst italijansko ali celo nemško mesto. (Bravo! Bravo!) Trst je avstrijsko mesto, kjer živi slovansko in italijansko prebivalstvo (Bravo! na desnici), in upam, da to mesto ne bo postalo ne italijansko ne nemško, ampak bo ostalo vedno avstrijsko mesto.

Davek na žganje

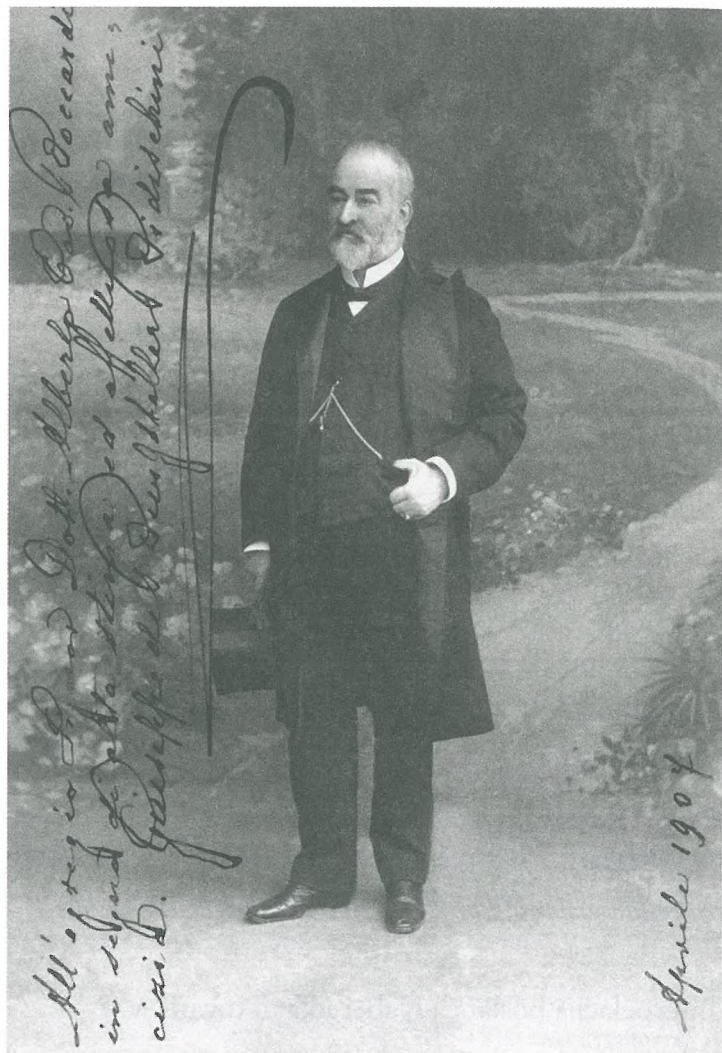
Zakon o obdavčenju žganja ter o užitninskem davku sta ponovno postavila v ospredje problem dvojne obdavčitve okolice.

Interpelacija poslanca Nabergoja in tovarišev.⁷⁶

---

75. 103. Sitzung der X. Session am 27. October 1886, str. 3848.

76. "Interpelacija poslanca Nabergoja in tovarišev", *Edinost* 31.10.1888; 255. Sitzung der X. Session am 31. October 1888, str. 9436.

Giuseppe de Burgstaller Bidischini - aprila 1907

(Tržaški občinski muzej - Civici Musei di Storia ed Arte, Archivio fotografico, n. 45/40779)

V smislu § 99 nove žganjarske postave z dne 20. junija 1888 izterjevali so pričenši s 1. septemb. t. l. tudi v tržaškem teritoriji davek po 24 kr. od litra alkohola. Vrhu tega so ob enem finančni organi poizvedovali zmožnosti vseh žganjarskih kotlov v najmanjših občinah tržaškega teritorija ter zapečatili te priprave. Določba navedene postave glede na davek (člen 2, a) pri izdelovanju in tudi prehodna določba o dodatnem davku ne bi smeli toliko časa veljati v tržaškem teritoriji, dokler plačuje Trst državi po pogodbi letnih 869.000 gld. za pobiranje užitniškega davka od vina, mesa, pive in žganja, in to tem manj, ker tudi okolica tržaška plačuje za ono pogojeno svoto. Ta pogodba se torej ne sme prezirati, ker bi sicer tržaški okoličani morali plačevati dvojni davek od pridelanega žganja. Podpisani torej vprašajo gospoda finančnega ministra:

Ali je znano Nj. ekscelenciji, da so uveli tudi v tržaški okolici omenjeno postavo, in če je to res, hoče li gospod finančni minister administrativnim potom prej ko mogoče odstraniti to krivično in celo Najvišjemu odloku z dne 21. novembra 1831 nasprotujočo določbo ter zaukazati, da se izterjani dodatni davek in mogoči davek pri izdelovanju vrne dotičnim prebivalcem v okolici tržaški?⁷⁷

Užitninski davek⁷⁸

Visoka zbornica! Zadeva, zaradi katere sem prosil besedo, ni baš glede njene finančne strani v pravem razmerju z ogromnimi svotami, katere dobiva država od užitniškega davka, toda

77. Minister je v odgovoru 14.2.1889 poudaril, da so ugodnosti proste luke deležni le deli okolice, ki neposredno spadajo v mestno carinsko področje (289. *(Abend-) Sitzung der X. Session am 14. Februar 1889*, str. 10514).

78. "Govor poslanca Nabergoja v državnozborni seji dne 3. t. m.", *Edinost* 10. in 13.4.1889; 327. *Sitzung der X. Session am 3. April 1889*, str. 11948-11950.

za moj volilni okraj, za tržaško okolico, je vender jako pomenljiva in za državo kot tako je načelne važnosti. Kajti daljne obstojanje razmer, kakor so navstale po davčnem zakonodajstvu in njega vršitvah v tržaškem ozemlju, je, kakor se kaže, baš v flagrantnem protislovlju z najvišjim postulatoma davkarske modrosti, t. j. s pravičnim obdavčevanjem. Stvar je spojena s posebnim razvijanjem užitninskih davkov z mestno pokrajino tržaško. Baje zna se sploh v visokej zbornici, da so bili v Trstu in okolici doslej državni užitninski davki prav za prav neznani. Naše mesto ima stare, zapisane pravice, katere se opirajo na takozvani "odstopivni ugovor" (Dedictions-pact) od 30. septembra 1382. leta, in država se je nanje v toliko obzirala, da se je leta 1829 odrekla pobiranju splošnega užitninskega davka v Trstu. Po obliki pobirajo se v Trstu le občinski davki na porabe, toda iz tega izneska plačuje se državi odpravilna svota, katera je dandanes odmerjena z 860.000 gld., v katerej svoti bi morali biti vračunjene tudi carine, katerih se v Trstu ne plačuje. V plačevanje te pavšalne svote prinaša svoje deleže poleg mestnega okraja tudi vsa okolica tržaška brez obzira na to, da-li leži tostran ali onstran carinske meje, da-li pripada prav za prav okrožju svobodnega pristanišča, ali ne.

Opazujem, da je davek na porabo za mesto prav izredno visok ter da se morebiti v vsej Evropi menda ne nahaja vzgleda enako visokega davka.

Ali kaj se sedaj zgodi? Lani vpeljal se je novi davek na žganje. Ta velja za vso državo, izvzemši carinarsko izključje tržaško. Uže pa sem omenil, da se tržaško ozemlje ne slaga z carinarskim izključjem. Mnogoteri kraji leže tostran carinarske meje in iz tega zaključuje finančni minister – in to se razvidi iz odgovora na interpelacijo, katerega sem dobil v seji 14. februarja t. l. – da so zgubili ti kraji okolice pravico svobodnega prista-

nišča. To pa ni tako. Vsled Najviše odloke od 27. aprila 1852 stavilo se jih je le pod nadzorstvo, t. j. oni deli okolice, kateri leže torej tostran te črte, smejo dobivati vedno še svoje blago, ne da bi plačevali carino, a to samo za domačo potrebo, ne da bi je smeli dalje oddajati. No, ta ugodnost se jako drago plačuje s tem, da sodelujo tudi ti kraji pri eksorbitantnih davkih za porabo in pri odrajtovanju odpravne svote za državo.

Kako pa se postopa sedaj z ubogimi prebivalci tega dela tržaške okolice? Finančna uprava se ne briga niti najmanj, da so uže storili svojo dolžnost napram državi z plačanjem pavšalne svote. Ne, samo zunanja okolnost, da leže onstran mitnic, zadostuje, da se faktum uže plačanega davka popolnoma prezira ter se jih sili enostavno k plačivanju nove potrošarine odnosno davka na izdelano žganje! Vidite, gospoda moja, to je dvostroko obdavčevanje, kakor se je drastičneje ne more niti misliti. Ljudje so svojim davčnim dolžnostim uže popolnoma zadostili. V izredno visokem mestnem dacu so svoj del državnemu užitninskemu aversu popolnoma odplačali, dolžnosti napram državi so ispolnili. Sedaj pa pride fiskus še enkrat in zahteva od okoličanskih izdelovalcev žganja mirne krvi še plačanje 35 gold. davka na izdelovanje za vsaki hektoliter alkohola, baš, kakor da dotični ne bi bil plačal še niti novčiča! To je nepravilno, to je dvostroko obdavčenje istega davčnega predmeta, katero davkoplačevalca baš ugonobi.

Gospoda moja! Jaz sem posestnik. Dovolite mi zatorej, da porabim podobo primerno kmetskemu razumu. Mislimo si očeta, kateri je odstopil del svojega imetka svojemu sinu. Ta sin proda par volov, kupec plača pogojeno svoto ter je prepričan, da je stvar sedaj v najboljšem redu, toda nenadoma, baš ko hoče odgnati kupljena in plačana vola, pristopi oče prodajalčev ter

vsklikne: Stoj! To ne gre tako; tudi jaz imam o volih nekaj vmes govoriti; i meni moraš še jedenkrat plačati pogojeno ceno.

Kaj bi pač porekel kupec k takemu povse neopravičenemu zahtevanju? Prav tako in niti za las drugače pa postopa finančna uprava napram tržaškej okolici.

Dalje ne govorim o tem, kajti predmet zdi se mi popolnoma jasen. Opirajoč se na razjasnenje, katero sem imel čast predočiti, želim le prositi gospoda finančnega ministra, naj istino, da se v nekaterih delih tržaške okolice faktično vrši dvostroko obdavčevanje, še enkrat vzame v preiskovanje ter odpomaga z potrebnimi administrativnimi določbami.

Predno zaključim, zdi se mi, da je moja dolžnost še neko jako važno zadevo najtoplejše priporočiti nj. ekscelenci.

Kakor znano, odpravi se svobodno pristanišče tržaško uže leta 1891. Vsled tega spremeni se red na užitninski davek za Trst in okolico ter uvedo se nove meje za užitnino. Načrt za novo to mejo pa je tako nepraktičen, in tudi tako nepravičen, da bi nj. ekscelenca, ako bi ta načrt поблиžje poznal, dal izvestno izdelati pravičnejšo in praktičnejšo črto za Trst in okolico, kako je ta, katero mu priporočajo podložne njegove finančne oblasti.

Mnogo je abnormalnega v Trstu, toda, ako bi se vpeljala še ta meja za užitnino, kakoršno predlaga vladi deželno finančno ravnateljstvo, bila bi to očitna krivica, ker bi se potegnilo preko polovice okolice v omejeno mesto, namreč ozemlje, v katerem so pristave kmetov, ki se pečajo edino le z poljedelstvom, in kjer je ena hiša od druge v raznih krajih po pol ure oddaljena.

Prosim zatorej nj. ekscelenco gospoda finančnega ministra, naj odpošlje zaupno osobo na lice mesta, predno se dotični načrt predloži visokej zbornici (Dobro! na desnici), ter ne dvomim, da se bode prepričala o nesposobnosti in krivičnosti nameravane

črte, in jaz, kateri razmere v okolici temeljito poznam, pripravljen sem drage volje podpirati dotično osebo pri težkem delu.

In še nekaj! Meseca julija 1891 odpravi se, kakor sem omenil, svobodno pristanišče tržaško.

Seveda dobro vem, da se ta odprava od marsikatere strani želi in priporoča. V Trstu, naravno, ne domišljuje se o tem kar-sibodi, kajti dobro se ve, kako globoko bodo uplivali nastopki te naredbe na stališče mesta, posebno pa na položaj siromašnejega prebivalstva, in to velja proti odkritej istini, da so tu vse zgodovinske pravice, katerih se v pravnej državi ne more enostavno prezirati. Dotaknem se tega vprašanja le zaradi tega, da prosim nj. ekscelenco, da se bavi tudi z istim v vseh podrobnostih ter da smatra zahtevanje odškodnine, katero mora staviti o svojej dobi občina tržaška z družega stališča kakor le s strogega stališča fiskalnega. (Dobro! na desnici.)

Oblike te odškodnine nečem v naprej soditi, povdarjati pa moram, da je po mojem mnenju najboljša odškodnina, katero more država ponuditi težko prizadetej velikej občini tržaškej, neposredna zveza Trsta z zapadnim delom cesarstva, t. j. zgradba tavrške železnice in podaljšanje iste preko Škofje Loke in Divače do Trsta (Dobro! na desnici), kajti brez brze železnične zveze z notranjimi deželami cesarstva ne more se tržaška veletrgovina nikdar in nikoli razviti. S tem končujem. (Odobranje na desnici.)

Mitnina v okolici⁷⁹

Med razpravo o mitnini se je v debato vključil tudi Nabergoj in predstavil stanje v tržaški okolici.

79. 329. Sitzung der X. Session am 5. April 1889, str. 12036-12037.

(...) Tisti, ki se pelje po dunajski cesti na kratki progi od Sežane, Opčin do Trsta, plača mitnino dvakrat, na progi od Sežane preko Opčin, Proseka-Kontovela pa trikrat. (...)

Gospoda moja! Prebivalec malega tržaškega okoliša ne pride iz tega teritorija in mora prekoračiti in plačati trikrat mitnino. (...)

Iz te kratke predstavitve uvidite, gospoda moja, in predvsem visoka vlada, da je zelo nujna potreba pravično porazdeliti mitnice v tržaški okolici, upoštevajoč uboge prebivalce tržaškega zaledja in Krasa.

Že dolgo sem pri finančnih oblasteh v Trstu predstavil te misli, vendar brez uspeha, zato sem primoran stvar predstaviti visoki zbornici. (...)

ŠOLSTVO

V naslednjih interpelacijah v zvezi z obrtno šolo in s predlogom za štipendije za obiskovanje slovenskega oddelka goriške gospodarske šole se spajajo glavna vprašanja tedanje slovenske skupnosti v Trstu, vprašanja šolstva, jezikovnega in gospodarskega razvoja.

Obrtna šola

Interpelacija
poslanca Nabergoja in tovarišev na ministra za bogočastje in pouk zastran državne obrtne šole, ki se ima osnovati v Trstu.⁸⁰

Primorski uradni list "Osservatore Triestino" je priobčil 29. dne aprila t. l. poročilo o seji mestnega zbora v Trstu dne 28.

aprila t. l., iz katerega se vidi, da je naučno ministerstvo s telegramom primorskemu namestništvu 20. dne aprila naznanilo, da se na obrtni šoli, ki se ima osnovati v Trstu, uvede le italijanščina kot učni jezik, in da gre tukaj le za vprašanje, bi li morda ne bilo umestno, ko bi se več učencev slov. narodnosti oglasilo za vstop v obrtno šolo, da bi se na dotični šoli slovenščina učila kot neobvezan predmet. Razen tega se iz poročil tržaških listov vidi, da sta tržaški mestni zastop in trgovska zbornica zagotovila donešek za ustanovitev obrtne šole pod tem pogojem, če bode poučni jezik na tej šoli izključno italijanski.

Z ozirom na to, da južne kronovine še nemale nobene državne obrtne šole, da se torej s primočjo jako znatnih državnih sredstev osnuje državna obrtna šola v Trstu, da bi odpomogla temu nedostatku, in da mora zategatelj biti pristopna kolikor možno velikim krogom prebivalstva na Primorskem in v sosednjih slovanskih deželah;

z ozirom na to, da je po statistiki prebivalstva v Trstu in okolici 88.887 Italijanov in 26.264 Slovencev, v vsem Primorju pa 276.603 Italijanov, 199.124 Slovencev in 121.732 Hrvatov, ter je iz sosednjih dežel pričakovati precejšnjega števila učencev slovanske narodnosti;

nadalje z ozirom na to, da se zlasti mej slovenskim prebivalstvom kaže velika nadarjenost za obrtnijo in velika potreba obrtnega pouka;

potem z ozirom na to, da bi uvažanje pogoja, nekda stavljenega po tržaškem mestnem zboru in trgovinski zbornici, "da mora biti na tej državni obrtni šoli italijanščina izključno učni jezik", – ako vzamemo v poštev navedene razmere prebivalstva,

---

80. "Interpelacija poslanca Nabergoja in tovarišev na ministra za bogočastje in pouk zastran državne obrtne šole, ki se ima osnovati v Trstu", *Edinost* 11.5.1887; 144. *Sitzung der X. Session am 6. Mai 1887*, str. 5287.

nasprotovalo državnim temeljnim zakonom, po katerih morajo se v deželah, v katerih biva več narodov, javna učilišča tako uravnati, da se dajo vsakemu teh narodov potrebna sredstva za izobraževanje v svojem jeziku;

konečno z ozirom na to, da bi poučevanje na obrtni šoli samo v italijanščini na jedne strani bilo škodljivo učnim uspehom ter bi se na druge strani pravica slovenskega prebivalstva do obrtnega pouka na razžaljiv način prezirala ter bi bili Slovenci še v bodoče, če se vsprejme pogoj mestnega zbora in trgovinske zbornice, izključeni od obrtnega pouka ter bi bilo proti jasnim državnim koristim, ko bi se poitalijančenje slovenskega prebivalstva trajno pospeševalo z jako znatnimi državnimi troški, vprašajo podpisani:

Je li zgoraj omenjeno poročilo tržaškega uradnega lista resnično, in če je resnično,

ali hoče gospod naučni minister preklicati dotično naredbo ter državno obrtno šolo, ki se bode osnovala v Trstu, tako urediti, da bode tudi slovenskemu prebivalstvu pristopna?

Na Dunaji 5. maja 1887

Nabergoj in 52 tovarišev

Kmetijstvo in izobrazba

Govor

drž. posl. I. Nabergoja v seji drž. zbora dne 24. maja 1887.⁸¹

Izprosil sem si besedo pri proračunu poljedelskega ministerstva, da priobčim visokemu zboru naše poljedelstvene razmere in da stavim ob enem predlog, da dovoli vis. vlada za povzdigo domače deželne kulture odnosno svoto podpore.

81. "Govor drž. posl. I. Nabergoja v seji drž. zbora dne 24. maja 1887", *Edinost* 1.6.1887; 165. *Sitzung der X. Session am 24. Mai 1887*, str. 6074-6076.

Večina mojih volilcev se bavi s poljedelstvom in to so zopet večinom mali posestniki, koji se bavijo z vinskim pridelkom in zelenjavo, nekoliko tudi z cvetličarstvom in vrtnarstvom sploh.

V vrtnarstvu so naši kmetje še dosti dobro napredovali, ker imajo v Trstu in drugod dobro polje za razprodajo svojih pridelkov, le škoda, da jim je nastala velika konkurencija vsled olajšavanj, kateri imajo italijanski poljedelci po trgovinskeji pogodbi.

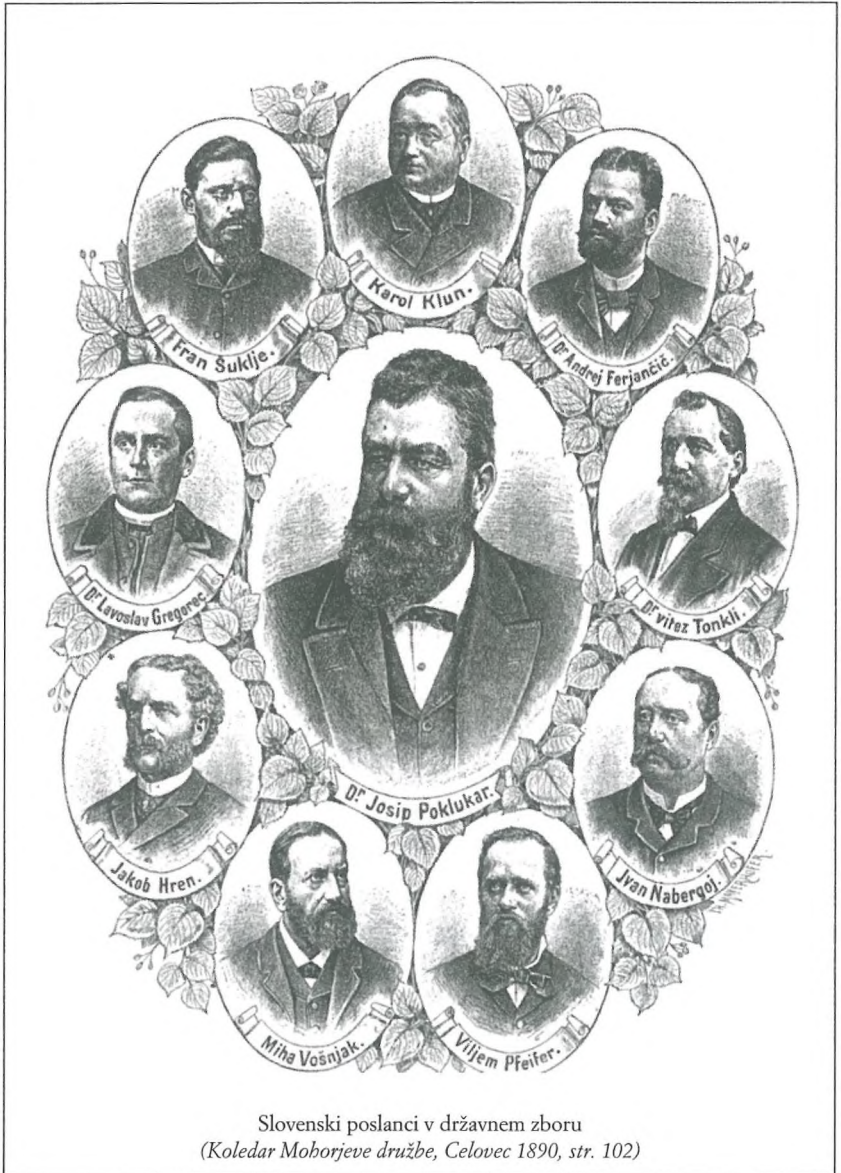
Bilo bi tedaj jako dobro, ako se čuvajo kolikor mogoče pri bodočih dogovorih domači pridelki zelenjav in cvetic ter se s tem ohrani tujezemska konkurenca.

Pri vsem nagibu naših tržaških malih posestnikov pa je vendar še dosti posla, da se povzdigne dobrostanje in da se jim omogoči izdatno obdelavanje malih posestev. Vsakemu je znano, da je v okolici tržaškeje še mnogo lepega zemljišča neobdelanega in vendar niso gospodarski napredki v tržaškeji okolici taki, kakoršni bi mogli in morali biti in to ozirom na lepo lego blizo velicega mesta ob plodoviteji obali, koja ima najboljše klimatične razmere.

Moglo bi se tedaj v tržaškeji okolici veliko napraviti, ako bi se prožila dotičnim posestnikom priložnost, da se povlaste z vso eneržijo najnovejših napredkov. (Tako je! na desnici.)

Vendar pa ne morem reči, da tržaško kmetijsko društvo prav nič ne stori, da pozdigne poljedelstvo v tržaškeji okolici, nasprotno se opazujejo tu in tam hvalevredne, dasiravno enostranske naredbe tega društva.

Da pa društveno delovanje vedno ne vspeši dobro, vzrok temu je mej ostalim ta, da priobčuje društvo vsa svoja naznanila v italijanščini, če prav je prebivalstvo, koje se bavi s poljedelstvom, skoz in skoz slovensko. (Čujte! na desnici.)

V tem slučaju zdi mi se praktično in racijonelno samo to, kar nas dopelje popred k cilju.

Opuščanje materinega jezika pa nasprotuje na vsaki način analogi gospodarskih društev. (Tako je! na desnici.) Tudi goriško gospodarsko društvo, čigar predsednik je visoko čislani član naše zbornice, obstoji za Slovence in Italijane; vendar pa so tam praktičnejši, ker se skrbi za to, da se slovenski kmetje podučujejo na jako popularen način v svojem jeziku in tudi glasilo dotičnega društva izhaja v obeh deželnih jezikih, kar naravno stvar izdatno pospešuje.

Ker so pa skoraj vsi tržaški kmetje Slovenci, zatorej ne umejem, zakaj se glasilo tržaškega gospodarskega društva izdaje samo v italijanskem jeziku.

To je tudi uzrok, da je to društvo mej tržaškimi gospodarji tako malo poznato.

Vendar, jaz se o tem nečem pritoževati, ampak samo povdariti, da je kmetski stan najmanj k temu nagnjen, da bi se podučeval v njemu tujem jeziku. (Prav, prav! na desnici.)

Tudi priznam drage volje, da ima vis. vlada najboljši namen, da pomaga gospodarstvu. Visoka vlada daje podpore zaboljšanje, plačuje potujoče učitelje in pred malo časom je omogočila, da je mogla iziti slovenskemu ljudstvu jako koristna kmetijska knjiga.

To je namreč ravno izšlo slovensko kmetijsko berilo Kramarjevo, katero bode najbolje služilo toliko kot pomočna knjiga poljedelcem, kolikor daljnim šolskim tečajem, koji se naslanjajo na ljudske šole. – Ako pa moremo imenovati to izdajo srečno, vendar ne moremo istega reči glede naših potovalnih učiteljev, vsaj kolikor imamo do sedaj izkušnje. S temi učitelji se redko kdaj doseže pravi namen, posebno pa takrat ne, ako dotični

učitelj ne zna narodnega jezika, ali pa, ako nima daru zgovornosti. (Res je tako! na desnici.)

Taki učitelji so včasih komaj sami šoli odrasli ter nemajo tedaj nobenih praktičnih izkušenj in vsled tega trpi tudi njih avtoriteta. (Tako je! na desnici.)

Potovalni učitelj more le tedaj kaj doseči, ako ima pred vsem nekoliko prakse in ako zna narodni jezik ter more navdušenim govorom ogreti ljudstvo za napredek.

Mehanična predavanja mladeničev pa so bob v steno in škodujejo stvari več, kakor koristijo, kar bi mogel dokazati z izgledi iz svoje pokrajine.

Po takih izkušnjah se jaz naravno ne morem veliko navduševati za osnovo potovalnih učiteljev in tako misli tudi več strokovnjakov o tej zadevi. Zatorej mislim, da bi bilo splošno izobraževanje v gospodarskeji stroki najlažje, ako se omogoči raznim elementom kmetskega stanu, da se izobraže na nižjih gospodarskih šolah.

Taki ljudje stopijo po dovršeneji strokovnaškeji šoli s kmeti svoje domovine v ožjo zvezo in nadarjeneji izmeji ovih postanejo pravi apostoli gospodarskega napredka; taki ljudje delujejo potem ne le z govorom, temuč tudi z dokazi, to je z praktičnimi izgledi in poskusi.

Ako se potem prepriča večina posestnikov o koristi racionalnega gospodarstva in o novostih, koje so v tem smislu potrebne, bode gospodarstvo gotovo napredovalo, kajti kmet je sploh jako konservativen in sodi samo po vspehu, katerega more tako rekoč prijati.

Druge pokrajine imajo gospodarske šole. Trst enake šole nema in je skoraj gotovo tudi ne bode imel, kajti stroški zanjo se tem manj izplačajo, ker imajo enake šole bližje večje pokrajine.

Naši sosedge na Goriškem imajo izvrstno gospodarsko šolo z poskušnjimi postajami.

Ta šola je razdeljena po deželnih razmerah v dva oddelka s posebnim vodstvom, to je v italijanski in slovenski oddelek.

Ker so pa v tržaškej okolici enake, toliko kulturne, kolikor narodne razmere kakor v Gorici, bilo bi jako umestno, ako bi obiskovali nekateri mladeniči iz tržaške okolice to šolo, in žele bi bilo, da se dotičnim to obiskovanje omogoči.

Ker pa naši, večinom mali gospodarji navadno nemajo sredstev, da bi mogli vzdržavati svoje otroke v vanjskih strokovnjaških šolah, ker dalje ni nade, da bi si tržaška občina naložila čeprav majhne stroške, ker tudi naše gospodarsko društvo brez dovoljenja visocega ministerstva tega storiti ne more in ker visoka vlada vsako leto potroši izdatno svoto za gospodarske svrhe v našej pokrajini, radi tega stavim na visoko vlado ponižno prošnjo v imenu svojih volilcev, da stavi v državni proračun za leto 1887 iznos 360 f. za osnovo 3 stipendij po f. 120 za mladeniče iz tržaške okolice, koji so dovršili ljudsko šolo z dobrim vspehom in žele obiskovati slovenski oddelek goriške gospodarske šole. To bi bil majhen izdatek, koji bi pa vendar stvari samej mnogo koristil; ako bi zraven tega visoka vlada še dovolila tri enake stipendije po f. 120 za slovenske kraje Istre, potem bi se mogli stroški za potovalne učitelje popolnoma izbrisati in gospodarstvo na Primorskem bi pridobilo mnogo, mnogo domačih potovalnih učiteljev ali, bolje rečeno, aposteljev napredka.

Priporočam najtopleje to zadevo visokej vladi, koja se gotovo trudi, da pomaga gospodarstvu, in upam, da sem s tem pomagal stvari samej in deželi, koja zastopam. (Živo odobravanje na desnici.)

Peticija 1429 slovenskih očetov

Usodo prošnje 1429 slovenskih očetov, v kateri so od mestnega sveta zahtevali ustanovitev šol s slovenskim učnim jezikom tudi v mestu, lahko razberemo iz naslednjega poslanskega vprašanja, katerega prvi podpisnik je bil Ivan Nabergoj.

Interpelacija

poslanca Ivana Nabergoja in tovarišev do ekscelence gospoda ministra za uk in bogočastje.⁸²

Uvaževaje, da je dne 20. maja 1883 1429 slovenskih, v tržaškem mestu bivajočih očetov po načelniku političnega društva "Edinost" v Trstu pri tamošnjem mestnem zboru prosilo za ustanovitev ljudskih šol se slovenskim učnim jezikom;

uvaževaje, da je mestni zbor, kakor kaže dopis z dne 15. decembra 1884, št. 33050/VI preko te prošnje prešel na dnevni red;

uvaževaje, da je c. kr. namestništvo v Trstu kot deželno šolsko oblastvo priziv načelnika rečenega političnega društva z dne 6. januarja 1885 proti mestnega zbora dotičnemu sklepu z odlokom z dne 5. julija 1887, št. 7770/VII odbilo;

uvaževaje, da je isti društveni načelnik proti temu odloku c. kr. namestništva dne 6. avgusta 1887 pri visokem c. kr. ministerstvu za uk in bogočastje uložil priziv, a doslej rešitve še ne dobil;

uvaževaje nadalje § 19 državnih osnovnih zakonov, po katerem je tudi narodu slovenskemu raba jezika njegovega v šoli zajamčena, in glede na to, da je ta narod v Trstu zastopan, kar se

---

82. "Interpelacija poslanca Ivana Nabergoja in tovarišev do ekscelence, gospoda ministra za uk in bogočastje", *Edinost* 5.5.1888; 222. *Sitzung der X. Session am 30. April 1888, str. 8093.*

najjasneje kaže v prošnji začetkoma omenjeni, imejoči 1429 podpisov slovenskih otcov;

uvaževaje § 62 državnega zakona o ljudskih šolah, po katerem ima mestni zbor tržaški dolžnost, skrbeti za ustanovitev potrebnih ljudskih šol, in z ozirom istega zakona na § 11, ki določa število učnih sil, katere treba pri gotovem številu otrok namestiti;

uvaževaje § 6 državnega zakona o ljudskih šolah, po katerem c. kr. namestništvo v Trstu kot deželno šolsko oblastvo za Trst v mejah, po zakonih določenih, odločuje o poučnem jeziku in o poučevanju v drugem deželnem jeziku;

uvaževaje, da je c. kr. šolsko oblastvo za Istro, kateremu je na čelu ista osoba kakor deželnemu šolskemu oblastvu tržaškemu, celo v krajih, kjer je prebivalstvo večinoma, ali pa tudi izključno hrvatsko, napravilo italijanske šole ali pa paralelke;

uvaževaje naposled, da bi c. kr. šolska oblastva nasproti vsem narodom v državi imela nepristranski ravnati, stavijo podpisani na ekscelenco gospoda ministra za uk in bogočastje vprašanje:

1. Zakaj ministerstvo za uk in bogočastje do sedaj ni rešilo priziva načelnika političnega društva "Edinost" v Trstu z dne 6. avgusta 1887 proti odloku c. kr. namestništva v Trstu z dne 5. julija 1887, št. 7770/VII., tikajočega se ustanovitve slovenskih šol v Trstu?

2. Hoče li isto c. kr. namestništvo v Trstu kot deželnemu šolskemu oblastvu oziroma mestnemu zboru tržaškemu dati nalog, da se ustanove slovenske ljudske šole v Trstu in tako ustrezne pravici in zakonom, kakor tudi željam in prošnji slovenskih roditeljev v Trstu?

Na Dunaji dne 29. aprila 1888

Nabergoj, dr. Vitezić, Klun, Hren, Borčić, Masovčić, Vojnovič, Bulić, dr. Rapp, Šupuk, Weissteiner, dr. Kathrein, dr. Ferjančič, Giovanelli, Šuklje, Sternbach, Neuner, Lupul, dr. Zotta, dr. Bulat, dr. Tonkli

Za šole naj poskrbi vlada!

Odgovor ministra na to interpelacijo lahko preberemo v stenografskem protokolu seje z dne 30.10.1888,⁸³ v katerem minister ugotavlja, da je leta 1886/87 obstajalo v okolici osem ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom in dve ljudski šoli s slovensko-italijanskim učnim jezikom za skupnih 30 razredov ter da ustanovitev slovenskih šol v mestu na podlagi obstoječih šolskih zakonov ni nujna.

Nabergoj pa ni popustil.

Na koncu desete zakonodajne dobe je še dvakrat govoril o šolskem vprašanju.

Govor
poslanca Iv. Nabergoja v seji državnega zbora dne 28. aprila 1890.⁸⁴

Visoka zbornica! Dovolite mi, častiti gospodje, da obrnem pozornost Vašo na odnošaje slovenskega šolstva v Trstu in po njega okolici in da kolikor moči na kratko opišem krivice, katere trpe tržaški Slovenci glede naučnih zavodov. Dolžnost, da o tem govorim v tej visokej zbornici, je tem nujnejša, ker smo čuli na

83. 254. *Sitzung der X. Session am 30. October 1888*, str. 9399.

84. "Govor poslanca Iv. Nabergoja v seji državnega zbora dne 28. aprila 1890", *Edinost* 3.5.1890; 394. *Sitzung der X. Session am 30. April 1890*, str. 14821-14822.

vsa dosedanja dokazivanja častitih mojih somišljenikov stereotipen ugovor, da mesto tržaško v polnej meri skrbi za naučne potrebščine tržaškega slovenskega prebivalstva. Hotelo se je celo se številkami podprti drzno to trditev. Trdilo se je, da mesto tržaško v svojej velikodušnosti vzdržuje za Slovence nič manj nego 11 narodnih šol se slovenskim učnim jezikom, dočim obstoji samo 10 takih šol z italijanskim učnim jezikom. Trditi smem, da se potrpežljive številke neso z lepa tako zlorabile, nego v tem slučaju, ko so naučno statistiko na pomoč klicali proti našim opravičenim pritožbam.

In zakaj, gospodje moji? Stvar je jako jednostavna!

Mestna občina tržaška, katerej pripada tudi takozvani teritorij, je glede na nje razsežnost jedna največjih občin v monarhiji, kajti obseza prostor 94.6 kvadratnih kilometrov in je tako rekoč mala provincija za-se.

Onih 11 slovenskih šol – v resnici jih je samo 10, kar izrečno konstatujem – pa brezizjemno neso v mestu samem, ampak po okolici; oddaljene so od mestnega središča in raztrešene ob skrajnej periferiji mestnega obsežja. Šola v Sv. Križu oddaljena je na pr. celih 16 kilometrov (Čujte! na desni) od mesta, ona na Proseku 11 kilometrov, na Opčinah 10 kilometrov, dočim znaša daljava od mesta samega do šol v Trebčah in Bazovici 13 oziroma 12 kilometrov. (Čujte! na desni.) Bliže mestu so samo šole v Katinari (5 kilometrov), Škednju in Barkovljah (po 4 kilometre) in oni pri Sv. Ivanu in Rojanu, katerih prva je 3, druga 2 kilometra od mesta oddaljena. Glede zadnje imenovanih šol bilo bi pripomniti, da neso več čisto slovenski zavodi, kajti pri teh je mestni zastop tržaški brez vsacega razloga osnoval italijanske paralele.

Sedaj vidite, gospodje moji, da slovenske šole morate najti le po okolici tržaškej. In kako je pa v mestu samem? Kako skrbe

tu za naučne potreščine mnogobrojnega mestnega slovenskega elementa? Slovenske šole v mestu samem zahtevajo slovenski meščanski očetje, ne pa kmetje okolice, ter protestujejo proti nezaslišanej, duhu državne šolske postave nasprotujočej zahtevi, da bi morali iz mesta ven pošiljati otroke svoje v oddaljene šole po okolici. In, gospodje moji, ta del mestnega prebivalstva, ki se zaveda slovenske svoje narodnosti in ki za svoje otroke zahteva pouka v slovenskem materinem jeziku, ni maloštevilen, ampak broji na tisoče. Najbolji dokaz za to je prošnja do mestnega zastopa, da se osnuje v Trstu samem slovenska narodna šola; to prošnjo je podpisalo 1423 mestnih starišev (Čujte! na desni), kateri vsi bivajo v mestu, ne pa v okolici. Drug, nič manj jasen dokaz daje nam istina, da so po družbi sv. Cirila in Metoda ustanovljene privatne narodne šole bolj in bolj obiskovane, tako da so prostori teh šol že nedostatni. Zahtevamo torej, da se tudi za mesto tržaško osnuje narodna šola se slov. učnim jezikom. (Odobranje na desni.)

Ne zahtevamo tega samo se stališča narodnosti svoje, ampak tudi se stališča avstrijske države. (Prav dobro! in Bravo! na desni.) Zahteva naša opira se na britke skušnje, katerih smo obilo doživeli. Boj naš za slovenske srednje šole po Primorskej je, žal, še vedno brezuspešen; (Poslanec Klun: Žal!), čakamo še vedno razsvitljenja po svetem Duhu, katero bi našega naučnega ministra do tja dovelo, da bi dal vbogim Primorskim Slovanom, kar že imajo vse druge avstrijske narodnosti. Do tedaj pa – dal Bog, da bi ta trenutek kmalu prišel - pošiljamo otroke svoje že rajše v državne nemške srednje šole, nego v italijanske mestne (Prav res! na desni).

Tudi v državnih srednjih šolah more pri posebnih odnošajih priti v nevarnost narodnost naših otrok – in to je vsakako preteča nevarnost – ali ostane jim vsaj avstrijsko čutstvo in ne kvari se jim

avstrijsko domoljubje. (Dobro, dobro! na desni.) Žalostne so skušnje, ki so jih doživeli slovenski stariši, pošiljavši otroke svoje v mestne srednje šole. Ni mi namen, koga sumničiti ali tožiti, ali resnica je, da se je vcepilo otrokom slovenskih starišev, obiskujočim te srednje šole, ne le srd in sovraštvo do lastnega naroda, ampak tudi do skupne avstrijske domovine. Marsikateri obrnil je hrbet domovini svojej in se napotil čez morje v blaženo kraljestvo italijansko, goječ nesrečne sanje in iluzije, o katerih se nadejamo, da se nikdar ne uresničijo. (Poslanca Klun in Gregorec: Dobro, dobro!)

Mi tržaški Slovenci gotovo nismo sovražniki italijanskega jezika in italijanske kulture; prijatelji smo poštenim Italijanom in simpatizujemo s patrijotiškimi društvi, katerih je nemalo tudi mej italijanskim prebivalstvom; ali tega nočemo in tega se bojimo, da ne bi se otroci naši po italijanskih šolah odvrčali od narodnosti svoje in da ne bi se jih navdajale s protiaavstrijskim duhom. (Poslanca Klun in Gregorec: Dobro, dobro!)

Zahtevamo torej od naučne uprave, da primora mesto tržaško, da osnuje v mestu samem narodno šolo se slovenskim učnim jezikom. (Poslanec dr. Vitezić: To je potrebno!)

To smemo tem bolj zahtevati, ako pomislimo, da potrosi občina tržaška za šolske potrebščine pol milijona goldinarjev na leto (Poslanec grof Lažansky: Čujte!), katere svote le mali del pride slovenskemu prebivalstvu na dobro. Ne glede na italijansko mestno gimnazijo in italijansko mestno realko, vzdržuje občina 11 mestnih šol z italijanskim učnim jezikom in 160 šolskimi razredi, katerim moramo prišteti še 11 paralelk po okolici; za slovensko prebivalstvo, katero sestavlja skoro tretjino vsega prebivalstva, obstoja pa na 10 šolah okolice samo 30 razredov. (Čujte, čujte, na desni.) Za te šole potrošijo k večem 30.000 gld. na leto. Ostalo svoto 470.000 gld. porabijo pa za zgolj italijanske

šolske potrebščine. (Poslanec grof Lažensky: Čujte!) Zahtevamo od vlade, da posreduje. Na zahtevo 200 starišev ljubljanskih zaukazala je vlada takoj, da se osnujete dve nemški narodni šoli (Poslanec Gregorec: Najbrže brzojavno!); ugoditi bode morala tudi potrebam tržaških Slovencev, katere potrebe so izražene v ulogi, podpisanej od 1423 starišev slovenske narodnosti, ako neče, da bi jej očitali pristranost. (Dobro, dobro! na desni.)

Kaj naj pa porečem o vodstvu in administraciji tržaškega šolstva? Neverjetno, ali resnično! Dočim so po vsej državi urejeni šolski odnašaji kot posledice šolskega zakona z leta 1869, smo mi tržaški Slovenci na slabšem nego pred 20 leti (Čujte! na desni). V šolskeji oblasti nemamo nobenega zastopnika, nikogar, ki bi bil zmožen našega jezika (Čujte, čujte! na desni); nikogar, ki bi mogel soditi o jezikovnej zmožnosti učiteljskih moči, katere nam pošiljajo. (Čujte, čujte! na desni.) Nekaj časa sem niti ne gledajo na kvalifikacijo, odločilno je le politiško mišljenje prosilca. (Čujte, čujte! na desni.) To so one dobrote, s katerimi nas obsiplje velikodušnost italijanske večine. Tej večini izročeni smo na milost in nemilost: po vseh zastopih sede le njih strankarji in zapovedovalcem našim katoliškim šolam postavili so moža, kateri sicer po svojem stanu ni strokovnjak, pač pa Žid po verskem (Poslanec Luzatto: Brezverec! – Klici na desnici: Ostane isto, je še slabše!) in zagrizen Italijan po politiškem veroizpovedanju. Govori se o izreku tega zapovedovalca našemu šolstvu: “Bisogna togliere una volta quella barriera, che divide la città dal territorio, cioè la lingua dei territoriali!”

Takoj so pri rokah, ako je treba, ne glede na stroške, osnovati italijanske šole in paralelke za pest po vaseh okolice naseljenih Italijanov; najdejo pa na stotine izgovorov, da ovirajo sila-potrebno napravo slovenskih šol. Stanovalci Gropade in Padrič prosijo že leta za jednorazrednico – otrok je tam blizo 100;

daljava do bližnje šole v Bazovici znaša 4 kilometre (Čujte, čujte! na desni) in vsakemu je jasno – kdor le pozna klimatske razmere po Krasu se zimskimi viharji – da o tem času ne more biti govora o rednem obiskovanju šole. (Odobranje na desni.) Ljudstvo zato želi svoje lastne šole, za katero so dani pogoji, toda brezvpešno. In zopet kolportujejo karakterističen izrek židovskega zapovedovalca našim katoliškim šolam.

“Possono domandare la scuola ancora 20 anni che non la riceveranno.” In tako se nam godi povsodi! Učiteljskih mest niti ne razpišejo, kakor bi morali; pri podeljevanju službe je glavna stvar red iz italijanščine; povsod kažejo namen, italijančiti! Napisani na šolskih poslopjih, kateri so nekdaj bili slovenski, ali vsaj italijansko-slovenski, so sedaj samo italijanski. (Poslanec grof Lažansky: Tako!) Uradni jezik slovenskih narodnih šol po okolici je izključljivo italijanski (Čujte, čujte! na desni); celo šolska spričevala in šolska poročila izročajo se slovenskim učencem in njih starišem v italijanskem jeziku. (Klici na desni: Nezaslišano.)

Slavna vlada pa hladnokrvno dopušča nepostavne te odnošaje, da menda provincija tržaška že tretje desetletje pogrēša lastnega šolskega zakona in do sedaj niti ni poskušala, da bi stvari uravnala potem naredeb, dokler ne dobimo tacega zakona. (Pohvala na desni.) Niti to je ne briga, da obiskovanje šol po okolici in v mestu ni tako redno, kakor bi moralo biti.

Kdo se tudi briga za obiskovanje šol po okolici? Nikdo. Mi okoličani volimo v mestni svet oziroma deželni zbor 6 poslancev. In menite, da je bil od teh 6 poslancev – prav za prav 5, kajti jeden ni naše narodnosti – le jeden sam voljen v delegacijo – ta je pri nas deželni odbor - ali pa v šolski odsek? In ti poslanci poznajo najbolje jezik in potrebe prebivalcev okolice. Ne! O naših šolah odločujejo trdi Italijani, odposlanci okolice so pa izključeni iz uprave lastnega šolstva.

Gospodje moji! To so razmere, ki bijejo v obraz pravici, kakor tudi čutstvu o politiškej dostojnosti! (Pohvala na desni.)

Neobhodna potreba je torej – in to ne samo se stališča ravnopravnosti, ampak tudi se stališča državnega interesa – da se uvede tudi v Trstu, ali vsaj za okolico, šolski zakon, kakoršen obstoji že mnogo let povsod drugod po Avstriji (Pohvala na desni), in da se osnujejo krajni in okrajni šolski sveti, v katerih ne bi sedeli sami strokovnjaki, ampak tudi duhovniki in kmetje.

Predlagam torej naslednjo resolucijo: “Slavna vlada se pozivlje, skrbeti potem naredeb za urejenje šolstva v Trstu in njega okolici, dokler ne dobimo šolskega zakona.” (Pohvala na desni.)

Dovolite mi še, da izrečem par besedi o govoru gospoda ministra pri točki “Centralno vodstvo”. Rekel je, da bi trebalo, ako bi se hotelo izvršiti premembe, kakor smo jih zahtevali mi in tudi italijanski poslanec, gimnazijo v Gorici razdeliti na troje in bi morali osnovati paralelke za Italijane, Nemce in Slovence.

Sedaj pa vprašam, kje nje. ekselenca v Gorici Nemce vidi? (Veselost na desni.) Naj bi se mari za par nemških družin napravile nemške paralelke in naj bi te bile napotje ravnopravnosti slovenske in italijanske narodnosti?

Po Primorskem nemški jezik ni deželni jezik; goriški deželni zbor in statistika govorita proti temu.

Ako je vladi res na tem ležeče, da postavi odnašaje na trdno podlago, naj le skrbi za priučenje nemškega jezika, ali nemških paralelk naj ne ustanavlja. S tem končam. (Pohvala na desni.)

* * *

Resolucija poslanca Nabergoja je bila zadostno podpirana in se je izročila budgetnemu odseku.

Šola za kamnoseke

Govor poslanca Iv. Nabergoja v seji drž. zbora dne 30.4.1890.⁸⁵

Visoka zbornica! Večina Vas, prečastni gospodje, potovala je že kedaj v Trst. Mejpotoma ozrli ste se gotovo po našej kraškej krajini.

Ako primerjamo krajino to z drugimi deželami, nam vseh gotovo ni posebno ugoden. Večino avstrijskih dežela oblagodarila je narava; dičijo jih bogata polja, krasijo jih razsežni gozdovi in pretekajo se po njih za plovbo ugodne reke, ki so naravne prometne žile prebivalstvu, ali pa jim podzemeljske rude nudijo svoja bogatstva. Vsega tega nema Kraška planjava in osobito je oni del Krasa, ki leži mej Sežano in višinami nad mestom tržaškim, tako neopisno gol in žalosten, da se potovalcu vsiljuje vprašanje: O čem živijo tu prebivalci in kako je sploh mogoče, da obstoje? In je res tako, da ne bi se mogel krepki Slovenec, prebivalec te krajine, za dolgo preživiti, navzlic dejstvu, da z železno pridnostjo obdeluje vsako ped zemlje, da ztrajno nosi – katerej vztrajnosti ni vzgleda – gnoj na svojem hrbtu na ona mesta po zatišjih, kjer je poljedelstvo še mogoče, da nema tudi Kras posebnega svojega bogatstva. To bogastvo naše je poznani kraški marmor, katerega razpošiljajo po vsih deželah cesarstva in celo tudi v inozemstvo.

Toda to naše bogastvo bi se lahko v veliko večjej meri izkoristovalo v prid prebivalstva, nego se to do sedaj dogaja. Naloga mi bodi, da pokažem vladi pot, kako bi se dalo to doseči. Največji dobiček imajo sedaj naseljeni italijanski delalci, dasi opravlja domačin najtežje delo. Slovenec naš mora kamenje lo-

---

85. "Govor poslanca Iv. Nabergoja v seji drž. zbora dne 30.4.1890", *Edinost* 7.5.1890; 396. *Sitzung der X. Session am 30. April 1890*, str. 14821-14822.

miti in je ven vlačiti – katero delo se mora prištevati najtežjim in najutrudljivejšim, osobito ob žgočej vročini južnega našega poletja - ali obdelovanja, politanja in likanja z malimi izjemami on ne razume, ker se teh del ni učil, radi česar mora mirno gledati, kako si iz Kraljestva italijanskega sem naseljeni Italijan še enkrat toliko prisluži, da-si delo tega poslednjega ni niti primerno tako utrudljivo. Ptujec služi na škodo domačinu – in zakaj? Ker naučna uprava ni do sedaj nič storila za obrtno izobraženje našega ljudstva. V Trstu so sicer pred dvemi leti na državne stroške ustanovili obrtno šolo, toda poučni jezik te šole je izključljivo italijanski. (Posl. Vitezić: Čujte!)

Mi Slovenci moramo se svojimi davki pripomoči, da se vzdržuje ta šola, ali koristi nemamo nikake od nje. Jaz privoščim zavod ta italijanskim svojim rojakom, ali zahtevam od naučne uprave, da se slednjic tudi nas spomni in da tudi za naše ljudstvo kaj stori. Ustanovi naj v tržaškej okolici strokovno šolo za obdelovanje kamenja se slovenskim učnim jezikom, da se bodo mogli naši ljudje in oni iz goriškega dela Krasa izobraziti v tej obrtni stroki in da ne bode ptujec odnašal dobička na izgubo domačinca, državljana. (Posl. Vitezić: Čujte!)

Selo Prosek je središče celej vrsti vasi, katerih prebivalci si po kamenolomih svoj kruh služijo. V tem selu je čveterorazredna ljudska šola in tudi pripravljavnica za srednje šole; slednja z nemškim učnim jezikom. Prosek je torej tako rekoč duševno središče našega, v skromnih razmerah živečega prebivalstva. Tu bi imeli tudi pripravnih prostorov za tako šolo.

Najbolji material je v njega bližini; iz bližnjih vasi dohajalo bi obilo mladine, hoteče se izobraziti v ročnih delih te obrtne stroke, kakor tudi v risanju itd.

V interesu obrtne izobrazbe naše predlagam torej naslednjo resolucijo:

Visoka vlada se pozivlja, da potrebno preskrbi, da se na Proseku ustanovi strokovna šola za obdelovanje kamenja se slovenskim učnim jezikom, in to najdalje v šolskem letu 1891/1892. (Dobro, dobro!)

Resolucija ta je bila zadostno podpirana.

PROCES MANDIĆ

V zvezi s procesom proti duhovniku in politiku Matku Mandiću je Edinost 31. oktobra 1888 poročala o Nabergojevi interpelaciji na Dunaju.

Interpelacija

državnih poslancev dra. Vitezića, Nabergoja in drugov na Nj. ekscelenco ministra-predsednika grofa Taaffeja kakor vodjo ministerstva notranjih zadev.⁸⁶

Na temelju dopisa z dne 5. januarja t. l. v časopisu "Naša Sloga", izhajajoče v Trstu v hrvatskem jeziku, izročila se je tržaškemu deželnemu sodišču tožba zaradi žaljenja časti po tisku proti gosp. Matku Mandiću, izdavatelju imenovanega lista in proti dotičnemu dopisniku.

O priliki kazenske obravnave, ki je bila dne 9. t. m. pred imenovanim deželnim sodiščem, čitalo se je poročilo policijske-

---

86. "Interpelacija državnih poslancev dra. Vitezića, Nabergoja in drugov na Nj. ekscelenco ministra-predsednika grofa Taaffe-ja kakor vodjo ministerstva notranjih zadev", *Edinost* 31.10.1888; 254. *Sitzung der X. Session am 30. October 1888*, str. 9396.

ga ravnateljstva v Trstu od dne 17. marca t. l., št. 449/Res., v katerem je rečeno mej ostalem nastopno:

“On (Mandić) je odgovorni izdavitelj glasila biskupa Strossmayerja, katero zastopa velikohrvatske aspiracije, ter je zvest pristaš tega biskupa, kateri povzdiguje visoko prapor slavizma in je središče toka med avstrijskimi Slovani, ki meri preko mej avstrijskih in ima cilje, ki se ne strinjajo z dualizmom, da, nekateri bi se celo komaj mogli vjemati z mogočnostjo cesarstva; pokazalo se je vsaj med bolgarskimi zmešnjavami, da so želeli najeti Slovani na balkanskem poluotoku nadvladanje ruskega in ne avstrijskega upliva.

Mandić kot duhovnik v Trstu nima družega stališča, kakor da čita vsak dan svojo plačano mašo; dohodki lista “Naše Sloge”, katerega on izdava, baje niso preveč sijajni; obvezan je zatorej baje na subvencije, katerih izvir ni težavno najti.

Njegovo obnašanje v ostalem ni še dalo doslej povoda neugodnim opazkam.

Trst, 17. marca 1888

C. k. dvorni svetnik in policijski ravnatelj:
Pichler s. r.”

Jasno je zatorej, da o hudem boju na Primorskem, ki se bojuje med slovansko in italijansko stranko, ni mogla ostati taka informacija brez slabega upliva na izid kazenske obravnave; pomislimo, da je vladajoča stranka v Trstu italijanska in da se izbirajo porotniki večinom iz nje. Res je bil Mandić obsojen na 150 gl. globe, odnosno na 30 dni zapora in na izgubo kavcije v iznosu 60 gold.

Kar se trdi v tem spisu, da je časopis “Naša Sloga” glasilo biskupa Strossmayerja, ne more se z ničemer dokazati.

Težko, proti avstrijskim Slovanom naperjeno obtožbo, - da se med njimi vladajoče težnje širijo preko avstrijskih mej in da

imajo cilje, izmed katerih se nekateri komaj morejo strinjati z močjo in stališčem cesarstva, - mora se smatrati za frivolno, z ničemer utemeljeno izzazivljajoče očitiranje, kakeršno bi se komaj moglo pričakovati od c. kr. oblastnije, katera ima svrhu vzdržavati red in čuvati čast državljanov.

Frivolno in neosnovano je tudi drugo očitiranje, da se mora izdavitelj tega lista opirati na subvencije, katerih izvor ni težko najti. Mogel je zatorej obtoženi ob obravnavi s popolnim pravom tako trditev zaznamovati kakor "infamia officiosa".

Mandić je predsednik slovenskega delalskega društva in podpredsednik političnega društva "Edinost" (in načelnik možke podružnice sv. Cirila in Metoda, op. ured.) v Trstu. Obe te društvi sta eminentno patrijotični; da, prvo uživa še celo to čast, da stoji pod pokroviteljstvom Nj. c. kr. Visokosti cesarjeviča Rudolfa. Ta društva ne bi izvestno poverila tako častno mesto možu, kateri teži za protipatrijotičnimi in protiavstrijskimi cilji. Omenjeno očitovanje pada torej tudi na te društvi.

Podpisani vprašajo zatorej Vaše ekscelenco nastopno:

1. Jeli Vaša ekscelenca doznala o vsebini omenjenega dopisa policijskega ravnateljstva v Trstu od dne 17. marca 1888, št. 449/Res.?

2. Misli li Vaša ekscelenca vkazati, da se preiskuje, na katere resnične čine se opirajo očitanja v tej noti, in ako se ista dokažejo kot neosnovana,

3. kakšno zadoščenje misli dati Vaša ekscelenca dotičnim, ki so vsled te note bili tako hudo kompromitovani?

Na Dunaji, 27. oktobra 1888

(Sledi 34 podpisov.)

NOTARJI IN SLOVENŠČINA⁸⁷

Neznanje oziroma neuporaba slovenskega jezika pri notarjih, ki so delovali v Trstu, je imelo tudi praktične posledice, saj zaradi tega niso izdajali aktov v slovenskem jeziku.

Zaradi omejenega časa, ki je namenjen za to razpravo, bom opustil vprašanje poverjenosti, govoril bom o tistih organih, ki v Trstu skrbijo za poverjenost na tržaškem teritoriju.

Od v Trstu delujočih notarjev nihče, poudarim, nihče, zaradi pomanjkanja jezikovnega znanja, ne izda notarskih aktov v slovenščini (Čujte! Čujte! na desnici), čeprav je vsa okolica, tako imenovani teritorij Trsta, popolnoma slovenska in je tudi znaten del samega mestnega prebivalstva slovenski.

Že desetletja se celotno slovensko prebivalstvo tržaškega okoliša obrača za vse pravne zadeve na zakotnega pisarja.

To je žalosten in neprijeten položaj. Čas bi bil, da bi se to nehalo. Slovenci iz Trsta in okolice so upravičeni, da zahtevajo, da se vsaj za del notarskih mest zaposlijo osebe, ki znajo slovenski jezik. (Pravilno! na desnici.)

Potrebno je, da se tisti, ki dela v določeni deželi, od katere prebivalstva živi, nauči tudi njegovega jezika. (Bravo! Bravo! Na desnici.)

Če pri prosilcih javnih mest to ni razvidno, je dolžnost državne uprave, da imenuje samo take prosilce. To določa tudi zakon.⁸⁸ (...)

87. 348. *Sitzung der X. Session am 14. Mai 1889*, str. 12820-12821.

88. Nabergoj citira 12. in 43. paragraf notarskega reda, ki obravnavata rabo jezika.

Naše pritože s tem v zvezi so tako pogoste in glasne, da slednjim sam ne morem še kaj drugega dodati, omejim se na to, da opozorim visoko vlado na to stanje in jo prosim, naj pri naslednjih namestitvah zahteva od prosilcev popolno pisno in ustno znanje slovenskega jezika z namenom, da se konča sedanje nezdržno stanje.

ZA RAZŠIRITEV CERKVE V BARKOVLJAH⁸⁹

Nabergoj je v dunajskem parlamentu z resolucijo predstavil tudi potrebo po razširitvi barkovljanske cerkve.

Komaj se nahajajo v katerekoli deželi našega cesarstva take razmere, kakor vladajo v tržaški okolici, katero imam čast zastopati, kajti prebivalstvo uboge te zemlje nima drugih pravic, nego da se postopa ž njim kakor s pariji (izvržki) ter da plačuje visoke mestne in državne davke, denarne in krvne, ne da bi se moglo nadejati zato najmanjšega priznanja. Celo zasmehujejo je oni, kateri se maste pri tem krvavo zasluženem denarju, katerega moramo oddajati mestnej in državnej blagajni.

Niti toliko nam se ne privošči, da bi se izdaval plačilni nalogi, družbeni oglasi, kateri se čestokrat nahajajo, in pobotnice za plačila v našem slovenskem jeziku (Čujte! na desnici.), ta-li tudi mora se vršiti v edino zveličavnem italijanskem jeziku. To je

---

89. "Resolucija poslanca gosp. I. Nabergoja, stavljena v državnozborni seji dne 27. t. m.", *Edinost* 30.3.1889; 319. *Sitzung der X. Session am 27. März 1889*, str. 11599-11600.

dobiček, katerega uživa slovenski davkoplačevalec v Trstu in okolici, toliko od mestnega magistrata, kolikor od slavnega namestništva.

Bogato gradivo mi je na razpolaganje, ako bi hotel naštevati vse neboupijoče krivice, katere se gode narodu slovenskemu, toliko po tržaških mestnih, kolikor po c. kr. deželnih oblastih, toda za danes to opuščam ter sem se namenil le razpravljati pred visoko zbornico nujno zadevo ter prosil visoko vlado, če se nanjo blagovoljno obzre.

Katastralna občina barkovljanska uložila je uže leta 1865, torej pred 24 leti prošnjo pri slavnem deželnem namestništvu glede prezidanja stare cerkve, katera je izvestno bolj podobna kapelici nego cerkvi ter ne odgovarja današnjim zahtevanjem, ter prosila za primerno razširjenje, da morejo verni vsaj najti prostora v božjem hramu, kajti sedaj mora ostati več kot polovica njih tudi o slabem vremenu pod prostim nebom (Čujte! Čujte! na desnici), ako se hočejo udeležiti službe božje.

Ako bi se Barkovljani zbirali v tem prostoru v druge namene, npr. k posvetnim zabavam itd., bil bi uže davno mestni magistrat iz varnostnih in zdravstvenih ozirav prepovedal večje množici ljudij ustovp v tako nevaren prostor. Ker pa ta prostor služi cerkvenim opravilom, je vse dobro in ne briga se zanj niti magistrat niti deželna vlada, akoprav je dež. gospodar tej cerkvi patron in je pretekla uže dolga vrsta let, odkar prosijo Barkovljani za tolikanj potrebno prezidanje cerkve. – Meni vsaj ni znano drugo, kar se je odločilo v tem času, da se usliši toli opravičeni prošnja, nego to, da je deželno namestništvo poslalo leta 1880 stavbenega tehnikarja na lice mesta, da stvar preišče in napravi načrt za prezidanje imenjene cerkve.

Od tega preiskovanja mi je toliko znano, da je našel tehnikar, da ima v navedeni cerkvi le 62% barkovljanskih župljanov pro-

stora (Čujte! Čujte! na desnici), 38% pa jih mora ostati zunaj cerkve. O tem pa je računil prebivalstvo na 1500 duš, župnija pa jih šteje 2100 in to število narašča od dne do dne. Troškov za popravo se od Barkovljanov ne more zahtevati, kajti katastralna občina barkovljanska nima občinskega premoženja, tudi ne tekočih dohodkov. Prebivalstvo pa je večinoma siromašno in živi le o dninah, izvzemši poprečno 20 do 30 rodbin. Pri vsem ubožtvu pa so nabrali verni lepo svoto 4000 gld. dobrovoljno za prezidanje te cerkve. (Čujte! na desnici.)

Isto tako podaril je velikodušno plemeniti in nepozabni dobrotnik, pokojni nadvojvoda Ferdinand Maksimiljan svoto 2000 gld. v isti namen, ker se je osebno prepričal, da ubogi Barkovljani resnično potrebuje večje cerkve; tako je uže glavnicca za zidanje v iznosu 6000 gold. na razpolaganje. Ker je pa tudi ces. kr. deželno namestništvo za Primorje z odloko od 27. septembra 1887, št. 8965/IX priznalo, da cerkev v Barkovljah ne zadostuje potrebščinam tamošnjega prebivalstva, ter mi vkljub tej pritrditvi ni znano, da bi se bilo odredilo potrebno za prezidanje, obračam se na visoko zbornico z resolucijo, katero prosim, da se podpira. Glasi tako-le (čita):

“Poziva se c. kr. vlada, da blagovoli odrediti potrebno, da se za razširjenje barkovljanske cerkve v tržaškej okolici stavi uže v državni proračun za leto 1890 potrebna svota.” (Dobro! Dobro! na desnici.)

Nadejam se, da se ta malenkost ne bode odklonila, posebno zaradi tega ne, ker ima visoka vlada na tržaško okolico le redko kedaj troškov. (Dobro! Dobro! na desnici.) –

Resolucijo podpiralo je dovolj število poslancev ter se je vsled tega izročila budgetnemu odseku.

ŽELEZNICA IN POLJEDELSTVO

Interpelacija

drž. poslanca g. I. Nabergoja in tovarišev na gosp. minist. predsednika kot vodjo ministerstva notranjih zadev in na gosp. ministra za trgovino.⁹⁰

Razni posestniki v Barkovljah, Kontovelju, na Proseku in v Sv. Križu imajo ob železnici mej Nabrežino in Trstom⁹¹ prostorna zemljišča, koja deli železnica tako, da so parcele na desnej in levej strani proge. S Kraške višine do železnice so razne stezice, koje so dotični posestniki rabili brez vsakih zaprek več kot 30 let. Posestniki parcel na desnej strani železnice so hodili naravnost preko iste.

Minolega leta pa je ukazalo c. kr. generalno nadzorništvo avstr. železnic c. k. priv. južnej železnici, da ima te stezice odpraviti, tedaj prepovedati, da se prekorača železnica, in nastopek te zapovedi je, da sedaj posestniki zemljišč na desnej strani železnice niti do svojih posestev ne morejo.

Ker pa so dotični posestniki uže nad 30 let opravljali svoja dela na svojih zemljah in v tem času ni bilo nesreče, akoprav so hodili prek železnice, in ker je pa vlada sedaj stezice odpravila, ne da bi preskrbela ob enem druga pota, po katerih bi se moglo do zemljišč, stavljajo podpisani to-le prašanje:

“Ali hoče c. kr. vlada zato skrbeti, da se nekdanje stezice ohrane, odnosno, da se pripravi posestnikom drugih pot, po katerih morajo hoditi na svoja zemljišča?”

Na Dunaju, 24. oktobra 1887

-
90. “Interpelacija drž. poslanca g. I. Nabergoja in tovarišev na gosp. minist. predsednika kot vodjo ministerstva notranjih zadev in na gosp. ministra za trgovino”, *Edinost* 2.11.1887; 178. *Sitzung der X. Session am 26. October 1887*, str. 6474.
91. V stenografskem protokolu: Barcola, Contovello, Prosecco, Heiligenkreutz, Nabresina in Triest.

Rapp, dr. Tonkli, Hren, Šuklje, Klun, dr. Poklukar, Pfeifer, Vošnjak, Nabergoj, dr. Vitezič, Bulič, Borčič, Šupuk, Klaić, Vojnović, dr. Neuner

V podporo peticije tržaškega deželnega predstavništva v zvezi s posledicami hišnega obrestnega davka se je Nabergoj na kratko izrekel tudi med razpravo 20.2.1888.⁹²

---

92. 193. Sitzung der X. Session am 20. Februar 1888, str. 7041.

Ivan Nabergoj z viteškim križem

11. ZASEDANJE (9.4.1891-22.1.1897)

“Zasluženost odlikovanje”

T R S T

Začetek leta 1891 je bil v znamenju proslavljanja Ivana Nabergoja ob 25-letnici dela v tržaškem občinskem in deželnem zboru. Kmalu nato se je začela volilna kampanja za državni zbor.

EDINOST

Petindvajsetletnica g. poslanca Ivana Nabergoja⁹³

V sredo, 31. decembra m. l., priredili so pevci društva “Danica” in “Hajdrih” velezasluženemu državnemu in deželnemu poslancu g. Ivanu Nabergoju o priliki njegove 25-letnice lepo podoknico. Velečasten efekt napravilo je, ko je iz petdesetih navdušenih grl zadonela prelepa Hribarjeva “Cesarska kantata”, katero so pevci obojih društev skupno zapeli. Ko je še vsak zbor posamezno jedno pesem zapel, napotila se je deputacija šestih članov čestitat slavljenemu jubilanu. Na primeren nagovor odgovoril je gospod Nabergoj do solz ginjen, da je ta dan najlepši dan njegovega življenja, ker mu ti izrazi čestitanja dokazujejo, da je v dobi svojega poslanstva točno izverševal svoje dolžnosti in da v boju za svojo narodnost ni osamljen, temuč da je ves narod ž njim. Navdušeni živijo-klici pretresali so zrak ter razlegali se v

---

93. “Petindvajsetletnica g. poslanca Ivana Nabergoja”, *Edinost* 3.1.1891.

tiho noč, ko se je prikazal jubilant med pevci, zahvaljeva se za izkazano mu čast. Potem so pevci bratskih društev odšli skupno pevajoč. Po serenadi zbrali sti se obe društvi pri čaši vina in mogočna pesem je donela v čast prvoboritelju našemu.

Novega leta dan pa se mu je predstavila mnogoštevilna deputacija političnega društva "Edinost", kojega predsednik je slavljenec sam. V deputaciji je bilo zastopano mesto in vsi okraji okolice. Ob 11. uri p. p. zbrala se je deputacija v gostilni Lukša na Proseku ter se podala skupno v stanovanje slavljenca. – Voditelj deputacije, g. prof. Mate Mandić, pozdravil je slavljenca in mu čestital, slikajoč njega vrline, njegov kot zlato čisti značaj in njega železno vstrajnost, zbog koje ga niso uklonili niti najsilnejši viharji političnega življenja. Vrline te so Nabergoju pripomogle, da se je – da-si pri prost mož – popel med odličnjake v avstrijskem parlamentarnem življenju. - - Po dokončanem govoru zaklicala je vsa deputacija trikratni "živio" našemu poslancu.

Govor ta napravil je na gosp. jubilarja toli globok utis, da se je jokal kakor malo dete. A ni se mu treba sramovati teh solz, kajti solze te so biseri, kraseči njega blago občutno srce, njega rodoljubje in njega prisrčne naklonjenost in zvestobo do svojih volilcev. Prizor ta bil je ganljiva slika preprisrčnih odnošajev obstoječih mej g. Nabergojem in njega volilci.

Slavljenec je odgovoril ginjenim glasom primerjajoč razmere, kakor so bile pred 25 leti po tržaški okolici, se sedanjimi razmerami. Ako jemljemo v poštev čudne naše razmere, moramo brezpogojno priznati, da smo napredovali, kajti danes je po okolici neprimerno večje število resnično zavednih mož, nego jih je bilo takrat. Zato je govornik prepričan, da Slovenci dosežemo svoj cilj, ako smo složni in delavni.

Zatem predstavila se je slavljenču deputacija "Del. društva", kot bivšemu častnemu predsedniku in sedanjemu podpornemu udu tega društva.

Pri vsprejemu deputacij bila sta tudi navzoča poslanca vitez Tonkli in kanonik Klun.

Na uljudno povabilo gosp. Nabergoja ostali so člani deputacije pri njem na kosilu. Pri obedu je slavljenču prvi napil poslanec vitez Tonkli, na kateri napitnici se je slavljenec iskrenimi besedami zahvalil. Govorila sta potem veleč. g. kanonik Klun in Maks Cotič – in sicer poslednji v dvojni lastnosti: kot urednik "Edinosti" in kot starosta "Tržaškega Sokola", kateremu društvu je gosp. Nabergoj član. Urednik "Edinosti" je sicer priznal, da ni posebno pooblaščen od slovenske žurnalistike, da v nje imenu častita današnjemu slavljenču, ali vendar je uverjen, da govori vsem časnikarjem slovenskim od srca, ako se v njih imenu danes pridruži krogu častilcev voditelja tržaških Slovencev.

Vrstile sti si razne napitnice, med katerimi so bile znamenitiši poslanca viteza Tonklija, hrabrim istrskem prvoboriteljem, in g. Drag. Martelanca, ki je pojašnjeval po okolici obstoječe odnošaje ter dokazoval, koliko zahvale so okoličani dolžni svojemu vrlemu poslancu in da je njih sveta dolžnost, da mu tudi v bodoče ostanejo zvesti ter ga pri prihodnjih državnozborskih volitvah jednoglasno zopet volijo svojim zastopnikom. – G. Mate Mandić zahvalil se je v imenu isterskih prvakov na napitnici viteza Tonklija povdarjajoč, da ti prvaki so prišli do prepričanja, da z našimi nasprotniki ni kompromisa, ni paktiranja ni pogajanj, ampak da velja le boj, ne glede ni na desno ni na levo. V lastnem interesu vlade je, da nas tu doli ob Adriji podpira, kajti, ako pademo mi, bilo bi to v veliko škodo države. Kakor mi iščemo sreče svoje le v Avstriji, isto tako potrebuje država nas, ker smo navezani jeden na drugega. Neopisno navdušenje nast-

lo je po besedah g. Mandića. Besede te so vredno zaključile vrsto napitnic. Ostali smo še nekoliko časa v prijateljskem pogovoru ter se potem poslovili, podavši slavlencu roko ter voščivši mu srečno novo leto in da bi mu mili Bog podelil še dolgo življenje tržaškim okoličanom v korist in slavo.

Navzoča poslanca-kolega sta se pa prepričala, kako pristrčno razmerje vlada mej g. Nabergojem in njega volilci, in želeli bi bilo, da bi tako razmerje zavladelo tudi povsod drugod. In ako bi bilo povsod tako, izvestno bi bili mi Slovenci danes na boljem, nego smo.

In sedaj zaključimo: Slava Ivanu Nabergoju!

EDINOST

Zasluzeno odlikovanje⁹⁴

V soboto na večer došla nam je telegrafnim potem vest, koja nas je navdala neizmerno radostjo. Vest ta razširila se je po bliskovo po vsej okolici ter vzbujevala povsodi pristrčno veselje in zadovoljstvo. Vest ta se je glasila: Njegovo Veličanstvo, presvetli cesar, blagovolilo je podeliti državnemu poslancu Ivanu Nabergoju v znak plodonosnega delovanja vitežki križ Fran Josipovega reda.

Kako da je ta vest razveselila vse naše kroge, razvidno je iz tega, da je v prvem trenutku vsakdo nekako dvomil ter povpraševal vsacega, kogar je srečal: Ali si čul, je-li gotovo?!

Odlikovanje to, naklonjeno po cesarski milosti našemu voditelju in odličnjaku, gospodu Ivanu Nabergoju, je pa tudi povsem zaslužno, kajti v Nabergoju vtelesnjene so vse one čednosti

94. "Zasluzeno odlikovanje", *Edinost* 14.1.1891.

naših starih okoličanov, katere smo omenjali v članku zadnje naše številke: "Tožbe in želje naših okoličanov."

V slavnostnem članku ob priliki Nabergojeve petindvajsetletnice označili smo po svojih skromnih močeh tega moža kot slovenskega prvaka, politika in človeka. To, kar smo o njem rekli, odmevalo je po vsem Slovanom prijaznem časopisju in povsod našlo brezpogojno priznanje. Tenor dotičnim izjavam našega časopisja je bil na vseh straneh jeden in isti: "Tudi mi se pridružujemo tem čestitkam iz vsega svojega srca in želimo, da nam Bog ohrani še mnogo let našega Nabergoja." Glede Nabergoja toraj mej Slovenci ne poznamo strank – vsi ga ljubijo in spoštujejo.

A ne le narod naš, ne le odlični slovanski politiki vedo ceniti vrline našega Nabergoja, ampak za narod in državo zaslužno delovanje poznajo tudi na najvišjem mestu. In da na najvišjem mestu odobrujejo delovanje našega prvoboritelja, priča nam ravnokar podeljeno mu odlikovanje. Vzlic obrekovanju in vednemu sumničanju mogel je Nabergoj vsikdar in v vsako družbo jasnim čelom stopiti; toda danes more ponosno stopiti pred ves svet ter vsklikniti: Zagovornik resnice sem bil in zato so me napadali; ali resnica je nepremagljiva in zato je zmagala.

Kakor pa se veselimo odlikovanja Nabergojeve osebe, veselimo pa se še veliko bolj istine, da je po tem odlikovanju počeščena vsa tržaška, vsa naša okolica: odsev cesarske milosti, podeljene poslancu našemu, pada na vse njega volilce. Počeščeni so vsi oni okoličani, ki so dosedaj oddajali glas svoj za Nabergoja, ki so mu ostali neomahljivo zvesti ter ga vztrajno in nevstrašljivo podpirali v težki njega borbi. Kajti Nabergoj je vreden tolmač mišljenja in čutstvovanja svojih volilcev in to mišljenje in čutstvovanje odlikovano je po veliki časti, podeljeni našemu voditelju. Prijatelji gosp. Nabergoja smejo radostno vsklikniti:

Odlikovani so On, a po njem odlikovani smo mi vsi, odlikovano je naše politično mišljenje in patrijotiško čutstvanje.

Izrekajoči odlikovancu svoje najprisrčnije čestitke na veliki časti, ki ga je doletela, izrazimo pa tudi svoje uverjenje, sloneče na njega poznani skromnosti, da Nabergoj po odlikovanju ostane Nabergoj, kakoršen je bil pred odlikovanjem: istotako odločen zagovornik interesov svojih volilcev, isti boritelj za narodne pravice in isti ljubeznjiv svetovalec in tolažitelj svojih rojakov.

Isto načelo, koje mu je bilo dosedaj suprema lex v njega delovanju, ostani mu tudi v bodoče jasna zvezda-vodnica.

Ivanu Nabergoju - 1866-1891 - Zvonjelica⁹⁵

Svud pustoš sama – žarkog sunca nije,
 Ni zelen-lista, niti šara cvieta,
 Ta vani studen oštra je i kleta
 I crnu zemlju bieli snieže krije.
 A eto uprav dvadesetipeta
 Već godina se bielim svietom vije,
 Odkad za narod bori se i žije
 I čuva prava drevna mu i sveta.
 Ko pravi junak odlučno i smielo
 Nabergoj Ivan pošteni Slovenac,
 Pa vienca nemam za njegovo čelo.
 Al lovora je dosta neubrata...
 Uz ovu pjesmu i uz lovor vienac
 Slovincu pozdrav istarskog Hrvata!

R. Katalinić-Jeretov

95. "Ivanu Nabergoju. 1866-1891. Zvonjelica", *Edinost* 21.1.1891.

EDINOST

Častiti volilci III. volilne skupine!⁹⁶

Zopet Vas kliče državljanska dolžnost na volišče, voliti Vam je poslanca za državni zbor. Po resnem posvetovanju z vsemi lokalnimi odbori prišel je podpisani osrednji odbor do prepričanja in sklepa, da Vam priporoča za državnega poslanca gospoda

IVANA viteza NABERGOJA,
posestnika itd. na Proseku,

kateri je Trst in okolico že celih 18 let zastopal Dunaju ter okolico zastopa v mestnem zboru že 25 let! Ravno zato naš kandidat predobro in natančno pozna naše razmere, potrebe in težnje, da pa jih dobro pozna, dokazal je večkrat, ko se je iskreno potezal za pravice svojega naroda in za koristi mesta Trsta in okolice.

Naš kandidat je mož jeklenega značaja, mož, kateri zaradi svoje poštenosti, svojega stalnega političnega prepričanja uživa neomejljivo zaupanje svojih prijateljev in znancev in celo spoštovanje nasprotnikov, ali kar je še več: on uživa zaupanje viših krogov, o čemur nam najboljša priča njegovo odlikovanje od strani našega premilostljivega in preljubljenega vladarja!

Bliža se tudi za mesto in okolico jako važna prememba, to je odpravljanje proste luke in baš zaradi tega potrebujemo izkušenega moža, kateri bode zastopal v državnem zboru z vso silo in jedrnato besedo interese Trsta in okolice.

Slovincem Trsta in okolice in ž njimi tudi pravičnim, za pravo svobodo in enakopravnost unetim avstrijskim rodoljubom ni treba, da si iščejo za državni zbor boljšega poslanca. – Naš kandidat je pri vsaki priliki dokazal, da je udan našemu presvit-

---

96. "Častiti volilci III. volilne skupine!", *Edinost* 4.3.1891.

lemu cesarju, da se strogo drži svoje vere, da ljubi svoj narod in da je navdušen za blaginjo skupne nam države Avstrije.

Čestiti volilci! V nedeljo, dne 8. marca t.l., pojdite vsi na volišče, bodite edini, ne brigajte se za nasprotnike, kateri bodo skušali, da Vas speljejo na krivo pot; ampak vsi volite tako, kakor Vam veleva vest in prava ljubezen do domovine – Vaš poslanec naj bude

IVAN vitez NABERGOJ.

Trst, dne 22. februarja 1891

Osrednji volilni odbor:

I. okraj: Sancin Anton (Drejač), Godina Ivan (Kudrič), Sancin Miha (Toč), Andrej Godina (Fuli), Sancin Vinko (Fačjo), Sancin Ivan (Skomadra), Sancin Ivan (Toč), Sancin Andrej (Čečeron), Sancin Anton (Siro), Sancin Franjo (Toč), Sancin Jakob (Skomadra), Godina Ivan (Ban), Furlančič Matija, Oblak Andrej, Vekjet Jurij, Miklavec Anton, Fabris Miha, Cerkvenič Jožef, Kuret Jožef.

II. okraj: Nadlišek Franjo, Purič Jakob, Klun Anton, Purič Matija, Marc Ivan, Slamnič Matija, Lah Matija, Jožef Jelušič, Opara Anton, Klun Iv. Marija, Hrovatin Andrej, Benčič Jernej, Pečar Martin, Pečar Luka.

III. okraj: Nadlišek Štefan, dež. posl., Vatovec Iv. Marija, Trobec Anton, Negode Josip, Vatovec Josip, Mlač Anton, Zuljan Josip, Nadlišek Lovro, Turk Josip, Gregorič Ivan, Senica Iv. Marija, Godina Franjo.

IV. okraj: Martelanc Ivan, dež. posl., Pertot Andrej, Martelanc Andrej, Martelanc Franjo, Martelanc Svetko, Martelanc Dragotin, Pertot Luka (Pendla), Požar Josip, Pogorelec Anton, Škabar Anton, Pertot Josip, Iv. Marija Bole, Mikelič Fran, Ferluga Jože, Šverca Tomaž.

V. okraj: Kariš Fran, Ferdinand Ferluga, J. M. Sošič, Urbančič Miha, Štrukelj Jakob, Grgič Peter, Milkovič Josip, Možina Luka, Grgič Martin, Grgič Jože, Ražem Andrej, Žagar Jožef.

VI. okraj: Gorjup Vekoslav, Cibic Valentin, Gerlanc Andrej, Štoka Andrej, Cijak Jakob, Štoka Simon, Bogatec Jože, Košuta Kristjan, Brišček Anton, Furlan Ivan.

EDINOST

Zahvala⁹⁷

Čestitim volilcem tržaške okolice in mesta Trsta izrekam tim potem izkreno zahvalo na zaupanje, izkazanem mi pri včerajšnji volitvi. Tako tudi vsem onim, kateri so direktno ali indirektno pripomogli do tako nepričakovano sijajne narodne zmage.

Prosek, dne 9. marca 1891

Ivan Nabergoj
državni poslanec

Državnozborna volitev v III. volilni skupini

Dan 8. marca 1891. zabilježiti smemo mi tržaški Slovenci zlatimi slovi v zgodovini naših narodnih borb. Že zjutraj zgodaj prihiteli so naši okoličanski volilci trumoma v mesto, hoteči vršiti najvažniše svoje državljsko pravo. Že ob 8. uri zjutraj stali so g. Mauronerja agitatorji pred vsemi petimi volilnimi lokali, toda kmalu so se prepričali, da iz te moke ne bode zanje dosti kruha.

97. To Nabergojevo zahvalo in naslednjih šest sestavkov o volitvah prinaša *Edinost* 11.3.1891.

Klaverno zrlji so na volilce, ki so jasnim čelom in veselimi obrazi hiteli oddajati glasove svoje. Že ob 9. uri zjutraj bili smo gotovi, da zmagamo, če tudi ne posebno sijajno. Ali kolikor bolj se je ura bližala poludnevu, v isti meri so se boljšale šanse za našega kandidata. Opoludne smo že vedeli, da zmagamo z veliko večino. O velikem zanimanju naših volilcev za izid volitve priča nam istina, da je le malo volilcev, oddavših svoj glas, zapustilo volišče, ampak da so ostali pred volilnimi lokali, hoteči izvedeti končni vspeh. Volilci naše stranke so bili teli točni, da so do poludne že skoro vsi – 1644 volilcev – oddali svoje glasove. O poludne nisi več videl nijednega nasprotnega agitatorja in da si ga se zlatom plačal.

Ob 2. popoldne zaključile so komisije volitev in odišle k obedu. Ogromna množina volilcev zbrala se je potem v dvorani hotela "Europa", kjer je kraljevalo pristrčno veselje in so prepevala društva "Hajdrih", "Adrija" in "Zarja". Navdušenje doseгло je svoj vrhunec, ko je društvo "Hajdrih" – z izvrstnim svojim baritonistom, g. Slavikom – zapelo "Slovenec sem". Ko je gosp. Nabergoj v spremstvu g. prof. Mandiča stopil v dvorano, zaorili so gromoviti živio-klici, vse je vstalo raz sedeže ter vihtelo se svojimi klobuki. Bila je ovacija, da se pristrčnejše ne moremo misliti. Ginjenim srcem zahvalil se je g. Nabergoj na izraženi naklonjenosti. Potem so vsi navzoči pevci zapeli "U boj!", "Morje adrijansko" in "Naprej!".

Po 7. uri zvečer nabirati se je začela množica pred lokalom osrednje volilne komisije v "Via nuova". Nabralo se je toliko ljudi, da je po imenovani ulici in po sosednjih ulicah nastala gneča. Toda dolgo smo morali čakati: skrutinij trajal je do 9. ure zvečer. Ko smo pa doznali o končnem vspehu, nastal je silen vihar – vihar navdušenja. Občinstvo zapelo je razoglavo cesarsko pesem in uvredivše se v impozanten sprevod in prepravajoč odšlo po

ulici Via nuova na Lesni trg, potem po ulici Torrente do velike kosarne. Pred kosarno se je množica vstavila ter zopet tu zapela cesarsko pesem. Po dovršenem petju doneli so radostni vsklici "Živila Avstrija", "Živio Nabergoj"! Ni najmanjšega nereda ni bilo. Od tu so nekateri odšli v svoja sela slavit sijajno zmago, drugi pa v dvorano hotela "Europa", kjer so bili kmalu vsi prostori do zadnjega kotička zasedeni. Tu so se pozno v noč vrstili patrijotiški govori, napitnice, petje in godba. Možki pripeli so si ob klobuke listke z napisom "Živio Ivan vitez Nabergoj!". Vidočim vse to, plula so nam mogočna prsa; radostno smo si segali v roke, uverjeni, da je ni sile, ki bi nas od tod odgnala. Da, mi napredujemo, narodna zavest prodira v najširše kroge. Značilno je, da so na oknih ulice Via nuova mahanjem belimi robci pozdravljali zmagonosne volilce in da smo, dospevši v kavarno "Tedesco", zazrli ženske z napisom "Živio Nabergoj" ob prsih. Se bodo-li še po robu postavljali ljudstvu, zahtevajočemu svoje pravice?! Čemo viditi. Ako ne, tem slabše zanje; kajti: Mi vstajamo...!

Črtice iz volilne borbe

Italijanski listi trde sedaj na vse pretege, da njih stranka se ni brigala za državnozborsko volitev v III. volilni skupini. No, gotovo pa je, da je tega dne došlo obilo gospode iz Poreča in Koprav slavit pričakovano zmago ter da je nek veleposestnik iz Istre pripeljal v ta namen par sodov vina in so že vse pripravili za iluminacijo. – Veliko nevoljo je vzbudilo, da je požarna bramba pridrdrala v ulico Via Nuova uprav tedaj, ko je tam ogromno ljudi čakalo izida volitve, dasi še danes ne vemo, kje bi bilo gorelo. – Veselost vzbudila je vest, da so se g. Mauronerja agitatorji pri Sv. Alojziju v ponedeljek sprli, ker niso dobili pričakovane pijače. Zastave, pijačo in jedačo odpeljali so "ohne Sang und Klang". Dobri genius avite colture si je zakril nakremžljeni obraz in za-

stava na openskem obelisku visela je še v torek na sredini droga, v znamenje velike žalosti.

Cikorjaška junaštva

Policija je zaprla necega Soberta Liebman, trgovskega pomočnika, in Josipa Ara, privatnega dijaka, ker sta po noči prilepljala na zidove in na plakatne table odrezke papirja z vtisnjnim imenom "Leopoldo Mauroner". Ista usoda je doletela tudi trgovska pomočnika M. Lufta in A. Arnsteina, ker sta z enacimi papirji zakrivala na plakatih ime Ivana Nabergoja ter na mesto tega stavila Leopolda Mauronerja. Sedaj se jim je menda ohladila prevroča želja po zmagi Mauronerja.

Zakasnil

Povedali smo zadnjič, kako se je poluuradni list "Mattino" sukal okrog kandidature našega Nabergoja in nasprotnega kandidata Mauronerja. Delal je kakor mačka okolu skleda vrele kaše, ki bi kaj rada vanjo posegla, ali boji se osmoditi. Prav iz srca rad bi bil "Mattino" priporočal Mauronerja, ali ni vedel, kako mislijo o njemu tam gori v rumeni hiši. Bal se je zameriti gospodom, ki mu dajejo jesti, radi česar je rajši molčal. Ali sedaj, ko je tako sijajno zmagal g. vitez Ivan Nabergoj, hoče si potolažiti nemirno vest in osvetiti si lice pred lehkovernim občinstvom s sledečimi preudarki. "Glede volitve – preudarja "Mattino" – ako bi samo dve tretjini onih, ki so se volitve vzdržali, prišli na volišče ter volili g. Mauronerja (conditio sine qua non), ta bi bil izvoljen nasproti drugemu kandidatu. Po našem menenju bi pa Mauroner dobil gotovo dosti več glasov, ako bi njega kandidaturo podpiral kak ne anonimen odbor in liberalno časnikarstvo. – Drage-mu Martinčku je torej v srce žal, da ni propadel oni Nabergoj, kojega je on razupil za najhujšega panslavista in zagrizenega so-

vražnika italijanske narodnosti. To pa se upa izreči stoprav sedaj po dovršenem činu, dobro vedoč, da bi bili vsi njegovi napori pred volitvami zahman, kajti – ako bi očitno bil napadel viteza Nabergoja, odlikovanega po Nj. Veličanstvu, in priporočal Mauronerja – moral bi dosledno izreči se zajedno proti Najvišji milosti. V škripcih je bil “Mattino” in zato se zviija, da se Bogu smili.

Sijajnost nedeljske volitve

prizadevajo si tržaški Lahi na vse pretege zmanjšati. Že pred volitvami pošiljali so svoje beriče po okolici, da ljudstvu jemljejo glasovnice, ako noče voliti njih kandidata; v volilnih listinah izbrisali so dobri tretjini naših volilcev volilno pravico, proti čemur niso veljali nobeni protesti. Sedaj pa vpijejo v svet, da je naš kandidat sicer zmagal, ali moralna zmaga je ostala vendar-le liberalcem, ki se volitve niso vdeležili. To trditev pa dokazujejo tako-le: Vseh vpisanih volilcev je bilo 4238, a oddanih glasovnic samo 2254 in 57 neveljavnih. V mestu je po njih računu do 1300 volilcev in 500 takozvanih drugov (consorti), na okolico pa spada okolu 2400 glasov. V istini pa bi v okolici moralo biti okolu 4000 volilcev in v mestu z konsorti vred 1000. Ni pa res, da so se mestjani volitve zdržali, niti so vsi volili nasprotnika, kajti mej mestnimi volilci je večina poštenjakov, koji o Nabergoju vse drugače mislijo, nego o Mauronerju in njega gardi. Zmago bode vsakdo pripisal zavednosti slovenskih okoličanov in patrijotičnih mestjanov, ki so tudi takrat pokazali, da so zanesljiv in neustrašljiv narod, na katerega bi slavna vlada morala pred vsem računati tu ob obalih Adrije.

Iz Padrič

se nam piše: Tudi pri nas smo nestrpno pričakovali izid državnozborske volitve. Stari možje in otroci šli so naproti onim možem, koji so nam po 9. uri zvečer donesli iz Trsta preveselo vest o naši zmagi. Zbralo smo se vsi pri g. Martinu Grgiču, kjer smo najprvo zapeli cesarsko pesem. Napivali smo poslancu našemu g. Ivanu Nabergoju in se jednodušno radovali na zmagi pravične naše stvari. Pod vasjo prižgali smo kres. Stoječi okolo kresa čuli smo doli od Sv. Ivana klice, razlegajoče se po temni noči: "Živio Nabergoj!" – kar nas je še posebno naudušilo.

Živi, živi, Nabergoj,
slovenski narod tud s taboj,
da sovražni duh nas ne premaga,
trdno stoj kot trda skala.
Ti, Ivan, si slovenski cvet,
za vero, dom, cesarja vnet,
izvoljen si poslancem zdaj –
sovražni duh, le beži v kraj!

Domačin

Socialisti in krščanski socialci

Edinost je kritično spremljala politični razvoj obeh političnih opcij, ki sta se začeli razvijati tudi med Slovenci na koncu devetnajstega stoletja, in sicer socialističnega in krščansko socialnega gibanja.⁹⁸

Oba nova tabora sta po mnenju Edinosti preveč poudarjala nadnacionalnost in torej nista bila ustrezna politični situaciji, v kateri so živeli tržaški Slovenci.

Razdalja do socialističnega gibanja, v katerem so bili tudi Slovenci, se je v obravnavanem obdobju povečala zlasti ob parlamentarnih volitvah leta 1897, ko so slovenski socialisti v znak solidarnosti z italijanskimi tovariši organizirali volilne shode na podeželju in med tržaškimi Slovenci v podporo socialističnemu kandidatu Ucekarju.⁹⁹ Sicer pa je že v analizi volitev leta 1885 zamelek kritike sodelovanja slovenskih socialistov z italijansko stranjo.

EDINOST

Po volitvah¹⁰⁰

Nenadno razpuščenje državnega zbora našega in temu za petami sledeči razpis novih volitev razburil je silno našega političnega življenja vodovje. Politiške in narodne strasti šumeče valovje drvilo in valilo se je po vršini ter sikalo tu pa tam pene svoje visoko nad obrežje pravice in resnice. V Trstu in v Istri bili smo silen boj; boj mej dvema močnima elementoma; na jedni strani element, hlepeč po hegemoniji in neopravičenem nadvladju, na drugi strani pa dober in pohleven narod, narod, ki ne želi drugega nego, da mu dajo to, kar mu treba za pošteno življenje.

Danes se nam je baviti z volitvijo v III. tržaški volilni skupini.

98. V članku "Še enkrat *katoliški centrum*", ki ga je *Edinost* objavila 17.3.1894, je izrecno poudarjeno, da je pogoj za vsak nadaljnji politični razvoj, za katerega sta si na primer prizadevala tržaški *Primorski list* in ljubljanski *Slovenec*, rešitev narodnostnega vprašanja: "Ali kakor hitro združimo svoje moči in nastopimo solidarno vsaj ob vseh strogo narodnih vprašanjih, ne bode več treba dolgo čakati na rešitev narodnega vprašanja. In ko se to zgodi, pade posledna zapreka na poti do katoliškega centra."

99. Marina Cattaruzza, *Socialismo adriatico. La socialdemocrazia di lingua italiana nei territori costieri della Monarchia asburgica: 1888-1915*, Piero Lacaita Editore, Manduria-Bari-Roma 1998, str. 75.

100. "Po volitvah", *Edinost* 11.3.1891.

Vihar je potihnil, razburkano valovje se je pomirilo in vodovja površje se je ugladilo; le lahen vetrič igra se še z malimi nedolžnimi valčki. Po površju pa plava mrtva kandidatura gosp. Mauronerja... In še nekaj plava tam po površju – mrtva masa je, podobna strašno ponesrečeni državnozborski kandidaturi... Da, da, to so nečastni ostanki neslavne kandidature č. don Pahorja.

O mrtvih ni smeti slabo govoriti in tudi o političnih mrtvih pustimo radi veljati to načelo. Zato pa izrečemo sožalje svoje na veliki nesreči, dogodivši se dvema imenitnima možema, hotečima po vsej sili “osrečevati” in “osrečiti” trpeče človeštvo, bivajoče v Trstu in po njega okolici. Da do tega ni prišlo, gotovo nista kriva ona dva, ampak krivo je nespametno ljudstvo, ki se je z vsemi štirimi branilo in ubranilo dveh največjih mu “dobrotnikov”.

Toda pustimo šalo na strani. Kaj sti značili nasprotni nam kandidaturi? Zakaj se je ljudstvo z vsemi silami vprlo tema kandidaturama? Že gori smo rekli, da se je po Primorskem bojevala gospodoželjnost drznega in podjetnega elementa proti ljudstvu, ki je, videče, da mu hočejo poteptati najsvetlejše zaklade in jasne idejale, v svojem obupu napelo vse svoje sile, - vse svoje sile, pravimo – kajti tako jednodušno, tako zložno še nikdar ni šla okolica naša v volilni boj kakor takrat. Imeli smo že – kar se tiče števila oddanih naših glasov – še sijajniše vspehe, ali v resnici je zmaga zadnje nedelje najsijajneša, kolikor jih je dosedaj izvojevala naša okolica. Vzrok, da smo za številom državnozborske volitve z leta 1885 nekoliko zaostali, je čisto jednostaven; kakih 700-800 naših volilcev ni dobilo glasovnic. Posestnikom, trgovcem, obrtnikom – in celo takim, ki plačujejo do 100 gld. davka na leto – odrekla se je volilna pravica. Ako to število prištejemo resnično oddanim glasom, dobimo skupno število naših glasov, ki je

uprav impozantno. Najveselejši moment te borbe je pa ta, da so se nam odločno pridružila nekatera sela, ki so bila dosedaj odločno nasprotna, ali pa vsaj omahljiva. To nam priča, da se je začelo svitati tudi po glavah mlačnežev in da je ljudstvo instinktivno slutilo veliko nevarnost, pretečo bodočnosti okolice. Slovensko prebivalstvo okolice je avtohtonno (prvotno) in zemlja okoličanska je neoporekljiva last tega ljudstva. To pa bode nasprotnike naše v oči in hoteli bi okoličana potisniti z rodne mu zemlje. Ker pa vedo, da se to ne da jednim mahom doseči, nastavili so sekiro svojo pri narodnosti. Zatrli bi radi v srcih ljudstva narodni čut. V trenutku pa, ko bi okličan zgubil svojo narodno zavest, otrpnil bi tudi politiški, pretekla bi le mala vrsta let in italijanski element bil bi gospodar vsej okolici.

To vse bi pa bila predigra materijalnemu propadu naše okolice. Razdeljevanje dela in zaslužka v mestu samem nam je v tem pogledu svarilen vzgled. Odkar so nasprotniki naši zavladali v vsem javnem življenju našega mesta, nastanilo se je tu na tisoče ptujcev, podanikov ptuje države, ki jedo kruh, pristujoč jedino le domačinom. Taktika ta nasprotne nam gospode provzroča nam izgubo na narodnem kapitalu, znašajočo na tisoče in tisoče goldinarjev na leto. In isto taktiko uveljavila bi gospoda, ako bi dobila okolico v svoje roke. Ako bi se jim posrečilo upropastiti oklico v narodnem pogledu, ako bi dosegli, da okoličan izgubi svojo samozavest in svoj ponos, doletela bi ga prav kmalu usoda, da bi moral poprijeti potno palico ali pa živeti kot hlapec na svoji rojstni, na svoji lastni zemlji. In zato po vsej pravici rečemo, da gre pri vsaki volitvi, vršeči se v mestu našem, za obstoj in bodočnost okolice – za ekzistenco prvotnega prebivalstva. Mimgredo bi prosili naše slovenske socialiste, ki so se združili z nasprotniki ter v nepoznanju razmer v svojo veliko škodo in – blamažo pobirali kostanj iz žrjavice za – druge, da dobro pomislijo

to, kar smo tu povedali. Morda pridejo do spoznanja, da sti narodna in materijalna korist v tesni zvezi, da se jedna druga popolnjujeta; uverijo se morda, da ne kaže postavljati se na tesno stališče svojega lastnega stanu, ampak da nam vsem treba širjega obzorja in da nam je napore svoje urediti z oziroma na skupnost naroda.

Hvaliti in slaviti moramo Boga, da se ljudstvo zaveda preteče nevarnosti – danes bolj nego kedaj poprej. Izid volitve, vršivše se pretečeno nedeljo, je jako tolažljiv, osobito pa nas vesele razni pojavi, koje smo opazovali pri tej volitvi: zložnost, navdušenje in elementarno silo prodirajoči čut skupnosti vseh okličanov. Pri tej volitvi čutili so se okoličani jedno družino, branečo interese svoje. Viharno veselje po mestu in po okolici, kresovi, godbe, govori, napitnice, glasne so priče, kako okoličan ljubi državo, domovino in – samega sebe.

Okoličani! Ves slovenski svet imenuje izvestno danes s ponosom Vaše prečastno ime, slava Vašega imena zadonela je v nedeljo tudi daleč preko mej ožje naše domovine slovenske. Ves pošten svet priznava danes, da tu doli ob Adriji stanuje pošteno, zamozavestno, svoji moči zaupajoče in samo sebe ceneče ljudstvo. Zagotovili ste si pred vsem svetom dobro ime – in kaj je dragocenejšega na svetu, bodisi pojedincu, ali pa celim narodom – nego dobro ime, ki nas pooblašča, da smemo ponosno stopiti v vsako družbo.

Ko radostnim srcem zaključujemo te-le vrstice, navdaja nas le-ta jedina želja: da ostanete to, kar ste bili v nedeljo – da ostanete zvesti načelom, koje ste v nedeljo zapisali na častno svojo zastavo; načelom ljubezni do samih sebe, ljubezni do domovine!

Položaj v mestnem svetu

EDINOST

Slovenski poslanci v deželnem zboru Tržaške izročili so dne 10. t. m. povodom otvoritvene seje deželnemu glavarju, dr. Ferdinandu Pitteriju, naslednjo italijanski sestavljeno izjavo: "Prejanski gospod deželni glavar! Uvažuje, da slovenskim poslancem okolice tržaške v deželnem zboru v narodnostnih vprašanjih stoji nasproti ena sama in kompaktna večina; uvažuje, da pričajo dosedanje skušnje, posebno pa skušnje iz sedanje legislativne dobe, da se je večina v vsakem slučaju pokazala nasprotno vsem opravičenim zahtevam Slovencev te mestne pokrajine, in to ne le narodnim zahtevam, ampak celo moralnim in materijalnim; uvažuje, da je položenje podpisanih poslancev v deželni zbornici nevdržljivo tudi zaradi dejstva, da so izpostavljeni zasramovanju od strani občinstva na galeriji, kar jim onemogočuje svobodno izvrševanje svojega mandata; uvažuje, da so v programu sedanjega deželnozbornskega zasedanja razni predlogi, kateri se neposredno dostajajo narodne, moralne in materijalne koristi Slovencev v tej mestni pokrajini; uvažuje, da bi se morali podpisani postaviti v najodločnejšo opozicijo proti tem predlogom; uvažuje, da dogodki iz najnovejših časov opravičujejo bojazen, da bodo podpisani poslanci v tem zasedanju izpostavljeni še silnejšim napadom nego doslej, in uvažuje, da visoka vlada še ni dala zaželenih garancij, kakeršnih so zahtevali nekateri poslanci v državnem zboru z interpelacijo, predloženo na seji z dne 14.12.1894, glede na svobodo osebe in govora v sedanjem zasedanju deželnih zborov istrskega in tržaškega: izjavljajo, da se vzdrže vsakoršnega sodelovanja v sedanjem deželnozbornskem zasedanju. Zajedno prosijo Vašo Prejasnost, da blagoizvolite

vzeti na jasno to izjavo ter da priobčite isto visoki zbornici. Izvolite, prejasni gospod deželni glavar, vsprejeti izraz najglobljega spoštovanja in udanosti podpisanih.

V Trstu, dne 10. januarja 1895

Ivan Nabergoj, Ivan Goriup, Ivan Marija Vatovec, Fran Dollenz

EDINOST

Za šolo v Padriču in Gropadi¹⁰¹

Evo vam, spoštovani Gropajci in Padričani, da se uverite, kako se je potegnil za vašo šolo g. svetovalec - ne Mauroner - ampak Ivan vitez Nabergoj, nedavno v seji mestnega zastopa tržaškega.

“Slavni mestni zbor!

Jaz se nikakor ne morem strinjati s predlogom spoštovanega šolskega odseka, da naj bi se namreč uležil utok proti ukazu slavne deželne vlade glede ustanove jednorazredne šole za vasi Padrič in Gropada, in sicer to iz različnih razlogov. Kolikor sem mogel razumeti iz poročila šolskega odseka, daje isti največjo važnost § 59 šolskega zakona od dne 19. februvarja 1869, koji § veleva, da deželno zakonodajstvo (legislazione provinciale) urejuje dolžnost za ustanovitev šol; to je, da je šolo zasnovati povsod tam, kjer je povprečno v petih letih več kakor 40 otrok, dolžnih obiskovati šolo, v daljavi nad 4 kilometre. To pa ni jedino merodavno in izključljivo navodilo za ustanavljanje ljudskih šol, kajti v istem zakonu je na drugem mestu navodilo, ki se glasi (un'altra definizione che dice), da je ljudsko šolo ustanoviti tudi

101. “Za šolo v Padriču in Gropadi”, *Edinost* 4.2.1896.

tam, kjer učenci ne morejo redno uživati pouka vsled lokalnih razmer, ki onemogočujejo redno obiskovanje šole; in to vselej, ako to dopuščajo sredstva onim, kojim je dolžnost vzdrževati šolo.

Ali če je kje možno uveljaviti to navodilo, je to mogoče pri nas za vasi Gropada in Padrič; tembolj, ker se je slavni mestni zastop vsikdar kazal velikodušnega, kadar je šlo za ustanovljenje šol, in to celo tam, kjer niso bile potrebne. V vaseh Padrič in Gropada so sedaj 104 otroci, godni za šolo. Kolikor od teh jih sedaj res obiskuje šolo, imajo kake tri kilometre daljave bodisi do Trebič ali pa do Bazovice. Ti otroci so izpostavljeni burji, snegu, dežju in drugim vremenskim nezgodam, ki jim onemogočujejo redno obiskovati šolo. Otroci prihajajo večkrat mokri v šolo, istotako mokri morajo sedeti tam (često brez jedi) od 8. ure zjutraj pa skoro do 5. popoludne. Poleg tega so, kakor rečeno, mnogokrat popolnoma zadržani, da absolutno ne morejo v šolo.

Nikakor se po takem ni čuditi, ako sleherni učenec iz Gropade in Padriča izostaje iz šole po 100 do 150-krat na leto; da se vsi ti otroci malo ali nič ne nauče, to se razume samo ob sebi. To neredno obiskovanje šole ni družega nego velika nadlega za bazoviško šolo in velik zadržek za redno poučevanje v isti šoli in na veliko škodo onim otrokom iz bazoviške vasi, ki redno obiskujejo šolo. To pa posebno z ozirom na dejstvo, da v isti šoli že več let sede, skupno dečki in deklice, do 90 otrok v I. in nad 100 v II. razredu; in to v nizkem, ozkem in nezdravem poslopju, nikakor odgovarjajočem zahtevam zakona.

Z ozirom na vse te okolščine mislim, da bi slavni mestni zastop storil dobro delo, ko bi zavrgel predlog šolskega odseka in vsprejel ukaz slavne deželne vlade, s kojim ista ukazuje mestni občini ustanovitev enorazredne šole za vasi Gropada in Padrič. Ustanovitev te šole zahteva že humaniteta, ljubezen do bližnjega;

potem pravičnost in celo korist občine same. Da je res tako, dokazal je špostovani gospod drugi podpredsednik tega zbora, ko je bila tu v razpravi prošnja omenjenih dveh vasi. Saj drugače tudi ni mogoče, ker sedanja šola v Trebčah zadošča le za otroke one vasi, bazoviška pa ne zadošča niti za svoje lastne otroke; zbok česar mislim, da bi bilo najbolje, da bi se vsprejel in izvršil ukaz deželne vlade. Kajti, tudi če vložite utok proti temu ukazu, ne dosežete vendar družega, kakor da se ta nujna stvar zopet zavleče, mogoče za jedno celo leto ali pa še več. Konečno se pa vendar bode morala sezidati šola na primernem mestu za vasi Padič in Gropada.“

Potem ko je prigovarjal Luzzatto (Žid!) Nabergoju, češ da mestni svet ima pravico do utoka in da se hoče te pravice tudi poslužiti in da daljava ni edini vzrok slabemu obiskovanju šol po okolici, dostavil je še Nabergoj, da ne samo v okolici, ampak tudi v mestu ni obiskovanje šol tako redno, kakor bi bilo želeti. Okoličanom ni smeti šteti toliko v zlo slabega obiskovanja šole, ako celo v mestu ne zahaja v šolo več kakor 58% otrok. Jaz mislim - zaključil je govornik - da želimo mi vsi, da bi bile šole dobro obiskane, ker nevednost je najdražja stvar na svetu, izobrazba pa koristi posamičnim in občinam.

D U N A J

Državnozborske volitve leta 1891 so predvsem privedle do spremembe razmerja moči znotraj češkega tabora in do pojava schönererjancev, drugače pa je bil volilni rezultat podoben prejšnjemu: nemški liberalci (združena nemška levica) so obranili vseh 114 poslancev, nemški nacionalci so v državni zbor poslali 19 poslancev, schönererjanci 2, krščanski socialci 10, mladočehi 35,

staročehi 11, fevdalci 18, južni Slovani 24, nemški klerikalci in konservativci 29, Italijani 16, Romuni 5, Ruteni 8, Poljaki 58, neopredeljeni ali "divji" poslanci pa so bili tokrat 4.

Ob Nabergoju so bili tržaški poslanci ponovno Burgstaller, Luzzatto in Stalitz-Valrisano.

Nabergoj je zadnjič kot poslanec na Dunaju prisegel v poslanski zbornici na otvoritveni seji dne 9.4.1891.

NABERGOJ PRED CESARJEM

Ivan Nabergoj je v času zadnjega državnozborskega poslanskega mandata v spremstvu deputacije okoličanov izročil cesarju spomenico v zvezi z novim užitninskim davkom za okolico.

EDINOST

Deputacija okoličanov, obstoječa iz gospodov: Ivan Nabergoj, dr. A. Sancin, Anton Trobec, Ivan Marija Vatovec in Ivan Martelanc, katera se je v ponedeljek dne 27. t. m. v zadevi nove užitninske črte poklonila premilostljivemu cesarju, bila je izredno prijazno vsprejeta. Voditelj deputaciji g. Nabergoj nagovoril je Njeg. Veličanstvo sledeče:¹⁰²

“Prebivalci trž. okolice odposlali so nas do Najvišjega prestola, da izprosimo pomoči glede po finančnem ravnateljstvu namerovane nove užitninske črte. Ako bi se črta ta uresničila, pripadel bi večji del okolice, torej tudi jako oddaljena sela, zaprtemu mestu. To pa bi uničilo uboge prebivalce okolice materijelno in duševno, kakor bi tudi državi sami škodovalo. Obračamo se to-

---

102. “Deputacija okoličanov”, *Edinost* 29.4.1891.

Josip Germ: Ivan Nabergoj s primorsko deputacijo pri cesarju
(*Josip Apib, Naš cesar, Celovec 1898, str. 184*)

rej do Vašega Veličanstva z najudanejšo prošnjo, da bi Vaše Veličanstvo blagoizvolilo vladi zaukazati, da pri določevanju nove užitninske črte za mesto tržaško jemlje ozir na deželne odnošaje okolice in da se okolica ta ne pridruži zaprtemu mestu.” Po odgovoru cesarjevem smemo se nadejati, da vendar kaj dosežemo ob važnem tem uprašnji. Deputacija poklonila se je tudi njegovemu ekselenci ministru-predsedniku Taaffeju, finančnemu ministru g. Steinbachu in predsedništvom nekojih državnozbornih klubov. V zadevi tej odposlali so okoličani te dni peticijo na državni zbor. Gg. državne poslance prosimo prav iskreno, da se zavzamejo za to stvar, kajti okoličani so uničeni v materijalnem pogledu, ako se v polni meri izvrše namere vlade. In kaj bi sledilo materijalnemu propadu, pogode lahko gg. poslanci sami. Zadeva ta je torej važna z ozirom na celokupnost naroda našega.

Spomenica, katero je izročila deputacija okoličanov Njegovemu Veličanstvu, se glasi:¹⁰³

Vaše Veličanstvo!

Ker se je s postavo z dne 30. aprila 1889, drž. zak. št. 63 sklenilo, da se v Trstu odpravi prosta luka, postane mesto tržaško “zaprto mesto”, okoli katerega se potegne posebna užitninska črta.

Najudanejše prebivalce tržaške okolice je uprav preplašila vest o nameri visokega finančnega ministerstva: da se namreč dosedanja carinska črta obdrži kot bodoča užitninska črta. Ako bi se uresničil ta načrt, prišel bi veliki del kmečke okolice – to je: Škedenj, Sv. Marija Magdalena zgornja in spodnja, veliki del Kadina, Vrdele in Škorklje, slednjič ves Rojan in veliki del Grete –

103. “Spomenica”, *Edinost* 2.5.1891.

v obsežje užitninskega davka. Posledice taki naredbi in nje učinek v gospodarskem in političkem pogledu ima dotično prebivalstvo, sluteče nevarnost, koja mu preti, živo pred očmi. V svesti si svoje usode, ako bi je res zadel namerovani ta udarec, išče pomoči pred Najvišjim prestolom in prosi, da cesarskega mu Gospoda modrost odvrne pretečo nevarnost, koja bi – ako se uresniči – neizeogibno uničila njega eksistencijo.

Kajti namerovana davčna črta ne bi obsezala samo krajev, ki imajo že sedaj več ali manj značaj mesta; ampak raztezala bi se daleč preko meje mestnega okrožja in celo preko mej, koje je mestu določila deželna postava z dne 1. aprila 1882; obsezala bi čisto kmečka sela, koja nimajo niti pogojev, da bi se kedaj mogla razviti v smislu mesta; pri katerih torej ne najdemo podlage, koja velja za davčno-tehniški pojem “zaprtega mesta”. Da more prebivalstvo prenašati breme užitninskega davka, kojemu posledica je ta, da se ljudstvo veliko težje preživlja, je neobhodno potrebna ona živahnost v prometu in s to zvezani večji dohodki, koje najdemo jedino le v resnično mestnih občinah. Ako bi pa hoteli davčno to breme naložiti čisto kmečkim selom, ne imajočim v sebi teh pogojev, povzročilo bi izvestno hitri propad davčnih subjektov. Davke plačevajoče prebivalstvo okolice tržaške se nikakor ne vara: ono dobro ve, kaj je čaka, ako pretečega udarca ne odvrneta Vašega Veličanstva neizcrpivo sočutje in milost!

Skoro se nam dozdeva, da se je pri določevanju bodoče užitninske črte tržaške oziralo na slično združenje dunajskih predmestij v obsežju užitninskega davka glavnega mesta. Ako je temu tako, moramo reči, da taka primera ni nikakor opravičena. Pri tem se niti nočemo ozirati na okolnost, da je bila naredba, tikajoča se mesta dunajskega, v živem interesu velike občine in da koristi, koje nudi velika občina, previdena z vsemi kulturnimi sredstvi velikega mesta, bogato odvagajo škodo, koja bodo mor-

da začasno trpela z Dunajem združena predmestja; ali pripomniti hočemo, da za odnošaje v Trstu ne velja nijeden teh momentov. Tudi vse druge razmere so povsem različne. Dunajska predmestja so brez izjeme imovite, za nadaljni razvoj sposobne občine, imejoče že sedaj več ali manj značaj mesta; tu imamo pogoje, da bodo mogle prenašati breme tacega obdačenja. Ali prebivalci onih bornih vasi okolice tržaške, koje naj bi se uvrstile v užitninsko obsežje mesta, so samo siromašni kmetje, velikimi naporu obdelujoči nerodvitna kraška tla, da si pribore ono malo, kar potrebujejo poleg svojega zaslužka kot dninarji, težaki itd. za vzdrževanje borne svoje ekzistencije. Glavni njih dohodek je vinoreja, koji dohodek jim pa so v zadnjih letih močno skrčile klimatične neugodnosti, potem peronospora in filoksera. Vsled istinite revščine, s koje se ljudstvo to mora boriti vzlic poznani svoji pridnosti, nikakor ne bi moralo prenašati takih davčnih bremen, koja bi se mu oprtila, ako bi se raztegnila užitninska črta. Že danes je gotovo, da bi veliki del okoličanov moral opustiti svoje gospodstvo, ako se izvrši načrt visokega davčnega erarja, in poprijeti bi moral za potno palico, ali pa bi poginil v mlaki velikomestnega proletarijata!

Toda tudi tega ni moči trditi, da bi tako razširjenje užitninske črte služilo v korist in dobiček davčnemu fiskusu. Prva komisija v tej zadevi, koje so se udeležili izvedeni zastopniki mesta in okolice, je po vsej pravici predlagala črto, koja bi obsezala pravi pomerij mesta.

Pozabiti ne smemo, da bi se taka davčna črta veliko lažje nadzorovala in bi se stroški za pobiranje davkov zdatno znižali. Vse drugače je s črto, koja se sedaj nameruje! Ta se razteza globoko v deželo po pustih in osamelih krajih ter bi zahtevala za nadzorovanje drag aparat, za kojega bi trebalo potrositi najmanje toliko – če ne več -, kolikor bi se na užitnini več nabralo. Dohod-

ki države bi se potemtakem le neznatno povišali, pri tem pa zrušila ekzistencija cesarju nepremakljivo udanih prebivalcev. Noben veščak ne bi mogel trditi, da bi posestniki pritlikavih teh posesti mogli plačevati od svojega vinskega pridelka, ki je nižje vrste, višje od 4 gl. od hl., kateremu znesku je prišteti še mestno 100% doklado.

Britka je usoda, koja preti večjemu delu tržaške okolice. Od davno obdelujejo borno ped svoje zemlje, vedno zvesti državi in cesarju; potezali so se vsekdar za Najvišjo vladarsko hišo in preslavno avstrijsko državo. Eminenten političen interes govori za to, da se pospešuje in ohrani ta brezpogojno udani element. Vašega Veličanstva očetovski skrbi, ki se z jednako ljubeznijo obrača do vseh narodov širne te države, so izvestno dobro znani odnošaji mesta tržaškega in njega okolice. Opirajoči se na to isto in zaupajoči Vašega Veličanstva neizcrpivi milosti, usojamo se zvesto udani prebivalci dotičnih krajev tržaške okolice najudanejšje prositi:

Vaše Veličanstvo blagoizvoli potrebno ukreniti, da se pri določevanju nove tržaške užitninske črte ozir jemlje na posebne razmere v okolici in da se okolica izloči iz obsežja užitninskega davka.

GOSPODARSTVO IN DAVKI

Razmišljanja o posledicah odprave proste luke in o povečanju davčnega pritiska so bila osrednja vprašanja, ki so se pojavljala tako v uredniških člankih Edinosti kot v poročilih o poslanskih govorih Ivana Nabergoja in ostalih tržaških poslancev na Dunaju.

Članek, ki sledi, in nekateri govori pa nam zastavljajo tudi vprašanje o takratnem antisemitizmu.

Prisotnost predstavnikov židovske skupnosti (ali ljudi židovskega porekla) v vrstah nacionalno-liberalne politične elite, ki je vodila protislovensko politiko, je ustvarila premise za politični spopad z "židovstvom" kot delom večinske elite, ki se je identificirala z italijanstvom. Kot lahko razberemo tudi iz drugih člankov v Edinosti, je bilo sklicevanje na antisemitizem del nacionalnega boja z liberalno stranko, zlasti v zvezi z zavzemanjem za slovensko šolstvo v mestu, ter odgovor na napade magistrata na slovenske in slovenske tržaške škofo zlasti zaradi rabe slovenščine v cerkvah.

Politična raba antisemitizma oziroma sprejemanje slednjega je bilo v tedanjem času razširjen pojav ne le znotraj avstrijske družbe, ampak tudi pri ostalih slovanskih narodih. Slovenski antisemitizem je po eni strani povzemal značilnosti avstrijskega protiliberalnega antisemitizma, po drugi pa je bil nacionalno obarvan antisemitizem, ki je v Židu videl podobo predstavnika Slovanom nenaklonjenega tujca.

EDINOST

Osoda tržaške okolice¹⁰⁴

Odprava proste luke in uvedenje državnega užitninskega davka, kakor tudi razširjenje davčne črte globoko v okolico in pridruženje iste k mestu je že gotova stvar. Minolo soboto se je v državni zbornici izrekla o tej zadevi zadnja beseda in zakon je bil vsprejet z vsemi glasovi, razun glasov četvorice tržaških poslancev, mej katerimi je tudi naš okoličanski poslanec g. Nabergoj.

Spodnja okolica je torej predana mestu in državi, da jo po svoje obtežujeta ter jej nalagata davek in pristojbine. Zaman je torej bilo vse moledovanje in vse prošnje; politično društvo

---

104. "Osoda tržaške okolice", *Edinost* 20.6.1891.

“Edinost”, okoličani sami, posebno pa naš okoličanski gospod drž. poslanec, uvidevši nevarnost in škodo, ki preti spodnji okoličici od uvedanja državnega užitninskega davka, in v bojazni, da bode država magistratu dovolila pobiranje enacih in še večjih doklad od vseh obdavčenih stvari, potrudili so se pravočasno ter ukrenili vse potrebno, da nevarnost odvrnejo; slednjič se je pa v seji minole sobote g. Nabergoj odločno uprl državnim in občinskim nameram ter hotel polajšati osodo svojih sorojakov okoličanov, za kojih blagor se že tako dolgo poteza, ali zastonj je bil ves trud, ker postava se je sprejela nespremenjena.

Posledice te postave občutimo v kratkem, kajti že prihodnji mesec jel se bode pobirati državni in občinski davek od nekaterih užitnin, mej katerimi je v prvi vrsti imenovati vino in meso. Država je bila neizprosljiva, kajti pod različnimi pretvezami in jalovimi izgovori ni hotela odjanjati od zadnjega načrta, naj bi namreč užitninska črta se potezala po dosedanji colni črti, rekoč, da bi vsako drugo črto ne bilo tako lahko nadzorovati kakor uprav to, kojo zahteva ona sama. Da, gospod finančni minister se je iz prvo namerovane črte celo norčeval, trdeč, da je potegnjena po privatnih imetjih; da nekje črta teče mej gostilno in vrtom, kjer so mize za pivce; nekje pa da se poteza preko cerkvene zakristije itd. Vse ugovarjanje tržaških poslancev ni dosti izdalo. Videlo se je pa tudi ob tej priliki, da tržaškemu poslancem, trojici Luzzato, Burgstaller in Stalitz, ni bilo resno uprašanje o potegnitvi užitninske meje dlje v okolico, ker so se proti tej nameri le malo ustavljali in še ko je naš drž. poslanec hotel srca nekoliko omečiti za uboge okoličane, rekoč, da so se ti vsikdar odločno potegovali za avstrijstvo ob obalah Adrije ter hrabro bili proti silnim tujcem in sovražnikom, silila sta sitna Burgstaller in Stalitz v besedo, zanikajoč to in trdeč, da so to storili tudi meščani.

Ker sta se uprav ta dva poslanca nedavno potegnila za krf-ske Jude – “avstrijske podanike” – gotovo sta to pot tudi menila pod “meščani” enake znane junake, ki v Trstu kale javno menenje ter pretvarjajo dobro mišljenje, kolikor ga je. Da se poučimo o krivici, ki se godi ubogim slovenskim okoličanom in meščanom v Trstu pod silno lahonsko nadvlado, zadosti nam je, samo enkrat pogledati v šemasti poluuradni list “Mattino”, ki se štuli za pravega zastopnika avstrijanizma v Trstu. V tem listu samem nahajaš strupeno pisane napade proti nam Slovanom, da človeku kar kri zavre po žilah. In kako še le pišejo drugi pristno-italijanski listi! Ti kar mrgole hudobnih zabavljic in podlih psovok proti nam in zvito napisanih napadov proti Avstriji sploh. Glasila tržaških radikalnih Lahov slavijo v Garibaldiju in družih protiavstrijskih veljakih največje “patrijote”, izdajalce à la Oberdank kot politiške mučenike; mladini sploh dajejo ti listovi potuho in italijanske nemirneže, kojih namen je odtrgati Primorsko in Trident od Avstrije, slavijo kot uzorne rodoljube. Tem čudnejši je postopanje omenjene trojice tržaških drž. poslancev, hotečih s par besedami oprati neizbrisljiv madež, katerega dajejo mestu tržaškemu uprav zgoraj omenjeni činitelji: madež protia-vstrijanizma.

Ali zadosti o tem. G. Nabergoj je prav storil, da ni tem gospodom dajal podrobnejših odgovorov, ter jih s tem prisilil k molku. Iz tega slučaja nam je zopet razvidno, kako preži hudobna gospoda na našega poslanca celo na Dunaji, hoteč ga spraviti ob veljavo. Vendar je pa dosedaj mnogo več veljal glas g. N., ki deluje, kakor mu pamet in srce velita, nego njih, ki plešejo, kakor jim ukazujejo tržaški židovski časopisi in kapitalisti. Da ni mogel to pot g. N. koristiti svojim volilcem, kakor bi bilo želeti, ni sam kriv, temveč vladajoče okolnosti, vladina moč in državna korist. Glas njegov, kakor tudi glasovi vseh treh trž. drž. poslancev,

izdali so le toliko, da je vlada privolila v znižanje užitninskega tarifa za prvih pet let in to: prvo leto za 25%, drugo 20 od sto, tretjo 15 od sto, četrto 10 od sto in peto leto 5 od sto; poleg tega se je dovolilo onim okoličanom, ki imajo svoja posestva v užitninski črti, da ne bodo plačevali davka od onega vina, ki ga sami doma použijejo, od ostalega pa samo tedaj, kader ga začno točiti.

Doseglo se je torej vsaj to po prizadetji g. Nabergoja.

Osoda spodnje okolice je tedaj zakonito določena. Vino hudo podvrženo davku 4 kr. od litra za državo. Ker so se dovolile omenjene olajšave, bil bi ta davek manjši od sedanjega. Ali temu ne bo tako. Poleg državnega daca pobirala bo občina od vsacega hektolitra vina še 4 gl. 80 kr. doklade in vrhu tega še točarino v znesku 25 od sto cene, po kateri se vino toči.

Kdo bode prav za prav tlačil meščana in okoličana, razvidi lahko vsakdo. Občina se zvija in javka, ker ne bode imela več toliko lepega denarja na razpolago za razne namene. Ali pobirala bode tudi za naprej velike doklade, katerim v vsej Avstriji ni para. Gospoda niso bili proti temu, da se uvede visok državni davek, pač pa bolelo jih je, ker so se bali, da ne bodo mogli pobirati visocih doklad. Po odpravi proste luke bodemo sicer imeli visok državni davek, a tega bi le malo občutili, ako bi nas občina tako ne pritiskala. V tem moramo tudi iskati uzroka, zakaj so se tržaški odposlanci na Dunaju le malo zauzemali za okolico, katera v prihodnje pride v užitninsko črto, meneči: čim več je razširjeno obsežje, tem več občinskih doklad bodemo pobirali.

Gosp. Nabergoj omenil je tudi krivične točarine in visocih občinskih doklad, ali zaman, kajti bilo je že prepozno. Osoda spodnjih okoličanov je že odredjena in sedaj čakajmo na ugodnejši čas, da okoličan protestuje proti tlaččim občinskim dokladom ter zahteva njih znižanje.

Pravi vzrok neznosnemu prihodnjemu stanju tiči po našem in občnem menenju – v neodgovarjajočem gospodarstvu mestnih starešin in pa v onih “idejalih”, ki prevladujejo v nekaterih krogih tržaških.

L-n.

Užitninski davek

Govor

državnega poslanca Ivana Nabergoja v državnem zboru dne 13. junija t. l.¹⁰⁵

Ker se tržaški listi toliko jeze na g. Ivana Nabergoja radi njegovega govora v državnem zboru, priobčujemo tu po stenografiškem zapisniku ves ta govor, da se okoličani naši osvedočijo, kakovi prijatelji so jim tržaška gospoda. Govor slove:

Visoka zbornica! Ker so gospodje moji tržaški kolegi tako dobro pojasnili gospodarske in trgovinske naše odnošaje – na čemur sem jim se svojega stališča od srca hvaležen -, ne preostaje mi družega, nego da se omejim na § 2 postavnega načrta, o kojem sedaj obravnavamo, in ki se tiče uvedanja užitninskega davka v Trstu in po njega okolici, kateri davek hudo zadene okoličanske moje volilce. Predstoječi postavni načrt je posledica odprave proste luke tržaške. Da se je sklenilo odpraviti luko, ni najmanje presenetilo ni mene ni moje volilce. Pripravljeni smo bili na ta ukrep, ne glede na to, bode-li ta naredba koristila mestu tržaškemu in njega okolici, ali pa škodila. V opravičenje te naredbe navaja se, da slednjič se je moral odpraviti privilegij, kojega je dosedaj uživalo mesto tržaško in njega okolica, in koji

---

105. “Govor državnega poslanca Ivana Nabergoja v državnem zboru dne 13. junija t. l.”, *Edinost* 20. in 24. 6. 1891; 21. *Sitzung der XI. Session am 13. Juni 1891*, str. 748-750.

privilegij da je bil na škodo koristim notranjih dežel. Nočem preiskavati, v koliko da je osnovana trditev ta, opozoriti pa moram visoko zbornico in visoko vlado na kričečo krivico, koja zadene s tem postavnim načrtom veliko večino okolice in nje prebivalstvo, broječe kaci 25.000 duš. § 2 tega postavnega načrta določuje namreč užitninsko črto, po koji je proglašena cela vrsta čisto kmečkih občin kot zaprto mesto. (Klici na desni: Res je!)

Ne govorite mi o analogiji s predmestji dunajskimi! Razmere tržaške okolice so povsem drugačne. Tu je v resnici govor o vaseh, ne imajočih nikakega znaka mestnega razvoja in koje se zbok svoje lege izvestno nikdar ne popnejo do značaja, lastnega mestu. (Tako je! na desni.) Prebivalcem teh kraških vasi, ki većinoma nimajo družega v svoji lasti, nego neznatno ped zemlje, zasajene z nekoliko vinskimi trtami, koje zemljo obdelujejo z uzorno pridnostjo, običajno pri primorskih Slovencih; tem resničnim revežem nameravajo naprtiti bremena, kakoršna so opravičena le po razvitem prometnem življenji velicih mest. (Prav res! na desni.) Plzen, Liberec, Inomost in Celovec veljajo v davčno-tehničnem pogledu kot "dežela", dočim naj bi se proglasili Rojan in Skedenj, Sv. Marija Magdalena in Rocol, Sv. Ivan itd. kot zaprta mesta. Kaj znači taka nenaravna naredba za dotično prebivalstvo? Na "deželi", kamor pripadajo poprej imenovana velika mesta, je na pr. vino, kolikor ga použijejo zasebniki, povsem davka prosto. Od vina, nahajajočega se v hiši stranke, ne plača se nikak davek, ne glede na to, je-li vino lasten ali ptuj pridelek. (Prav res! na desni.) Davek treba plačati še le tedaj, ako vino pride od kake obrtne stranke. Drugače je v zaprtem mestu. Tu se obdači vsaka kapljica. Tu se plača po priloženem tarifu 4 gld. od hektolitra vina, ne glede na to, pije-li kmet lastni pridelek, ali pa toči vino kak gostilničar.

Razumete-li sedaj, kako bodo po naši okolici podražela vsa živila? Žene naših okoličanov so večinoma perice. Ob določenih dnevih mej tednom vidite jih lahko, kako stočejo po strminah s težkimi tovorji na glavah, da dospejo do svojih koč, koje so pre-mnogokrat do poldruga ura daleč.

Taka hoja in s takim bremenom na glavi ob nenavadni vročini ali po zimi ob razsajajoči burji prouzročuje žejo; uboga žena popije kozarec domačega vina. Vsaj ta borni užitek dosedaj ni bil obdačen.

In kaj naj rečem o možeh, koji pri jednacijh klimatičnih raz-merah dan za dnevom tedne in leta opravljajo težka dela na me- stnem tlaku, v kamenolomih itd. in koji radi popijo kozarec domačega nepokvarjenega vina, da okrepe svoj život za vzdrževanje bornega svojega življenja?

In tem ljudem naj se obdači to prepotrebno krepilo, dočim so milijonarji in bogati ljudje tega davka povsem prosti?

Prva pride država in pravi: hektoliter mora se obdačiti z 4 goldinarji; potem se jej pridruži še občina, zahtevajoča – kakor nam je v odseku povedal ravnatelj užitnin Polonio -, da se jej do- voli občinska doklada celih 180 procentov. (Čujte! Čujte!) Po- tem takem se obdači že liter vina lastnega pridelka z več nego 11.2 krajcarja.

V gostilni naraste seveda davek, kajti k davčni svoti 11 gl. 20 kr., koje zahtevata država in mestna občina za hektoliter vina, pridruži se še tako imevani Dazio di spina: davek od pipe, koji odvzame kar četrti del cene. Ako prodaja torej gostilničar vino po 48 kr. liter, plačati mu je 11.2 kr. užitninskega davka in 12 kr. davka od pipe (Čujte! Čujte! na desni), skupno torej nad 23 kr. na državnem in občinskem davku. (Poslanec Lueger: Potem takem smo mi na Dunaji na boljšem! Klici na desni: Gotovo!)

Ob tej zadevi prejel sem sinoči od tržaških gostilničarjev, restavraterev in hotelierjev telegram, kojega si dozvolavam tu pokazati in v kojem naznanjajo, da je danes ob 3. uri popoldne v Trstu "javen shod z namenom, da se odpošlje visoki zbornici peticijo, v koji se odločno upro nameri vlade, da bi se namreč še nadalje pobiral tako imenovani davek od pipe".

Tržaški gostilničarji izjavljajo, da bi bili prisiljeni zapreti svoje lokale, ako bi se od 1. julija naprej še pobiral davek od pipe.

Vrnimo se sedaj na stališče prebivalcev tržaških. Kako naj izhajajo ti ubogi ljudje? In isto tako hudo obdači se uživanje mesa. Meso pride že tako le izjemoma na mizo okoličana. Odslej mora se povsem odpovedati temu užitku, ako pomislimo, da domača živinoreja pri nas ni mogoča, ker nam nedostaja potrebne krme; za uvoženo živino trebalo pa bode plačevati visoke davke.

In kako opravičujeta vladna predloga in poročilo odseka to nenaravno in krivično odredbo? Tu se nam kliče: Nova užitninska črta je potrebna; le ta črta osigura pobiranje užitninskega davka, le ta črta odgovarja interesom davčnega erarja.

Gospoda moja! Uprav temu ugovarjam jaz odločno. Pri neki komisiji, vršivši se dne 30. novembra p. l., katere sem se tudi jaz udeležil in pri kateri so bili prisotni finančni organi in jeden zastopnik deželne vlade, izrekli smo se za neko drugo črto, veliko bližjo pravemu mestu, koja črta bi odgovarjala mestnemu obsežju in ne bi obsezala kmečke okolice.

Sedaj nasvetovana črta pa je potegnena visoko gori po visočinah tržaške okolice, deloma po neplodnih pustih krajih; naravno je, da bode nadzorovanje te črte veliko težavneje in dražje. Potemtakem govori tudi interes davčnega erarja proti črti tej.

Ali, gospoda moja: ako bi se tudi izgubilo nekoliko ti-sočakov s tem, da se opusti črto, nasvetovano po vladi, kaj po-

menja izguba ta v primeri z gospodarskim propadom okolice, ki je neizogiben?! Gospoda moja, jaz govorim tu kot zastopnik onih okoličanov, ki so kakor skale trdno vstrajali v vseh viharjih, razsajavih ob obalah Adrije. (Pohvala.) Zgodovina priča, da habsburška dinastija nima zvestejših in požrtvovalnejših podanikov.

Še živijo možje po tržaški okolici, koji so v razburkanem letu 1848 in vojnih dobah l. 1859 in 1866 zapustili domača ognjišča, da s puško v roki branijo mesto in obrežje ter ju ščitijo proti vnanjim in notranjim sovražnikom. (Dobro, dobro! – Poslanec Burgstaller: Tako je storil ves Trst! - Ugovarjanje na desni. - Poslanec Burgstaller: Prosim, vsikdar!) – Takrat so poverili našim okoličanskim vojakom mestno glavno stražo, utrdbe ob obrežji, kastel – s kratka, vse mesto in njega varnost. In v zahvalo za vse to naj bi zadela vrle može in njih otroke tako kruta usoda! Mi se nikakor ne varamo; mi vemo, da kakor hitro pride v veljavo postava ta, odnosno užitninska ta črta, je gospodarski in politiški pogin okolice neizogiben. (Res je!)

Davčnega bremena, kojega nam hočejo naprtiti, nikakor ne bomo mogli prenašati in zapustiti bomo morali one kraje, koje so tako možko braniti predniki naši.

Gospoda moja! Že marsikaj se je sklenilo v tej visoki zbornici, ali česa tako krivičnega, tako trdega, kakor je postava ta za ubogo kmečko prebivalstvo in za delavce, se še ni sklenilo.

Posledice postavi tej dotekna je se pa tudi državnega interesa.

Gospoda moja! Ne morem se načuditi, da se hoče malega posestnika in delavski stan obremeniti s tako težkimi davki, ko se ravno dela na to, da se uprav temu delu davkoplačevalcev dovoli nekatere olajšave. (Res je!) S postavo to izročen je propadu jeden del pridnega in lojalnega prebivalstva okolice! Okolica naša vzdihuje že stoletja pod ptujim pritiskom brez avtonomije,

brez prijateljev in brez varstva. Materijelno so nas izsesali kakor kako citrono in nezaslišano je, kar zahteva postava ta od naših okoličanov: da bi namreč plačevali za jeden dober tretji del več davka nego prebivalci "Velikega Dunaja".

Predloga ne stavim nikakega, ker so mi predobro znani žalostni odnošaji avstrijskega parlamentarizma in ker sem prepričan, da tu ne smemo pričakovati nikake pomoči za koristi našega ljudstva.

V korist države same bodi mi pa dovoljeno, kot avstrijskemu patrijotu in zastopniku naroda, neko drugo uprašanje. Mor-da se nam bliža trenotek, ko bode morala država apelovati na požrtvovalnost vseh avstrijskih narodov, odnosno tudi tržaških Slovencev. Meni-li država, da najde živahnejši odziv pri onih, koje sedaj podpira na naše stroške? Dixi et salvavi animam meam. (Pohvala na desni.)

Ukinitve proste luke in državni uradniki¹⁰⁶

Na začetku zakonodajne dobe je poslanec Burgstaller naslovil na ministrskega predsednika kot vodjo notranjega ministrstva prošnjo, da bi bile zaradi višjih cen plače državnih uslužbencev izenačene s tistimi dunajskih državnih uradnikov. Nabergoj je kasneje predstavil interpelacijo, katero so podpisali tudi ostali tržaški poslanci – Burgstaller, Luzzato in Stalitz.

(...) Uradniki si kot potrošniki zaradi trenutnih visokih podražitev ne bodo mogli privoščiti niti potrebnih artiklov, kot je

106. 22. Sitzung der XI. Session am 16. Juni 1891, str. 821.

npr. petrolej, katerega cena se bo skoraj potrojila v primerjavi s sedanjo.

To stanje zahteva poseg vlade, katera bi ne smela spregledati nevarnosti, ki preti tržaškemu uradništvu.

Zaradi tega stavijo podpisani ekscelenci g. ministrskemu predsedniku kot vodji notranjega ministrstva sledeče vprašanje:

“Ali vaša ekscelenca želi sedaj ali na naslednji seji sporočiti tej visoki zbornici, če je bilo storjeno vse, da bo Trst s 1.6.1891 uvrščen v prvi razred dejavnostne doklade?”

Interpelacija

poslanca Iv. Nabergoja in drugov na finančnega ministra v 28. seji državnega zbora dne 23. junija t. l.¹⁰⁷

Vsled odprave proste luke tržaške in vsled uvedbe nove užitninske linije je čisto naravno, da bode s 1. julijem t. l. odprta cela množica novih uradov v Trstu in okolici. V ta namen bila so že objavljena potrebna poučenja, iz katerih ima prebivalstvo pouzeti, kako se ima vesti ob ukinitvi proste luke ter proti tem uradom. Čudno je, da so bila vse ta poučenja in sicer v mestu in v okolici objavljena samo v nemškem in italijanskem jeziku kljub temu, da je v mestu mnogo slovanskega življa in da je okolica popolnoma slovenska. Vsled tega dogodka se bojimo, da bode visoka vlada novo vstvarjene urade tako poučila, da imajo uradovati samo v nemščini in italijanščini, čeprav bodo imeli posla večjidel samo s prebivalci slov. okolice.

Tako postopanje – in sicer navedeno glede objavljenega poučenja, kakor tudi to, česar se nam je bati glede občevalnega

---

107. “Interpelacija poslanca Iv. Nabergoja in drugov na finančnega ministra v 28. seji državnega zbora dne 23. junija t. l.”, *Edinost* 27.6.1891; 28. *Sitzung der XI. Session am 23. Juni 1891*, str. 1102.

jezika na novovstvarjenih uradih s prebivalstvom – ne odgovarja spoštovanju, katero je vlada dolžna osnovnim državnim zakonom in državljanom vseh narodnostij.

Tako postopanje žali domače slovansko prebivalstvo, moti in ovira promet ter dela slovanskemu prebivalstvu nepotrebne težave, ki ne rodijo državi drugega nego nejevoljo in nezadovoljnost prebivalstva. Vlada ima dolžnost spoštovati v vsaki deželi jezike ter je gojiti v svojih uradih; to ima storiti tudi v Trstu in njegovi okolici.

Zaradi tega stavijo podpisani na ekscelenco g. finančnega ministra nastopno interpelacijo:

“1. Kako misli ekscelenca opravičiti okolnost, da so bila objavljena dotična poučenja glede ukinitve proste luke tržaške ter uvedbe nove užitninske linije samo v nemškem in italijanskem jeziku ter da se je pri tem dež. jezik slovenski prezrl?

2. Hoče li ekscelenca one urade, ki bodo vsled odprave proste luke ter uvedbe nove užitninske linije na novo vstvarjeni, tako poučiti, da imajo postaviti vse napise tudi v slovenskem jeziku in da morajo ustmeno in pismeno občevati s slovanskimi strankami, katere bodo ob dolgi užitninski liniji v večini, v deželi navadnem slovanskem jeziku?

Dunaj, dne 23. junija 1891

Nabergoj, Spinčić, dr. Gregorec, Zehetmayr, Kohler, Rammer, Doblhamer, Regl, dr. Gregorčič, Serenyi, Pabstmann, Gasser, Hagenhofer, Fabian, Sylva-Tarouca, dr. Belcredi, Wratislav, Czernin, Palffy, Kleist, Povše, Joh. Schwarzenberg, dr. Schorn, Plafe, Karl Schwarzenberg, Wiedersperg”

Tržaško uradništvo¹⁰⁸

Visoka zbornica! Kot predstavnik okoliškega prebivalstva in malih obrtnikov sem najmanj poklican, da govorim za uradništvo oziroma zaboljšanje njegovega materialnega položaja.

Ker pa mi je znano stanje tržaškega uradništva in ker mi je tudi znano, da bi se slednjemu godila velika krivica, če bi se ne sprejela njegova peticija o vključitvi v prvi razred dejavnostne doklade, posebno zdaj, ko so se po ukinitvi proste luke znatno podražili artikli, kot so kava, sladkor, riž, petrolej itd., prosim visoko zbornico kot tudi visoko vlado, naj pozitivno reši to za tržaško uradništvo vitalno vprašanje in sprejme predlog odseka.

NABERGOJ V RIMU

Edinost je leta 1891 poročala o reakcijah iredentističnih krogov na Nabergojevo prisotnost na tretjem interparlamentarnem mirovnem kongresu v Rimu.

EDINOST

Tretji mirovni kongres¹⁰⁹

Dne 3. novembra t. l. jel je zborovati v večnem mestu Rimu tretji interparlamentarni mirovni kongres, katerega se je udeležilo blizu 200 odposlancev raznih evropskih držav, mej katerimi tudi naš državni in deželni poslanec g. Ivan Nabergoj. Zasto-

108. 50. Sitzung der XI. Session am 8. October 1891, str. 2345-2346.

109. "Tretji mirovni kongres", *Edinost* 12. in 17.12.1891.

pane so bile na kongresu vse evropske velevlasti razun Ruske, Bolgarske in Turške. Pravi namen teh konferenc je ustanoviti mejnarodno razsodišče, koje bi razsojalo mirnim in dostojnim potem spore, nastale mej raznimi evropskimi državami, in vsled tega preprečiti prelivanje krvi in utrditi mir, s čemer bi se doseglo polagoma občno razoroženje ter olajšava državam in državljanom bremena, koja nosijo vsled vednega oboroževanja.

Namen kongresu je bil tedaj velevažen in vsi časniki so ga z veseljem pozdravljali kot rešilca. Enaka zborovanja – piše rimski časnik “Riforma” – morala bi se organizovati tako, da bi prišla do najugodnejših sklepov, čeprav so premise jako plašljive. Čim bolj nam preti mejnarodni položaj nevarnost, tembolj bi ti zbrani možje morali delati na to, da jo preprečijo. Vendar že “Riforma” ne upa, da bi kongres kaj dosegel ter opira svojo bojazen na izrek ruskega pisatelja Tolstoja, ki je nedavno pisal baronici Suttner, katera je izdala posebno brošuro, veseleč se mirovnega kongresa in hvaleč njega namena. Grof Tolstoj je namreč očitno izrekel, da “z enakimi kongresi se ne spravi pajek iz zidu”, a on da ve za gotovo sredstvo, s kojim se bi dal mir doseči; to sredstvo pa objavi v kratkem.

Dne 4. nov. bila je prva seja na Kapitolju v Rim. Vdeležilo se je je poleg vseh tujih odposlancev kacih 70 laških senatorjev in poslancev.

Neki list, ki je dosleden zagovornik irredentizma, zapazil je mej zborovalci tudi našega poslanca Ivana Nabergoja, kojega imenuje “Avversario sistematico dell'irredentismo”.

Predsedoval je Banchieri, predsednik laške zbornice in zajedno predsednik odseka za mejnarodni mir. Banchieri pozdravi v lepem govoru tuje odposlanike ter pojasnjuje namen in važnost mejnarodnih konferenc izražajoč prepričanje, da se

mora svrha doseči, namreč: mir. Glede na Italijo pravi, da je pridobila svojo neodvisnost ter da zdaj želi samo miru.

Na to so se oglasili drugi govorniki ter pozdravljali Italijo z vsklici "Viva Italia, Viva Roma". Ker je pa Italija dežela škandalov, ni si mogel večni zagovornik irredentizma in zagrizeni sovražnik Avstrije, Imbriani, dati miru, da ne bi bil tudi ob tej resni priliki uprizoril jedno svojih pantomin. Koj prvi dan, ko je mirovni kongres jel zborovati ter je rudeči irredentist zaznal, da se na tem shodu nahaja tudi g. Nabergoj kot zastopnik slovenskega naroda, sklical je svojo kliko, namreč vse lačne in strgane vojaške begune iz Avstrije, ki se nahajajo v Rimu, v poseben prostor ter se je tu jednoglasno sklenilo naslednje: "Z ozirom na to, da se v Rimu nahaja avstrijski poslanec Ivan Nabergoj, ki se imenuje tržaškega zastopnika in se nazivlja Slovencem ter s tem laže in onečastuje narodnost Trsta, ki je bil vedno patrijotično italijansko mesto; z ozirom na to, da je Nabergoj kot avstrijski poslanec in zaupnik slovensko-hrvatske propagande v Zagrebu in v Ljubljani izzivalec narodnih prepričanj in sovražnik narodnosti v italijanski deželi, ki ga trpi kot gosta; z ozirom na to, da so ga nedavno radi psovk, ki jih je izrekel proti laški narodnosti, spodili iz mestne zbornice v Trstu – Tržačani in Istrani, živeči v Rimu in vse to dobro pomneči, spominjajo tega tudi člane konference ter formalno ugovarjajo proti dejanjem rečenega avstrijskega poslanca v italijanski prestolnici."

To je bil protest, kojega je skovalo par lačnih avstrijskih vran, ubeglih izpod avstrijske vojaške suknje, in ta surov protest prinesli so koj drugi dan razni tržaški časopisi kot maslo svojim lehkovernim čitateljem. Ker pa oslovski glas ne sega do oblakov, tudi ta ostudni protest ni imel drugih posledic razun te, da se mu je moral vsakdo smejeti. Videli smo v Trstu več dobromislečih

oseb, ki so z gnjevom vrgle list v stran, v kojim so čitale te nespametne čenče.

Tudi pri drugi seji ni ostal kričič Imbriani miren. V družbi s francoskima odposlanikoma Hubbardom in Richardom skrpal je poseben predlog in je siloma hotel, da ga predsednik stavi na glasovanje, čeprav ni se moglo v sejah sklepati o družem, nego o tem, kar je osrednji odbor spoznal za važno in postavil na dnevni red. Po pikrem ugovarjanju se predlog izroči predsedništvu. Predlog se glasi: "Kot edino podlago k resnemu in gotovemu miru priporočajo podpisani, da se sprejme sledeča izjava:

Z ozirom na to, da v kongresu sede politični možje, ki morajo svoje ideje tudi oživotvoriti; z ozirom, da je edino sredstvo, preprečiti vojno, to, da se popolnoma odstrane uzroki sovražnosti in jeze mej narodi, morala bi se uveljaviti ta-le pravila:

1. Mir nam more zagotoviti le spoštovanje narodnosti v njih pravicah in mejah, ki se ne dajo opovreči. Vsaka zveza, ki veže narodnosti proti njih volji in prostemu privoljenju, je protivna naravnemu pravu in vedna opovira miru.

2. Pravo miru ali vojne je odvisno v vsaki deželi od skupnosti narodov."

Tedaj Imbriani je zagovarjal narodnostni princip, brez katerega si ni mogoče misliti trajnega miru in federacije narodov, kakoršno doseči je svrha – po izreku "Siécle" – mejnarodnim kongresom. Kako šepav in pomanjkljiv je bil predlog in zajedno kako pristransk, irredentarsk in Avstrijo žalilen, kaže nam vsak njega stavek. Kar pa nam pomen posamične besede ne pove, kaže nam parafraza in zagovor predloga v nekem rimskem časniku. V tem listu se namreč opravičuje trditev, da le, ako se ozira na narodnostni princip, je mogoče doseči trajen mir in spravo. Tega principa se ne plaši nobena država v Evropi, razun morda Avstrija, ali tudi to "samo nekdanja despotična in abso-

lutistična Avstrija, katero bi danes radi videli drugačno, namreč: federalno Avstrijo na podlagi avtonomije malih narodov, koji bi jo sestavljali, po vzgledu Ogerske. Taka Avstrija bi se tega ne smela plašiti!" – "Ako bi Avstrija," – trdi dalje pisalec – "mirno se pobotala z Italijo po naturalnih prava, koji bi Avstriji ne brani, da obstoji kakor velevlast – kajti ostajal bi jej morski breg od Reke do polovice Jadranskega morja, kar bi za njo bilo še bolj logično in naravno, – pridobila bi si s tem sigurnost in ljubezen Italije, koja bi tedaj bila odkritosrčna, ker bi bila res neodvisna in združena."

Za tem grmom torej tiči zajec. Imbriani pripoznava sicer pravice narodov in narodnostni princip, ali ante omnia stavi poveličanje Italije, kateri bi morala naša država kar ponuditi in podariti ves spodnji Tirol, Primorsko s Trstom in Dalmacijo vred.

Imbriani meni torej v svoji preveliki kratkovidnosti, da segajo meje Italije do tja, do koder sezajo meje ravnokar imenovanih dežela. Ali tega ne ve, da "l'opera dell'Irredenta", čeprav ima tu pri nas mnogobrojnih pomagačev in privržencev, ni še potalijančila tukajšnjih dežela, koje so obljudene: Primorsko s tremi deli Slovanov, Dalmacija pa vsa s Slovani. Želja laške Irredente po teh deželah ni le puhla in prazna, temveč vse delovanje nje je naslonjeno zgolj na krivico. Radi česar tudi predlog njegov ni odkritosrčna izjava in posledica narodnostnega principa, pač pa nevarna irredentarsko-odpadniška utopija. Nesramno se nam vidi, da se poslanec z Avstrijo zvezane države drzne kaj tako abotnega in državo naše žaljivega izreči v javni seji mejnarodnih odposlanikov, ki so prišli v Rim razgovarjat se o mirovnih sklepih in predlogih, ne pa tirat irredentarsko-veleizdajsko politiko proti Avstriji. Kajti v istini Imbrijanijev predlog ni imel družega namena, nego oživeti nekoliko poleggle irredentarske strasti ter je zopet naostriti proti Avstriji.

Kako umevajo laški kričachi narodnostni princip, spoznali smo že iz drugih prilik. Presenetila nas je pa vendar predrznost vodje jim Imbrijanija, ki se drzne svoje irredentarske težnje privleči celo mej dostojno zbornico mejnarodnih odposlancev z namenom, uprizorjati Avstriji protivne demonstracije.

V drugi seji mejnarodnega kongresa miru se je jednoglasno sprejel predlog, da bodo v prihodnje vse evropske države zastopane pri sledečih mirovnik kongresih.

Pri tretjem in zadnjem zborovanju hotel je pred vsem govoriti znani Imbriani ter je nagajal predsedniku Banchieriju; sprejel se pa je sledeči predlog: 1. Letne konference sklicevale se bodo le po deželnem parlamentarnem odseku, izbranem v ta namen. Vsak parlamentarni odsek ima pravico sklicati izvenredno mejnarodno konferenco. 2. Imenuje naj se skupno tajništvo, ki naj posluje kot arhiv, statistični urad in kot zveza vseh parlamentarnih odsekov; to tajništvo naj proučava in predlaga zadeve, koje bo mejnarodni kongres obravnaval. 3. Letna konferenca imenuje skupnega tajnika. 4. To tajništvo bode preneslo svoj sedež za časa zborovanja mejnarodnih konferenc v mesto zborovanja. 5. Ustanovi se posebno mejnarodno razsodišče. Imbriani in večina Lahov in Francozov so glasovali proti temu predlogu, koji se je pa navzlic temu vsprejel. Slednjič se določi sedež četrtega kongresa, ki bode prihodnje leto v Berni na Švicarskem.

Koncem ustane francoski odposlanec Hubbard ter zahvalujoč Rimljane za lep sprejem se zopet domisli predloga, kojega sta stavila v kupe z Imbrijanijem, da se namreč proklamuje pravo ljudstev razpolagati se svojo usodo. Predsednik noče dati predloga na glasovanje zato, ker ni dnevnem redu. Temu se zopet protivi večni nagajivec Imbriani rekoč, da ga bode on sam stavil na glasovanje. Na to se odloči, da se ta predlog postavi na dnevni red prve prihodnje konference.

S tem se je zasedanje končalo. Dne 9. novembra so se odpeljali kongresisti s posebnim vlakom v Neapelj, kjer so obiskali tamošnje znamenitosti ter bili povsod burno pozdravljani. Na raznih banketih izrekel se je marsikak govor v prilog namenom konference in raznonarodni poslanci stiskali so si roke v znak ljubezni in miru.

Pri povratku v Rim zbrali so se zopet na Kapitolju v zbornici, kjer je odlični italijanski pisatelj, politik in filozof Ruggiero Bonghi izustil jako lep govor o namenu mirovnih konferenc, koje morajo "napovedati vojno vojni", razlagajoč pogubnost sedanje politike evropskih držav, ki same sebe strmoglavljajo v polome vsled vedno naraščajočih vojnih stroškov. Krasen govor odličnega moža so vsi pričujoči živo odobraval.

Majhni se nam bode zdeli uspehi te mirovne konference, pri kateri se drugega ni določilo, nego da so vsprejeli par predlogov.

Vendar tudi to je nekaj, osobito ker so se te konference udomačile ter se bodo v prihodnje obdržavale vsako leto. Poleg tega se je francoskemu poslancu Gaillardu posrečil predlog, da se ustanovi posebno razsodišče, ki bode sodilo o sporih, ki bi znali nastati v dobi mej jedno in drugo konferenco.

Mi sicer ne vemo, v koliko se bodo države držale teh razsodb, vendar je upati, da to razsodišče prepreči marsikak nepotreben spor mej državami, ki bi utegnil imeti hude posledice. To je torej vendar korak naprej. Ako se bodo razne velevlasti držale sklepov konferenc, morda polagoma pridemo do zaželene dobe, ko se vkupe dogovori ter sklene občna razorožitev – *pium desiderium* vsacega devkoplačevalca.

Neugodno pa nas je dirnola istinitost, da so se na tem kongresu pojavile strankarske strasti. Kongres se je namreč razdelil v dve stranki, desnico in levico, koja zadnja (mej njo Imbriani) je pokazala, da je željna upirati se sklepom večine. Povod razdelitvi

dal je predlog Imbrijanijev, kojega so podpirali nekateri Francozi, Italijani in Rumunci, dočim je desnica previdnejše ukrenila, ne dotikati se narodnostnega principa, ki ima tako živ političen značaj ter je predlog, kakor ga je stilizoval Imbriani, jako pomanjkljiv in jednostransk, tako da meri okoristiti Italijo na škodo svoje sosedinje in zaveznice Avstrije. Vsekakor se pa bode ta predlog obravnaval pri prihodnji konferenci, koja utegne uprav radi tega biti jako zanimljiva in celo, ako se predlog, takšen, kakoršen je, sprejme, postati namesto pospešiteljica – rušiteljica miru. Kajti, kakor bi Italijani reklamovali na podlagi tega sklepa za se Trident in Primorsko, z enako pravico bi Nemčija smela za se reklamovati polovico “nemške” Avstrije! To pa, čeprav bi to bilo po pogodu Imbrianiju & C., ne bilo bi po godu vladajoči habsburški hiši in nam zvestim avstrijskim državljanom.

ITALIJANIZACIJA MESTA IN OKOLICE

EDINOST

Koliko poslancev ima mesto tržaško?¹¹⁰

Uprašanje to je v seji poslanske zbornice dne 19. t. m. prouzročilo precej ostro kontroverzno mej poslancema Nabergojem in Stalitzem.

Dosedaj je sicer ves svet smatral kot dognano stvar, da ima mesto tržaško štiri poslance, ali po govoru tržaškega poslanca Stalitzza v seji dne 14. t. m., v katerem je trdil, da imamo le tri poslance, postala je stvar nejasna vsem onim, ki ne poznajo od-

110. “Koliko poslancev ima mesto tržaško?”, *Edinost* 23.1.1892; 100. *Sitzung der XI. Session am 19. Jänner 1892*, str. 4586-4587.

nošajev. Koliko poslancev imamo torej: tri ali štiri? Posl. Nabergoju dozdevalo se je, da je g. Stalitz najbrže čisto "pozabil" na jednega tržaških poslancev - in sicer na gosp. Nabergoja samega - in za to se mu je zdelo potrebno, podati nekoliko pojasnila.

To pa je storil gosp. Nabergoj toli dovtipno, da je gosp. Stalitz izvestno obžaloval svojo zmoto. Rekel je:

"To trditev gospoda poslanca moram v tem popraviti, da Trst nima samo treh, ampak da ima štiri poslance v tej visoki zbornici, kakor se vsakdo lahko prepriča iz našega imenika, kjer so poslanci natisnjeni tudi po deželah oz. po volilnih okrajih in volilnih skupinah in kjer na str. 159 stoji:

"Mesto Trst z okolico: b) skupina mest: 1. mesto Trst, prvi volilni razred Luzzatto; 2. mesto Trst, drugi in tretji volilni razred pl. Burgstaller; 3. mesto Trst, četrti volilni razred z okoličanskimi volilci vred z volilnim okrajem v Trstu, Nabergoj. c) Trgovinske in obrtne zbornice: trgovinska in obrtna zbornica v Trstu vitez Stalitz."

Poslanec Stalitz je torej pozabil na zastopnika četrtega volilnega okraja mesta tržaškega; zato sem bil primoran, ga dejansko popraviti in poudarjati, da Trst nima samo treh, ampak da ima štiri zastopnike. (Tako je!)

Lahko bi bilo, da, še nekaj družega; spominjam se, da mi je nedavno pripovedoval nek tržaški poslanec iz one skupine, v kateri sami g. Stalitz vidi tržaške zastopnike, o nekem razgovoru, ki ga je imel z imenitnim članom visoke vlade.

Imena s stvarjo nimajo nič opraviti in jih zamolčim že iz prizanesljivosti. Poslanec je priporočal več reči; državnik pa mu je odgovoril nekako šaljivo in malo tolažljivo: Prosim Vas, dragi moj, kaj morem početi s tremi možiceljni iz Trsta?¹¹¹ (Veselost!)

Če bi hotel g. Stalitz zavzemati to stališče, bi bilo v istini jako slabo s tržaškim zastopstvom; ker v tem slučaju bi imel Trst

samo enega poslanca in tri možiceljne; (živahna veselost!) temu nasproti pa moram zopet dejansko potrditi, da se vsaj jaz s popolno pravico čutim kot poslanca tržaškega mesta! (Tako je! Dobro, dobro!)”

Gospod Nabergoj vzbujal je torej v zbornici, vzlic temu, da so se obravnavale jako resne stvari, dokaj veselosti – na račun g. Stalitza. Taka je, g. Stalitz: človek naj se ne “zmoti” in naj ne pozabi ob nepravem času. – Toda šalo na stran! Namen g. Stalitza “pozabljivosti” je dokaj jasen: Nabergoj jim je skrajno neljub kot poslanec tržaški, ker uprav on je živa priča, da na tržaških tleh žive Slovenci kot avtohtono prebivalstvo. Gospoda menijo, da, ako zataje poslanca, so potajili in poskrili njega slovenske volilce. Ne, gospoda, ta eskamotaža se vam izvestno ne posreči! – Kaka čustva je vzbudila po Nabergoju omenjena sodba z odlične strani o treh tržaških poslancih, sicer ne vemo – vzradostila jih izvestno ni posebno.

Italijanizacija krajevnih imen

“Ustvarjanje tradicije” italijanskih imen za imena slovenskih krajev na Primorskem je naraščalo z močjo italijanske stranke. V interpelaciji, ki so jo predstavili primorski poslanci na Dunaju, je razvidno, da se je uporaba italijaniziranih krajevnih imen uveljavila celo na Dunaju v teku desetih let.

Interpelacija

poslancev doktorja Gregorčiča, Nabergoja, Alfreda grofa Coroninija in tovarišev radi pisave slovenskih krajevnih in oseb-

---

111. V izvorniku: “Aber ich bitte, mein Bester, was kann ich denn mit den drei Mandeln von Triest anfangen?” (str. 4586).

nih imen po Primorskem. (V seji posl. zbornice dne 19. julija 1892.)¹¹²

Zbok nepoznanja v deželi navadnega slovenskega jezika se strani javnih funkcionarjev v prejšnjih stoletjih pisale so se krajevna in osebna imena po latinskem pravopisu, pačila so se po pravilih italijanskega jezika ali so se prevajala na italijanski.

Trajni napredek v poznanju slovenskega jezika je povzročil, da so se v poslednjih petdesetih letih slovenska krajevna in osebna imena po Primorskem počela pisati čemdalje bolj pogosto v njih pravi obliki, namreč po slovenskem pravopisu in brez pačenja, tako da so v tej nravni obliki poznana in navadna mej ljudstvom.

Cesarski uradi jemali so v prejšnjih desetletjih ozir na napredujoči razvoj slovenskega jezika ter so si prisvojili slovensko pisavo slovenskih krajevnih in osebnih imen. V poslednjem času povračajo se pa pogosto v orožnico (Rüstkammer) srednjeveškega pačenja slovenskih krajevnih imen v veliko veselje one ultranarodne stranke, koja stremi po tem, da bi iz italijanske pisave krajevnih imen dokazala ukupnost avstrijskega Primorja z apeninskim poluotokom.

Nov dokaz za našo trditev nam podaja "Popolni popis krajev v državnem zboru zastopanih kraljestev in dežela po podatkih ljudskega štetja z dne 31. decembra 1890", koji popis je nedavno izdala c. k. statistična osrednja komisija. Težko da je v poslednjem stoletju izšla kaka italijanska pisava za kako slovensko krajevno ime, da ne bi se našla v tem "popisu krajev".

112. "Interpelacija poslancev doktorja Gregorčiča, Nabergoja, Alfreda grofa Coroninja in tovarišev radi pisave slovenskih krajevnih in osebnih imen po Primorskem (V seji posl. zbornice dne 19. julija 1892)", *Edinost* 27. in 30.7.1892; 159. *Sitzung der XI. Session am 19. Juli 1892*, str. 7446-7448.

Ta "popis krajev" z leta 1892 kaže nam v primeri s "popisom krajev" z leta 1882 velik napredek v polaščevanju slovenskih krajevnih imen. Tako ste si za Trebič in Padrič vsprejeli po "Progresovi" stranki patronizovani obliki: Trebiciano in Padriciano; za Podgoro, Starogoro in Rosenberg pa v uredništvu "Corriere di Gorizia" sfabrikovana imena Piedimonte, Monteverchio in Valdirosa, vzlic temu da je oficijelna poraba imena Piedimonte za Podgoro prepovedana od c. k. namestništva v Trstu.

V "popisu krajev" z leta 1892 čitati je nadalje mej drugimi nastopne italijanske oblike za slovenska krajevna imena, kojih ni najti v "popisu krajev" z leta 1882:

Padriciano, Trebiciano, Valdirosa, Monteverchio, Auzza, Kan, Lom di canale, Descla, S. Andrea, Biglia, Raccogliano, Chiapovano, Ch. inferiore, Ch. superiore, Prebacina, S. Florian, Cosana, Crasna, S. Martino, Vedrignano, Vipulzano, Vignovico, Oppachiasella, Novavilla, S. Pietro, Piedimonte, S. Mauro, Peoma, Gabria (Sov.), Rubbia, Vertozza, Sanpasso, Otteglia, Vitujle, Solcano, Bucovizza, Voghersca, Cernizza, Battaglia, Aidussina, S. Croce (Ajd.), Locavir, Otelza, Fleana, S. Lorenzo, Brizza, S. Lorenzo di Nebola, Salimbergo, Sonesenchia, S. Pelagio, Corgnale, St. Kanzian, Vereca, Cosina, Sgonico (Zgoniko), Saga, Serponizza, Soza, Plezzo, Circhina, Buccova, Recca, Bergogna, Creda, Caporetto, Libussina, Ursina, Idria di Baza, Lom di Tolmino, Pechina, Tolmino, Lubino, Polubino, Sottolmino, Volzano, Sebasotto.

Mimo teh je najti še nastopne oblike za slovenske kraje, ki so bili že v popisu z leta 1882:

Banne, Barcola, Basovizza, Guardiella, Contovello, S. Croce, Longera, Opchina, Prosecco, Servola, Bainsizza, S. Lorenzo, B. S. Spirito, Canale, Idria di Canale, Lom di Canale, Ronzina,

Podsabotino, Renziano, Gradiscutta, Savogna, Gargaro, Quisca, Merna, Tribussa, Gabria (Ajd.), Bigliana, Dobra, Dornovico, Brizza, Bresovico, Claunico, Colobrida, Cosbana, Lonzano, Mernico, Nebola, Nosna, Scriò, Senico, Slapnico, Vercoglia, Doberdò, Duino, Jamiano, Medeazza, Prapotna del monte, S. Lucia, Sedula, Luiko.

Take neopravičene pisave imajo še prednost, da so v "imeniku krajev" povsod na prvem mestu – izvzemši Piedimonte in Montevecchio -, dočim so dobila v dotičnem kraju navadna slovenska imena prostorček mej oklepi. Često se niti ne postavi v oklep v dotičnem kraji navadno slovensko ime, ampak se kar izpusti. Tako: Barcola, Guardiella, Sgonico, S. Thomas (Ajd.), Kleinrepen, Bigliana, Mernico, Door, Prapetna del monte in druge. Po takem je le dosledno, da v omenjenem "popisu krajev" niti ne najdemo v deželi navadnih slovenskih zaznamovanj Trst, Tržič, Oglej, Kormin za Triest, Monfalcone, Aquileja, Cormons.

Slovenska krajevna imena, vsprejeta v "imenik krajev", so često napisana pogrešeno. Mej drugimi nastopna:

Pristava, Srednje, Anihovo, Britof, Goljevica, Plave, Vilindol, Banjšice, Št. Andrež, Orehovlje, Št. Terjan, Cerovo Gorinje, C. Dolenje, Št. Peter, Št. Maver, Podsabotin, Sovodnje, Št. Mišel, Gabrije (Ajd.), Plače, Otlaka, Rihenberg, Š. Lovrenc pri Neblem, Senožeče, Bela Pristava, Brezovik, Brdice, Hlevnik, Verhovlje (Dol.), Devin, Klanec, Lukovec, Slivno, Štjajak, Gra-dišče (Štjajak), Kertinovica, Razgori, Š. Tomaž, Vojščica, Škocijan, Misleče, Dane, Zgonik, Briščiki, Samatorica, Labinje, Št. Viška Gora, Kred, Ladri, Ponikve, Logaršče, Pečine, Čiginj, Kozarsko.

Zaznamovanje Rožni dol za Rosenthal pri Gorici je nova iznajdba; navadni slovenski izraz je Baronovšče.

Kakor c. k. statistiška osrednja komisija, tako pospešujejo tudi drugi c. k. uradi polaščevanje slovenskih krajevnih in osebnih imen in s tem tudi tendencije neke politiške stranke, koje morda niso neznane visoki zbornici.

C. k. okrajno sodišče v Korminu rabi v svoji zemljiški knjigi zgol italijansko pisavo za označevanje slovenskih krajevnih in osebnih imen.

C. k. za mesto odrejeno okrajno sodišče v Gorici uporablja v isti namen večinoma italijansko pisavo ter je v zemljiški knjigi samovlastno prevelo krajevno ime Voglarji v Carbonara, koje se navaja sedaj kot comune, potem zopet kot frazione di Ternova.

C. k. trgovinska in obrtna zbornica v Gorici rabila je v nekem javnem dokumentu za Podgoro, Dornberg, Reifenberg itd. imena Piedimonte, Montespino, Montecerchio itd.; imena, ki ne obstoje nikjer.

Ravnateljstvo c. k. višjega gimnazija v Gorici si je izbralo v letošnjem šolskem poročilu (str. 72, 74) za slovenske kraje Šturje (na Kranjskem), Manče in Vedrijan (pri Gorici) povse nova za-znamovanja St. Georg, S. Giovanni.

Politiške oblasti ne zaostajajo za drugimi v tem pogledu, osobito kadar pišejo slovenskim občinam nemški ali italijanski.

Po takem se ne bi bilo čuditi, ako pridejo sčasoma v oficijelni imenik krajev tudi imena Opicina, Aurisina, Moncorona, Vipulciano, Montespino, Montecerchio itd. za Opčina, Nabrežina, Kronberg, Vipolže, Dornberg, Reifenberg itd.; kajti tudi za te in slična imena agituje se prav živo v neki stranki že več let sem.

Jednako se dogaja se slovenskimi in hrvatskimi krajevnimi in osebnimi imeni po Istri.

Slovensko prebivalstvo se mora čutiti ponižano in žaljeno v svojem notranjem, ko vidi, da se v nasprotju s členom XIX. državnih temeljnih zakonov z dne 21. decembra 1867, drž. zak.

št. 142 – koji člen jamči vsakemu plemenu v Avstriji nedotakljivo pravo do gojenja in obrambe svoje lastne narodnosti in svojega jezika ter jednakopravnost vsem v deželi navadnim jezikom v šoli, uradu in v javnem življenju – odklanjajo slovenska krajevna in osebna imena, da se pačijo ter zapostavljajo italijanskim pačenjem in prevodom, ki se ne dajo zagovarjati, kakor da ne bi bila vredna, pokazati se v javnem življenju, ali kakor da ne bi bila sposobna popolnoma spolnjevati nalogo svojo.

Ne treba posebno naglašati, da prehajajo oficijelna krajevna imena iz imenika krajev tudi na karto glavnega štaba ter da je ta karta mnogo manje rabljiva v resnih slučajih radi gorostasnih pačenj.

Z ozirom na vse tu navedeno stavljaajo podpisani nastopna vprašanja do visoke c. k. vlade:

1. Po kaki pravici in na kateri podlagi je vsprejelo ravnateljstvo c. k. višjega gimnazija v Gorici v svoja uradna letna poročila za slovenska krajevna imena Šturje, Manče, Vedrijan zaznamovanje St. Georg, Mainizza, S. Giovanni?

2. Po kaki pravici in na kateri podlagi je c. k. za mesto odrejeno sodišče goriško prevelo slovensko krajevno ime Voglarji v Carbonara, koje se navaja v tamošnji zemljiški knjigi kot comune, potem zopet kot frazione?

3. Po kaki pravici in na kateri podlagi se pišejo slovenska krajevna in osebna imena z italijansko pisavo in to pri c. kr. okrajnem sodišču v Korminu vseskozi, pri c. k. za mesto odrejenem sodišči v Gorici pa većinoma?

4. Na kateri podlagi je vsprejela c. k. statistiška osrednja komisija v "imenik krajev" neobstoječa krajevna imena Piedimonte, Montevecchio, Valdirosa za Podgoro, Starogoro, Rosenthal!

5. Na kateri podlagi je premenila ista komisija dosedanjo pisavo Trebič in Padrič v Trebiciano in Padriciano?

6. Je-li visoka vlada pri volji sestaviti komisijo, koja naj bi za avstrijsko Primorje sestavila "imenik krajev" z obvezno silo za javno uporabljanje, v tem zmislu, da zaznamuje vsaki kraj z imenom, v kraju navadnem in pravilnem v jezikovnem pogledu, ter temu pridodati drugojezična imena – odstranivši grda pačenja in nepotrebne prevode – le tedaj in le tedaj, ako so ista zares navadna v deželi?

Na Dunaju, dne 19. julija 1892

Dr. Gregorčič, Nabergoj, Coronini, Šupuk, Povše, Klun, Morsey, Šuklje, Vošnjak, Radimsky, Kušar, Gasser, Borčič, Pfeifer, Baumgartner, Zehetmayr, Rammer, Robič, dr. Gregorec, Wenger, Klaič, Ferjančič, Fuchs

Prepoved govoriti slovensko v javnih skladiščih

V članku "Slovenščina na javnih skladiščih" in v interpelaciji, ki jo je predstavil Nabergoj zaradi postopanja proti slovenskim delavcem v javnih skladiščih, pride do izraza ne zgolj vprašanje jezikovne rabe v javnosti, ampak tudi dejstvo, da je bil magistrat največji delodajalec v Trstu.

EDINOST

Interpelacija posl. viteza Nabergoja radi postopanja proti slovenskim delavcem pri javnih skladiščih je razgrela tudi blebetavega "Il Piccolo". V potu svojega obraza se zvija revše, da bi opravičilo one svoje prijatelje, ki gospodujejo v javnih skladiščih. Najprvo moramo naglašati, da "Il Piccolo" niti ne taji, da ne bi se bilo slovenskim delavcem prepovedalo govoriti slovenski. Da bi pa vendar opral dotičnika, ki se je s to svojo prepovedjo pregrešil ne le proti načelu enakopravnosti, ampak tudi proti načelom človekoljubja in osebne svobode, izrekel je "Il Piccolo"

iz svoje zaloge vse mogoče sofizme, češ: pomagaj mi, kar mi pomagati more!

Najprvo trdi, da prepoved ni bila obrnjena proti slovenskemu jeziku v jezikoslovnem smislu, ampak le proti tistemu organu, katerega sleherni človek nosi mej zobmi.

Ali z drugimi besedami: "Piccolo" je stvar zasukal tako, kakor da so slovenski delavci samo klepetali in nič delali. Kdor pozna slovenskega delavca, ta je gotovo pogodil, da je ta izgovor tako piškav, da ne bi ga smel rabiti niti "Il Piccolo".

"Il Piccolo" priznava istotako, da se je tudi pri drugih prilikah prepovedalo slovenskim delavcem govoriti slovenski. Tudi za te slučaje ima "Il Piccolo" svoj – piškav izgovor. Pravi namreč, da so nekateri slovenski delavci "ostentativno" odgo-varjali svojim višjim; zato se jim je reklo, da naj govore italijanski, in če ne pa uže italijanski, pa – nemški! Ali so navihani, gospoda! Dobro vedoč, da bi mej našimi težaki zastonj iskali živo dušo, ki ume nemški, postavili so jim alternativo: ali italijanski ali nemški! Ker naši delavci, kakor rečeno, ne umejo nemškega jezika, ne preostaja jim družega nego govoriti italijanski. Stvar je torej vendar–le taka, kakor trdi g. Nabergoj: da silijo namreč naše delavce govoriti italijanski. Ali je umestno in pravično pri takem podjetju, ki prosi pomoči iz državnega zaklada, pri katerem imajo svoj pošteni delež tudi Slovani, to razsoditi prepuščamo drage volje tistim krogom, do katerih je bila obrnjena Nabergojeva interpelacija. Stvar zasukavati tako – in to hoče "Il Piccolo" – kakor da so slovenski delavci hoteli drugim usiljevati svoj jezik pa, to pa je že tako bedasto početje, da si more ž njim ogrešiti svojo dušo le list, stoječ na duševni višini našega – "Il Piccola". Na neslani dovtip o "l'oste di Prosecco" nočemo reagirati, ker je že star in obrabljen, in pa – ker se take breztaknosti obsojajo same ob sebi.

Interpelacijo Nabergojevo priobčimo doslovno, kakor hitro dobimo stenografski zapisnik.

Slovenski delavci pri javnih skladiščih v Trstu

Interpelacija poslancev Nabergoja in tovarišev do njeg. ekcelence, gospoda ministra za notranje stvari.¹¹³

Pri podjetju javnih skladišč (magazzini generali) v novi luki tržaški, katera so, kakor je znano, last mestne občine in trgovinske zbornice tržaške, dela stalno kacic 30 delavcev slovenske narodnosti, večinoma iz okolice tržaške. Ti delavci so služili popred pri carinskem uradu na južni železnici ter so prestopili po odpravi proste luke v službo javnih skladišč.

Kakor je čitati po časopisih, se ti ljudje od strani uprave skladišč dosledno preganjajo radi njih narodnosti. Že pri vsprejemu v službo se jim je zaukazalo, da morajo v službi govoriti le italijanski mej saboj. V petek, dne 1. decembra zjutraj, je nazornik Revasini, prečitavši imena delavcev kakor navadno, zapretil, da morajo mej seboj govoriti le italijanski in ne slovenski, ako nočejo izgubiti službe.

Ker ta dogodek potrjujejo tudi druge priče, katere so to čule na lastno uho, ker se po postopanju uprave skladišč in posebno nadzornika Revasinija krčijo v državnih osnovnih zakonih zajamčene splošne pravice državljanov, si dovoljujejo podpisani povprašati Njeg. ekscelenco:

1. Ali je njegovih ekscelenci znano opisano postopanje uprave skladišč v Trstu?

---

113. "Slovenski delavci pri javnih skladiščih v Trstu. Interpelacija poslancev Nabergoja in tovarišev do njeg. ekcelence gospoda ministra za notranje stvari", *Edinost* 23.12.1893; 254. *Sitzung der XI. Session am 14. Dezember 1893*, str. 12174-12175.

2. Kaj misli ukreniti njega ekscelenca, da se omenjenim državljanom ne bodo več krčile pripoznane državljske pravice?

Na Dunaju, dne 14. decembra 1893

Nabergoj, Pfeifer, Kušar, dr. Gregorec, dr. Laginja, dr. Ferjančič, Klun, Povše, dr. Klaić, dr. Bulat, dr. Gregorčič, Perić, Biankini, Dapar, Robić, Šupuk, Spinčić, Borčić, Alfred Coronini.

V naslednjih poslanskih nastopih Ivana Nabergoja je spet razvidna rdeča nit nerazrešenih vprašanj na področju jezikovne enakopravnosti od šolstva in rabe jezika na sodišču do javnih napisov.

Boj za narodno šolo

Govor posl. Ivana Nabergoja v seji poslanske zbornice z dne 21. aprila 1894.¹¹⁴

Visoka zbornica! Če je kateremu članu te visoke zbornice dolžnost, oglasiti se za besedo pri posvetovanju o proračunu naučnega ministerstva, je gotovo meni, zastopniku Trsta in njega okolice. V nobeni kronovini, izvzemši Koroško, ni ovojevati slovenskemu narodu tako trd boj za šolo, kakor na Primorskem in seosebno v Trstu. Med tem ko ima italijanska manjšina Primorske državne in občinske gimnazije, realke, obrtne šole in jedno brodersko (navtiško) šolo, nima slovenska večina v deželi ničesar od vsega tega. V vsej Primorski je ni jedne same srednje šole, nijedne obrtne šole, nijedne strokovne šole, v kateri bo mogel vstopiti

---

114. "Boj za narodno šolo. Govor posl. Ivana Nabergoja v seji poslanske zbornice z dne 21. aprila 1894", *Edinost* 26. in 28.4.1894; 278. *Sitzung der XI. Session am 21. April 1894*, str. 13300-13002.

slovensk otrok po dovršenju slovenske narodne šole, kajti po vseh takih šolah je učni jezik ali italijansk ali nemšk.

Dvajset let že zahtevamo slovenske srednje šole za Trst, Gorico in Istro, toda brez vsacega vspeha. Država zahteva od nas davek v krvi in denarju, ali sredstev za izobraževanje nam ne da nikakih, dasi brez izobrazbe pada in mora pasti tudi davčna moč naroda.

Ali, kaj govorim o srednjih šolah? Niti potrebnih narodnih šol nam ne dajo. Mesto tržaško šteje brez okolice, ki je čisto slovenska, do 30.000 Slovencev, katerim se noče posrečiti, da dobe od mestne občine jedno samo slovensko šolo. (Čujte, čujte!) Že deset let prosijo zanjo; ali mestna občina noče ustreči opravičeni prošnji in vlada ne najde moči, da bi prisilila občino do izpolnjevanja nje dolžnosti. Vlada je bila pač močna dovolj, da je nastopila proti Ljubljani, Pragi in vsej deželi Tirolski, ali mestnemu svetu tržaškemu nasproti ne ve si ni sveta ni pomoči.

V obeh teh mestih je slovensko prebivalstvo prisiljeno, doprinašati za italijanske občinske šole ter poleg tega vzdržavati slovenske šole na lastne stroške, ako hoče take imeti. Na ta način nosi slovensko prebivalstvo dvojno breme. In v resnici obstoje v Trstu in v Gorici slovenske zasebne šole, koje se vzdržujejo dobrotoljnimi prispevki.

Slovensko zasebno šolo v Trstu obiskuje 500, ono v Gorici 300 slovenskih otrok. A vzlic temu trdijo, da ni dokazano, da bi bilo v teh dveh mestih toliko slovenskih šolskemu obiskovanju podvrženih otrok, kolikor zahteva postava. Vrše se poizvedovanja, katera naj zbok svoje dolgotrajnosti utrudijo Slovence in se svojimi premetenostmi osmešijo organe in oblasti, katerim so bila poverjena ta poizvedovanja.

Po teku teh poizvedovanj morali bi sklepati, da vladi niti ni resno do tega, da se izvrše šolski zakoni, kolikor se dostaje Trsta

in Gorice. Nerazumljivo je, kako se morejo te šolske stvari pri dobri volji vlade zavlačevati skozi štiri, da, skozi osem let. Res je, da Trst nima svoje šolske postave, ali za Trst obstoji še vedno politiška šolska ustava, katera daje vladi na roko zadostna sredstva, ako hoče pripomoči državi zvestemu slovanskemu prebivalstvu tržaškemu do njega pravice.

V zadnjem zasedanju deželnega zbora tržaškega sklenil se je sicer šolski zakon, a nemogoče je, da bi katera avstrijska vlada mogla predložiti ta zakon v najvišje odobravanje, ker je sestavljen po vsej svoji vsebini na škodo slovenskega prebivalstva v mestu in po okolici in je tudi v protislovju z državnimi šolskimi zakoni. Ako bi omenjeni načrt šolskega zakona kedaj zadobil potrjenje, izročeni bi bili Slovenci v mestu in po okolici na vse večne čase italijanskemu življu na milost in nemilost. V ukupnem državnem interesu je torej, da se ne zgodi kaj takega. Za Gorico in Istro ima vlada že sedaj zadosten ročaj, ako hoče biti pravična tamošnjemu prebivalstvu, toda državi zvesti Slovani Primorske se zapostavljajo, njih prošnje se ne uslišijo, krivica, ki jih tlači, se dopušča, da se le ne izzivljajo italianissimi. Nas žrtvujejo Italijanom na ljubo in se nam kratijo postavna sredstva za izobraževanje, do katerih imamo sveto pravico. Za Italijane in celo za one iz kraljestva skrbi mestna občina, za malo število Nemcev v Trstu skrbi prav po materinski država, kar je tudi prav, le Slovenec ne dobi nikake podpore in pravice.

Smešen je izgovor, ki se nam v jednomer ponavlja z italijanske strani, da je namreč v okolici tržaški zadostno število slovenskih narodnih šol ter da naj bi tržaški Slovenci v te šole pošiljali svoje otroke.

Povsodi se vrši ravno narobe, da se namreč otroci pošiljajo v šolo z dežele v mesto in ne iz mesta na deželo; sicer pa tudi po okolici ni zadostno šol in obstoječe šole ne morejo vsprejemati

vseh učencev, ki se oglašaje. Tako so morali npr. v Bazovici na ukaz magistrata odpustiti minolo leto 30 in letos 20 otrok, ker ni bilo zadosti prostora. Čudno pa je to, da se stariši takih otrok kaznujejo, baje zato, ker nočejo pošiljati svojih otrok v šolo. Tako postopanje je nezaslišano in provzročča med prebivalstvom najhujše ogorčenje in razburjenje.

Ponavljam zahtevo slovanskega prebivalstva po slovanskih srednjih šolah, katerih terja po vsej pravici; zahtevam, da visoka vlada vendar enkrat odpravi krivico, da nimajo tržaški in goriški Slovenci niti jedne javne narodne šole z slovenskim učnim jezikom. Ako vlada ni v stanju, prisiliti občinske svetovalce teh dveh mest, da se pokore zakonom, potem jej je dolžnost, za slovenske šole v Trstu in Gorici istotako skrbeti na državne straške, kakor skrbi za nemške. Ako ne stori tega, potem jej velja dvojna mera.

Sosebno bi prosil, da ne bi se naša mladina še na dalje odvrčala od vstopa v srednje šole in da se kolikor možno hitro osnujejo slovanske srednje šole na Primorskem, posebno v Trstu. Dokler se pa to ne zgodi in se od onih, ki se imajo vsprejeti, zahteva poznanje nemškega ali italijanskega jezika, dajte nam vsaj priložnost, da se bodo mogli priučiti nemščini tisti naši dečki, ki imajo veselje do učenja.

V ta namen prosim visoko vlado, naj odpre dve ali vsaj jedno tako pripravnico, kakoršna obstoji na Proseku, in to v neposredni bližini Trsta, npr. v Rojanu ali pri Sv. Ivanu, da bodo naši otroci na ta način deležni pouka na srednjih šolah.

Predlagam torej nastopno resolucijo (čita):

“Visoka c. k. vlada se pozivlja, da osnuje za slovansko prebivalstvo Primorske srednjih šol v primernem številu in da dotlej po osnovi pripravnic v najbližnji bližini Trsta za to skrbi, da se

slovenskim otrokom okolice omogoči ustop v državne srednje šole.”

Vprašanje slovenske osnovne šole v Trstu in v Gorici se pa mora vsakako takoj rešiti. Pričakovati je to tem zaupljiveje, ker ima sedanji načelnik naučne uprave toplo srce za kulturne potrebe vseh plemen naše monarhije.

Prosim Njegovo ekscelenco, da se odločno postavi po robu dosedanji krivici dovolivši tudi Slovanom na Primorskem njih sveto pravico, v korist in blagoslov državi in v zadovoljnost nje narodov. (Dobro, dobro!)

Predsednik: Gospod posl. Nabergoj predlaga nastopno resolucijo: (Čita isto). Prosim tiste gospode, ki podpirajo to resolucijo, da vstanejo. (Se zgodi.) Resolucija je podprta, izroči se torej proračunskemu odseku.

V zvezi s šolskim vprašanjem velja zabeležiti govor in interpelacije poslanca Kluna 2.3.1896.¹¹⁵ V govoru se je najprej dotaknil koroške šolske problematike, nato pa je prebral še resolucije v zvezi s šolami v Istri, Trstu in Gorici. V zvezi s tržaškim šolskim vprašanjem je Klun med drugim poudaril, da gre za dvanajstletno nerešeno vprašanje, ter prebral resolucijo poslanca Spinčiča, ki je nastala v dogovoru z Nabergojem:

“C. kr. vlada je zaprošena, naj nemudoma in z vso energijo potrebno ukrene, da bo mesto Trst končno dobilo javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom.”

---

115. 458. Sitzung der XI. Session am 2. März 1896, str. 23013-23017.

Dajte nam slovenskih uradnikov!

Govor posl. Nabergoja v seji poslanske zbornice dne 22. maja 1894.¹¹⁶

Visoka zbornica! Slovenskemu poslancu pač ni prijetno, oglašati se pri razpravi državnega proračuna o posamičnih področjih.

Jako redko pride v tako položnje, da bi mogel izreči svoje zadovoljstvo na postopanju vlade nasproti narodu slovenskemu. Veliko pogostejši je primoran, tožiti o krivici, ki se dogaja prej in slej našemu plemenu. (Čujte!) V prvi vrsti velja to o naših rojakih na Koroškem in Primorskem. Kako se zapostavljajo ti-le v gmotnem, posebno pa v narodnem obziru!

Vendar se hočem danes izogniti in ne bodem v tej visoki zbornici govoril o kričeči krivici, ki se dogaja primorskim Slovonom dan za dan. Omejim se na to, da konstatujem jeden sam slučaj, proseč gospoda pravosodnega ministra, da odpomore; ta slučaj zadevlje civilni oddelek delegovanega okrajnega sodišča v Trstu. To sodišče ne posluje nič manje se slovenskimi kakor z italijanskimi strankami. Vzlic temu pa ni pri tem okr. sodišču nijednega sodnega adjunkta, kateri bi mogel se strankami ustmeno in pismeno občevati v slovenskem jeziku. (Čujte!) Žalostno, ali resnično! Uradniki ne poznajo jezika prebivalstva, v katerem jeziku bi jim bilo razsojevati.

Deloma poznam te odnošaje iz lastnih skušenj, mimo tega sem pa obveščen tako zanesljivo, da ostanem pri svojih trditvah vzlic vsem morebitnim in drugače se glasečim poročilom.

---

116. "Dajte nam slovenskih uradnikov! Govor posl. Nabergoja v seji poslanske zbornice dne 22. maja 1894", *Edinost* 29.5.1894; 296. *Sitzung der XI. Session am 22. Mai 1894*, str. 14450.

Ker je ravno v tem trenutku v Trstu popolniti nekoliko mest sodnih adjunktov, dozvoljujem si naprositi Njegovo ekscelenco gospoda ministra za pravosodje, naj bi porabil to ponujajočo se priliko in pazil na to, da se razpisana mesta adjunktov podeli le takim prosilcem, ki so v resnici zmožni tudi slovenskega jezika in ki morejo na nedvomen način dokazati to svojo zmožnost. (Pohvala.)

Slovenski napisi v Trstu

Interpelacija poslancev Spinčiča, Nabergoja in tovarišev na Njih ekscelence gospode ministre za notranje poslove, za finance in trgovino v seji poslanske zbornice dne 23. maja 1894.¹¹⁷

Napisi na javnih poslopih ali imajo kak zmisel, ali ga pa nimajo.

Ako nimajo nikakega zmisla, tedaj niso potrebni v nobenem jeziku.

Ako pa imajo zmisel, potem morajo kazati, kateri urad ali kateri uradi se nahajajo v dotičnem poslopiju, kateri jezik je v rabi pri teh uradih – da moremo že po vnanjanosti soditi o notranjosti – in čemu obstoje v prvi vrsti, in to v jezikih tistih narodnosti, za katere obstoje v prvi vrsti dotični uradi, da morejo iste razumeti.

V najnovejši dobi se je zgradilo poslopije za poštne, brzojavne in finančne oblasti v Trstu.

Pod dotične finančne oblasti spada vsa Primorska, pod dotično poštno in brzojavno ravnateljstvo vsa Primorska in vojvodina Kranjska.

---

117. "Slovenski napisi v Trstu. Interpelacija poslancev Spinčiča, Nabergoja in tovarišev na Njih ekscelence gospoda ministra za notranje poslove, za finance in trgovino v seji poslanske zbornice dne 23. maja 1894", *Edinost* 2.6.1894; 296. *Sitzung der XI. Session am 23. Mai 1894*, str. 14543-14544.

Primorska šteje po podatkih ljudskega štetja z dne 31. decembra 1890 približno 348.000 Slovencev in Hrvatov, 249.000 Italijanov, 15.000 Nemcev, vojvodina Kranjska šteje po podatkih istega ljudskega štetja približno 466.000 Slovencev in 28.000 Nemcev.

Po takem ne bi bilo nič naravnejšega, nič pravičnejšega in nič zakonitejšega, kakor da se uradi, nahajajoči se v imenovanem poslopji, označijo v jezikih vseh onih plemen, za katera obstoje ti uradi, in sicer tembolj, ker je po obstoječih državnih temeljnih zakonih zajamčena enakopravnost jezika vseh plemen v državi in ker je po obstoječih predpisih finančnim, poštnim in brzovajnim oblastim v Primorski oziroma Kranjski uredovati tudi hrvatski oziroma slovenski in ker bi se ta enakopravnost morala kazati tudi pri napisih.

In vendar so se nedavno na omenjenem javnem poslopju napravili le nastopni napisi:

“K. k. Post- und Telegrafenanstalt”,

“Imp. Reg. Poste e Telegrafi”,

“K. k. Finanzbehörden”,

“Imp. Reg. Dicasteri di Finanza”,

med tem ko pogrešamo popolnoma hrvatske oziroma slovenske napise, in se torej popolnoma prezira jezik odločne večine prebivalstva dotičnih dežel.

Podpisani si torej dovoljujejo staviti nastopno vprašanje na njih ekscelece gospoda ministra za notranje posle, gospoda finančnega ministra in ministra za trgovino, kateri so v prvi vrsti odgovorni za izvedenje naravnih in v državnih temeljnih zakonih zajamčenih pravic:

“1. Ali je znano Njih ekscelencam, da so se na novem poslopji za poštne, brzovajne in finančne oblasti v Trstu napravili le nemški in italijanski napisi?”

2. Ali so Njihove ekscelence pri volji nemudoma ukreniti potrebno, da se na istem poslopji napravijo slovenski in hrvatski napisi; ali sicer navesti vzroke, radi katerih se je popolnoma prezrl jezik daleko prevagujoče večine prebivalstva na Primorskem in Kranjskem?”

Na Dunaju, dne 23. maja 1894

Spinčić, Nabergoj, Kušar, dr. Gregorčič, dr. Gregorec, dr. Ferjančič, dr. Klaić, A. Coronini, dr. Bulet, Pfeifer, Globočnik, Vošnjak, Klun, dr. Laginja, Biankini, Perić, Dapar, Šupuk

* * *

Mi beležimo seveda velikim zadovoljstvo to interpelacijo, želeč, da se popravi krivica, katera se je dogodila narodu slovenskemu in hrvatskemu oziroma ogromni večini prebivalstva dežele Primorske in Kranjske. Gospodje interpelantje smejo biti uverjeni, da so s to interpelacijo govorili iz srca vsemu prebivalstvu. Ob tem vprašanju ni med nami razlike v menenju - vsi, vsi občutimo do srca to preziranje našega jezika. To soglasje je izraženo tudi v podpisih na interpelaciji: tu imamo imena hrvatskih in slovenskih, konservativnih in “radikalnih” poslancev. Ta soglasna izjava poslancev, oprta na razburjeno javno menenje, zasluži pač, da je ne prezrejo visoki krogi. O zahtevi, izraženi v interpelaciji, pač ne more nikdo trditi, da je pretirana; tudi naši drugorodni nasprotniki nimajo vzroka tožiti o slovanski “požrešnosti”. Mi privoščimo od srca Nemcem in Italijanom napise v njihovem jeziku, zahtevamo pa, da se tudi nam dajo iste pravice. To moramo zahtevati. S tem, da zahtevamo svoje pravice, se nikakor ne dotikamo pravic svojih sosedov. Tisto kričanje naših nasprotnikov o slovanski nenasitljivosti – kadar-koli se oglasimo za kako mrvico – je naravnost nemoralno. Čudne pojme imajo res italijanska in nemška gospoda o svoji pravici, ako menijo, da ta pravica zahteva – krivico drugim. Mi nočemo stati

nad njimi, a tudi pod njimi ne. V jedni vrsti ž njimi hočemo stati z istimi pravicami, kakor nam je vršiti jednake dolžnosti do države. Avstrijski zakoni zahtevajo tako. In ako bi tudi zakoni ne govorili izrecno o enakopravnosti, morala bi se poslednja dovoliti vsem že iz etiških ozirrov, iz ozirrov javne morale, kajti vprašati moramo: ali ne pači in kviri to javnega menenja in nazorov o pravici, ako vzbujamo v posamičnih narodnostih misel, da stoje oni nad drugimi, da veljajo več nego drugi, da so oni gospodje, drugi pa – s'ciavi?

Mnogo se dan danes toži o narodnih prepirih, a nikdo se ne potrudi, da bi pogodil pravi vzrok tem zares obžalovanja vrednim preprirom. Pravi vzrok tem preprirom tiči v popačenosti javnega menenja: po zgrešeni politiki prišli smo namreč tako daleč, da posamični gospodovalni narodi upijejo o krivici, ako oni sami ne morejo delati krivice drugim. Tako vidimo, da v jednomer tožijo oni, katerim se res godi krivica, še bolj pa oni, ki si le domišljajo krivico.

Zato pa je visokim krogom dolžnost z jasnimi vzgledi poklicati vsem brez razložka v spomin, da smo pred Bogom in pred postavo vsi jednaki – toliko, kar se tiče dolžnosti, kolikor, kar se tiče pravic. Ko izgine domišljavost gospodovalnih narodnosti, nehajo se tudi narodni prepiri.

Vsako javno poslopje naj nosi znak splošne enakopravnosti; notranja uredba vsakega javnega urada imej načelo enakopravnosti, in potem izgine kmalu krivična domišljavost in ž njo tudi narodni prepiri.

Novo poštno poslopje bodi tak od daleč viden znak – jednake pravice za vse! To zahteva interpelacija Spinčiča, Nabergoja in tovarišev; tej zahtevi morajo ugoditi visoki krogi, ako res hočemo, da se povrne blaženi mir v dežele avstrijske.

Slovenščina in italijanščina v Trstu¹¹⁸

Visoka zbornica! Trditev poslanca Luzzata, da so Italijani povsod zapostavljeni, da se Slovincem nudijo velike koncesije, da Italijanom odrekajo tisto, kar so prej imeli, moram popraviti, saj ni resnična. Točneje je, da se Italijanom ne godi nobena krivica, saj se pri vseh c. kr. uradih, naj si bo to pri sodnih, finančnih, poštnih in telegrafskih uradih kot pri političnih upravah itd., povsod uraduje izključno v italijanščini, in to tudi s slovenskim prebivalstvom.

Ali je to kratenje nacionalnih pravic italijanskega prebivalstva? Ni to globoka žalitev slovenskega narodnega čuta, da je na tržaški gimnaziji in realki, za katerih vzdrževanje prispevajo tudi Slovenci, slovenski jezik izključen?

Sedaj vprašam poslanca Luzzata: katera narodnost je na Primorskem zatirana, italijanska ali slovenska? (Odobranje.)

Še vedno nezakonnosti in krivice

Govor poslanca Ivana Nabergoja v seji poslanske zbornice dne 11. decembra.¹¹⁹

Visoka zbornica! Ko je sedanja vlada ob svojem nastopu vzela v roko upravo države, naglašal je njegova ekscelenca grof Badeni pri razvijanju svojega vladnega programa med drugim, da novi vladi bode naloga, da v onih deželah, v kojih se nahajajo manjšine, vzame tudi v svoje varstvo te manjšine in jim tako omogoči naravni razvoj in uživanje pravic, pripadajočih jim po državnih zakonih avstrijskih v duševnem in narodnem pogledu.

---

118. 410. *Sitzung der XI. Session am 10. Juli 1895*, str. 20319.

119. "Še vedno nezakonnosti in krivice. Govor poslanca Ivana Nabergoja v seji poslanske zbornice dne 11. decembra", *Edinost* 13. in 15.12.1895; 440. *Sitzung der XI. Session am 11. Dezember 1895*, str. 22006-22008.

Z ozirom na to slovesno dano obljubo, kojo smatram jaz resno in ne za navadno frazo, dovoljujem si ob tej dani mi priliki obrniti pozornost visoke vlade na nekatere vnebovpijoče nezakonitosti, ki se še vedno dogajajo slovenskemu prebivalstvu Trsta in okolice v narodnem, duševnem in gmotnem pogledu. (Prav res!)

V Trstu in okolici je poleg italijanskega jezika tudi slovenski zakonito pripoznan kot deželni jezik; uporablja pa se skoro izključno, z jako malimi izjemami, le italijanski jezik, kajti ne le občinski uradi, kojih sveta dolžnost bi bila, se slovenskimi strankami občevati in uradovati v slovenskem jeziku, upotrebjujejo le italijanski jezik (Tako je!), ampak tudi c. kr. uradniki se poslužujejo italijanskega jezika v občevanju se slovenskimi strankami tudi tedaj, kadar stranke niso zmožne italijanskega jezika.

Posebno obžalovanja vredno je, da se pri civilnih in kazenskih razpravah pri deželnem sodišču v Trstu ter pri okrožnih sodiščih v Gorici in Rovinju vedno postopa nezakonito proti slovenskemu in hrvatskemu plemenu (Prav res!) s tem, da se silijo slovanske stranke, da morajo pred sodiščem – z malimi izjemami – zagovarjati se, pričati itd. v tujem in neumljivem jim jeziku.

Obžalovanja vredno je, da slovanske obtožence še vedno sodijo italijanski porotniki (Čujte!), dasi večina prebivalstva primorskega pripada slovanski narodnosti in dasi ne manjka slovenskih mož, sposobnih za posel porotnika. (Tako je!)

Obžalovanja vredno je nadalje, da je sklenil deželni zbor tržaški v svojem zadnjem zasedanju, da niso dopuščena samo slovenska vknjiženja v zemljiške knjige, kakor se vrši sedaj, ampak da je vsaki slovenski vknjižbi pridejati italijanski prevod. Ta sklep se je storil v nenavzočnosti slovenskih poslancev, ki se niso mogli udeleževati razprav deželnega zbora radi neprestanega žaljenja in zasmehovanja slovanske narodnosti po italijanskih

poslancih in sodrži na galeriji. (Čujte! Čujte!) Gospoda moja, jaz nisem jurist, ali toliko zdravega razuma imam vendar, da sprevi-
dim, da bi bilo tako postopanje nezmislno in unicum v naši
državi. Ako bi imelo pridi do tega – kar pa ni verjetno – nastal
bi največi nered pri zemljiških knjigah, ker bi gotovo v mnogih
slučajih jedna stranka smatrala za pravi tekst slovenski original,
druga pa italijanski prevod, koji poslednji često ne bi natanjko
soglašal z originalom.

In tak nestvor priporoča primorska vlada v potrjenje
(Čujte! Čujte!), v veliko škodo slovenskega prebivalstva na Pri-
morskem, pravosodstva ter v nasprotju s temeljnimi zakoni
državnimi.

Istotako žalostno je, da Slovenci in Hrvatje Primorske ni-
majo dosedaj nijedne srednje šole, da bi mogli vzgojevati svoje
sinove na pedagogiško jedino pravi podlagi. Pri vojaških nabo-
rih pa se gotovo ne prezirajo naši sinovi. (Prav dobro!) Še žalo-
stneje pa je, da v mestu tržaškem do današnjega dne nimamo niti
jedne slovenske ljudske šole (Čujte!), dasi slovenski stariši že
dvanajst let prosijo take šole.

Ako bode sedanja vlada sledila načelom in nasvetom, ki jih
dobiva od vladnih organov v Trstu, potem je mogoče, da se pred
reši vstočno vprašanje, nego pa slovensko šolsko vprašanje v Tr-
stu. (Veselost in "Prav dobro!") Pri proračunski razpravi v letu
1894 sem omenil, da, ako vlada nima poguma, da bi zaukazala
mestni občini tržaški, naj za slovenske otroke mesta nemudoma
ustanovi potrebne ljudske šole, do kakoršnih imajo isti zakonito
pravico, naj se iste ustanove na državne stroške, kakor se je zgo-
dilo za nemške otroke, kojih število znaša komaj tretjino števila
slovenskih otrok. (Tako je!) Iz povedanega morete razvideti, go-
spoda moja, kaka krivica se godi Slovencem v Primorski. Toda
to ni še vse.

Pri poštnih in finančnih oblastih vidimo le nemške in italijanske napise. Te oblasti uradujejo le nemški in italijanski ter usiljujejo pisмено in ustmeno italijanski jezik slovenskemu in hrvaškemu prebivalstvu, z malimi izjemami pri finančnih oblastih.

In kaj naj rečem o tržaškem magistratu, kamor nosijo Slovenci britko prisluženi denar, da plačujejo neznosne občinske in državne davke, koje pobira občina vsled posebnega privilegija?

Ta davčna oblast izdaje Slovincem vsa povabila, odmerjenja pristojbin, eksekucije, pobotnice, z jedno besedo vse, kar prihaja od te oblasti, izključno le v italijanskem jeziku, in ako slovenski davkoplačevalec, nevesč italijanskemu jeziku, zahteva pojasnila, zakaj mora plačati to ali ono, dobi v odgovor: "Qui non si parla sciavo, ande in malora" itd. Preveč bi bilo zahtevano, ako bi morala visoka zbornica poslušati tožbe o vseh teh nezakonitostih, ki jih morajo od dneva do dneva prenašati slovenski prebivalci okolice in mesta tržaškega. (Tako je!)

Vredno je pa vendar, da še nekaj povem. Nekje so bile pred dvema leti razpisane občinske volitve. Ker pa je bilo večim od delkom občine voliti jednega zastopnika, je tako prišlo, da so šli nekateri mladi možje v sosednjo vas, da bi se na prijateljski način združili za jednega kandidata, kojemu so zdržema hoteli dati svoje glasove. Ne treba mi posebno naglašati, da se je ob tej priliki popil kozarec vina in da so se družbe zamudile nekoliko pozno v noč.

Na povratku k domu zapeli so ti možje narodno pesem proti 11. uri zvečer in dospevši v domačo vas zapeli so še jedno pesem nedaleč od stanovanja okrajnega predstojnika, Capo Distretto, namešččenega po magistratu.

Potem so odšli vsak v svojo hišo, ne da bi jih bil kdo opozoril, da je že minula policijska ura.

Porečete mi: Kaj je na tem, saj to ni nič nenavadnega? Popolnoma res, to ni nič nenavadnega, toda dotični možje so bili kaznovani po politiški oblasti na 10 do 15 gld. oziroma v zapore od dveh do desetih dni.

Gospoda moja, mislili bodete, da se je to dogodilo kje tam v Turčiji, morda v Armeniji. Ne, gospoda moja, to se je zgodilo v Avstriji, v okolici tržaški, v moji domači občini. In kaj so peli pred hišo okrajnega načelnika? Čujte in strmite, gospoda moja, avstrijsko cesarsko pesem: Bog ohrani! (Čujte! Čujte!)

Ta pesem je zaslužila toli strogo kazen! Kaj pravite k temu, gospoda moja?

V tekočem letu je neki magistratni policist, takozvani Capovilla, nekega posestnika, sedečega mirno pred svojo hišo, ko ni mogel spati, ker so ga zobje boleli, pozval, naj gre spat. Ko mu je odgovoril posestnik, da kaj tacega mu ne more zaukazati nikdo, udaril je policist tega načelnika rodbine s palico tako močno čez prsi, da isti ni bil več zdrav od onega časa in je umrl po treh mesecih ob velikih bolečinah. In kaj menite, gospoda moja, kako kazen je dobil zločinec za svoj zločin? Na 20 gld., eventualno na štiri dni zapore je bil obsojen. Slavni magistrat, kojemu je podrejen ta mož, pa ga še vedno drži v svoji službi, dasi je isti, lahko rečem to, najnevredniši človek v vsej vasi. Ali ni res, gospoda moja, to so jako razveseljivi odnošaji za nas Slovence v Adriji!

Toda tudi v materijalnem pogledu se nam dogaja krivica. Mesto tržaško in okolica sestavljata skupno le jedno občino, ki vsprejema v svojo blagajno vse občinske dohodke. Za to jej je tudi dolžnost skrbeti za vse javne potrebe. Kako se godi to? Za potrebne in nepotrebne stvari v mestu je vedno denarja, ne gleda se na 50.000 ali 100.000 gld., ako se zmisli kateri mestni oče, da kaj predlaga, kar ni neobhodno ali pa je celo popolnoma nepotrebno. Ako pa se kaj zahteva za okolico, ni nikoli denarja, razan

za italijanske šole v slovenskih selih, kojim je namen poitalijančevati okolico. Zastonj predlagajo in zahtevajo slovenski zastopniki v občinskem svetu zgradbo tu in tam potrebnih potov, vodnjakov, slovenskih šol in drugih potrebnih stvari.

Krivica se godi tudi mestnim učiteljem, zvesto spolnjujočim dolžnosti svojega stanu, ako se nočejo izveneriti svojemu slovenskemu narodu in držje trdno za Avstrijo. Take učitelje kaznuje mestna šolska oblast z odtezanjem pripadajočih jim petletnic. Iz kratka: vse je preganjano, kar ne trobi v italijanski rog. Tako se godi Slovincem pod varstvom avstrijske vlade v XIX. stoletju in vzlic temu je najivnih ljudij, ki trdijo, da vlada Slovence protežira ter jim daje koncesij. (Čujte! Čujte!) Niti v svojih pravicah nismo varovani.

Mogoče, da se kdo oglasi in mi bode ugovarjal, da so te moje inkriminacije većinoma lokalne nravi, da za to ne more biti vlada odgovorna, zlasti v kolikor je tu poštevati avtonomno občinsko upravo, ker po občinskem statutu vlada nima ingerencije. Ne, gospoda moja, to ni tako. Na podlagi mestnega statuta, ne da bi se doknila istega, vlada lahko odpravi, ako hoče, te neznosne razmere, in sicer s tem, da zasnuje za okolico tržaško posebno okrajno glavarstvo, ki naj bi bilo za teritorij politiška oblast prve instancije, da obvaruje nas materijalnega in narodnega propada na v nujno državno korist; ad un buon intenditore bastano poche parole.

Konečno bodi dovoljeno mi še pridodati, da so naše slovenske zahteve tako malenkostne, da more istim brez pomisleka pritrditi visoka vlada in jih izvesti, kajti, kar zahtevamo mi Slovenci in Hrvatje v Istri, je utemeljeno v državnem temeljnem zakonu o narodni jednakopravnosti.

Mi zahtevamo, da se nam vsaj nekaj dovoli od onega, kar že imajo Nemci in Italijani v Avstriji. Ako spolni to visoka vlada, za-

gotoviti jo morem, da ne bode imela na svoji strani le slovenskih in hrvatskih poslancev, ampak tudi ves slovenski in hrvatski narod, ki je vedno stal in bode stal zvesto na strani Avstrije in nje prevzvišene cesarske hiše. (Pohvala.)

In zaključujem s tem, da stavim resolucijski predlog s prošnjo, da ga vsprejme visoka zbornica in da ga izvede visoka vlada.

Resolucija se glasi: "Visoka c. kr. vlada se pozivlja, da za okolico tržaško zasnuje ces. kr. okrajno glavarstvo." (Živahna pohvala.)

Za posebno okrajno glavarstvo

V Nabergojevih poslanskih nastopih v tem obdobju lahko večkrat opazimo neposredno kritiko postopanja tržaškega magistrata s Slovenci. Spričo vse hujšega pritiska občinskih oblasti na okolico je kot možno rešitev ponovno predlagal celo ustanovitev posebnega okrajnega glavarstva za okolico.

Interpelacija

posl. Nabergoja in tovarišev v seji poslanske zbornice dne 3. novembra t. l. radi postopanja organov magistrata tržaškega zoper slovensko prebivalstvo.¹²⁰

Slovensko prebivalstvo tržaške okolice občuti vedno težje pritisk tržaškega magistrata, sosebnost pa še, v kolikor isti opravlja posle prenesenega delokroga. Slovensko politično društvo "Edinost" je nameravalo, da skliče dne 11. oktobra t. l. društveni

---

120. "Interpelacija posl. Nabergoja in tovarišev v seji poslanske zbornice dne 3. novembra t. l. radi postopanja organov magistrata tržaškega zoper slovensko prebivalstvo", *Edinost* 12.11.1896; 526. *Sitzung der XI. Session am 3. November 1896*, str. 26931-26932.

shod na Proseku in je naznanilo to magistratu. Le-ta je prepovedal shod pod ničevnimi izgovori.

Vsled rekurza, uloženega proti temu, dovolilo je c. kr. namestništvo, da se sme vršiti ta shod, s pristavkom, da ni vzroka, da bi se moral prepovedati isti. Ker se je pa nastopila pot pritožbe, ni se mogel vršiti društveni shod, kakor je bilo nameravano, dne 11. oktobra, amapk še le 18. oktobra.

Kakor politični komisar je došel na shod zastopnik magistrata, okrajni načelnik (capo distretto) Anton Vidusso. Med predmeti, ki so bili na dnevnem redu, je bilo tudi poročilo g. poslanca Ivana Goriupa o njegovem delovanju v mestnem svetu in v deželnem zboru. Ko je isti govoril o peronospori in je rekel, da magistrat zanemarja koristi prebivalstva okolice, bavečega se z vinarstvom, posegel mu je v besedo imenovani komisar in je polemizoval žnjim v italijanskem jeziku, da-si je, kakor trdi on sam, popolnoma večš slovenskemu jeziku. Na prvem mestu podpisani je opazil proti političnemu komisarju, naj govori slovenski, čemur je aplavdiral zbor. Vsled tega je zažugal komisar, da razpusti shod, ako bi se še jedenkrat demonstrovalo na ta način. Ko je na to predlagal neki udeležnik, da naj se ne vzamejo na znanje besede zastopnika oblasti, ker jih nismo razumeli, je odgovoril isti (komisar), da uradni jezik magistrata je izključljivo italijanski in da se bode vsikdar posluževal le tega jezika v svojem uradnem poslovanju.

Poslanec Goriup je potem dovršil svoje poročilo; in ker so mu zborovalci ploskali, razpustil je Vidusso shod.

Opaziti je, da je poročilu poslanca Goriupa imelo slediti kakor najdaljnja točka utemeljevanje resolucije radi osnutja okrajnega glavarstva za okolico tržaško.

Politični komisar Vidusso je torej posegnil v razpravo, polemizujé z govornikom, kar mu ne pristoja po njega predpisih; o

tem se je posluževal italij. mesto slov. jezika; isti se je skliceval nadalje, da je italijanski jezik izključni jezik tržaškega magistrata, dasi to nasprotuje enakopravnosti in je Vidusso v tem slučaju posloval v prenesenem delokrogu; slednjič je Vidusso razpustil zbor brez vsacega zakonitega razloga, kar je izzvalo opravičeno ogorčenje med zborovalci, tem bolj, ker se je s tem preprečila razprava o najvažnejem predmetu dnevnega reda, o resoluciji radi osnutja okrajnega glavarstva, in ker se je izražalo menenje, da se je ravno iz tega vzroka razpustil omenjeni shod.

Takim postopanjem se ovira vsako javno delovanje političnega društva "Edinost".

Imenovani okrajni načelnik pa poseza vmes tudi ob takih nedolžnih prilikah, ki niso v nikaki zvezi s političnimi vprašanji, o veselicah in izletih. Dne 13. septembra npr. se je zgodilo tako na Opčinah, kjer je bilo tamošnje pevsko in bralno društvo priredilo veselico. Tjakaj je došel tudi Vidusso in je samovlastno prepovedal petje in godbo, dasi je magistrat podelil svoje dovoljenje. Dva delavca, nahajajoča se v službi magistrata, bila sta po zahtevi istega komisarja izpuščena iz službe takoj naslednjega dne, ker sta se udeležila shoda 25. oktobra. Ista usoda je doletela nekega tretjega delavca, ker je po razpuščenju shoda vskliknil v gostilni: "Bog živi slovenski narod!" Dejstvom nasprotujoče poročilo, predloženo mestnemu magistratu od istega političnega komisarja o dogodkih gori omenjenega shoda od dne 18. oktobra, je dalo povod škandaloznim prizorom v seji mestnega sveta tržaškega dne 29. oktobra. Glej o tem tu priloženo številko "Triester Zeitung" od 21. oktobra. Vodilo bi nas predaleč, ako bi hoteli še z nadaljnimi izgledi pojašnjevati svojevoljno in škandalozno postopanje tega organa oblasti, in podpisani stavljaajo, z ozirom na tu povedano, nastopno vprašanje do njegove prevzvišenosti:

“Ali je isti pri volji, da da preiskati in primerno kaznovati postopanje okrajnega načelnika Vidusso, zlasti v kolikor se to postopanje dostaje prenesenega delokroga, in skrbeti za to, da se po postopanju organov magistrata tržaškega slovensko prebivalstvo tržaško ne bode oviralo v svobodnem gibanju svojem, vršecem se v mejah zakonov.”

Na Dunaju, dne 3. novembra 1896

NUJNOST NOVIH ŽELEZNIŠKIH POVEZAV

V zvezi z železniškim vprašanjem se je Nabergoj na seji 17.3.1896 vpisal kot “protigovornik”, a le zaradi proceduralnih razlogov. Tudi tokrat je bilo v ospredju Nabergojevega posega vprašanje ekonomskega razvoja mesta.

Naše železniško vprašanje¹²¹

Govor posl. Ivana vit. Nabergoja v seji poslanske zbornice dne 17. marca 1896.

Da sem v tem poglavju vpisan med protigovorniki, zgodilo se je to iz tega vzroka, da sem na ta način gotoveje prišel do besede, nikakor pa radi opozicije proti sedanjemu gospodu železniškemu ministru, do kojega gojim popolno zaupanje v trdni nadi, da zasnuje isti srečnišo železniško politiko, sosebno glede Trsta (Dobro!), nego so jo imeli prejšnji trgovinski in železniški ministri.

121. “Naše železniško vprašanje”, *Edinost* 24.3.1896; 467. *Sitzung der XI. Session am 17. März 1896*, str. 23556-23557.

To je stara pritožba, kojo smo čuli že mnogokrati, ki sem jo prisiljen povedati o tem poglavju drž. proračuna kakor zastopnik mesta tržaškega. V letošnji proračunski razpravi imam v to temveč povoda, ko je državna važnost železništva dovela do novega zasnutja posebnega centralnega mesta in ko v prvič vidimo na ministerski klopi posebnega železniškega ministra, o katerem smemo misliti, da bode posvečal posebno zanimanje stvarjem svojega področja. Neprijazno položenje, v kojem se nahaja Trst, to jedino znamenito pristanišče v tej državni polovici, je tako znano, da se mi ni treba truditi podrobnejim pojašnjenjem. Trst je v otrplosti, spoštovana gospoda moja, a na polju trgovinskega gibanja je prenehljaj toliko kakor nazadovanje. (Prav res!)

Dasi je Trst, odkar se je presekala zemeljska ožina pri Suecu, ono pristanišče, ki je nablížje tej veliki prevoznici, po koji mora hoditi evropsko-azijatska trgovina, vendar si ni moglo pridobiti nikakega znatnega dobička iz tega ugodnega položaja. Gospoda moja! Nočem navajati, koli velikanski so se povzdignila druga pristanišča ob Srednjem morju, odkar se je odprl sueški kanal. Le Reko bi hotel navesti za vzgled, in tu moram reči le to, da mi v Trstu gledamo lahko umevno zavistjo na velikansko premoženje, ki je je donesla dalekosežna trgovinska politika ogrska trgovini Reke. Kaj je bila Reka pred 25 leti?

Gospoda moja! V letu 1871 predstavljal je ves uvoz na Reko po morju trgovinsko vrednost devetih milijonov (Čujte!), izvoz pa vrednost od 5,6 milijonov, ukupno torej 14,6 milijonov. V letu 1892 pa je znašala trgovinska vrednost uvoza na Reko po morju 41,5 milijonov, izvoza 51 milijonov, ukupno torej 92,5 milijona, to se pravi, da se je vrednost pomorske trgovine reške v dobi 25 let več kakor pošestorila. (Čujte!) Kako malenkostna je temu nasproti povzdiga Trsta! Vrednost uvoza v Trst po morju povzdignila se je od 128,4 milijonov v letu 1874 na 189 milijonov

v letu 1893, izvoza pa od 92,6 milijona na 149 milijonov. Pomnoženje znaša torej na Reki 600 odstotkov, v Trstu komaj 50 odstotkov. In tudi treba še pripomniti, da številke za tržaško trgovino ravno v poslednjih letih ne kažejo skoro nikake premembe. Kje tiče torej vzroki, da Trst ne more napredovati vzlic vsej ugodnosti zemljepisnega položaja svojega? Gospoda moja! V glavni stvari je vendar krivda v izvestnih nesrečnih odredbah in zamudah avstrijskih vlad. Zgradnja črte Trviž-Ponteba je bila na očitno škodo Trstu v prilog njega staremu tekmeču, Benetkam. Ni bilo dobro premišljeno z avstrijskega stališča, da se je poprej dozidala železnica čez Pontebo, nego so se primerno zavarovale pomorske koristi Trsta po popolnjenju naše železniške mreže.

Istotako, gospoda moja, smatram jaz za odločno pogreško, da se je v Trstu odpravila svobodna luka, predno se je povoljno rešilo vprašanje druge nezavisne železniške zveze Trsta z notranjimi deželami. (Prav res!) Jaz moram reči le tako, da bode trgovinsko položenje Trsta v resni nevarnosti tako dolgo, dokler se bode to pristanišče moralo posluževati južne železnice v svojem prometu z monarhijo. Pričakujem od strokovnjaške previdnosti in trdne volje novega železniškega ministra, da osvobodi Trst iz osamljenja ter da po otvorenju novih železniških tirov navdahne istemu sveže vspodbude.

Še odmeva sicer prepir v menenjih o črti, za katero bi se morali odločiti; železnica čez Ture, železnica čez Karavanke se svojim podaljšanjem preko Loke-Divače, bohinjska črta in predelska železnica, vse te imajo svojih zastopnikov in nasprotnikov. Jaz se nočem spuščati danes v ta prepir. Jaz ne zastopam nikakih postranskih koristij. Mene navdaja le patrijotiška želja, da bi se vendar jedenkrat ugodilo koristim pomorske trgovine avstrijske, ki so v tem slučaju identične z onimi Trsta. Te koristi so dolgo dovolj trpele resno škodo po zgrešeni železniški politiki

avstrijski. Pomoč more priti le tako, da se zapad monarhije v najbližjem času in po najbliži in najprimerniši poti zveže s Trstom.

Vlada je že proučevala načrte, njej je dolžnost, da natanjčno pretehta, kar govori za in proti tem pojedinim črtam, in da se po tem odloči. Le to bi hotel naglasiti se svojega stališča: Mi potrebujemo druge železniške zveze, ki pred vsem skrajša pot do Adrije iz industrijalne Češke. (Dobro! Dobro!)

Dobrote, koje smemo pričakovati od take železniške črte, ki Češko in Gorenjo Avstrijo približa tržaškemu pristanišču, vidijo se mi veliko realneje, nego so one, kojih bi mogli pričakovati – po mojem menenju – od precej imaginarnega priklopljenja južnonemške trgovine.

S tem sem vsaj namignil na svoje stališče. Skleпам z besedami: Ako hočemo, da Trst ne shira, potem mu ne smemo še nadalje odtezati druge železniške zveze. Zasnute take zveze je največa in najvrednija naloga njegovi ekscelenci, novemu gospodu železniškemu ministru. Prosim ga, naj se najtopleje zavzame za isto; pravica do obstanka novega železniškega ministerstva ne bi se mogla jasneje dokazati z nobenim drugim činom; in če prav smemo reči tudi o tem vprašanju, da se je zopet uresničil rek o prepoznem prihajanju Avstrije, pa se bodemo tolažili z drugim pregovorom, ki se glasi: Meglio tardi che mai. (Živah. pohvala.)

ZADNJI POSLANSKI POSEGI IVANA NABERGOJA

*Na seji 16.1.1897 je Nabergoj predstavil dve resoluciji, in sicer prvo v zvezi z obdavčenjem umetnih vin, drugo pa v zvezi s posledicami trtne uši.*¹²²

Umetna vina

Visoka c. kr. vlada je zaprošena, naj že do začetka naslednje mandatne dobe predstavi zakonski osnutek, s katerim naj onemogoči, da bi umetna vina, tudi če so zakonsko dovoljena, delala konkurenco naravnim vinom, tako da bi jih obdavčili že pri pridelavi, in sicer tista nižje vrste z najmanj 15 gld. na hektoliter in druga premo sorazmerno z alkoholno stopnjo.

Trtna uš

Potem ko je uradno dognano, da je trtna uš našla in ponekod uničila celotne vinograde na območju Trsta in okolice, bo treba trte regenerirati z ameriškimi, zato je potrebno analizirati tla, da se izve, katere vrsta trte je za to najbolj primerna. C. kr. vlado zato naprošam, naj čimprej opravi potrebno, da se analizirajo tla, in nato svetuje, katere trte bi najboljše uspevale.

Čožoti in Križani

Zadnji dve poslanski interpelaciji Ivana Nabergoja sintetizirata nekatere najbolj pogoste teme njegovega poslanskega dela na Dunaju: 18. januarja 1897 je namreč predstavil interpelacijo o nepojasnjeni smrti na morju treh kriških ribičev, 23. januarja pa je bila tema interpelacije uporaba slovenskega jezika na tržaški železniški postaji.

Interpelacija posl. Nabergoja in tovarišev v seji zbornice poslancev dne 18. januarja 1897.¹²³

---

122. 564. Sitzung der XI. Session am 16. Jänner 1897, str. 29078.

Po trgovinski in plovbeni pogodbi med Avstro-Ogersko in Italijo je prebivalcem na avstro-ogerski in italijanski obali morja Adrijanskega vzajemno dovoljeno ribariti ob obali druge države, pridržkom izključljive pravice ribarenja za prebivalce na obali do jedne milje od brega.

Tej omejitvi se ne pokore italijanski ribiči in tudi od strani avstrijskih oblasti ni dovolj nadzorstva za spolnjevanje te omejitve in se ne kaznujejo oni, ki postopajo proti istej.

Italijanski ribiči ne delajo škode avstrijskim le v ribarenju, ampak tudi na njih lasti s tem, da prvi odjemljejo poslednjim priprave za ribarenje in poškodujejo iste.

V prilogi je dodan izkaz škod, ki so jih po italijanskih ribičih – takozvanih Čožotih – trpeli nekateri ribiči v Sv. Križu tržaške okolice v letih 1894, 1895 in 1896.

Razen teh izdatnih in občutnih škod zagrešajo italijanski ribiči tudi nasilstva in v preprečenje istih bi morale avstrijske oblasti obračati vso svojo pozornost.

Dne 16. decembra m. l. se je dogodil nastopni slučaj: Štirje ribiči iz Sv. Križa, imenom Anton Verginella, Josip Guštin, Josip Besin in Ivan Sedmak, so se peljali do onega mesta, kjer so vrgli svoje mreže. Dasi je bilo onega dne lepo vreme in tiho morje, se ti ribiči niso vrnili več. Jednega istih, Josipa Guština, donesel je italijanski ribiški čolnič "Bersagliere", lastnina Čožota Felice Ciriello, v Devin kakor mrliča. In ko so naslednjega dne blizu Gradeža našli čoln pogrešanih ribičev v pokončnem stanju, iz česar bi bilo sklepati, da se ribičem ni dogodila nesreča ne vsled neprevitnosti ne vsled elementarne sile, in je nekoliko dni potem druga ladija Čožotov donesla na obrežje mrtvega še drugega po-

---

123. "Za naše ribiče. Interpelacija posl. Nabergoja in tovarišev v seji zbornice poslancev dne 18. januarja 1897", *Edinost* 22.1.1897; 565. *Sitzung der XI. Session am 18. Jänner 1897*, str. 29162-29163.

nesrečenega ribiča - tedaj se je polastilo javnosti menenje, da so italijanski ribiči ubili ribiče iz Sv. Križa.

Res je sicer, da je ta slučaj dal povoda za kazenskosodno poizvedbo; ker pa o tem še nič ni prišlo v javnost, polastilo se je prebivalstva na obrežju nezaupanje do preiskovalnega sodnika, ki se še vekša po antecedencijah istega.

Še le potem, ko je orožniška postaja na Proseku poizvedovala pri orožništvu v Gradežu in mej prebivalci v Sv. Križu, je bilo možno določiti priče, ki so videle, da so se ribiči svetokriški bližali čožotskim in da so poslednji s trobljenjem na rogove obveščali drug drugzega o bližanju avstrijskih ribičev. Ker so priče slišale tudi kričanje in niso videle, da bi se domači ribiči vračali od Čožotov, je jako verjetno domnevanje, da se je dogodilo nasilstvo.

Te priče so: Ivan Tumolo, Angelo Tumolo, Felice Olivetto, Fran Corazza, Oresio Degrassi in Felice Tumolo, vsi iz Gradeža in Jernej Verginella, po domače Jepa, iz Sv. Križa.

Podpisani stavijo torej nastopno vprašanje do njiju ekscellenc gospoda pravosodnega ministra in gospoda ministra za trgovino:

1. Je-li njima znan ta obžalovanja vredni slučaj, vznemirjajoči prebivalstvo?

2. Misli-li gospod pravosodni minister zaukazati, da se ta dogodek preišče strogo in na nepristransk način?

3. Kaj misli ukreniti gosp. minister za trgovino, da obvelja prepoved ribarenja od strani italijanskih ribičev v oni daljavi od obrežja, ki je pridržana domačim ribičem, da se bodo preprečale nadaljnje škode domačim ribičem in da se oškodovanim ribičem svetokrižkim zadobi poplačilo njih škode?

Dunaj, 18. januarja 1897

Slovenski napisi na železniški postaji

Interpelacija poslanca Nabergoja v seji zbornice poslancev dne 19. januarja 1897 do ministra železnic.¹²⁴

Kakor znano, se od 1. januarja t. l. sem ne zvoni več o odhodih vlakov na kolodvorih in postajah. Potniki na kolodvoru v Trstu se kličejo o odhodu z besedo "Abfahrt" in "Partenza", kakor da bi se hoteli odpeljati le Nemci in Italijani, dočim so večinoma potniki navadno Slovani, ki morajo plačevati za vozni list isto svoto kakor Italijani in Nemci. In vendar se ne jemlje nikakega ozira na Slovane.

Podpisani si dovoljujejo vprašati njeg. ekscelenco gospoda ministra za železnice:

"1. Ali je znano njegovi ekscelenci, da se na kolodvoru južne železnice v Trstu in na nekaterih postajah v Primorski odhod vlakov naznanja potnikom le v nemškem in italijanskem jeziku in da se pri tem le na večino potnikov ne jemlje ozira?"

2. Ali je njeg. ekscelenca pri volji ukreniti tako, da se bode odhod vlakov, toliko na kolodvoru v Trstu, kolikor tudi na vseh postajah v Primorski naznanjal tudi v slov. jeziku, slovenski oz. hrvatski?"

Na Dunaju, dne 19. januarja 1897

---

124. "Za enakopravnost na južni železnici. Interpelacija poslanca Nabergoja v seji zbornice poslancev dne 19. januarja 1897 do ministra železnic", *Edinost* 23.1.1897; 566. *Sitzung der XI. Session am 23. Jänner 1897*, str. 29219.

Leopoldo Mauroner

(Tržaški občinski muzej - Civici Musei di Storia ed Arte, Archivio fotografico, n. 45/19024)

VOLILNI BOJ 1897

Volitve leta 1897 predstavljajo mejnik v političnem življenju Slovencev v Trstu, in sicer iz dveh povsem antitetičnih razlogov.

Slovenecem je takrat po eni strani prvič uspelo izvoliti vseh šest okoliških poslancev v mestni svet, in sicer z doprinosom kandidature župnika Kosca,¹²⁵ po drugi strani pa je kandidat italijanskih liberalcev in Concordie Mauroner prvič premagal na državnozborskih volitvah Ivana Nabergoja: Mauroner na volitvah 18.3.1897 doseže 1882 glasov, Nabergoj pa 1630. Glavnino glasov sicer Mauroner doseže v mestu, vendar mu prav pridobljeni glasovi na podeželju odločilno pomagajo k volilni zmagi.

Poraz Ivana Nabergoja na državnozborskih volitvah je sprožil na podeželju pravi lov na "izdajalce", ki so z glasom za italijanskega kandidata pripomogli k volilnemu porazu. Najhujši dogodek se je pripetil v Barkovljah, kjer se je smrtno ponesrečil stražnik Bogatec iz Sv. Križa. Po pisanju Piccola¹²⁶ naj bi Bogatec padel z lestve, da bi se izognil pretepu domačinov, ki jih je izzval s klicem "Viva Mauroner". Piccolo je omenjeno nesrečo izkoristil za kampanjo proti slovenskim agitatorjem, ki da podpihujejo sicer miroljubno ljudstvo.

Tudi v drugih vaseh so se vrstila obračunavanja in pretepi, ki so imeli svoj epilog na sodišču. Prav iz sodnih poročil, ki jih je objavljala Edinost, je razvidno, da je šlo za obračunavanje s predstav-

125. "Kako smo pridobili II. okraj", *Edinost* 1876-1926, Trst 1926, str. 49..

126. *Piccolo* je o tem dogodku poročal v večerni izdaji 20.3.1897. Dan kasneje v članku "Tragica fine" dogodek še enkrat opiše ter doda, da sta mu ob smrtni postelji stala poslanca Mauroner in Banelli. Žena naj bi, po pisanju *Piccola*, prišla prepozno, da bi ga lahko videla še živega.

niki tistih institucij, kot so bile npr. šole Lege Nazionale, ki so v okoličanskih vaseh pravzaprav ustvarjale iz Slovencev Italijane, in zlasti s sosedi - Slovenci, ki so glasovali za Mauronerja.¹²⁷ Zaprtih in kasneje kaznovanih okoličanov je bilo nekaj desetin. Njim oziroma njihovim družinam so pomagali s pomočjo prispevkov vseslovenske solidarnostne nabirke, na italijanski strani pa so prav tako vneto zbirali sredstva za družino umrlega stražarja in za pretepe ne za italijansko stvar.

Izguba političnega predstavnika v dunajskem parlamentu je pomenila za Slovence v Trstu več kot politični poraz, ki ga je mogoče preboleti na naslednjih volitvah: bil je to nedvoumni signal, da se je na podeželju in v mestu spremenil petindvajset let trajajoči odnos med mestom in podeželjem. Slovenski poslanec na Dunaju ni samo predstavljal slovenskega prebivalstva iz Trsta na Dunaju, ampak je bil tudi politična protiutež vladajoči italijanski stranki v Trstu in s tem tudi garancija za direktno posredovanje slovenskih zahtev Dunaju.

-
127. O dogodkih v Sv. Križu lahko beremo npr. naslednje: "Potem so se obdolženci oborožili s koli ter podali okoli poludne pred hišo št. 209 Ivana Verginele pok. Kristjana "Kava", kjer so razbili s koli vse šipe v pritličju; prišli so še drugi se slovensko zastavo na čelu ter so kričali pred hišo. Fran Tence "Frakabasa" je zaupil: "Kje so oni, ki so prodali našo križ?", dočim je Fran Košuta "Kuhar" dal znamenje poveljem: "Alo, fantje, na ogenj!" Hkrati so začeli vsi navzoči metati proti hiši, kar jim je prišlo pod roko - kamenje, opeko, kole itd.; Anton Tence "Frakabasa" je zadel hišne duri s tako težkimi kamni, da so se iste skoro ulomile. Vse te okolnosti so potrdile priče Marija Sulčič, Jožefa Pirek "Poklovova" in Margarita Tence; deloma so obdolženci sami priznali ona dejstva, deloma so se isti medsebojno obdolžili. Škoda, povzročena na tej hiši, znaša 45 gld. 1 nč., bivši popolnoma demolirano stranišče, pobitih 57 šip, razbiti korci, razbita ena lampa, en lonc, en škaaf, razbitih več posod iz stekla ter poškodovani 4 krožniki in eno omrežje. Našlo se je v hišnih prostorih kamenov, težkih od 5 do 10 kilov. S tem poškodovanjem ni bila v zvezi nevarnost za telo, ker se je družina malo prej odstranila iz Sv. Križa iz strahu pred obdolženci, od katerih se je Fran Verginela "Moro", srečavši Margerito Verginela, ženo poškodovanca Ivana, izrazil: "Kje je vaš mož, da ga takoj zrežemo na kose!" ("Razprava proti Križanom", *Edinost* 20.5.1897.)

EDINOST

Politiške vesti

V Trstu, dne 22. januarja 1897.¹²⁸

Državni zbor. Zadnja seja! Usodna beseda! V gosposki zbornici je prečital včeraj podpredsednik grof Falkenhayn dopis ministerskega predsednika, glasom katerega je cesarskim patentom državni zbor razpuščen in se razpisujejo nove volitve. Usodna prijava to za vse one, ki se ne povrnejo več v zbornico poslancev, dasi bi se – radi! Volilna borba je tu, ki izvestno vrže na suho marsikatero politiško ekzistenco. Stopili smo torej v kritično dobo nejasnosti, borbe za bodočnost - - Bog ve kako! Tudi takih ne bode več, ki bi se morda lahko vrnili. Tako je že prijavil načelnik kluba nemške levice, da je sklenil umakniti se v zasebno življenje. I on je zapel svojo labudovo pesem. Slab omen za bodočnost te stranke.

V zbornici poslancev je povedal predsednik Chlumetzky v svojem zaključnem govoru vse, kar je sploh mogel povedati dobrega o preminoli zbornici. V zahvalo mu je Poljak Jaworski izustil par laskavih besed, a načelniki velikih klubov so mu izročili v spomin zlat predsedniški zvonček.

Le škoda, da poslanci niso mogli prinesiti svojim volilcem kaj več – zlatih zvončkov!

---

128. "Politiške vesti", *Edinost* 24.1.1897.

EDINOST

Zopet "Indipendente" o Nabergoju¹²⁹

Predvčerajšnjem se je "Indipendente" zopet bavil s našim poslancem Nabergojem, zopet tako, da more biti ponosen ta naš voditelj. Rekši, da gosp. Venezian ni pogodil baš pravo, ko je na zboru "progressa" zbijal šale z gosp. Nabergojem, pravi dopisnik rečenega lista: "Pustimo vendar enkrat na strani Nabergoja kakor osebo, ampak glejmo, koliko je g. Nabergoj se svojimi tovariši dosegel za svojo stvar. Povejmo si, da-li je res, da smo mi vodili za nos poslanca s Proseka, ali pa je vodil on nas! Kaj nam hasne, da govorimo izbornih in duhovitih govorov, toda vedno isti skupini oseb, ki ne potrebujejo vsposodbujanja; med tem pa nas sovražniki, neizobraženi in nevešči govorništvu, potiskajo tam, kjer bi si kaj tacega nikdo ne bi bil sanjal pred dvemi desetletji."

V izgled navaja "Indipendente" dejstvo, da se v najbolj cvetočemu laškemu društvu "Ginnastica" nikdo ne briga za volitev predsednika, da-si je znano, da dosedanji predsednik ne prevzame več te časti in da-si so volitve pred durmi. "Poglejte pa – tako vsklika radikalno glasilo – v šematizem, kako po okolici kakih 20 slovenskih agitatorjev vodijo vsa društva, kako vspevajo pevka in telovadna društva, čitalnice, podporna in posojilna društva, kako se goji in množi duh združevanja in se vnema narodna ideja na škodo Italijanov." "Indipendente" zaključuje: "Tako je bilo vedno. Slovenci po načelu "gutta cavat lapidem", mi pa s teorijo najmanjega napora!"

Dolžnost nam je bila, da smo zabeležili tudi to pripoznanje gospodu Nabergoju, došlo od italijanske strani. Žal, da moramo

129. "Različne vesti. Zopet "Indipendente" o Nabergoju", *Edinost* 24.1.1897.

povdariti, da "Indipendente" pretiruje glede delovanja naših društev; a to treba priznati, da se nasprotniki vendar nekoliko boje naših voditeljev in našega dela. Ali v nekem drugem pogledu so velevažne te izjave "Indipendentove". Ta list pripoznava, da je v Trstu in po okolici toliko in toliko slovenskih društev, goječih najrazličnejše stroke. Ta društva ne bi mogla vspevati, ako ne bi bilo tu temu številu društev primernega števila slovenskega prebivalstva! To je naravno. A če je tako, kje je potem tisti "izključno italijanski značaj te pokrajine"?! Ni ga! To pripoznava sedaj tudi "Indipendente", če tudi nehote in v svoje posebne namene. Pregovor pravi, da sila uči človeka Boga moliti; mi pa pravimo, da sila uči Italijane priznavati ekzistencijo Slovanov. V tem pa je velika moralna zmaga naša.

EDINOST

Dan časti in slave!¹³⁰

Dan 28. februarja 1897 ostane zabeležen zlatimi črkami v zgodovini bojov za ohranitev slovenstva v tržaški okolici.

Dan 28. februarja 1897 je bil za našo oklicio dan ljute borbe in - sijajne zmage.

Gotovo nikdar še ni prišlo do tali ljutega spopada med onimi, ki hočejo ohraniti okolico sebi in narodu slovenskemu, in onimi, ki jo hote prilastiti sebi brez vsacega pravnega naslova in v zasmeh sveti resnici, da se ni smeti dotikati tuje lasti!

Že leta in leta, odkar se je brezvestni agitaciji posrečilo karniti kapljo strupa narodnega fanatizma v sicer veseljaško in lahkoživo kri tržaških Italijanov; odkar se je mržnja do Sloven-

---

130. "Dan časti in slave!", *Edinost* 2.3.1897.

cev proglasila kakor začetek in konec vsega politiškega in narodnega veroizpovedovanja v mestu tržaškem in na njega ozemlji; odkar se je poitalijančevanje te pokrajine postavilo glavnim vprašanjem, pred katerim se morajo umikati vsa druga vprašanja, gospodarska in duševna, bili so naporu italijansko-liberalne gospode naperjeni edino v ta namen, da zatro zadnji dih slovenskega življenja v okolici in da na razvalinah slovenstva po okolici razvijejo zastavo italijanstva. Ta cilj jim je neprestano pred očmi, za dosego tega cilja žrtvujejo vse; ta cilj hočejo doseči za vsako ceno: in bodisi tudi na razvalinah javnega blagostanja in javne morale.

Toda okoličani so avtohtono prebivalstvo na tej zemlji tržaški, ki se zavedajo bolj in bolj, da ta boj se bije za njih kožo; oni vedo, da narodni pogubi bi neizprosno sledil tudi materijalni polom. Okoličani - kolikor jih je zavednih - vedo, da istega dne, ko bi abdicirali narodno in politiški, bi se jim nad njih glavami jela rušiti streha. Ne sesula bi se hkratu, toda kos za kosom bi se trgalo od nje; redkeje in redkeje bi postajale vrste domačih gospodarjev in v par desetletjih bi živel tu drug rod, tuj rod...!

Tu imate vzrok srditosti bojev na tržaškem ozemlji: na jedni strani divja pohlepnost po tuji lasti, na drugi strani pa se dviga opravičen odpor, izvirajoči iz nagona po samoobrani in samoohrani! In v isti meri, kakor se množi pohlepnost tam, postaje odpor jači tu.

V pohlepnosti tujinstva je iskati vzroka srditosti naših bojev. Ti boji so naravni, do tacih bojev je moralo priti, kajti tega menda si tudi naši nasprotniki ne morejo domišljati, da bi okoličan fatalistiški in molče položil glavo pod sekiro. Teh bojev niso povzročili slovenski agitatorji in "aruffapopoli", ampak ti "agitatorji" so le orodje veliki, plemeniti misli ohranitve okolice tržaške sebi, svojemu rodu in svoji državi.

Zadnjo nedeljo je prišlo do ljutega spopada med napadalci in branitelji naše okolice. Bile so volitve v deželni in mestni zbor tržaški. Napad je bil toli ljut, da kaj tacega še ni doživela naša okolica. 30.000 gld. - jeden nasprotnih agitatorjev je govoril minolo nedeljo celo o 60.000 gld. - so pripravili nasprotniki za ta ljuti napad - za kupčijo z dušami; nasprotniki so mobilizovali ves svoj bogati aparat in rabila so se vsa sredstva. Liki orkan je hrumelo minole nedelje po naši okolici; valovje se je penilo in razlju-teni element je srdito butal ob naše okoličansko slovensko zidovje.

Toda tudi mi nismo držali križem rok. Tisočakov sicer nismo vzeli seboj na bojišče, ker jih nimamo; tudi groziti nismo mogli volilcem, saj smo preliberalni za to: ali pošteno besedo, iz katere sta zvenela v lepih akordih resnična dobrohotnost in bratsko sočutje, smo vzbujali in vzbudili v vseh poštenih srcih okoličanskih zavest o eminentni nevarnosti preteči naši okolici!

To je zadoščalo! Kakor levi so se borili vsi poštene življi na našem zidovju, junaški so odbili drzni napad in sovražni val se je razbil na našem jezu - ob poštenih in zvestih srcih naših okoličanov. To je bil dan časti za našo okolico. Ne, naši vrli okoličani so storili še več: niso le obvarovali dosedanjih pozicij, ampak v junaški borbi so vrgli sovražnika iz njega najtrdnije pozicije: pri-borili smo si zopet že celo vrsto let izgubljeni lepi II. okraj!

Radujmo se, rojaki, raduj se ves narod slovenski: minola nedelja je bila dan naše slave - doživeli smo, česar nismo še doživeli, odkar vihrajo tu strastni narodni boji, doživeli smo svoj najlepši dan: vsa okolica tržaška se je združila v impozantno manifestacijo krepke narodne volje. Vsi okoličani so se združili v glasen in zložen klic: to je naša zemlja, tu živimo od nekdej, tu hočemo pošteno živeti tudi v bodoče, na tej sveti zemlji hočemo leči k

večnemu počitku! Tu hočemo živeti zvesti svojemu Bogu in svojemu rodu!

Da, minola nedelja je bila dan časti in slave za našo okolico; zmagala je poštena naša stvar na vsej črti: zmagali smo po ljuti borbi v 5 okrajih, ki so bili naši dosedaj, in pridobili smo si drugi okraj, o katerem so že menili mnogi, da je definitivno zgubljen za nas. Izvoljeni so: za I. okraj priljubljeni voditelj naš, gospod Ivan Nabergoj; za II. okraj uzor-duhovnik, rodoljub in učenjak, gospod Fran Kosec; za III. okraj stara okoličanska korenika naša, gospod I. M. Vatovec; za IV. okraj neutrudni Fran Dollenz, za V. okraj energični in navdušeni Alojzij Goriup in za VI. okraj ugledni in vestni zagovornik časti in ugleda naše okolice gospod Ivan Goriup.

O podrobnostih spregovorimo v prihodnjih listih, ko nam dospo poročila s posameznih volišč. Toliko pa moramo povdariti že danes, da je bil sovražni naval najhuji v I. in VI. okraju. Ne toliko radi okrajev samih, nego radi oseb obeh kandidatov. Nasprotniki vedo, da ti dve osebi pomenjati naš program, a tega so se zavedali tudi naši volilci! Prešinjeni to zavestjo so se vrgli v boj in - zmagali so.

Tudi o velikem pomenu včerajšnje zmage nočemo tu razmišljati na globlje. Prerazburjeni smo danes za ta posel, zahtevajoči hladne krvi. Za danes hočemo le izraziti svojo nado, da bode svet pošteval ta impozantni glas, ki ga je dala od sebe minolo nedeljo naša okolica. Svet ve sedaj, da je to slovenska zemlja. Na slovesen način so izjavili okoličani, da ta zemlja ostani slovenska zemlja!

Sosebno se obračamo do Vas, ekscelenca visokorodni gospod grof Badeni. Ob sprejemanju v Trstu ste rekli do jedne naših deputacij: "Kako to, da nimate vseh 6 okrajev v svojih rokah, ako je okolica res slovenska!"

Ekscelenca! Sedaj ste dobili svečan odgovor na ta Vaš vsklik: sedaj veste, da je okolica res slovenska! Pomozite tej naši okolici, tem našemu rodu slovenskemu na tržaškem ozemlju! Pomozite! Prosimo vas tega v imenu našega ljudstva! Pomozite, ker to bode v veliko korist državi. Tu imate, excelenca, pijonirje avstrijskega mišljenja, tu imate zvestih bojevnikov! Zadovoljite jih in privabite jih k sebi!

Vam pa, dragi okoličani, ki ste pokazali minolo nedeljo, da ste zvesti sinovi svoje zemlje, da ste možje, da ste značaji, Vam kličemo iz dna srca, da po velikem činu od minole nedelje smete jasnim in ponosnim čelom stopiti pred svet in vzklikniti: taki smo in taki hočemo ostati. Hvala Vam, prirčna hvala v imenu pol. društva Edinost, v imenu tržaških Slovencev, v imenu naroda slovenskega! Blaži naj vam srca zavest, da se razlega Vaša slava po brdih in dolinah, od sela do sela po vsej slovenski domovini; zavest, da Vas narod slovenski imenuje svoje sinove. Ko se razširi glas o Vašem junaštvu, kipelo bode na vseh koncih in krajih naše domovine: Srca kvišku! Verujmo v svojo bodočnost, saj imamo toli zvestih stražarjev tam doli ob lepi Adriji! Tako se bode proslavljalo Vaše ime, dragi okoličani, in zato je res, da je bil dan 28. februvarja 1897 za Vas dan časti in slave!

Za državnozborske volitve leta 1897 je Edinost ponovno pozivala na volitve okoličane, zaradi spremenjenega volilnega zakona pa je pozivala tudi mestne volilce, da izpolnijo "svojo najsvetejo narodno dolžnost", t. j. naj glasujejo za Nabergoja.

EDINOST

Volilni poziv¹³¹

Dne 18. t. m. poklicani ste, da si izberete zastopnika za državni zbor. Stopiti Vam je v kratki dobi 18 dni že tretjič v volilno borbo. Sijajno ste zmagali dne 28. februarja t. l. pri občinskih volitvah se vsemi kandidati, predloženimi Vam od podpisanega volilnega odbora, in častno ste nastopili v volitvi za V. kurijo dne 8. t. m. Ponosom zre na Vas, stražarje naša Adrije, vse slovenstvo, a nasprotniki, ki so dosedaj trdili, da Slovencev ni na tržaškem ozemlju, začeli so nas poštovati, Slovence v Trstu in okolici. Da se maščujejo za njih nevspehe v okolici ob mestnih volitvah in za časten Vaš nastop v V. kuriji, zakleli so se, da Vam morajo odvzeti mandat, katerega častno zastopa preljubljeni naš prvak Iv. Nabergoj že dolgo vrsto let. Tega pa Vi, tržaški okoličani, ne smete nikdar dopustiti! Če zgubimo svojega okoličanskega poslanca na Dunaju, zgubili smo edinega našega zagovornika v državnem zboru. Zmaga nasprotnega kandidata pomenjala bi pogubo tržaške okolice ter bi taka zmaga napolnila žalostjo vso Slovenijo.

Prepričan je torej podpisani odbor, da dne 18. t. m. prihitite vsi, kakor en mož, na volišče ter zapišete na svoje glasovnice (škeke):

Ivan Nabergoj pok. Andreja!

Ta mož potezal se je vedno in o vsaki priliki za Vaše duševne, materijalne in narodne koristi ter je stal nepremično na stališču, da je sreča Trsta in okolice tesno združena z Avstrijo.

Ivan Nabergoj potezal se je edini od tržaških poslancev za znižanje zemljiškega davka, edini je zahteval, da se užitninska

---

131. *Edinost* 14.3.1897.

črta premakne proti mestu, potezal se je večkrat za povzdigo našega ribištva in podpiral je vedno zahtevo za drugo železniško zvezo s Trstom. Povzdignil je svoj glas na Dunaju za zane-marjeno slovensko šolstvo v Trstu in za enakopravnost Sloven-cev z Italijani!

Okoličani!

Ako Vam je do boljše Vaše bodočnosti, osobito pa do go-spodarske samostojnosti naše mile okolice, zastavite vse svoje si-le, da odvrnete pretečo nevarnost in da zmaga naša pravična do-movinska stvar! Nasprotniki skušali Vas bodo sicer predobiti ali nasiljem ali prevaro ali denarjem; Vi pa jim pokažite, da ste ju-naki, ki se ne boje nasilja, da ste razsodni možje, ki se ne dajo prevariti, in da ste poštenjaki, ki se ne prodajejo.

Okoličani!

Podpisani odbor stavlja v Vas vse svoje zaupanje v trdni ve-ri, da je v četrtek, dne 18. t. m., opravičite na najsijajnejši način. Naš bojni klic bodi torej častitljivo ime: Ivan Nabergoj!

Centralni volilni odbor

Volilci III. kolegija!

Dne 18. t. m. stopiti Vam bode združenim z okolico na vo-lišče, da tržaškemu slovenstvu ohranite tudi za bodočnost držav-nozborski mandat, ki je bil od nekdanja naša last in ga je že dolgo vrsto let častno zastopal naš prvak:

Ivan Nabergoj
pokojnega Andreja.

Ta mandat moramo si ohraniti ne le iz ozirov na naše mate-rijalne in duševne potrebe, ampak tudi v obrambo naše narod-nosti. Nasprotniki hočejo letos napeti vse svoje sile, da ne prodre naš kandidat, ter nam hočejo vsiliti moža, ki nima srca za nas.

To bi bil za tržaške Slovane hud udarec, kajti z izvolitvijo nasprotnega kandidata zgubili bi mi jedinega zagovornika zane-marjenega našega šolstva v Trstu.

Da odvrnemo pretečo nevarnost, je dolžnost Vam vsem čast. mestnim volilcem, da stopite na volišče vsi do zadnjega in da zložno z okoličani privedete do zmage našo pravično stvar.

V tej silni borbi, v katero posežejo letos prvokrat meščani italijanske narodnosti, odločevati bi utegnili glasovi Vas, sloven-skih mestnih volilcev.

Volilci!

Odgovornost Vaša bi bila torej prevelika, če bi vsled Vaše nemarnosti zadela narodna nesreča Slovence mesta in okolice.

Svesti si velike odgovornosti izvršite vsi svojo narodno in državljansko dolžnost ter oddajte vsi svoj glas predloženemu Vam kandidatu, gosp. Ivanu Nabergoju!

Centralni volilni odbor

EDINOST

V boj - do zmage!¹³²

Okoličani in mestni volilci III. kolegija: v boj, v volilni boj! V boj za naša prava, v boj za našo čast, v boj za našo narodno bodočnost! Vsi v boj, vsi na volišče! Vsi do zadnjega, kajti boj bode trd, kakor še ni bil nikdar za naš državnoborski mandat!

Rekli smo: v boj za našo narodno bodočnost! Če pa je res – in je res, kakor je večni Bog v nebesih, – da propadu narodnosti naše bi neizogibno sledil tudi popolni gospodarski propad, potem smemo reči, da se bode prihodnji četrtek bila velika bitka

132. "V boj - do zmage!", *Edinost* 17.3.1897.

tudi za gospodarski obstanek, za gospodarsko samostojnost naše okolice.

Okoličani! Danes ste še (vsaj po velikem delu) gospodarji v tej okolici. To vašo samostojnost hočejo porušiti Vaši in naši nasprotniki! Danes Vam le pravijo sužnji, ali ne varajte se: oni hočejo, da tudi res postanete – ščavi, sužnji. To je njihov glavni cilj! Oni hočejo, da se Vam zruši streha nad glavo, oni hočejo, da prenehate biti lastni gospodarji, oni hočejo, da bi Vi morali živeti le od njih milosti. A oni, ki ne sme več imeti svoje volje, ampak mora le ubogati, če tudi mu pri tem krvavi srce in se mu pretresa duša, in se mora pokoriti le tuji volji – oni je res suženj! Suženj! Grozna beseda to; katero rabimo za tista nesrečna bitja, ki so zgubila ono, kar še le dela iz človeka človeka – ki so zgubila svojo samostojnost, svojo voljo, ta najvzvišenejši dar, ki ga je podelil človeku vsevečni Bog.

Oni hote porušiti naše gospodarstvo, Vašo materijalno samostojnost. V ta namen je njih srditi boj! In žal, da jim gredo pri tem na roke razne elementarne nesreče in nezgode. V prvi vrsti jim gresti na roke peronospora in trtna uš, ki uničujeta Vaše vinograde, ta glavni steber gospodarstva po naši okolici.

Bolezni na trti, ta nesreča Vaša, ki izpodjeda korenike Vašemu gospodarstvu, ta nesreča je najboljši zaveznik naših nasprotnikov. Oni se boje, da bi zgubili tega zaveznika svojega, oni se boje vseh onih, o katerih slutijo, da hočejo delati na to, da se odvrne nevarnost, ki preti gospodarstvu naše okolice. Zato, uprav zato in le zato sovražijo toli ljuto moža, o katerem vedo, da se vsem svojim srcem oklepa te okolice, ker je nje zvesti sin: le zato, ker vedo, da gospod Nabergoj hoče pomagati okolici, da hoče rešiti to zemljo pred gospodarsko pogubo, le zato so se zarotili, da strmoglavijo tega moža, tega velikega in prvega prija-

TERZO COLLEGIO

Gli elettori in città erano 1710, rettificati a 1896, e andarono alle urne 1125. Quelli del territorio ascendevano a 2244, rettificati a 2129, e si presentarono alle urne 1998. Cifre addirittura sbalorditive. Ecco i risultati definitivi della votazione:

Sezione	Località comprese nella sezione	Numero dei votanti	Mauroner	Nabergej	Schede bianche	Disperse e annullate
I	Servola	226	48	177	—	1
II	S. M. M. Sup., S. M. M. Inf., Chiabola Sup.	207	74	132	—	1
III	Rozzol, Chiadino, Longera	235	94	140	—	1
IV	Guardiella, Colegna, Scorcola	289	60	227	1	1
V	Barcola, Gretta, Rojano	288	104	184	—	—
VI	Basovizza, Banna, Gropada, Opicina, Trebiciano, Padriciano	422	72	348	—	2
VII	Contovello, Prosecco, St. Croce	331	72	258	—	1
VIII	Città	1525	1347	171	1	6
Totali . . .		3523	1871	1637	2	13

Podatki o Nabergejevem porazu 18. marca 1897

(Il Piccolo, Trst 19.3.1897, str. 1)

telja, zagovornika, zaščitnika okoličanske koristi, tega skrbnega – očeta naše okolice!

Naši nasprotniki bi si želeli samih nemaničev po okolici, ker vedo, da le oni, ki ničesar nima, ki nima varne strehe nad svojo glavo – je suženj. A oni hote sužnjevi, oni bi hoteli imeti po okolici le stvorov, ki se plačujejo, kadar je potreba, ki pa se puste zaničevati, kadar jih ne potrebuje – njih lastnik.

Mi pa, in nam na čelu naš prvak in voditelj Ivan Nabergoj, želimo, da po okolici naj živi kmetič z lastno hišico in z pedjo lastne svoje zemlje. Mi želimo, da si naša okolica zopet opomore v gospodarskem oziru. In naš kandidat – in ako Bog dade in sreča junaška, tudi prihodnji poslanec – je delal zadnjih 6 let in bode delal tudi v bodoče z vsem svojim vplivom na to, da tudi država stori svojo dolžnost do te naše okolice, da jej prihiti na pomoč, da se z vinarstvom zopet popne vsaj do relativnega blagostanja. To hoče gosp. Nabergoj. Ker pa vedo nasprotniki, da Nabergoj hoče, da si zopet opomore naša okolica, da se zacelijo rane, ki so jih vsekale gospodarstvu po okolici razne nezgode (ta zaveznik naših nasprotnikov), ker bi hoteli, da naj ne bode nikdo na Dunaju, ki bi opozarjal vlado in parlament na tužno stanje našega kmeta: zato in le zato so napeli vse svoje sile, da bi bil izvoljen mož, o katerem smemo reči z absolutno gotovostjo, da ne bi se na Dunaju, ako bi bil izvoljen, nikdar spominjal, da je zastopnik okoličanov in da imajo okoličani svojih nujnih in krvavih potreb, ali drugače rečeno: mož, ki je člen stranke, katera si ne želi v naši okolici svobodnih in postavnih gospodarjev, ker ve, da z onim, ki kaj ima, ni možno pometati kar tako, kakor bi hoteli pometati mestna gospoda z našimi okoličani.

Tu je, dragi okoličani, vir in vzrok sovražtva, s katerim naši nasprotniki proganjajo g. Nabergoja: v ljubezni Nabergoja do svojih sobratov okoličanskih je vir in postanek srdu progressov-

Praznovanje Mauronerjevih pristašev po volitvah leta 1897
(Tržaški občinski muzej - Civici Musei di Storia ed Arte, Archivio fotografico, n. 7/36687)

cev do – očeta naše okolice. Oni, progressovci, križajo interese kmečkega prebivalstva okolice, gosp. Ivan Nabergoj pa se identifikuje žnjimi, saj je sam sin te okolice. O okoličanu torej, ki se pojutrnjem ne postavi na stran Nabergoja, morali bomo reči, da je zgubljen sin, da je sovražnik te okolice, torej tudi svoj lastni sovražnik!

Sedaj pa še jedno besedo do mestnih volilcev III. kolegija. Tu ne treba govoriti mnogo. Kdor ima srce na pravem mestu, ta nas bode razumel: le v solidarnosti mestnih Slovencev z okoličani je naša rešitev! Mestni volilec našega rodu, ki dne 18. t. m. ne priskoči se svojim glasom na pomoč okoličanom, ta je zemaril svojo najsvetejo narodno dolžnost. Kajti le sveta resnica je to, da bodočnost naša v mestu je tesno spojena z usodo naše okolice. Vprašamo Vas: kdo bi se potezal za našo šolstvo, za vzgojo naše mladine, ako zgubimo svojega jedinega zastopnika?! Ali bode g. Mauroner branil naša narodna in politiška prava?!

Na noge torej vsi Vi, ki ste naši, po okolici in v mestu, na noge dne 18. t.m.! V boj vsi – do zmage!

RIASSUNTO

Tra Trieste e Vienna - Ivan Nabergoj al Parlamento austriaco (1873 - 1897)

“Ogni volta che si parlerà o si scriverà del risveglio degli abitanti del territorio circondario di Trieste, bisognerà citare per primo il nome di Ivan Nabergoj di Prosecco, orgoglio degli Sloveni di Trieste, leale paladino della causa dei diritti degli abitanti sloveni del territorio triestino in qualità di deputato nel Consiglio della Città di Trieste, della Dieta Provinciale e al Parlamento di Vienna. Quest'uomo aveva tale ascendente sugli abitanti dei dintorni di Trieste, che il partito italiano al governo, nella primavera del 1897, dovette compiere ogni sforzo possibile per riuscire a sconfiggere quest'uomo alle elezioni per il parlamento nazionale.¹³³”

Ivan Nabergoj fu testimone e protagonista diretto di un periodo che si potrebbe definire come un periodo di cambiamenti tettonici non solo all'interno dell'impero austro-ungarico e a Trieste, ma nell'ambito della stessa comunità slovena di Trieste.

Nacque a Prosecco il 28 maggio 1835. Dal padre prese in consegna la proprietà e fornì il materiale per la costruzione del castello di Miramare (1856-1860). Ebbe modo così di far conoscenza con l'arciduca Massimiliano, che accompagnò a Vienna.

Ivan Nabergoj fece la sua prima apparizione pubblica già nel 1862, e precisamente con una lettera pubblicata sulle pagine

---

133. S. Rutar, *Slovenska zemlja, Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra* (La terra slovena; La città immediata di Trieste ed il margraviato d'Istria), II. fascicolo, Ljubljana 1897, pag. 169.

del giornale di Bleiweis “Novice”; due anni dopo venne eletto sindaco di Prosecco. Nel 1865 venne eletto membro del Consiglio della Città di Trieste e della Dieta Provinciale alle elezioni suppletive nel VI distretto (Prosecco - Contovello - Santa Croce) al posto di Pietro Kandler.

Il suo impegno nel consiglio provinciale e cittadino di Trieste iniziò pertanto durante gli anni Sessanta, un periodo in cui tra i deputati italiani nel consiglio cittadino di Trieste apparivano i primi segnali di fermento nazionale, fenomeno che poi continuò fino alla fine degli anni Novanta, quando la contrapposizione nazionale e la polarizzazione politica giunsero all’apice.

Ivan Nabergoj rappresentò al parlamento viennese dal 1873 al 1897 la popolazione slovena del territorio di Trieste, anche a causa dell’assenteismo dalle elezioni dei liberali italiani, che appena nel 1897 decisero di partecipare alle elezioni per il Parlamento.

Per i liberali triestini fino ad allora era stato più importante dominare il Consiglio cittadino, che in sostanza rappresentava lo strumento del potere a Trieste. A causa della legge elettorale che destinava al distretto elettorale del circondario sloveno triestino solo 6 seggi su 54, la presenza slovena nel consiglio cittadino veniva facilmente sconfitta ai voti.

Alle prime elezioni parlamentari per il III collegio, avvenute il 16 ottobre 1873, Nabergoj ottenne 1103 voti, Morpurgo invece ne ottenne 357.

La candidatura di Nabergoj e la sua elezione al Parlamento permisero alla presenza slovena a Trieste di organizzarsi, in un tempo relativamente breve, anche al di fuori delle sale di lettura. Gli Sloveni di Trieste acquisirono così il ruolo di soggetto politico: l’anno seguente venne istituita la “Società politica Edinost (Concordia) per il circondario triestino”,¹³⁴ nel 1876 iniziò la

pubblicazione dell'omonimo foglio, mentre durante gli anni Ottanta grazie alla Società politica "Edinost" sorsero varie associazioni ed organizzazioni che ampliarono l'ambito di azione e a cui gli Sloveni di Trieste parteciparono attivamente, anche per cercare ed ottenere consenso politico in vista delle elezioni politiche.

Il percorso politico di Nabergoj non era solitario: sulla scena politica Nabergoj figurava tra quei politici triestini sloveni pionieri nell'organizzazione della rappresentanza politica indipendente della popolazione slovena sia a Vienna sia all'interno del Consiglio della Città che all'interno della Dieta Provinciale di Trieste.

Alle elezioni del 1879 Nabergoj si trovò per la prima volta a fronteggiarsi con Leopoldo Mauroner. Le elezioni ebbero luogo il 6 luglio ed ebbero il seguente risultato: Nabergoj 1568 preferenze, Mauroner 313. Nel 1885 nacque la società "Concordia"¹³⁵ (ribattezzata ironicamente "Cicoria" dai membri dell'Edinost) e contemporaneamente iniziò un periodo di agitazione più intensa dei liberali italiani sul territorio sloveno, proprio in un periodo in cui fiorivano, anche in città, le più eterogenee attività slovene di carattere associativo, culturale e politico.

Nel 1885 contro Nabergoj si presentò di nuovo come candidato Leopoldo Mauroner. La scelta non era fortuita, Mauroner era infatti il presidente della "Concordia". L'associazione

---

134. "Questa società si propone i seguenti obiettivi: svegliare, consolidare ed allargare la coscienza nazionale ed economica; difendere tutti i diritti, nazionali e non; sostenere e promuovere spiritualmente e materialmente l'interesse della popolazione slovena in generale e non solamente del circondario nelle questioni comunali, ecclesiastiche ed economiche; ampliare la cultura nazionale e ricreare lo spirito." (Statuto della società politica "Edinost" per il circondario triestino, § 2). È interessante anche l'ultimo paragrafo dello statuto: "Nell'eventualità in cui l'associazione dovesse sciogliersi, il capitale sociale verrà diviso tra i poveri di tutto il circondario triestino." (AST, Pol. ris., b. 276)

nel proprio statuto si era espressa a favore di un rappresentante degli interessi della provincia nel rapporto con la città, il che di fatto significava che l'obiettivo dell'associazione consisteva nel sostituire tra gli Sloveni l'unità esistente con una "concordia" che doveva piacere all'élite politica cittadina.

Nonostante che i voti accordati a Mauroner fossero raddoppiati (rispetto ai 313 del 1879, alle elezioni del 1. giugno 1885 egli ne ottenne 696), Nabergoj vinse nuovamente con 2141 preferenze. La tensione politica continuò anche dopo le elezioni: sia nell' "Edinost" di allora sia nella stampa italiana si può leggere come le famiglie italiane avessero boicottato le pancogole, le lattaie e le lavandaie slovene.¹³⁶

Alle elezioni per il parlamento del 5 marzo 1891 Nabergoj ottenne di nuovo un numero di preferenze superiore (1644) rispetto al suo "maggior antagonista" Mauroner (510) e per la

---

135. "La Società ha per iscopo di propugnare e favorire l'unione e la concordia tra gli abitanti del territorio e della città di Trieste, di rendersi interprete dei veri bisogni di quelli presso le autorità competenti e promuovere la loro educazione e la loro istruzione con particolare riguardo allo studio della lingua italiana e slovena, di estendere il diritto elettorale attivo e passivo, di proporre idonei candidati alle rappresentanze politiche e municipali e di interporre i buoni uffici presso le autorità politiche affinché in questo Comune alle cariche civiche ed ecclesiastiche e nelle scuole siano in preferenza destinate persone che qui abbiano il diritto d'incollato. La Società intende raggiungere tali scopi mediante riunioni tra gli associati, adunanze popolari, letture, petizioni, diffusione di scritti rispondenti ai propri scopi ed in generale mediante tutti i mezzi consentiti dalle leggi." (AST, Pol. Società, b. 40)

In breve, dal programma risulta che la Società voleva assumere il ruolo di rappresentante del circondario sloveno al posto della società Edinost, soprattutto in relazione alla rappresentanza politica.

136. L' "Edinost" ne parla in primo luogo nell'articolo "Post festum" del giorno 13 giugno 1885, indicandone la causa nella vittoria di Nabergoj alle elezioni. Analoghi articoli si leggono nei giornali del 17 e del 20 giugno 1885. La pressione psicotica preelettorale aumentò in seguito alle elezioni, anche in considerazione del fatto che proprio le suddette attività costituivano un'importante fonte di reddito per tutte le famiglie del circondario triestino.

quarta (ed ultima) volta venne eletto come rappresentante al parlamento di Vienna.

Le elezioni del 1897 rappresentano una pietra miliare nella vita politica degli Sloveni di Trieste per due ragioni sostanzialmente opposte: da un lato gli Sloveni erano riusciti allora ad eleggere tutti e sei i deputati del circondario nella dieta provinciale e nel consiglio cittadino, grazie anche alla candidatura del parroco Kosec;¹³⁷ in secondo luogo, per la prima volta il candidato dei liberali italiani e della società Concordia, Mauroner, riuscì a sconfiggere Ivan Nabergoj alle elezioni parlamentari il 18 marzo 1897. Mauroner ottenne 1882 voti, Nabergoj solo 1630. La maggior parte delle preferenze andate a Mauroner proveniva dalla città, tuttavia anche quelle raccolte nel circondario lo aiutarono in modo determinante a vincere la battaglia elettorale.

La sconfitta di Ivan Nabergoj alle elezioni parlamentari scatenò una vera e propria caccia ai “traditori” che, dando la preferenza al candidato italiano, avevano portato alla sconfitta elettorale. Risse e regolamenti di conti finirono in tribunale. Proprio dai verbali processuali, pubblicati dall’ “Edinost”, risulta che tali ritorsioni si ebbero in particolare contro i rappresentanti di quelle istituzioni, quali ad esempio le scuole della Lega Nazionale, che nei paesi del circondario trasformavano in italiano chi era sloveno per origine, e in particolare contro i vicini sloveni che avevano votato per Mauroner. Vi fu qualche decina di abitanti del territorio che venne incarcerata e dovette poi pagare una multa. Questi, ossia le loro famiglie, vennero aiutati attraverso una raccolta di solidarietà cui contribuirono tutti gli Sloveni,

---

137. “Kako smo pridobili II. okraj” (“Come abbiamo ottenuto il II collegio”), Edinost 1876-1926, Trieste 1926, pag. 49.

mentre da parte italiana in modo altrettanto attivo vennero raccolti i fondi per la famiglia di un guardiano ucciso e per le vittime delle percosse per la questione italiana.

La perdita della rappresentanza politica al parlamento viennese significò per gli Sloveni di Trieste ben più di una sconfitta politica, che era possibile superare alle elezioni successive: era il segnale inequivocabile che sul territorio e in città dopo venticinque anni era cambiato l'atteggiamento tra città e circondario. Il deputato sloveno a Vienna non rappresentava solo la popolazione slovena di Trieste, ma era anche un contrappeso al partito italiano al governo a Trieste e pertanto costituiva una garanzia di intervento diretto a Vienna per le richieste degli Sloveni.

Dagli interventi del Nabergoj al parlamento viennese risulta chiaro quanto egli s'adoperasse per la crescita economica, sociale e nazionale della popolazione slovena di Trieste.

I primi interventi di Nabergoj al parlamento riguardano soprattutto la situazione economica del circondario, mentre durante gli anni Ottanta e Novanta Nabergoj interveniva anche con questioni riguardanti l'impiego della lingua slovena nell'amministrazione pubblica, nei tribunali e nella scuola, temi che a Trieste non trovavano uditori tra i seguaci del partito liberale italiano.

Il successo di Mauroner, grazie anche alle preferenze slovene, rappresentava la snazionalizzazione non solo dell'elettorato, ma anche della politica. Piuttosto che optare per la politica marcatamente patriottica dell'Edinost, anche parte degli elettori sloveni decise di sostenere la politica cittadina del partito italiano, che in ultima analisi significava sostenere l'indirizzo italiano in città e la sua conferma anche a Vienna.

Il sostegno del circondario sloveno al candidato italiano fu solo l'ultimo prodotto dell'influsso italiano tra gli Sloveni.

Se ne resero conto anche i circoli italiani di Trieste e pertanto la politica di assimilazione nel circondario si basò sull'affermazione della necessità di un rapporto amichevole tra gli abitanti della città e gli abitanti benpensanti del circondario, il che creò delle divisioni nello stesso circondario.

L'affermazione di Attilio Tamaro nel volume "Storia di Trieste" del 1924 che nel 1897 Trieste aveva vinto contro la non-Trieste, rispecchia non solo la repulsione verso il "diverso" ma costituisce l'ideale continuità di quella visione delle cose che dopo le elezioni del 1897, sia sulla stampa italiana di Trieste sia nel Consiglio della Città, portò ad un vero ostracismo nei confronti del Nabergoj.

Egli morì il 10 settembre 1902 a Prosecco.

Traduzione di Maja Kokorovec

ZUSAMMENFASSUNG

Zwischen Triest und Wien - Ivan Nabergoj im österreichischen Haus der Abgeordneten(1873 - 1897)

“Wann immer man über die “Erweckungsbewegung“ der Bevölkerung in der Umgebung von Triest sprechen und schreiben wird, wird man in erster Linie den Namen des Ritters Ivan Nabergoj aus Prosecco/Prosek nennen; er ist der Stolz der Slowenen in Triest, ein tapferer Kämpfer für die Rechte der Slowenen in der Triester Umgebung, sowohl als Abgeordneter im Triester Stadt- und Landrat, wie auch im Haus der Abgeordneten in Wien. Den Einfluß von Ivan Nabergoj auf die Bevölkerung in der Umgebung von Triest bezeugt die Tatsache, daß die regierende italienische Partei im Frühjahr 1897 alle Kräfte aufbringen mußte, um diesen Mann bei den Parlamentswahlen zu stürzen.”¹³⁸

Ivan Nabergoj war unmittelbarer Zeitzeuge und Akteur in einer Zeit, in der wesentliche Veränderungen innerhalb der österreichisch-ungarischen Monarchie und in Triest so wie auch innerhalb der slowenischen Bevölkerung von Triest stattfanden.

Er wurde am 28. Mai 1835 in Prosecco/Prosek geboren. Vom Vater übernahm er den Hof und beschaffte Baumaterial für den Bau des Schlosses Miramare (1856-1860). Damals machte er Bekanntschaft mit Erzherzog Maximilian, die so weit vertieft wurde, daß er ihn nach Wien begleitete.

---

138. S. Rutar, Slovenska zemlja, Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra (Slowenische Erde. Die reichsunmittelbare Stadt Triest und die Markgrafschaft Istrien), II. Heft, Ljubljana 1897, S. 169.

Ivan Nabergoj scheint im Jahre 1862 mit einem Beitrag in der Zeitung "Novice", herausgegeben von Janez Bleiweis, erstmals in der Öffentlichkeit auf. Zwei Jahre später wurde er zum Bürgermeister von Prosecco/Prosek gewählt.

In den Stadt- und Landrat wurde er bei den Zusatzwahlen im VI. Bezirk (Prosecco/Prosek - Contovello/Kontovel - S. Croce/Sv. Križ) an Stelle von Pietro Kandler gewählt. Seine Zeit als Abgeordneter im Triester Stadt- und Landrat beginnt Mitte der 60er Jahre, in einer Zeit, in der bei den italienischen Abgeordneten die ersten nationalen Spannungen aufwallen, und endet Ende der 90er Jahre, als die nationalen Spannungen und die politische Polarisierung ihren Höhepunkt erreichen.

Ivan Nabergoj war im Wiener Parlament von 1873 bis 1897 Vertreter der Bevölkerung der Triester Umgebung, nicht zuletzt wegen des Fernbleibens der italienischen Liberalen, die sich erst im Jahre 1897 entschieden hatten, an den Parlamentswahlen teilzunehmen und eigene Vertreter nach Wien zu schicken.

Für die Triester Liberalen war es bis dahin wichtiger gewesen, den Stadtrat zu beherrschen, der die eigentliche Macht in Triest bedeutete. Wegen des Wahlgesetzes, das Wahlsprengeln in der Umgebung von Triest nur 6 von 54 Sitzen ermöglichte, wurde die slowenische Anwesenheit im Stadtrat leicht übertönt.

Bei den ersten Parlamentswahlen für das 3. Kollegium, die am 16.10.1873 stattfanden, erhielt Ivan Nabergoj 1103 Stimmen, sein Konkurrent Morpurgo 357 Stimmen.

Die Kandidatur von Ivan Nabergoj und die Tatsache, daß er ins Parlament gewählt wurde, bewirkten bei den Slowenen in Triest innerhalb kurzer Zeit Gruppierungen auch außerhalb der "Čitalnice" (Lesekreise).

Das Triester Slowenentum wurde nun zum politischen Subjekt: ein Jahr später wurde der "Politische Verein Edinost

für die Triester Umgebung”¹³⁹ (Politično društvo Edinost za tržaško okolico) ins Leben gerufen und im Jahre 1876 begann die Zeitung “Edinost” zu erscheinen. In den 80er Jahren begannen auf Initiative des “Politischen Vereins Edinost für die Triester Umgebung” Vereine und Organisationen zu entstehen, durch die die Tätigkeit der Slowenen in Triest erweitert wurde, nicht zuletzt, weil ein politischer Konsens für die Wahlen geschaffen werden mußte.

Der politische Weg von Ivan Nabergoj war kein Weg eines Einzelkämpfers. Auf der politischen Bühne war Nabergoj einer jener Triester Politiker, die den Weg für ein eigenständiges politisches Auftreten der Slowenen, sowohl in Wien als auch im Stadt- und Landrat, vorbereiteten.

Bei den Wahlen im Jahre 1879 stand Ivan Nabergoj erstmals Leopoldo Mauroner gegenüber. Das Resultat bei den Wahlen, die am 6.7.1879 durchgeführt wurden, waren 1568 Stimmen für Nabergoj und 313 Stimmen für Mauroner.

Im Jahre 1885, als sich der Verein “Concordia” formierte (in der Zeitung Edinost scherzhaft “cikorija” genannt), beginnt die Phase der intensiveren Agitation italienischer Liberaler in den slowenischen Siedlungsgebieten auf dem Land. Dies geschah in einer Zeit, in der sich bei den Slowenen in der Stadt Tri-

---

139. “Das Ziel dieses Vereines ist: das Wecken, Festigen und Verbreiten des nationalen und wirtschaftlichen Bewußtseins, das Wahren der nationalen und anderen Rechte, das Vertreten und Fördern des materiellen und seelischen Nutzens der Bevölkerung der Triester Umgebung und der slowenischen Bevölkerung überhaupt, in staatlichen, kirchlichen, Gemeinde- und Wirtschaftsangelegenheiten, die Verbreitung der nationalen Bildung und die Erbauung des Geistes.“ (Vereinsstatuten des politischen Vereines “Edinost“ für die Triester Umgebung, §2). Interessant ist auch der letzte Paragraph der Vereinsstatuten: “Wenn sich der Verein auflösen sollte, geht das Vermögen an die Armen in der Triester Umgebung über.“

est ein bewegtes kulturelles, gesellschaftliches und politisches Leben zu formieren begann.

Im Jahre 1885 war Leopoldo Mauroner wieder Gegenkandidat von Ivan Nabergoj. Mauroner wurde nicht zufällig aufgestellt; er war nämlich Vorsitzender des Vereines "Concordia".¹⁴⁰ Der Verein reklamierte sich als Vertreter der Landbevölkerung im Gegensatz zur Stadtbevölkerung. In Wirklichkeit aber bedeutete dies, daß der Verein das Ziel verfolgte, die slowenische "Edinost" (Einheit) und die slowenischen politischen Aktivitäten auf dem Lande, durch eine "Concordia" (Eintracht) zu ersetzen, die der Stadelite genehm war.

Obwohl die Stimmen für Mauroner bei den nächsten Wahlen am 7.6.1885 verdoppelt wurden - er erhielt bei den Wahlen 696 Vorzugsstimmen - gewann neuerlich Ivan Nabergoj mit 2141 Stimmen.

Die politischen Spannungen nahmen nach den Wahlen kein Ende: sowohl in der slowenischen Zeitung "Edinost" wie auch in den italienischen Zeitungen lesen wir, daß slowenische Brot- und Milchverkäuferinnen sowie Wäscherinnen von den italienischen Familien boykottiert wurden.¹⁴¹

---

140. Der Verein führte das Zusammenführen, Beziehungen und Einheit zwischen den Bewohnern der Stadt und der Triester Umgebung als Ziel an. "Der Verein wird bei der Herrschaft für die wahren Bedürfnisse der Bevölkerung in der Umgebung Sorge tragen, er wird für die Erziehung und Weiterbildung sorgen, mit besonderem Augenmerk auf dem Erlernen der italienischen und slowenischen Sprache, er wird sich für die Erweiterung des passiven und aktiven Wahlrechts einsetzen und bei den Wahlen entsprechende Kandidaten für die politischen und Gemeindevertretungen vorschlagen." Unter den Zielen des Vereines ist auch der Wunsch angeführt, in der Triester Gemeinde mögen für weltliche und kirchliche Funktionen jene Personen bevorzugt werden, die dort ihre Residenzrechte hatten. Unter den Mitteln, die diesen Zwecken dienen sind Sitzungen, öffentliche Aufmärsche, Vorträge und Petitionen angeführt. Aus dem Programm ist ersichtlich, daß der Verein an Stelle des politischen Vereines "Edinost" Vertreter der slowenischen Bevölkerung der Triester Umgebung werden sollte, besonders in politischen Belangen.

Bei den Wahlen am 5.3.1891 erhielt Nabergoj neuerlich mehr Stimmen (1644) als der ewige Konkurrent Mauroner (510) und wurde somit zum vierten und zum letzten Mal als Abgeordneter ins Wiener Parlament gewählt.

Die Wahlen im Jahre 1897 bilden einen Meilenstein im politischen Leben der Slowenen in Triest. Die Slowenen schafften es damals durch den Einsatz des Pfarrers Kosec¹⁴² einerseits sechs Abgeordnete aus der Umgebung von Triest in den Stadtrat zu wählen, andererseits gelang es dem Kandidaten der italienischen Liberalen und der "Concordia", Leopoldo Mauroner, bei den Parlamentswahlen erstmals Ivan Nabergoj zu besiegen. Mauroner erhielt bei den Wahlen am 18.3.1897 1882 Stimmen, Nabergoj 1630. Den größten Teil der Stimmen erhielt Mauroner zwar in der Stadt Triest, die gewonnenen Stimmen auf dem Land verhalfen ihm jedoch wesentlich zum Sieg.

Die Niederlage von Ivan Nabergoj bei den Wahlen löste eine Jagd auf "jene Verräter" aus, die mit der Stimmabgabe für den italienischen Kandidaten die Niederlage von Nabergoj zu verantworten hatten.

Die physischen Abrechnungen fanden an den Gerichten ihren Ausgang. Aus den gerichtlichen Berichten, die von der Zeitung "Edinost" veröffentlicht wurden, ist ersichtlich, daß vor allem mit Vertretern jener Institutionen abgerechnet wurde, die zur Italianisierung wesentlich beitrugen (z. B. mit Vertretern der

---

141. Die Zeitung "Edinost" berichtete von diesen Ereignissen erstmals im Artikel "Post festum" am 13.6.1885. Als Grund wird ausschließlich der Sieg von Nabergoj bei den Wahlen genannt. Ähnliche Artikel kann man am 17.6. und 20.6.1885 nachlesen. Der psychische Druck vor den Wahlen war groß gewesen und ließ auch nach den Wahlen nicht nach, weil die angeführten Tätigkeiten eine wichtige Einnahmequelle für viele Familien darstellten.

142. "Kako smo pridobili II. okraj" ("Wie wir den II. Bezirk gewonnen haben"), in: Edinost 1876-1926, Triest 1926, S. 49.

Schule der Lega Nazionale), besonders aber mit den Slowenen, die für Mauroner gestimmt hatten. Es wurden einige Dutzend Personen aus der Umgebung verhaftet und bestraft. Ihnen und den Familien wurde durch eine breite slowenische Solidaritätshilfssammlung geholfen, genauso sammelte man auf italienischer Seite finanzielle Mittel für die Opfer der Auseinandersetzungen.

Der Verlust der politischen Vertretung im Wiener Parlament bedeutete für die Slowenen in Triest mehr als nur eine politische Niederlage, die man bei den nächsten Wahlen verschmerzen konnte; es war dies ein eindeutiges Signal, daß sich die Beziehungen zwischen Stadt und Land, die 25 Jahre lang gewährt hatten, zu ändern begannen. Ein slowenischer Vertreter in Wien vertrat damals nicht nur die slowenische Bevölkerung aus Triest und Umgebung in Wien, er war auch die politische Opposition zur herrschenden italienischen Partei in der Stadt Triest und somit ein Garant für die direkte Vermittlung slowenischer Interessen in Wien.

Aus den Interpellationen von Ivan Nabergoj im Wiener Parlament ist ersichtlich, daß er sich für die ökonomische, soziale und nationale Entwicklung der Slowenen in Triest und Umgebung einsetzte.

Der erste Auftritt von Ivan Nabergoj im Parlament war der ökonomischen Situation der Slowenen in der Umgebung von Triest gewidmet, in den 80er und 90er Jahren folgten jedoch Reden, die auf die sprachliche Situation aufmerksam machten, d. h. auf den Gebrauch der slowenischen Sprache in Schulen in Ämtern. Diese Fragen stießen bei der italienischen liberalen Partei auf taube Ohren.

Der Erfolg von Mauroner, der auch durch "slowenische Stimmen" möglich gemacht wurde, leitete die nationale Diffe-

renzierung in der Bevölkerung sowie in der Politik ein. An Stelle der nationalen Bestrebungen der slowenischen "Edinost", begannen einige Slowenen die Politik der städtischen italienischen Partei zu unterstützen. Dies bedeutet sowohl eine Unterstützung der italienischen Politik in Triest wie auch ihre Bestätigung in Wien.

Die Unterstützung des italienischen Kandidaten seitens der Slowenen aus der Umgebung von Triest war die letzte Stufe in der Verbreitung italienischen Einflusses unter den Slowenen. Dies war den italienischen Kreisen in Triest bewußt, deshalb fußte ihre Politik auf der Beteuerung, daß friedliche Kontakte zwischen den Städtern und den "gutgesinnten Bewohnern" in der Umgebung von Triest wichtig seien, wodurch die slowenische Bevölkerung in der Umgebung von Triest gespalten wurde.

In der Behauptung von Attilio Tamaro aus dem Jahre 1924, daß bei den Wahlen im Jahre 1897 Triest gegen "Nicht-Triest" gewann, spiegelt sich nicht nur die Ablehnung des "anderen Triests" wider, sondern auch die ideelle Kontinuität mit den Artikeln, die nach den Wahlen 1897 in der italienischen Presse erschienen und eine politische Isolation von Ivan Nabergoj im Stadtrat herbeiführten.

Ivan Nabergoj starb am 10.9.1902 in Prosecco/Prosek.

Übersetzung: Martina Piko

To publikacijo je omogočila tudi
ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA

Zgodovinski časopis redno finančno podpirajo
Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS,
Ministrstvo za kulturo RS in
Ministrstvo za šolstvo in šport RS

ZBIRKA ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

Na upravi Zgodovinskega časopisa (SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2, telefon (+ 1) 241-1200, e-pošta: zgodovinski.casopis@uni-lj.si) lahko naročite naslednje zvezke knjižne zbirke ZČ:

1. Edvard Kardelj-Sperans in slovensko zgodovinopisje. Lj. 1980, 44 str. - 320 SIT.
  2. Franc Šebjanič: Šolnik in domoljub Adam Farkaš (1730-1786). Lj. 1982 (ponatis 1999), 28 str. - 320 SIT.
  3. Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem. Zbornik razprav. Lj. 1987, 134 str. - 880 SIT.
  4. Dušan Kos: Bela krajina v poznem srednjem veku. Lj. 1987, 76 str. - 600 SIT.
  5. Janez Cvirn: Boj za Celje. Politična orientacija celjskega nemštva 1861-1907. Lj. 1988, 88 str. - 640 SIT.
  6. Predrag Belič: Prva tri desetletja jezuitov in Slovenci (1546-1569). Lj. 1989, 40 str. - 320 SIT.
  7. Marta Verginella: Družina v Dolini pri Trstu v 19. stoletju. Lj. - Trst 1990, 36 str. - 280 SIT.
  8. Rajko Bratož: Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja. Lj. 1990, 72 str. + pril. - 560 SIT.
  9. Petra Svolfšak: Slovenski begunci v Italiji med prvo svetovno vojno. Lj. 1991, 56 str. - 400 SIT.
  10. Bogo Grafenauer: Oblikovanje severne slovenske narodnostne meje. Lj. 1994, 44 str. - 320 SIT.
  11. Peter Štih: Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem. Lj. 1994, 266 str. - 1600 SIT.
  12. Rajko Bratož: Bitka pri Frigidu v izročilu antičnih in srednjeveških avtorjev. Lj. 1994, 48 str. - 400 SIT.
  13. Miha Kosi: Templarji na Slovenskem. Prispevek k reševanju nekaterih vprašanj srednjeveške zgodovine Prekmurja, Bele Krajine in Ljubljane. Lj. 1995, 48 str. - 480 SIT.
  14. Marjeta Keršič Svetel: Češko-slovenski stiki med svetovnjima vojnama. Lj. 1996, 88 str. - 800 SIT.
  15. Olga Janša-Zorn: Historično društvo za Kranjsko. Lj. 1996, 320 str. - 4000 SIT.
  16. Tamara Griesser Pečar - France Martin Dolinar: Rožmanov proces. Lj. 1996, 317 str. - 4000 SIT.
  17. Andrej Pleterski: Mitska stvarnost koroških knežjih kamnov. Lj. 1997, 60 str. - 680 SIT.
  18. Rajko Bratož: Grška zgodovina. Kratak pregled s temeljnimi viri in izbrano literaturo. Lj. 1997, 268 str. - 3200 SIT.
  19. Rok Stergar: "Vojski prijazen in zaželen garnizon": Ljubljanski častniki med prelomom stoletja in prvo svetovno vojno. Lj. 1999, 88 str. - 880 SIT.
- Znižana cena celotne zbirke je 15.600 SIT. Članom ZZDS priznavamo 25%, študentom pa 50% dodatnega popusta. Možnost obročnega odplačevanja.

(nadaljevanje/continua)

13. Aleš Brecelj: *I gruppi politici autonomi sloveni a Trieste 1949-1952.*
14. *Tutela delle minoranze e standard internazionali (II parte).*
15. Marko Tavčar: *Virgil Šček v parlamentu - Discorsi parlamentari dell'on. Virgil Šček.*

1995:

16. Rafko Dolhar: *Leva sredina in tržaški Slovenci - I. del.*
17. Irena Šumi - Salvatore Venosi: *Govoriti slovensko v Kanalski dolini.*
18. *Posvet o kraškem parku / Convegno sul Parco del Carso.*
19. Piero Purini: *Trieste 1954-1963. Dal Governo Militare Alleato alla Regione Friuli-Venezia Giulia.*

1996:

20. Robi Sturman: *Le associazioni e giornali sloveni a Trieste dal 1848 al 1890.*
21. Egon Pelikan: *Engelbert Besednjak v parlamentu - Discorsi parlamentari dell'on. Engelbert Besednjak.*

1997:

22. Rafko Dolhar: *Leva sredina in tržaški Slovenci - II. del.*
23. Boris Bandelj: *Katoliška socialno politična misel Virgila Ščeka.*
24. Egon Pelikan: *Josip Vilfan v parlamentu - Discorsi parlamentari dell'on. Josip Vilfan.*

1998:

25. Vida Valenčič: *Evropa narodov.*
26. Ivo Jevnikar: *Slovenija in manjšine.*
27. Milica Kacin Wohinz: *Lavrenčič, Podgornik in Stanger v parlamentu - Discorsi parlamentari degli on. Lavrenčič, Podgornik e Stanger.*

1999:

28. Peter Rustja: *Med Trstom in Dunajem. Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru (1873-1897).*

V svojih priročnikih je krožek Virgil Šček obširno obravnaval dvajseto stoletje, tako čas med obema vojnama kot dobo po drugi vojni. Knjiga, ki jo imamo zdaj tukaj pred seboj, pa se je lotila starejšega časa, obdobja devetnajstega stoletja, ki je oddaljeno od nas več kot sto let. Tako je prišel v ospredje našega zanimanja predvsem v političnem življenju najznamenitejši tržaški Slovenec tega obdobja, Ivan Nabergoj s Proseka, poslanec v tržaškem mestnem svetu (1866-1900), prvi slovenski zastopnik Trsta v avstrijskem državnem zboru (1873-1897) in prvi predsednik političnega društva Edinost (1875-1892). Knjiga izčrpno prikazuje četrstoletno Nabergojevo nastopanje v dunajskem parlamentu. (Iz spremne besede akademika prof. dr. Vasilija Melika.)

S knjigo *Med Trstom in Dunajem*, Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru (1873-1897), ki jo je pripravil mladi tržaški zgodovinar Peter Rustja, Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta torej nadaljuje s svojim pomembnim raziskovanjem in ovrednotenjem krajevne zgodovine, obenem pa stopa na novo pot. Ta njegov 28. "beli priročnik" je namreč obenem 20. zvezek Zbirke Zgodovinskega časopisa. Zbirko izdaja uredništvo osrednje slovenske historične revije Zgodovinskega časopisa, glasila Zveze zgodovinskih društev Slovenije v Ljubljani.